

Soros Foundation – Moldova

ENTRENCHING IMPUNITY

Moldova's Response to Police Violence During
the April 2009 Post-Election Demonstrations

Fundația Soros – Moldova

SUB ACOPERIREA IMPUNITĂȚII

Raport despre reacția autorităților moldovenești
la violența poliției în timpul protestelor
post-electorale din Aprilie 2009

The report shows the situation before the end of August 2009.

Prezentul raport reflectă situația de până la sfârșitul lunii august 2009.

Versiunea originală a prezentului raport este scrisă în limba engleză, de aceea de fiecare dată când există neclarități sau incertitudini cu privire la anumii termeni, editorul recomandă consultarea versiunii originale.

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.

Tel./fax: 24 05 87, tel.: 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md

www.cartier.md

Cărțile CARTIER pot fi procurate în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.

LIBRĂRIILE CARTIER

Casa Cărții, bd. Micoș cel Bătrân, nr. 9, Chișinău. Tel./fax: 34 64 61. E-mail: casacarti@cartier.md

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel./fax: 21 42 03. E-mail: librariadincentru@cartier.md

Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel.: 24 10 00. E-mail: librariadinhol@cartier.md

Librăria Wru/Shakespeare, str. Șciuseș, nr. 113, Chișinău. Tel.: 23 21 22. E-mail: librariawru@cartier.md

Librăria P, str. Pușkin, nr. 9, Chișinău. Tel.: 22 37 83. E-mail: libraria9@cartier.md

Editor: Gheorghe Ertzanu

Lectori: Inga Drușă, Em. Galaicu-Păun, Dorin Onofrei

Coperta: Vitalie Coroban

Design/Tehnoredactare: Ana Cioclo

Prepress: Editura Cartier

Tipărită la Bons Offices (nr. 34)

Clarisa Bencomo

ENTRENCHING IMPUNITY: MOLDOVA'S RESPONSE TO POLICE VIOLENCE DURING THE APRIL 2009 POST-ELECTION

DEMONSTRATIONS/SUB ACOPIERIREA IMPUNITĂȚII: RAPORT DESPRE REACȚIA AUTORITĂȚILOR MOLDOVENEȘTI

LA VIOLENȚA POLIȚIEI ÎN TIMPUL PROTESTELOR

POST-ELECTORALE DIN APRILIE 2009

Ediția I, octombrie 2009

© Fundația Soros – Moldova, 2009.

Această ediție a apărut într-un tiraj de 500 de exemplare. Toate drepturile rezervate.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Bencomo, Clarisa

Entrenching Impunity: Moldova's Response to Police Violence During the April 2009 Post-Election Demonstrations –

Sub acoperirea impunității: Raport despre reacția autorităților moldovenești la violența poliției în timpul protestelor

post-electorale din aprilie 2009 / Clarisa Bencomo. – Ch. : Cartier, 2009 (Tipogr. „Bons Offices” SRL). – 168 p.

500 ex.

ISBN 978-9975-79-600-2.

323.(478)(047)

B 44

Soros Foundation – Moldova

Swedish International Development Cooperation Agency

ENTRENCHING IMPUNITY

Moldova's Response to Police Violence During the April 2009 Post-Election Demonstrations

By Clarisa Bencomo

*The present report was developed and published within the project
„Strengthening Civil Society in Moldova”, implemented
by the Soros Foundation – Moldova with the financial support
of the Swedish International Development Cooperation Agency – Sida.*

*Sida's name may not be used in such a way that Sida can be regarded
as having contributed to or vouching for the content.*

October 2009

Foreword

This report documents the response by the Soros Foundation – Moldova's to the post-election violence in April 2009. It also addresses the impact on human rights due to repressive actions by the state authorities following political demonstrations. Finally, it puts forth possible ways of restoring the social equilibrium and rule of law.

The crisis group established in the aftermath of those events meticulously collected information about the number of victims of torture and other inhuman and degrading interrogation methods. The result of their work represents an unprecedented database that could substantially contribute to bringing the perpetrators of those horrible crimes to justice. The perpetrators of these terrible actions are criminals and impunity for torture is simply not an option.

The crisis group members are courageous people who insistently banged on the doors of police commissariats and hospitals during those days of violence. They did everything they could to bring legal aid to those affected and raise awareness of international community.

The information contained in this report would not have benefited from such coherent systematization and sound analysis without the efforts and drive of Clarisa Bencomo. Her professionalism and long experience in fact finding missions, her knowledge and dedication to international human rights protection, all helped her to accurately diagnose the gravity and proportions of the human rights violations in Moldova during those sad days of April 2009.

There are some other things to write about, which I simply cannot overlook, even with the risk of violating the traditional rules of a preface. The testimonies of the victims presented in this report arouse contradictory feelings: a weird mix of anxiety, total disappointment and indignation. The report brings to light the profound human sufferings, horrible tragedies and simply leaves you speechless with the sadist and brutal violence. Let me share some excerpts of their stories here:

„...There was one police officer that was pushing us through a corridor lined with policemen in civilian clothes and in uniforms who were hitting us with everything they could, hands, feet, batons. This is what I found out later was called „the death corridor.”...

„...They ordered me to take off my clothes and make five knee-bends, and they hit me with a plastic bottle with water and then I had to go through the corridor again... I have noticed certain solidarity between them, there was no policeman that didn't try to hit me...”

„...For three days I had no food. We were interrogated, asked questions about what party we belonged to, and who paid us to come. They used psychological pressure to try to scare us. One said, „Do you realize you have been used, like a condom?...”

„...When I said that my left kidney hurt, he put me with my face to the wall and started to hit me on my right kidney...”

...After they hit me on the back I had difficulty breathing and asked a policeman for my inhaler and he said, „Oh, you are a drug addict. „ I explained that it wasn't narcotic but a medicine. But he didn't believe me and he broke it with his foot. Then the police began laughing...

„...There was no water and no toilet in the cell. When we would ask for water they would tell us, „You can drink water at home. „ I didn't eat in the 72 hours I was there...”

I know these young people had no reasons to lie. But so did **THEY** – prosecutors, judges, investigative judges, police officers of all ranks. Some preferred to simply shrug their shoulders, while others - to pretend they were doing justice to those people: hence they drafted protocols,

indictments, issued arrest warrants, decisions and judgments, just because they had nothing to do with „...the rumours and inventions about torture and death corridors in the police commissariats. Jurists do not hold such unprofessional discussions! They work with codes, pertinent evidence!”

I feel a profound disappointment, because many organizations, including my own, have invested substantial resources to help the Republic of Moldova create a legal system based on fair trial and respect of fundamental human rights. Moldova managed to create a well-equipped police academy, established law schools, re-built the Supreme Court of Justice, and the Ministry of Internal Affairs. We reached a point when we were proud of our laws, adjusted to most of the international human rights standards. Yet after all this progress, the past few months represent a massive step backwards for Moldova. A few hundred police officers were enough to show us exactly where we are with our „fair” justice system and human rights protection in the Republic of Moldova.

Today, all people of good faith in the Republic of Moldova are experiencing a profound feeling of shame, indignation and disappointment. No one wants to believe that atrocities of this scale could have taken place here, where people are tolerant, good-hearted, hard-working and hospitable.

The report provides a series of recommendations to the government, law enforcement, judiciary and international community. In the end, I would like to emphasise one recommendation that I consider particularly important and which, if respected, could give us courage to look at each other and talk to each other with dignity: *Do not accept and tolerate impunity!*

Victor Munteanu,
Director, Law Program,
Soros Foundation-Moldova

Contents

I. Summary☒	8
A. Methods☒	10
II. Background☒	12
A. A High Stakes Election	12
1. Early Concerns Over Possible Election Fraud	12
2. New Campaign Methods and New Campaign Language	13
B. An Existing Pattern of Police Impunity for Torture and Ill-Treatment	14
III. Chronology of the April 6-7, 2009 Demonstrations	17
A. Chişinău, April 6, 2009	17
B. Chişinău, April 7, 2009	19
1. Events at the Office of the Presidency	19
2. Events at the Parliament	20
C. Balti, April 7, 2009 ...☒	21
IV. Police Abuses During Demonstrations and Apprehension	23
A. Widespread Use of Plainclothes and Masked Police	23
B. Arbitrary Detention During and After Demonstrations	24
1. Apprehension Without Reasonable Suspicion	25
a) The Case of Fourteen-Year-Old A. B.	26
2. Arbitrary Application of Vaguely-Worded Administrative Offenses	27
3. Apprehension in Violation of Basic Procedural Rules in Moldovan Law	29
C. Police Use of Force at the Demonstrations	29
1. Use of Force During Apprehension	30
2. Use of Force Against Journalists	31
3. Police Use of Firearms	32
V. Police Abuse at Commissariats	34
A. Torture and Ill-Treatment In Police Commissariats	34
1. The General Police Commissariat	35
a) The Case of E. F.	36
2. Botanica Police Commissariat	37
3. The Buiucani Police Commissariat	38
4. The Centru Police Commissariat	38
5. Ciocana Police Commissariat	39
6. Riscani Police Commissariat	40
7. The Balti Police Commissariat	40
B. Denial of the Right to Confidential Legal Assistance	42
C. Failure to Notify Family Members	45

D. Inadequate Medical Examinations and Medical Care for Detainees in Police Custody☒	46
E. Abusive Conditions of Detention	49
VI. Inadequate Government Response	51
A. The Presidential Amnesty	51
B. The State Commission on the Events	52
C. Failures to Document, Investigate, and Prosecute Police Torture and Ill-Treatment	52
1. The Parliamentary Advocates and the National Mechanism for Torture Prevention☒	53
2. Failure to Effectively Investigate Cases of Suspicious Deaths	56
a) The Case of Valeriu Boboc	56
3. Prosecutors' Failure to Effectively Investigate and Prosecute Other Cases of Torture and Ill-Treatment	58
a) The Case of P.Q. and R.S.	60
b) The Case of D. ☒	61
4. The Transfer of Cases to Military Prosecution	62
5. Unreasonable Delays Opening Criminal Investigations and Arbitrary Rejections of Complaints	64
6. Inadequate and Delayed Forensic Examinations	65
D. Hearings that Fail to Meet Fair Trial Standards	67
VII. Moldova's International Legal Obligations	70
A. The Right to Liberty and Security of Person	70
B. International Standards for Policing Demonstrations	71
C. The Prohibition on Torture and Ill-Treatment	72
1. The Obligation to Investigate and Prosecute Torture and Ill-Treatment	73
D. Right to Inform Others of One's	74
E. The Right to Legal Assistance	75
F. The Right to Humane Conditions of Detention	77
1. Accommodations	77
2. Access to Medical Care	78
VIII. Recommendations	80
A. To the Moldovan Government	80
1. Regarding creating a climate of transparency and accountability	80
2. Regarding the policing of demonstrations	80
3. Regarding the treatment of people during apprehension and in custody	81
B. To the Council of Europe Parliamentary Assembly (PACE)	83
C. To the European Union and United States	83

Glossary

The Department of Operational Services (Departamentul Serviciilor Operative or DSO): A subdivision of the Ministry of Internal Affairs tasked with fighting crime, especially organized crime, with three main sections: Organized Crime, Criminal Police and Anti-drug Police.

Center for Combating Economic Crimes and Corruption: Created by Presidential Decree in 2002, this law enforcement agency maintains a detention facility in Chişinău and reports directly to the Prime Minister.

Temporary Isolation Facilities (izolatoare de detentie preventivă or IDPs): Cells generally attached to regional police commissariats and used to house suspects prior to their release or remand to a penitentiary. In Chişinău, only the General Police Commissariat has an IDP, and the five district police commissariats (Botanica, Buiucani, Ciocana, Centru and Riscani) are supposed to transfer detainees to the General Police Commissariat within three hours of apprehension, although police often hold detainees longer.

National Square (Piata Marii Adunari Nationale or PMAN): The area in downtown Chişinău along Stefan cel Mare Street between Puskin Street and Banulescu Bodoni Street, which includes the Statue of Stefan cel Mare and the Government Building; sometime also referred to as the Central Square.

National Mechanism for Torture Prevention: One of Moldova's national prevention mechanisms under the Optional Protocol to the United Nations Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Created as an Advisory Board of the Center for Human Rights, it consists of ten members of civil society operating under the chairmanship of the senior Parliamentary Advocate. [See, Parliamentary Advocates.]

Parliamentary Advocates: Moldova has four Parliamentary Advocates who together function as its ombudsman institution, accepting and investigating complaints regarding infringements of constitutional rights and freedoms. As such, it serves as one of Moldova's two national prevention mechanisms under the Optional Protocol to the United Nations Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, with the senior Parliamentary Advocate serving as director for the Center for Human Rights and chairperson for the National Mechanism for Torture Prevention. [See, National Mechanism for Torture Prevention.]

Penitentiary 13: A remand facility in Chişinău operated by the Ministry of Justice.

The Police Brigade with a Special Designation (FULGER): The Ministry of Internal Affairs' elite mobile crime fighting unit, used for „re-establishing public order, in cases when it was gravely destabilized, neutralizing and capturing of some especially dangerous criminals and for ensuring the protection of people whose life is in danger.” The FULGER is directly subordinate to the Minister of Internal Affairs.

SCUT: The Patrol and Sentry Regiment of the General Police Commissariat of the Chişinău Municipality, tasked with ensuring public order during mass events and demonstrations, detecting and preventing crimes and administrative offenses, apprehending criminal and administrative offenders, and protecting property.

Acknowledgements

The author would like to thank the many talented and dedicated Moldovan human rights activists who contributed to this report. Several stand out for special thanks: Victor Munteanu, for his expert briefing on Moldova's legal and political systems; Nadejda Hriptievschi and Radu Daniai for invaluable research assistance; Tamara Ciochina, Stella Cotorcea, and Nadejda Lefter, for interpretation and translation; Igor Grosu for facilitating meetings with victims; Sergiu Ostaf, for providing detailed background on the findings of his organization's teams monitoring the April 6-7, 2009 demonstrations; Daniela Puica, for compiling meticulously the details about cases represented by the Crisis Group contracted lawyers; Ludmila Popovici for a medical assessment of challenges facing Moldovan torture victims; Igor Ciobanu, Olesea Doronceanu, Veronica Mihailov and Alexandru Postica for their detailed explanations of the challenges faced by lawyers seeking justice for clients detained in the April demonstrations; and all the lawyers who have diligently worked to for justice for clients referred by the Crisis Group.

Lastly, this report would not have been possible without the courage of the many individuals who agreed to recount their experiences during the April demonstrations and their aftermath.

Clarisa Bencomo

I. Summary

On April 7, 2009, anti-government demonstrations in Moldova's capital, Chişinău, turned violent when a few hundred demonstrators in an otherwise peaceful crowd of thousands stormed the Presidency and Parliament buildings, looting and burning their contents. Moldovan authorities had done little to control violent elements in the demonstrations that had begun the day before, but that evening they began a brutal and arbitrary campaign to apprehend suspected demonstrators in Chişinău and the northern city of Balti. Over the course of several days, police and other law enforcement officers, many in plain clothes or masked to conceal their identities, apprehended at least 674 people, including children as young as 13. At least one person died following police beatings during apprehension, and authorities have failed to adequately investigate at least one other known case of suspicious deaths.

Demonstrators were protesting the outcome of parliamentary elections held on April 5, 2009, which many believed had been a result of fraud by the ruling Communist Party. Small peaceful demonstrations began in Chişinău's National Square on the morning of April 6 and grew throughout the day, peaking at between four and five thousand demonstrators before dispersing late that evening. Larger demonstrations on April 7, 2009, also started off peacefully, but by noon a small number of demonstrators had begun throwing stones at police. Despite a large police presence, authorities inexplicably made little effort to control rogue elements in the otherwise peaceful crowd, and on the afternoon of April 7 abandoned control of much of the Parliament and Presidency buildings to looters who vandalized and burned parts of both buildings. Then, late on the night of April 7, when only a few demonstrators and bystanders remained in the downtown area, heavily armed forces in riot gear stormed the area, firing shots and conducting mass apprehensions. In Balti, plainclothes and uniformed riot police broke up a smaller demonstration on the afternoon and evening of April 7 by forcing demonstrators to split into smaller groups and then conducting mass apprehensions. Much smaller demonstrations on April 8 and 12 were largely peaceful, but authorities continued to apprehend persons they alleged were demonstration organizers and participants.

Even in a country that had become accustomed to European Court of Human Rights rulings that its authorities commit torture, the scope and level of police violence against suspected demonstrators was shocking. Law enforcement officers viciously beat and kicked suspected demonstrators during apprehension and transport to police commissariats. In a number of cases, police beat or detained journalists who attempted to report on their actions, and confiscated their video recordings. Police continued to beat and abuse detainees at police commissariats, both as punishment for participating in the demonstrations and to extract confessions supporting the government's claims that the demonstrations were part of an organized conspiracy against it. At police commissariats, authorities held detainees without adequate food, water, sanitation, or medical care, sometimes for days, denied them access to effective legal assistance, and forced naked detainees to perform sit-ups, squats, and other exercises on the dirty floor under the guise of checking for contraband.

The Moldovan government has consistently denied that its law enforcement officers engaged in widespread abuses against demonstrators and detainees, saying that any injuries to demonstrators can be attributed to lawful use of force against persons who were resisting apprehension and who had earlier jeered and thrown stones at police. Yet multiple interviews with demonstrators and bystanders point to a pattern of torture and cruel, inhuman or degrading treatment against detainees in police custody, and excessive use of force against demonstrators and bystanders who at the time posed no threat to police and who sometimes did not even know that plainclothes officers

apprehending them were police. The fact that authorities attempted to disguise the identities of the law enforcement officers participating in abuses, interfered with detainees' right to legal assistance, and restricted detainees' access to family members, lawyers, and to members of Moldova's national torture prevention mechanisms, only underscores the unlawful nature of these acts.

More than six months later, Moldovan authorities have failed to effectively investigate and bring to justice those responsible for these abuses. The state commission established to investigate the April events lacks the independence, expertise, and mandate to conduct a credible investigation. The actions of some Moldovan prosecution officials and judges have contributed to police impunity. Prosecutors present at police commissariats during and immediately after some of the worse instances of large scale police beatings documented in this report repeatedly failed to act to document evidence of police torture and ill-treatment or protect vulnerable detainees from ongoing abuses. Judges held deeply flawed administrative and criminal hearings inside police commissariats while detainees were still under direct control of the officers who had beaten them, yet repeatedly failed to ask detainees about their injuries or refer them for forensic examinations. Prosecution officials have unnecessarily delayed opening criminal investigations into complaints of police abuse, arbitrarily rejected complaints, and in some cases have attempted to block families' calls for investigations into suspicious deaths and engaged in intimidation of victims and lawyers who persisted in pursuing criminal complaints against police. In contrast, the authorities have actively pursued criminal investigations against more than 260 alleged demonstrators, and six other persons are currently at trial for „mass disorder.”

The Moldovan government must act quickly to identify and hold accountable those persons at all levels of government who participated in, ordered, or supervised acts violating human rights during the April demonstrations and their aftermath. This should include steps to create a climate of transparency and accountability, by creating a truly independent public commission to continue investigations into the events in April, make public recommendations for reforms, and promote accountability. The commission should be composed of knowledgeable and distinguished members, have adequate resources to conduct a thorough and fair investigation, have legal authority to obtain documents and testimony from individuals and from officials and government institutions, and engage in confidence-building measures to facilitate collecting victim testimony.

The authorities should also act urgently to conduct a thorough, independent, and transparent investigation into the policing of demonstrations in Chişinău and Balti, and into allegations of ill-treatment by police officials during apprehension and detention. To facilitate this investigation, the Ministry of Internal Affairs should immediately suspend from active duty any law enforcement personnel alleged to have participated in, ordered, or supervised acts violating human rights during the April demonstrations and their aftermath, and make public the exact composition, command responsibility, size, and tactical maneuvers of forces engaged in policing the demonstrations in Chişinău and Balti.

Many of the abuses in this report resulted from shortcomings in Moldovan legislation and from a failure to implement existing safeguards in law. Authorities should investigate and, where appropriate, bring disciplinary or criminal proceedings against judges, prosecutors, and lawyers found to have violated their legal and professional obligations under international standards and Moldovan law regarding fair trial, torture and ill-treatment, and the legal profession. In addition, the government should give priority to reforming Moldovan legislation to strengthen the independence and capacity of the Parliamentary Advocates and the National Mechanism for Torture Prevention, its civil society advisory board. Moldovan law also should be amended to clearly require prosecutors and judges to systematically question detainees brought before them about police treatment during apprehension and custody; to refer any alleged or suspected cases of ill-treatment for immediate

forensic examination; to specify a time frame within which the prosecutors should act to open a criminal investigation into any credible allegation of torture or ill-treatment, and to clarify that prosecutors must consider the cumulative physical and mental impact of treatment or punishment, in accordance with international standards and European Court of Human Rights case law.

Detailed recommendations follow at the end of this report.

A. Methods

This report looks at the government response to post-election demonstrations in Chişinău on April 6-7, 2009, and to a lesser extent, in Balti on April 7, 2009. It reflects research conducted by the Crisis Group, a group of human rights activists and lawyers affiliated with some of Moldova's leading human rights organizations, who came together to document human rights abuses during the April demonstrations and their aftermath.¹ Crisis Group members monitored demonstrations and interviewed participants and detainees both in and out of custody, and collected and reviewed a wide variety of published and confidential documents and video recordings. In addition to their research in Chişinău and Balti, Crisis Group members visited Drochia to interview detainees whom police had transferred from Chişinău to the Drochia Police Commissariat and Cahul to interview detainees who had returned to their home villages after their release. They were assisted in their work by an independent human rights expert who reviewed their data, conducted additional interviews with victims, lawyers, and government officials in Moldova during June and July 2009, and drafted this report.

In the course of its research, the Crisis Group created a unique database of 674 cases of persons taken into police custody on suspicion of participation in the April demonstrations.² The information on these cases comes from a number of sources: Crisis Group members made direct contact with 154 individuals whom police had detained in relation to the April demonstrations or their family members. Of these, 56 individuals agreed to give detailed interviews on the circumstances of their apprehension and their treatment in police custody. In addition, Crisis Group members also reviewed 33 case files provided by victims' lawyers. This information was supplemented by data from official sources, including lists of detainees published by the Ministry of Internal Affairs and the General Police Commissariat; entry, medical, and other detainee registries compiled by individual police commissariats; Chişinău Emergency Hospital records; information in publically available court records; and information collected and compiled by the City Hall of the Chişinău Municipality. Crisis Group members also reviewed media accounts and accounts provided by lawyers and other detainees about cases of detainees they had contact with. The data from all sources was cross-checked to remove duplicate names.

¹ As its immediate response to the massive human rights violations which took place in Moldova in the aftermath of the April parliamentary elections, Soros Foundation-Moldova, initiated the creation of a Crisis Group composed of some of Moldova's leading human rights activists. Soros Foundation-Moldova supported the Crisis Group in professional investigation and documentation of all identified cases of ill-treatment which took place in post-electoral period. The Crisis Group members are: Tamara Ciochina, human rights activist; Mihaela Copot, executive director, HomoDiversus Pro; Stella Cotorcea, legal counsel, Institute for Human Rights (IDOM); Igor Grosu, human rights activist; Evghenii Golosceapov, human rights activist; Nadejda Hriptievski, legal counsel to the Public Defender Office; Vanu Jereghi, executive director of the Institute for Human Rights (IDOM) and member of the National Prevention Mechanism (NPM) under OPCAT; Nadejda Lefter, human rights activist; Sergiu Ostaf, executive director of the Resource Center for Human Rights (Centrul de Resurse pentru Drepturile Omului, CReDO) and member of the NPM; Daniela Puica, legal counsel, Institute for Human Rights (IDOM); Nicolae Radita, director of the Roma National Center and member of the NPM; and Veaceslav Turcan, defense lawyer and human rights activist; in addition, Victor Munteanu and Radu Danii serve as ex-officio members representing the Soros Foundation-Moldova.

² Statistics as of June 29, 2009. Initial analysis of earlier versions of the database appear in Institute for Human Rights and Resource Center for Human Rights, Security, Liberty, and Torture: April 2009 Events in Moldova, <http://credo.md/arhiva/documente/MoldovaLibertyTortureApril2009%20v8.pdf>.

Moldovan authorities have not published a comprehensive list of individuals detained related to the April events and the details of the actions taken against them, and existing official lists grossly undercount actual apprehensions. [See, *Arbitrary Detention During and After Demonstrations*, below.] Thus, the Crisis Group database constitutes the most extensive collection of information available to date on the number of individuals police apprehended during the April events, the charges against them, and their treatment during apprehension and in custody. However, the database is not without limitations. In particular, data on a large number of cases is incomplete. As a result, statistics on apprehensions, charges, and treatment during apprehension and in custody cited in this report list the number of cases out of the cases where that information is available.

Crisis Group members and the international expert held extensive meetings with Moldovan government officials to clarify government policies and practices and to learn their perspective on the government response to the April demonstrations. These included meetings with Parliamentary Advocates Anatolie Munteanu, Oleg Efrim, Aurelia Grigoriu, and Tamara Plamadeala; Director of the Forensic Medicine Institute Andrei Padure; Chairperson of the State Commission to investigate causes, conditions and consequences of the 7-8 April 2009 events Vladimir Turcan; Chairperson of the Superior Council of Magistrates Nicolae Clima and Deputy Chairperson of the Supreme Court and Chairperson of the Supreme Court's Criminal Panel Raisa Botezatu; and First Deputy Prosecutor General Vasile Pascari, Chief Criminal Investigation Department Oleg Moruz, Chief of the Criminal Investigation Section Eduard Harunjen, and Military Prosecutor Nicolae Dmitriev, and Chief of the International Collaboration Section Anatol Parnau. We regret that the Ministry of Internal Affairs withdrew its initial agreement to meet with the Crisis Group and its international expert, and its written reply to the Crisis Group's request for clarification of its policies and procedures during the April demonstrations and their aftermath failed to respond substantively to the majority of the issues raised in our letter.

The report further benefits from a wide range of interviews with members of civil society, including lawyers defending clients charged in relation to the April demonstrations and doctors who provide services to victims of torture, as well as from Crisis Group members' direct observation of the demonstrations. Crisis Group members who are also members of Moldova's National Mechanism for Torture Prevention also provided insights and data from their visits to police commissariats and pre-trial detention facilities to monitor conditions for persons detained in the April events.

The vast majority of the interviews cited in this report were conducted in Moldova's official language or in Russian by a Crisis Group member fluent in that language; interviews conducted by the international expert during her June 29-July 5, 2009 visit were in English with the assistance of an interpreter when necessary. The Crisis Group has assigned pseudonyms to the witnesses and victims cited in this report to protect their privacy and safety.

II. Background

While the size of the post-election demonstrations and the harshness of the government response were a shock to many Moldovans, in retrospect certain factors stand out as having contributed to the crisis. These include a particularly hotly contested election in a country with a history of government intervention in campaigning and voting; high levels of political mobilization, especially among youth; and a history of police impunity for a wide range of abuses.

A. A High Stakes Election

Parliamentary elections in Moldova are by their nature contentious, because Moldova's parliament elects the country's head of state,³ making parliamentary elections a crucial battle ground for political parties aspiring to the presidency. The 2009 parliamentary elections came at a time when support for the ruling Party of Communists of the Republic of Moldova (the Communist Party, or PCR), led by Vladimir Voronin, appeared to be in decline. The Communist Party had made a poor showing in 2007 local elections, and constitutional term limits prohibited President Voronin from standing for a third consecutive four-year term, contributing to discord within the Communist Party over who the party would nominate as his successor.⁴ At the same time, opposition parties were showing renewed vigor, leading some to believe that opposition parties might win enough votes in the parliamentary elections to break the Communist Party's majority.

1. Early Concerns Over Possible Election Fraud

Moldovan election practices continue to receive mixed scores from independent monitoring groups. Even before election day some monitors and opposition parties raised concerns about possible election fraud in favor of the ruling party. According to the International Election Observation Mission, made up of representatives of Parliamentary Assembly of the Council of Europe, the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), and the European Parliament, election monitors began receiving complaints of pro-government bias early on in the campaign. Three areas of particular concern were allegations of inaccurate voters' lists, biased media coverage favoring the Communist Party, and police complicity in the intimidation of opposition party candidates and their supporters.⁵

On March 17, 2009 the Central Election Commission announced that based on locally compiled voters lists, Moldova had 2,549,804 registered voters, a figure which would represent a 10 percent increase since the 2005 elections, at a time when Moldova's overall population was declining.⁶ A comparison of the data on registered voters with Ministry of Information Development data on voting age population revealed a discrepancy of some 160,000 persons, which some interpreted as evidence of errors and multiple records. Added to this were disputes over how and where Moldovans

³ Moldova elects its head of state by a three-fifths majority of the 101 member parliament voting by secret ballot following national parliamentary elections held every four years. Constitution of the Republic of Moldova, arts. 60, 78(3).

⁴ Constitution of the Republic of Moldova, art. 80 (4).

⁵ For a comprehensive assessment of the fairness of the April 5, 2009 election, see OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, Republic of Moldova Parliamentary Elections, 5 April 2009, OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report, June 16, 2009, http://www.osce.org/documents/odihr/2009/06/38185_en.pdf (accessed July 22, 2009)

⁶ This paragraph draws on the findings of the International Election Observation Mission. International Election Observation Mission, Parliamentary Election, Republic of Moldova – 5 April 2009, Statement of Preliminary Findings and Conclusions, http://www.osce.org/documents/odihr/2009/04/37142_en.pdf (accessed July 19, 2009), pp. 4-5.

living abroad would vote. Following a Central Election Committee decision to allow all Moldovans abroad to vote, the government printed 63,091 ballots for voters abroad although there were only 22,064 voters registered to vote abroad. The Election Code limits the number of ballots printed for voting abroad to no more than 5 percent of the number of registered voters.

According to election monitors, the Central Election Committee and the Audiovisual Co-ordination Council also received „a large number of complaints” about biased media coverage, including bias by the state owned television channel, *Moldova 1*.⁷ Although the Audiovisual Co-ordination Council decided on March 24, 2009, to issue a warning to seven broadcasters, including *Moldova 1*, for not respecting the principle of pluralism in their broadcasting, the Council did not publish the decision until the end of the election campaign, when it had little impact.

The International Election Observation Mission also reported receiving a number of reports from opposition parties alleging police involvement in the campaign, including police obstruction and intimidation of voters trying to attend opposition rallies; harassment and prosecution of opposition candidates and supporters; and retaliation against a senior police officer who refused to contribute to work allegedly carried out in favor of the Communist Party.⁸ In a number of cases the monitoring organization was able to confirm the reports.

Monitoring groups had raised similar concerns in the 2005 parliamentary elections and the 2007 local elections. In 2005 the International Election Monitoring Mission had found that the March parliamentary elections „generally complied” with international standards, but „fell short of meeting some that are central to a genuinely competitive election process.”⁹ The International Election Monitoring Mission focused in particular on „campaign conditions and media access [that] were not satisfactorily equitable....There were numerous attempts – mainly through local-government authorities – to prevent the election from unfolding in a fully free and competitive manner.”¹⁰

The Council of Europe's Parliamentary Assembly issued similar findings regarding 2007 local elections, saying it was concerned that

some aspects of the electoral process still fall short of European standards for democratic elections. In particular, the international observation mission noted intimidation and pressure on candidates, lack of pluralism in media coverage of the electoral campaign and inability of the media to provide diverse information. The Assembly also observes an inappropriate application of some election procedures, the undermining of the secrecy of vote, and a complicated procedure for the consideration of complaints, which resulted in a delay in publishing the results of the vote. These problems are recurrent in Moldovan electoral practice and cannot be tolerated in a Council of Europe member state aspiring to build a pluralist democratic society based on the rule of law.¹¹

2. New Campaign Methods and New Campaign Language

Unlike previous parliamentary elections, parties contesting the April 2009 elections exerted considerable efforts to reach out to young people. According to political analyst Dr. Viorel Cibotaru, the Liberal Party and the Liberal Democrat Party in particular made skillful use of public meetings and

⁷ Ibid., pp. 6-7.

⁸ International Election Observation Mission, Parliamentary Election, Republic of Moldova – 6 March 2005, Statement of Preliminary Findings and Conclusions, http://www.osce.org/documents/odihr/2005/03/4371_en.pdf (accessed July 19, 2009), pp. 5-6.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid., p. 1.

¹¹ Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Resolution 1572 (2007), Honouring of obligations and commitments by Moldova, <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta07/ERES1572.htm>

¹² Interview with Dr. Viorel Cibotaru, director, European Institute for Political Studies of Moldova, Chişinău, July 2, 2009.

flash mobs to mobilize around social issues like rising poverty rates.¹² Such public demonstrations had become easier under the new 2007 Law on Assembly, which did away with previous requirements that demonstrators obtain government authorization 15 days in advance and limit their demonstrations to sites selected by the government.¹³

As election day neared, election rhetoric became increasingly negative, with opposition parties accusing the Communist Party of widespread corruption and mismanagement and alleging that the ruling party was using police to intimidate opposition candidates and their supporters.¹⁴ President Voronin in particular contributed to this negative climate with increasingly catastrophic predictions of what an opposition victory would mean, saying, for example, that Moldova had only two choices: „Either stability and continuation of development or chaos and destruction. Moldova won't be able to face the second round of destructive administration of all those who 'already played the first time' back in the ninetieth. But we don't see other opponents to Communists on the electoral field - all the same faces, the '90s army of destroyers.”¹⁵

Polls in early April showed the Communist Party leading with 36 percent to the center-right opposition's 22 percent, with a third of the electorate undecided,¹⁶ encouraging many opposition supporters to believe that victory was near. But on the evening of April 5, 2009, exit polls were predicting that the Communist Party would win a majority of seats in the parliament, allowing it to form a government, and that only three opposition parties, the Liberal Party, the Liberal Democratic Party of Moldova and the „Our Moldova” Alliance would meet the 6% threshold to take seats.¹⁷ One member of the exit poll consortium characterized the mood of the opposition, saying „When news came out that the Communist Party won the majority it was a peak of failed expectations.”¹⁸

B. An Existing Pattern of Police Impunity for Torture and Ill-Treatment

International and national monitoring bodies consider police torture and ill-treatment to be widespread in Moldova, and complaint mechanisms, investigations, prosecutions, and punishments inadequate to the scope and seriousness of the offenses. In the first six months of 2009 alone, the European Court on Human Rights has found Moldova to be in violation of its Article 3 obligations to prevent torture and ill-treatment five times.¹⁹

In his February 2009 report on his June 2008 visit to Moldova, the United Nations Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment concluded that „ill-treatment during the initial period of police custody is widespread.”²⁰ In particular, he found that police use torture to extract confessions:

¹³ For a detailed discussion of the new law and its implementation, see Resource Center for Human Rights, *Implementation of Freedom of Assembly Policy in Moldova: January-December 2008*, <http://credo.md/arhiva/documente/MoldovaAssemblyMonitoring2008%20en%20v4.pdf>.

¹⁴ OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report, June 16, 2009, pp. 10-11.

¹⁵ „Moldova has the choice now: either to go along the way of stability or to abolish its independence,” Obiectiv Media Group, March 31, 2009, <http://omg.md/Content.aspx?id=2315&lang=2> (accessed July 20, 2009).

¹⁶ Petru Clej and Mark Grigoryan, „Moldova's direction at stake in vote,” BBC, April 3, 2009, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7982157.stm>.

¹⁷ The exit poll was conducted by the Institute of Public Policies, the European Institute of Political Studies in Moldova, the Association for Participative Democracy (ADEPT), the Institute of Marketing and Opinion Polls (IMAS) and the Centre of Sociological and Marketing Studies „CBS-AXA.” „Communists will be able to form the future Government independently - exit-poll's data,” Obiectiv Media Group, April 05, 2009, <http://omg.md/Content.aspx?id=2388&lang=2>; „According to the results of exit-poll, four political parties will get into the Parliament,” Obiectiv Media Group, April 05, 2009, <http://omg.md/Content.aspx?id=2387&lang=2>.

¹⁸ Interview with Dr. Viorel Cibotaru, Chişinău, July 2, 2009.

¹⁹ See, *Paladi v. Moldova*, 10 March 2009; *Straisteanu and Others v. Moldova*, 7 April 2009; *Breabin v. Moldova*, 7 April 2009; *Gurgurov v. Moldova*, 16 June 2009; *Buzilov v. Moldova*, 23 June 2009, at www.echr.coe.int.

²⁰ Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Manfred Nowak, Mission to the Republic of Moldova, A/HRC/10/44/Add.3, February 12, 2009, para. 26.

Torture methods such as severe beatings, with fists, rubber truncheons, and baseball bats, including on soles, electro-shocks, asphyxiation through gas masks, putting needles under fingernails and suspension are used in order to extract confessions from suspects. In general these acts are performed when suspects refuse to „cooperate“. The torture and ill-treatment is normally inflicted avoiding visible marks (by putting cloth around the wrists when suspending, beating on soles, fabric around the baseball bat used for beatings etc.).²¹

The Special Rapporteur also identified conditions at some police detention facilities to be „a major concern,“ noting that „in Bălți, Comrat, and at Chişinău police headquarters, the conditions amounted to inhuman treatment. In those police stations, persons were held in small, badly ventilated cells with little or no daylight sometimes for several weeks or even months.“

In analyzing the reasons for the high levels of torture and ill-treatment in Moldova, the Special Rapporteur noted that „the large majority of complaints are not properly investigated and rejected quasi-automatically,“ and that „judges, prosecutors or penitentiary personnel hardly ever initiate investigations, even if there is medical or other evidence that torture was committed.“ Among the reasons he identified were prosecutorial discretion including over access to independent medical examinations and over when to initiate investigations, which resulted prosecutors refusing to investigate „the overwhelming majority“ of complaints; a lack of independent medical examinations, and „forensic examinations to assess torture allegations [that] are the exception rather than the rule and are often carried out too late [...and] also tend to only record the marks without indicating how they were caused;“ a lack of independence of judges, an insufficient number of professional and independent lawyers and insufficient remuneration for them, and a failure by police to respect the confidentiality of meetings with lawyers, in particular at the early stages of police custody; „threats routinely used by the police in order to deter detainees from filing complaints [and] a worrying number of allegations of reprisals against complainants“; and non-action of penitentiary authorities and medical personnel regarding allegations of torture.²²

These findings are not news to the Moldovan government. In its 2007 report to the Moldovan government, the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (ECPT) stated that one third of the current and former detainees it interviewed during its September 2007 visit to Moldova reported physical ill-treatment in police custody.²³ In the vast majority of cases this abuse took place at the time of interrogation, and generally included slaps, punches, kicks and truncheon blows or blows struck with other blunt objects on handcuffed detainees, but in some cases included beatings while suspended from a bar, blows to the bottoms of the feet, and asphyxiation using a plastic bag or of a gas mask.²⁴

Moldova's national mechanisms for preventing torture, mandated by the Optional Protocol to the UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, have largely agreed with these findings, saying in the government's December 2007 submission to the UN Human Rights Committee,

²¹ Ibid., para. 27.

²² Ibid., para. 67.

²³ The Committee makes its confidential reports directly to the government concerned, but states may request publication of the Committee's report along with the state's comments. An ECPT delegation carried out a visit to Moldova during July 27- 31, 2009, to assess the authorities' response to allegations of police ill-treatment during the post-election events in April 2009 in Chişinău. Rapport au Gouvernement de la République de Moldova relatif à la visite effectuée en Moldova par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) du 14 au 24 septembre 2007, CPT/Inf (2008) 39, <http://www.cpt.coe.int/documents/mda/2008-39-inf-fra.htm> (accessed July 19, 2009), para. 13; Council of Europe anti-torture Committee visits Moldova, August 8, 2009, <http://www.cpt.coe.int/documents/mda/2009-08-04-eng.htm> (accessed August 5, 2009).

²⁴ Rapport au Gouvernement de la République de Moldova relatif à la visite effectuée en Moldova par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) du 14 au 24 septembre 2007, CPT/Inf (2008) 39, <http://www.cpt.coe.int/documents/mda/2008-39-inf-fra.htm> (accessed July 19, 2009), para. 13.

Regretfully, in the Republic of Moldova respect to dignity of a person arrested or detained is far from perfect. Torture, inhuman or degrading treatment are frequent occurrences, a fact that requested that the Criminal Code be supplemented with article 309/1 („Torture”). The most severe violations in this area occur during criminal investigation. The detained persons are treated as potential criminals with no account of the principle of the person being presumed innocent until proven guilty. The necessary evidence and statements are obtained by constraints and excess of authority, threats and interdictions. Psychological methods to influence a person are frequently applied and the right to petition is denied. In view of their situation detained persons have no opportunity to send immediate complaints to the Centre for Human Rights or to other institutions regarding inadequate treatment by criminal investigation staff. This opportunity is granted later when the event has already occurred and the facts invoked by petitioners cannot be proved.²⁵

Shortcomings in Moldovan law exacerbate these problems. The Criminal Procedure Code sets no time limit in which prosecutors must act to investigate complaints of torture or ill-treatment—or any other kind of complaint—and in practice prosecutors are often slow to open investigations. A recent amendment to the Criminal Code criminalizing torture, while commendable, failed to also criminalize cruel, inhuman or degrading treatment,²⁶ leaving it to prosecutors' discretion whether to treat these acts as „abuse of power or abuse of job prerogatives,” „excess of power or excess of job prerogatives,” or simple assault. In doing so, the law encourages prosecutors to characterize police ill-treatment as simply unlawful use of force, rather than an array of psychological and physical abuses that taken cumulatively may rise to the level of torture or other prohibited cruel, inhuman, or degrading treatment.

²⁵ Republic of Moldova, Second Periodic Report of the Republic of Moldova to the Human Rights Committee, December 26, 2007, CCPR/C/MDA/2, paras. 239, 240; Center for Human Rights of Moldova, Report on the Activities of the National Mechanism for Torture Prevention, 2009, pp. 64-72.

²⁶ The Criminal Code does include a provision on „inhuman treatment,” but it refers only to crimes against peace and humanity's security and war crimes. Criminal Code of the Republic of Moldova, art. 137.

III. Chronology of the April 6-7, 2009 Demonstrations

Opposition parties and anti-Communist Party civil society groups were ill-prepared for the thousands of demonstrators who came out on April 6 to voice their discontent over the election results. As the number of demonstrators grew over the course of the two days, organizers in Chişinău struggled to control the crowd's movements, respond to violent demonstrators, and coordinate among themselves. With only portable sound equipment with limited range, they found themselves unable to communicate effectively with the thousands of demonstrators who by noon on April 7 had spread from the National Square to the Office of the Presidency and the Parliament, blocks away. In Balti, organizers faced even greater challenges in controlling the crowd as police actively sought to direct the crowd's movement and separate demonstrators into smaller groups before beginning apprehensions.

In contrast to the organizers' ad hoc efforts, the authorities deployed large numbers of law enforcement officers, with plain clothes officers filming demonstrators and monitoring their movements. The Ministry of Internal Affairs deployed law enforcement officers from all of its divisions, including its elite FULGER and SCUT units, and the Minister of Internal Affairs and his deputy were on the scene supervising in Chişinău from the morning of April 7. Yet inexplicably, authorities failed to intervene when an initially small group of demonstrators became violent, and then abandoned key government buildings to the emboldened groups of violent demonstrators.

A. Chişinău, April 6, 2009

Opposition party leaders did not initially call for demonstrations on April 6, and appeared unprepared when they began. According to Deutsche Welle News, no opposition parties had called for demonstrations on the morning of the April 6, although Liberal Democrats leader Vladimir Filat had announced on Pro-TV that „We have reserved Chişinău's central square for the next two weeks,” adding, „We are not professional revolutionaries, but if we obtain evidence of vote-fixing by the ruling party, we will go out on the streets.”²⁷

Independent of the political parties, several groups of civil society activists affiliated with youth organizations decided Monday morning to call a flash mob to protest what they believed was election fraud and to organize public meetings to discuss the election results.²⁸ Using Twitter, blogs, social networking sites, and SMS messages, they organized a mid-day meeting that resulted in a call for the public to make April 6 a „Day of Mourning” by lighting candles at 18:00 at the statue of Stefan cel Mare in Chişinău's National Square. The activists notified authorities of their plans to hold both events.

Although opposition parties and small civil society activist groups had previously held a number of smaller, well-organized demonstrations and party congresses, no one was prepared for the number of people who would turn out for demonstrations on April 6 and 7.²⁹ The only previous

²⁷ „Communists sweep back to power in Moldova elections,” Deutsche Welle, April 6, 2009, <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,4156148,00.html>.

²⁸ See, Graham Stack, „‘Twitter revolution’ Moldovan activist goes into hiding: Woman fears arrest after Moldova protests force election recount,” The Guardian, April 15, 2009, <http://www.guardian.co.uk/world/2009/apr/15/moldova-activist-hiding-protests>;

²⁹ For an analysis of the types of demonstrations held in 2008 and the government's response, see Resource Center for Human Rights, Implementation of Freedom of Assembly Policy in Moldova: January-December 2008.

large anti-Communist demonstrations, in 2002, had been carefully coordinated, with participants and police and intelligence officers in regular contact.³⁰ Ghenadie Brega, the leader of the non-governmental pro-democracy group Hyde Park, which participated in the call for demonstrations, told the *Associated Press*, „We sent messages on Twitter but didn't expect 15,000 people to join in. At the most we expected 1,000.”³¹

According to a The Resource Center for Human Rights (CRDO), a nongovernmental organization monitoring the demonstrations, the initial turnout was relatively small, with approximately 150 people gathering at the Office of the Presidency beginning around noon and then moving on first to the City Hall and then the Arc d' Triumph before dispersing at about 15:00.³²

At approximately 14:00, members of the International Election Observation Mission held a press conference to issue preliminary findings, saying the elections had met „many of the OSCE and Council of Europe commitments,” but expressing concern over a range of irregularities and practices favoring government candidates.³³

A second demonstration began shortly before 18:00, as representatives of opposition parties and others began to gather at the statue of Stefan cel Mare. The crowd moved first to the Office of the Presidency, and then returned to the National Square, arriving there at about 19:00. By this time the crowd had grown to between four and five thousand demonstrators, and was largely peaceful, with most demonstrators simply lighting candles for the „Day of Mourning.” Around this time a few unidentified persons joined the group and attempted to provoke the crowd. Then, at about 19:30, the organizers announced the demonstration over. Some representatives of political parties continued speaking until around 21:00, when they asked the crowd to disperse and return at 10:00 the following day.³⁴ While the majority of the crowd dispersed, some remained at the National Square until almost 23:00.

Some demonstrators who left the National Square moved to the Parliament, where they held a peaceful demonstration beginning around 21:00. A larger group of about 1,000 people moved to the Central Election Commission, where they held a peaceful demonstration beginning around 21:30.

As the crowds dwindled, some elements in the crowd became violent. At about 22:00 a group of about 50 people blocked the intersection of Bodoni Boulevard and Stefan cel Mare streets until about 23:00. Also around 22:00 some demonstrators attacked vehicles.

Plain clothes and uniformed police, although present throughout the day, did not act to separate aggressive elements from the crowd.

³⁰ Those demonstrations, organized by the leader of the Christian Democrat Party, lasted two months and included between 1,000 and 10,000 demonstrators on a regular basis, with peak participation reaching more than at 20,000. Interview with Dr. Viorel Cibotaru, Chişinău, July 2, 2009.

³¹ The Prosecution Office announced the following day that it had initiated criminal prosecutions against Brega and other alleged organizers of the Day of Mourning on the grounds that their failure to control the crowd had resulted in „mass disorder.” See, Press Service of the Prosecutor General's Office, April 7, 2009, <http://www.procuratura.md/md/news/1211/1/2764/>; „Anti-Red Protests A 'Twitter Revolution': Police Retake Moldovan Government Buildings After Massive Election Fraud Protest Fueled By Social Networks,” CBS News and Associated Press, April 8, 2009, <http://www.cbsnews.com/stories/2009/04/08/world/main4928453.shtml>.

³² The following section draws on a preliminary report by the Resource Center for Human Rights, and is based on the direct observations of its seven monitors, who recorded more than 70 hours footage of the demonstrations, and also reviewed other publicly available footage and interviewed participants. The center had previously conducted nationwide monitoring of assemblies in 2007 and 2008. See, Resource Center for Human Rights, Freedom of assembly in Moldova: Account of demonstration events on 6-7 April 2009, and Resource Center for Human Rights, Implementation of Freedom of Assembly Policy in Moldova: January - December 2008.

³³ International Election Observation Mission, Parliamentary Election, Republic of Moldova – 5 April 2009, Statement of Preliminary Findings and Conclusions.

³⁴ See also Amnesty International, „Organizers of Peaceful Demonstration Blamed for Violence in Moldova,” April 9, 2009.

B. Chişinău, April 7, 2009

The first demonstrators began arriving at the National Square shortly after 9.00, and by 10.30 the crowd had already reached 3,500; the crowd would peak at about 7,000 at the National Square and several thousand more demonstrators spread between the Parliament and the Office of the Presidency.³⁵ Dr. Viorel Cibotaru told the Crisis Group, „I was there at 10 am on April 7. I was surprised and happy to see the crème de la crème of young Moldovan elites, not the old party leaders or old guys like me. People came without a plan, just to say, ‘Get rid of the communists.’”³⁶ Organizers used portable loudspeakers of limited range until finally arranging for amplified sound equipment capable of reaching a large number of demonstrators at approximately 13:30.

Shortly after 10:00 parts of the crowd began moving from the National Square toward the Office of the Presidency, and after 11:00 some 2,000 demonstrators began moving to the Parliament, leaving about 2,000 others still at the National Square. Various civic group representatives and politicians spoke to the demonstrators about election fraud, the communist coalition, and bias in the public media, among other issues. With the exception of some isolated incidents of demonstrators throwing eggs or glass and plastic bottles that began around 11:40, the demonstration remained peaceful until around 12:30, when some violent elements in the crowd began to throw stones at the Office of the Presidency, and then moved to attack the Parliament. Large numbers of demonstrators remained at the National Square, Parliament, and Presidency for most of the day, dropping to about 1,000 after 20:00. Police moved to forcibly disperse the crowd around midnight. [See, Use of Force During Apprehension, below.]

1. Events at the Office of the Presidency

The crowd at the Presidency quickly grew to some 5,000 and 7,000 demonstrators, shouting for new elections, an end to Communist Party rule, and for opposition leaders to take their seats in Parliament. At around 10.30 SCUT police in heavy riot gear arrived at the Presidency, followed shortly thereafter by Minister of Internal Affairs Gheorghe Papuc and his deputy minister, Valentin Zubic . At about 11:10 all opposition leaders called on demonstrators to return to the National Square, but their portable sound equipment lacked the range to reach most of the demonstrators, and only a few hundred demonstrators returned to the National Square.

In an incident that appears in retrospect to have been a turning point in the demonstrations, at about 12:20 authorities positioned a fire engine between the Office of the Presidency and a crowd of four to five thousand demonstrators. At that point about 100 SCUT police and 20 FULGER Police were stationed in front and on the right side of the Office of the Presidency, and another 100 SCUT police were surrounding the fire engine. As the vast majority of the crowd watched from the sidelines, a group of 20 to 30 demonstrators threw stones at the fire engine and the police positioned around the fire engine and the Presidency. Police did not respond to the stone throwers, and instead took shelter behind their riot shields. Apparently emboldened by the lack of police response, the stone throwers quickly took control of the vehicle and moved it away.

Immediately following the attack on the fire engine, Presidency staff left the building from its side doors. Some 300 SCUT, FULGER, and other law enforcement forces then launched an offensive and in about ten minutes cleared the space between the Parliament and Presidency buildings from Sfatul Tarii Street to Maria Cibotaru Street, a distance of roughly 100 meters. During this time the crowd split in two and the police and some demonstrators threw stones at each other for 10 to 15

³⁵ The following section draws on a preliminary report by the Resource Center for Human Rights. See, Resource Center for Human Rights, *Freedom of assembly in Moldova: Account of demonstration events on 6-7 April 2009*.

³⁶ Interview with Dr. Viorel Cibotaru, Chişinău, July 2, 2009.

minutes. Most of the police then fell back to the Presidency and Parliament, leaving about 50 police facing each half of the crowd. At about 12:50, as some 200 violent demonstrators threw stones at and pushed their riot shields, these remaining police also began to fall back to the front door of the Presidency and Parliament buildings. The majority of the remaining demonstrators, totaling about 5,000, then moved to the stairs of the Presidency building. Only 50 police remained at the front of the Presidency, with the other police moving to the sides or to the back of the building.

During the hour from 13.00 to 14.00 some 200 to 300 violent protestors destroyed the windows of the first three to four floors of the building and set fire to the building's canteen while the rest of the crowd watched. At one point authorities used a spray of water from inside the building to clear the stairs in front of the building, but demonstrators returned when the spray ended. At about 13.30 some demonstrators entered into negotiations with Presidency building security to enter the building, and did enter after the police left the building. Violent elements in the crowd then vandalized the building's first two floors before security guards prevented them from entering the third floor. Inexplicably, the guards did not prevent two demonstrators from placing the EU flag on top of the building, and later, at around 14.30, the Romanian flag appeared next to the EU flag on top of the building. Vandalism of the building's lower floors continued through the rest of the day, with building guards and some demonstrators supervising tours of those floors from around 16.00.

At about 14:20 opposition party leaders, still using simple portable sound equipment, called on demonstrators to ignore the provocation to violence and to return to the National Square. A few hundred demonstrators followed the opposition leaders back to the National Square.

After vandalizing the Office of the Presidency, some 200 violent demonstrators moved on to the Parliament.

2. Events at the Parliament

As they had done at the Presidency, police at the Parliament withdrew to the sides, back, and interior of the Parliament building at about 13:00. Then, a little after 13:10, a group of about 300 violent demonstrators out of a larger peaceful crowd of some 3,000 to 4,000 demonstrators broke windows and entered several rooms on the first floor. The violent demonstrators continued to stone the Parliament, breaking windows as far up as the third and fourth floor, and used materials looted from the building to light a bonfire. By about 13.30 the Permit Office, situated on the right side of the Parliament building, was also on fire.

At about 14:30, as the vast majority of demonstrators and bystanders watched from a distance of about hundred meters, a group of some 200 violent demonstrators attempted to break open the Parliament's front door, succeeding at about 15.15. Police stopped some demonstrators as they tried to enter the ground floor, while other demonstrators negotiated the withdrawal of the police still in the building, which eventually took place around 15.45. A group of 50 to 75 police held off a different group of 150 to 200 stone-throwing demonstrators who attempted to enter the back entrance to the Parliament from Sfatul Tarii Street and set several fire engines on fire. Those clashes continued for about an hour.

The last police withdrew from the vicinity of the Parliament building at around 16.00, and at around 16.20 the EU flag appeared at the top of the building.³⁷ From about 16:30 to 19:00 some 100 demonstrators threw furniture, office equipment, and papers from the Parliament, while other

³⁷ There has been speculation over why video footage appears to show Deputy Chairperson of the Parliament Vladimir Turcan instructing individuals to place the EU flag on the Parliament, and uniformed police accompanying the individuals placing the flag. According to authorities, Turcan agreed to allow demonstrators to fly the flag in an effort to calm the crowd. Press Service of the Prosecution General, „Regarding the EU Flag Flying Over Parliament,” (Vizavi de arborarea drapelului UE pe clădirea Parlamentului), July 7, 2009, <http://www.procuratura.md/md/news/1211/1/2853/> (accessed August 6, 2009).

demonstrators simply toured the building as some representatives of the demonstrators and the Parliament guards watched from the ground floor. By about 20:00 the demonstrators had left the building and the entire Parliament was under effective control of the Parliament guards, who prevented further entry. A smaller group of demonstrators remained in front of the Parliament until late in the night, keeping the bonfires going and otherwise destroying property thrown from the building.

C. Balti, April 7, 2009

Participants in the April 7, 2009 demonstration in Balti told the Crisis Group that the day beginning with a small protest at about 15:00 attended by 50 to 80 people who went to the main square, chanted for a short while, and then dispersed after deciding to meet again at 18:00. By about 18:30 the second demonstration had attracted roughly 1500 people, who walked peacefully in the main square, chanted anti-Communist Party slogans, and called for new elections. Although there was a heavy presence of plain clothes police and black uniformed police with riot shields, police did not act to protect demonstrators from stop violence by members of a youth group linked to the Communist Party and known for its previous attacks on opposition party supporters.

X. Y. told the Crisis Group he went to the main square at about 18:00 or 18:30 to bring his son home, but had difficulty finding him in the large crowd, which was already split between the City Hall and the monument of Stefan cel Mare. Armed riot police turned the crowd back to the City Hall area when it began to walk toward the Eminescu Street, and again when it attempted to walk to the monument of Stefan cel Mare. „In both cases I felt the soldiers were being provocative towards the youth...The crowd then moved toward the Lyceum M. Eminescu, which is near the Penitentiary. In the front of the Lyceum the street was again blocked by the police. Suddenly two unknown persons pushed me down, they wringed my hands and took me to the gates of the Penitentiary. All this happened around 20:00. I consider that the police by its actions deliberately pushed the protesters to that place [to facilitate their apprehension].”³⁸

L. M. was in a different part of the crowd when he was detained, but gave a similar account of how a combination of plainclothes, regular, and riot police directed demonstrators into smaller and smaller side streets before beginning mass apprehensions:

The regular police and [Patrol and Sentry police] prevented us from moving anyway but one way. The [Patrol and Sentry police] were beating their shields. We could only walk toward the park and it was peaceful until we got on the road by the park. There were two or three guys speaking Russian with their faces covered by their t-shirts who were taking garbage cans, turning them over, and throwing the garbage, and standing on the cans and saying, „Go guys, come on, go!” to encourage the crowd to do it too. There were also plainclothes people from [a Communist Party-affiliated youth group] who were older, in their 40s. They stood out because the real demonstrators were young, about 12 to 24 years old....

We got to an intersection where we were stopped by police with shields and batons and one man was in a special military car—a van with special protection. He was trying to use the van to push back the crowd. One of the instigators was kicking the van and climbed on top of the hood. The van was revving its engine and pushing into the crowd. It was very dangerous. There were several people hit by the van, maybe the first three rows of demonstrators were hit. So the crowd was forced to split. Some went to a residential area and then came back and then the whole crowd was forced down one road. There we split again and then we all came back together in the main square by the theater. This is near the passport office and the house with the fountain. But now there were more instigators, 30 to 40 year olds. But they didn't do anything. I saw people in civilian clothes giving them hand signs to wait.

³⁸ Interview with X. Y., Balti, July 4, 2009.

We went down this small street between the municipal building and the cinema and turned left on the main street. There were some agitated people at the intersection where you can turn back to the main square, who were telling us to go back to the main square. But some in the crowd wanted to go to the university, and others wanted to go to another sector where students live....So the crowd split. I was in a group of about 80 people who walked a little way in the direction of the student quarter and then we came back toward the university. As we headed in that direction we saw a larger group of the crowd and tried to rejoin it but we were separated by the police before we could join the rest of the crowd. There was an instigator of about 30 years who took a boy about 15 years old from the crowd and hit him on the head with his fist and the boy fell down. So we ran back in the other direction. We ran down a residential street. It was a mistake—there was a different street that would have taken us to the university—instead the crowd went on another street that took us to Independence Street where there were a long line of police in uniform and civilians and then another line of police closed in from the other side. So we were surrounded. We were a smaller crowd by then, maybe 450 people, so we just chanted. We were there about half an hour. It was about 7:30 pm and we were tired so we told each other that we would go home. Some did go home and some went to the main square by the statue of Ștefan cel Mare. There were about 250 or 300 people total at the statue and it was already getting late. There were a lot of instigators, but also a lot of bystanders. At that point the apprehensions started. People were in groups: protestors in a small group, bystanders in small groups, instigators. I watched police in uniforms beat people and take people from the crowd and put them in police cars. I saw instigators beating people in the crowd.³⁹

³⁹ Interview with L. M., Balti, July 4, 2009.

IV. Police Abuses During Demonstrations and Apprehension

Moldovan authorities deployed hundreds of police between April 6 and April 8, 2009, among them regular police, students from the police academy, „Operational Services” police, Balti's Patrol and Sentry Regiment, and two of Moldova's most elite units, the FULGER mobile crime fighting unit which reports directly to the Minister of Internal Affairs, and the SCUT regiment of the General Police Commissariat of the Chişinău Municipality.⁴⁰ As this report demonstrates, instead of using these forces to protect the rights of demonstrators to peaceful assembly, police largely failed to control violent elements in the crowd on April 7, 2009, and instead acted to apprehend peaceful demonstrators and suspected demonstrators. Many of these apprehensions were arbitrary and carried out with brutal force against individuals who offered police little or no resistance. In a number of cases, police acted to apprehend journalists who attempted to report on their abusive behavior, and in some cases subjected journalists to the same violence as demonstrators. In addition, the timing of the most violent apprehensions—late on the night of April 7-8, 2009, when few journalists or human rights monitors were present—and reliance on large numbers of plainclothes and masked police during those apprehensions, suggests a strategy of concealing the identities of the police to make it more difficult for individual police officers to be held accountable for unlawful behavior.

A. Widespread Use of Plainclothes and Masked Police

Witnesses present at the demonstrations on April 6 and 7, 2009, reported that many of the police present were wearing plain clothes, and beginning April 7 some police officers wore masks covering their faces. Masked and plain clothes police are visible in many publically available photographs and video recordings of the demonstrations, and the Crisis Group documented 36 cases where plain clothes officers apprehended suspected demonstrators.⁴¹

As the testimonies in subsequent sections of this report demonstrate, in a number of instances police in plain clothes apprehended suspected demonstrators without ever identifying themselves as police. For example, lawyers contracted by the Institute for Human Rights on behalf of the Crisis Group defended 15 people apprehended by plain clothes police; in only one case did the apprehending officer identify himself as a police officer. Plain clothes officers' failure to identify themselves as police is particularly disturbing because in at least 90 of the 123 cases where the Crisis Group was able to determine the reason for the administrative arrest, the individuals were initially held for being insubordinate to police or resisting the orders of a police officer, raising the possibility that significant numbers of people may have been detained or even sentenced for being „insubordinate” to someone they didn't know was a police officer.⁴² In many other cases, police officers responsible for torture or ill-treatment during apprehension or in police stations wore civilian clothing, uniforms without identifying markings, or wore masks that disguised their identities, making it difficult for most victims to identify which individual officers carried out these crimes.⁴³

⁴⁰ This assessment is based on direct monitoring of the demonstrations and a review of video of the demonstrations. The Ministry of Internal Affairs did not answer questions submitted by the Crisis Group regarding the number and kind forces it deployed, their training in policing crowds and demonstrations, and their equipment and dress. Letter from Victor Ursu, director, Soros Foundation-Moldova, to Ministry of Internal Affairs Deputy Minister Valentin Zubic, July 31, 2009; Letter from Ministry of Internal Affairs Deputy Minister Valentin Zubic to Victor Ursu, Director, Soros Foundation Moldova, August 24, 2009.

⁴¹ Out of 106 cases where information on the clothing officers wore was available.

⁴² These include 75 held for petty hooliganism and insubordination under Code of Administrative Offenses articles 164 and 174; 3 held for insubordination to police under article 174; 4 held for insulting a police officer under article 174(6); 2 held for resisting a police officer and insulting a police officer under articles 174(5) and 174(6); and 6 held for resisting a police officer under article 174(5).

⁴³ For example, plain clothes police carried out beatings in 27 of the 52 cases where the Crisis Group was able to determine whether uniformed or plain clothes officers were responsible for beatings during apprehension.

International standards require that police „shall during intervention normally to give evidence of their police status and professional identity.” [See, International Standards for Policing Demonstrations, below.] In certain very limited circumstances, the use of plain clothes police and masked police may be justified, for example when police go under cover as part of an ongoing criminal investigation, or when an individual police officer would be at risk of retaliation for lawful acts if his identity became known to a criminal organization. However, neither of these possible scenarios applies to the policing of the April 2009 demonstrations, and the Ministry of Internal Affairs did not respond to the Crisis Group's request for the reasons for its widespread use of plainclothes and masked police officers.⁴⁴ In the absence of information to the contrary, the Crisis Group can only conclude that the authorities' intention was to protect police officers from prosecution for illegal acts, and indeed prosecutors have used the prevalence of masked officers as a justification for the prosecution office's failure to effectively prosecute allegations of torture and ill-treatment. Moldova's First Deputy Prosecutor General attributed his office's lack of action in prosecuting 97 formal complaints of police abuse to the difficulties it faces in identifying individual police officers, saying „It is very difficult to prove that a masked police officer committed torture. About 280 Special Forces were involved in apprehensions but it is hard to prove who [committed specific abuses]. Only in the Mătăsarū case do we know for sure who to charge, but in all other cases the complainants speak of police with masks.”⁴⁵ In fact, in a number of cases the Crisis Group investigated detainees said they would recognize the police officers who abused them if they saw them again, and in some cases detainees even knew the name of one or more officers who beat them. [See, Inadequate Government Response, below.]

B. Arbitrary Detention During and After Demonstrations

Moldovan authorities have not published a comprehensive list of persons detained in relation to the April events, and the data they have published is often contradictory and fails to account for hundreds of apprehensions.⁴⁶ For example, the Crisis Group was able to determine the date of apprehension in 411 of the 674 cases it examined. Of these, 394 apprehensions took place during the period from April 7 through April 12, 2009. However, in late April 2009, the Ministry of Internal

⁴⁴ Letter from Victor Ursu, director, Soros Foundation-Moldova, to Ministry of Internal Affairs Deputy Minister Valentin Zubic, July 31, 2009; Letter from Ministry of Internal Affairs Deputy Minister Valentin Zubic to Victor Ursu, Director, Soros Foundation Moldova, August 24, 2009.

⁴⁵ Anatol Mătăsarū has alleged that plain clothes police apprehended him from in front of his house on April 8, 2009, severely beat him in custody at the General Police Commissariat, refused him medical treatment, and then, when a video of his injuries became public, transferred him to Penitentiary 13, where his cellmates further abused him with the knowledge and approval of penitentiary authorities. Interview with Vasile Pascari, First Deputy Prosecutor General, Oleg Moruz, Chief Criminal Investigation Department, Eduard Harunjen, Chief Criminal Investigation Section, Nicolae Dmitriev, Military Prosecutor for Chişinău, and Anatol Parnau, Chief International Collaboration Section, Chişinău, July 3, 2009; Matasarū v. Moldova, Application no. 20253/09, lodged with the European Court of Human Rights on April 20, 2009, at www.echr.coe.int.

⁴⁶ The Ministry of Internal Affairs informed the Council of Europe's Commissioner for Human Rights in late April 2009 that police had detained 106 people on suspicion of criminal offenses, and 216 people on suspicion of administrative offenses. These statistics are contradicted by the MOIA's own lists: the MOIA published a list of 86 persons apprehended on suspicion of criminal offenses as of April 11, 2009, and of 108 persons under preventive arrest pending criminal investigation as of April 14, 2009; the latter list is not cumulative, as it lacks some names on the earlier list and includes new names. The two lists only include the name, date of birth, domicile, the educational institution or the place of work, and in the April 14, 2009 list, the date of apprehension / date of arrest. In addition, the MOIA published a list of 129 persons apprehended on suspicion of administrative offenses as of April 11, 2009, and a list of 63 persons who were sentenced to administrative detention as of April 14, 2009. Again, the second list is not cumulative, and appears to exclude persons from the first list who were not sentenced to administrative detention or who whose term of administrative detention had ended by April 14, 2009. These two administrative offenses lists only include names, date of birth, domicile, the educational institution or the place of work, and the administrative sanction. Report by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, Following his visit to Moldova 25 to 28 April 2009, CommDH(2009)27, July 17, 2009, para. 10; Ministry of Internal Affairs, The list of persons apprehended, arrested in relation to the events of 6-8 April 2009, as of April 14, 2009, <http://www.mai.md/stirile-min-ro/216709/> (accessed August 3, 2009); Ministry of Internal Affairs, The list of persons apprehended and documented administratively on (art.164 , 174, 174/1,174/5-6, 174/15 CCA) and administrative sanction applied, as of April 14, 2009, <http://www.mai.md/stirile-min-ro/216709/> (accessed August 3, 2009).

Affairs informed Council of Europe Commissioner for Human Rights Thomas Hammarberg that it had detained 106 people in the aftermath of April 6-7, 2009 on suspicion of criminal offenses, and 216 people on administrative charges, for a total of only 322 apprehensions. Moreover, since the Ministry of Internal Affairs has not acknowledged any new apprehensions following Commissioner Hammarberg's visit, this means the Ministry of Internal Affairs has failed to account for at least 352 apprehensions documented by the Crisis Group through July 29, 2009.

The Crisis Group believes that the authorities' failure to provide comprehensive, detailed information on all apprehensions related to the April 6-8, 2009 demonstrations, including the dates and reasons for apprehension and releases, and information on any subsequent charges, is intended to disguise a pattern of arbitrary detention. Many of the apprehensions and detentions the Crisis Group investigated appear to have been arbitrary, whether because they do not appear to have been based on a reasonable suspicion that the person has committed an offense, they depended on arbitrary application of vaguely-worded administrative offenses or, as subsequent sections demonstrate, they failed to follow basic procedural rules in Moldovan law; in a number of cases apprehensions and continuing detentions were arbitrary for multiple reasons. International law prohibits arbitrary deprivation of liberty as a violation of the right to liberty and security of person [See, Moldova's International Legal Obligations, below.]

1. Apprehension Without Reasonable Suspicion

While it is difficult to know the exact circumstances of apprehension in all cases, a number of factors suggest that many apprehensions took place without reasonable suspicion of criminal activity. First, in a number of cases the Crisis Group investigated, prosecutors justified apprehensions with „form” charge sheets and arrest warrants that appear to have little if any relation to the actual facts of the individual cases.⁴⁷ In other cases, prosecutors asked and courts agreed to extend preventive arrest warrants without providing any arguments to justify continued detention.⁴⁸ Second, a number of the people the Crisis Group interviewed described being apprehended with large numbers of other people, none of them engaged in criminal acts at the time of their apprehension. In some cases these were individuals who were apprehended on the evening of April 7-8, 2009, when entire bus loads of people were taken into custody, making it highly unlikely that police had specific information on any individual passenger. In other cases police appear to have randomly swept up people who were in the downtown area at a given time or targeted people based on their dress—especially those who wore sports clothes and shaved haircuts sometimes associated with gang culture. Often apprehensions were carried out with excessive force, as the testimonies in this and subsequent sections demonstrate.

Plainclothes police apprehended 17-year-old J. R. between 01:00 and 02:00 on April 8, 2009, as she passed through the National Square while returning home from a disco. Police at the Centru Commissariat beat her repeatedly, denied her access to a lawyer or doctor, extorted hundreds of dollars from her tutor for the promise of J. R.'s release, and demanded that the tutor pay for their fast food meals and phone cards. Police finally released J. R. after three days without explaining the reason for her apprehension.⁴⁹

⁴⁷ For example, lawyers at the Public Defender Office defended 12 cases of persons sentenced to preventive arrest. In each case, the arrest decision merely repeats the language of the Criminal Procedure Code, without providing any analysis of the reason for the preventive arrest. Interview with Igor Ciobanu, director, Public Defender Office, and Public Defenders Olesia Doronceanu and Veronica Mihailov, Chişinău, July 3, 2009.

⁴⁸ For example, according to his lawyer, on May 8, 2009 and June 6, 2009, the Court of Appeal approved requests to extend the April 10, 2009, 30 day preventive detention order against Anatol Mătăşaru, although the prosecutor's requests merely repeat the same arguments as the original preventive detention request. Mătăşaru has filed a case before the European Court of Human Rights alleging torture and ill-treatment during apprehension, in police custody, and at Penitentiary 13, where served his preventive detention order. Interview with Victor Panţiru, lawyer, Chişinău August 6, 2009 and review of case file; *Matasaru v. Moldova*, Application no. 20253/09, lodged with the European Court of Human Rights on April 20, 2009.

⁴⁹ Interview with S. M.'s tutor, name withheld, June 11, 2009.

a) The Case of Fourteen-Year-Old A. B.

The Crisis Group has collected information on 82 cases of children taken into police custody, including three children under age 14 and thus below Moldova's age of criminal responsibility, and 13 children age 14 to 16, and thus below the minimum age of criminal responsibility for all but the most serious offenses.⁵⁰ Children reported police beatings during apprehension in 27 of the 44 cases where the Crisis Group was able to collect information on children's treatment during apprehension. The case of fourteen-year-old A. B. is particularly notable for its arbitrariness and the level of police violence. The Ministry of Internal Affairs declined to provide the Crisis Group with information on the number of children it detained on suspicion of criminal offenses, saying only that it had detained three children on suspicion of administrative offenses and released them after speaking to their parents.⁵¹

On April 10, 2009 plainclothes police apprehended fourteen-year-old A. B. and a friend, took the boys to a forested area, and beat them so brutally that A.B. lost consciousness. A.B. was then taken unconscious with broken bones to the Buiucani police station, and was later released without charge. He received no medical treatment at the police station, although his injuries were so serious that he was later hospitalized and treated for multiple fractures. His torture complaint, which was publicized in the Moldovan media, is one of only four complaints of torture that the Prosecution Office had agreed to investigate as of July 2009.⁵²

A. B. told the Crisis Group that shortly after noon on April 10, 2009 he went to the central market to shop for bicycle tools:

While I was coming back near McDonald's I met my friend [name withheld], who I had known for about two days, from April 8th. . . When I didn't buy anything I proposed to [my friend] that we go home walking. . . We had crossed the street near the Government Building when we saw a person in blue Adidas sportswear running toward us from behind, running in the same direction we were walking. I was wearing sportswear too, but with a hood on the jacket. We were turned to watch the running guy and while we were watching he suddenly stopped and grabbed me by my hood.

The runner held my hands behind my back. At the same time another person in civilian clothes came to help the runner. That one was wearing trousers and a leather jacket and was a bigger man physically than the runner. The man in trousers said, „Why did you break windows at the Presidency and the Parliament?”

This was about 2 pm, because just before we crossed the street we asked someone the time.

There was a private car, an Opel Vectra, and [my friend] and I were both put in the car. The two plainclothes men took us to a place we didn't know. They didn't introduce themselves, but the whole way they were speaking to us in ugly language, saying they would kill us. It took about 15 minutes to get there. When they opened the door they hit me on my head and elsewhere and at some point I lost consciousness.

⁵⁰ Criminal Code of the Republic of Moldova, art. 21.

⁵¹ Letter from Ministry of Internal Affairs Deputy Minister Valentin Zubic to Victor Ursu, Director, Soros Foundation Moldova, August 24, 2009.

⁵² The Prosecution Office has also opened a criminal investigation in three complaints under Criminal Code article 328, on excessive use of power or exceeding the job prerogatives, and one complaint under Criminal Code article 152(2) on intentional infliction of bodily injuries. Comments of the Moldovan authorities on the Report of Mr. Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights concerning his visit to Republic of Moldova from 25-26 April 2009, in Report by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, Following his visit to Moldova 25 to 28 April 2009, p. 14.

The next thing I remember, I woke up in the basement of the Buiucani Police Commissariat. I recognized it because I'd been there before. Afterwards, two people in plainclothes took me upstairs. I saw a police captain upstairs who was sitting and smoking and didn't say anything. I don't remember much else.

At about 4:30 pm they threw me out near my school. They took me there in the same car but I don't know if it was the same people. They never said why they did this.

AB believes that the police targeted him because he was known to them from previous problems he had had at school that hadn't resulted in detention because of his young age, and because he had been present downtown on April 8:

I think the police went after me. The police had chased me on April 8 and 9 but they hadn't been able to catch me. On April 8 I was walking in the central area and the police were chasing people and throwing them on the ground and hitting their heads on the ground. But I ran away. Then on April 9 I was playing football at a stadium and three police in plain clothes came and took me to the commissariat but then they released me. They told me it was because I was in the center of town during the events and I told them, „I wasn't there, show me some proof.” And then they released me. I didn't see a lawyer or a prosecutor and I didn't sign any papers either time they detained me. On the April 9 apprehension they released me after 15 minutes. On April 9 it was at the Special Investigation Section [of the Center for Combating Economic Crimes and Corruption] near here. I think police keep harassing me because I was wearing sports clothes and because I usually shave my head.

2. Arbitrary Application of Vaguely-Worded Administrative Offenses

As noted earlier, in late April 2009 the Ministry of Internal Affairs stated it had detained 106 people on suspicion of criminal offenses and 216 people on suspicion of administrative offenses related to the April 6-8, 2009 demonstrations, a number significantly lower than the apprehensions the Crisis Group documented for the same period. The Crisis Group was able to collect information on the type of administrative sanction issued in 123 of these cases; in 102 cases individuals were held on suspicion of violating Administrative Offense Code article 164 (on petty hooliganism) and/or article 174 (on insubordination with ill-will to the order or legitimate request of the police), two vaguely-worded offenses that Moldovan police use both as a means of social control and because the Administrative Offense Code allows them to circumvent fundamental protections for criminal suspects.⁵³ In particular, the hooliganism charge sets no limit on how long a suspect can be held without judicial review.⁵⁴ Moldova's National Mechanism for Torture Prevention has previously criticized the widespread and arbitrary use of these articles in Chişinău, noting that „most police officers do not have the proper training to know exactly in what circumstances they can arrest a suspect of committing an administrative offense.”⁵⁵

⁵³ Moldovan law distinguishes between criminal offenses, covered by the Criminal Code, and lesser offenses, covered by the Administrative Offenses Code. The Administrative Offenses Code of 1985 defines petty hooliganism as „words or swearing expressions in public places, offensive addressing or solicitation of citizens and other similar actions, which disturb the public order and citizens' calm,” and insubordination as „insubordination with ill-will to the order or legitimate request of a police officer, of another employee of the internal affairs bodies or of a person on duty or public duty to maintain public order and prevent criminality.” A new Administrative Offense Code, Law 218 of October 24, 2008, came into force on May 31, 2009 and addresses some of these shortcomings, but also increases authorities' powers of search and seizure. The provisions discussed in this report apply to the laws in force during April 2009, Administrative Offense Code of March 29, 1985 (amended), arts. 164, 174.

⁵⁴ Administrative Offense Code of March 29, 1985 (amended), art. 249.

⁵⁵ The National Mechanism for Torture Prevention found that „most of the people” detained in Chişinău's district police commissariats were held under Administrative Offenses Code articles 164 and 174, and said that police abused „any time they have the opportunity” the Administrative Offenses Code's provision allowing detention until the case is examined by court. Center for Human Rights of Moldova, Report on the Activities of the National Mechanism for Torture Prevention, 2009, pp. 65, 70.

Police appear to have routinely used these charges both to justify detaining demonstrators when they had no evidence of criminal activity, as in the case of J. K., whom police apprehended downtown late on April 7, 2009, while she waited for a friend in downtown Chişinău so they could return to their home village together. J. K. told the Crisis Group,

At about midnight most people had left the National Square. I and my friends were waiting for another person so we could go home. We were by the Arc d' Triumph. It was very cold and I was lightly dressed so [my relative] and I went to the mini bus. I was some distance from the square. When we got close to the mini bus I could hear shooting and we started to run away. We got to the minis bus and we left. When we were almost to the exit of Chişinău a police car stopped the mini bus. They asked the driver for documents and the driver didn't want to give them. Then a police bus of Special Forces arrived and surrounded the mini bus. Two of the Special Forces sat next to the driver and made him drive to the police station. They said, „Be quiet, don't panic or it will be worse [for you].” They didn't say where we were going.⁵⁶

JK was later charged with petty hooliganism and insubordination to a police collaborator under the Administrative Offenses Code and sentenced to five days administrative arrest.⁵⁷

In other cases the Crisis Group investigated, police detained individuals on suspicion of administrative offenses while interrogating them as criminal suspects, thus circumventing protections due criminal suspects under the Criminal Code and Code of Criminal Procedure.⁵⁸ In particular, the Administrative Offenses Code in force in April 2009 did not require the presence of a lawyer at any stage of investigation or trial, and while it allowed for the possibility of a lawyer during trial it did not guarantee the right to free legal aid.⁵⁹ Nor did it require authorities to notify relatives or other of an individual's apprehension unless the person in question requests it or is a minor.⁶⁰ And, unlike the Criminal Procedure Code, which sets limits on how long a person can be held under investigation or pending trial, the Administrative Offenses Code of 1985 allowed for persons to be held indefinitely pending trial for certain offenses, including those involving minor hooliganism and public demonstrations.⁶¹ One indicator of the scope of this practice is the disparity between the 106 people the authorities have acknowledged detaining on suspicion of criminal offenses as of late April 2009, and the 267 people against whom it subsequently opened criminal investigations.⁶²

The European Committee against Torture, and the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment and Moldova's National Mechanism for Torture Prevention have previously criticized Moldova for this practice of using administrative proceedings to circumvent fundamental protections for criminal suspects.⁶³

⁵⁶ Interview with J. K., July 2, 2009.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ The provisions discussed in this report apply to the laws in force during April 2009: Administrative Offense Code of March 29, 1985 (amended), and Criminal Code the Republic of Moldova, adopted by Law 985-XV on April 18, 2002 (amended).

⁵⁹ Administrative Offense Code of 1985, art. 254.

⁶⁰ Ibid., art. 247.

⁶¹ Ibid., art. 249.

⁶² According to Moldovan authorities, as of July 22, 2009, they had opened criminal investigations against 261 persons, and had sent to trial the cases of another six persons. Email communication from Iulian Groza, Minister-Counselor, Mission of the Republic of Moldova to the European Communities to European Officials in Brussels, July 24, 2009.

⁶³ See, Rapport au Gouvernement de la République de Moldova relatif à la visite effectuée en Moldova par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) du 14 au 24 septembre 2007, para 11; Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Mission to the Republic of Moldova, February 12, 2009, para 77.

3. Apprehension in Violation of Basic Procedural Rules in Moldovan Law

In many cases the Crisis Group examined, police violated Moldova's most basic procedural rules for apprehension of persons suspected of criminal offenses. These include the requirement that police notify suspects of the reasons for their apprehension in the presence of a lawyer within 3 hours of their taking them into custody; notify or allow the apprehended person to notify close relatives or other persons of her place of detention, immediately upon but no later than six hours after apprehension; allow suspects the right to meet privately with a lawyer prior to interrogation; and only interrogate suspects in the presence of a lawyer.⁶⁴

In 23 of the 114 cases where the Crisis Group has information on whether persons apprehended on suspicion of criminal offenses had access to a lawyer, detainees said police failed to provide them with a lawyer within the time required by law. Many others of that group told the Crisis Group that they suspected that they might have had a legal aid lawyer at some point during the process but that person did not provide assistance during interrogations or hearings. In addition, in a number of cases the Crisis Group interviewed, police refused to allow detainees to contact family members, repeatedly interrogated suspects in the absence of a lawyer, and in at least one case misrepresented an individual to a detainee facing criminal charges as his legal aid lawyer. [See, Denial of the Right to Confidential Legal Assistance, and Failure to Notify Family Members, below.]

For example, E. F. did not see a lawyer until police brought him to a prosecutor some 19 hours after his apprehension, although by then he had already been interrogated on suspicion of participation in „mass disorders” under Criminal Code article 285(3), a crime punishable by up to 7 years in prison or a 20,000 Lei fine (roughly 1250 Euro or 1820 USD). After his release E. F. discovered that the person whom police described to him as his appointed legal aid lawyer turned out to not be registered with the National Legal Aid Council and had used the opportunity to extort money from E. F.'s family.⁶⁵ [See, Denial of the Right to Confidential Legal Assistance, below.]

Police apprehended H.I. on the night of April 7 and also accused him of participation in „mass disorders” under Criminal Code article 285(3). He didn't see a lawyer for 1 ½ days, and police interrogated him in absence of a lawyer.⁶⁶

C. Police Use of Force at the Demonstrations

Demonstrators and witnesses the Crisis Group interviewed reported a high level of police violence against demonstrators, bystanders, and journalists reporting on the demonstrations beginning late in the afternoon of April 7, 2009 in Balti and in the evening of April 7, 2009 in Chişinău. Of 262 cases where the Crisis Group was able to collect information on police behavior during apprehension, 212 people reported that police in plain clothes or uniforms beat them during apprehension. In several cases these beatings continued for extended periods of time. Chişinău Emergency Hospital records for the relevant period show 115 persons not in police custody received treatment on for injuries sustained due to use of force by police, a figure that almost certainly greatly underestimates the number of injuries, as many people reported being too afraid to seek medical treatment for police violence.⁶⁷

⁶⁴ Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova, arts.166, 167, 173.

⁶⁵ Interview with E. F., July 2, 2009.

⁶⁶ Interview with H. I., July 2, 2009.

⁶⁷ The 115 number appears to include people police beat but did not detain and people who sought treatment after their release from police custody. In 24 cases the person had to be hospitalized because of severe injuries, including concussions, contusions of the kidneys, fractured limbs or ribs, and/or multiple soft tissue injuries. Report by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, Following his visit to Moldova 25 to 28 April 2009, para. 15.

Moldovan authorities have dismissed allegations of police ill-treatment of demonstrators, claiming that „in most of cases body injuries were caused to the persons [demonstrating] while they opposed resistance to order forces in Great National Assembly Square, manifesting disobedience with bad faith to legitimate demands of the police officers;” and that police needed to use force to respond to „the violent actions of protestors.”⁶⁸ The authorities also state that their use of force came after a day of having „stayed in the way of stones, in smoke and fire, [during which] the police officers were hooted and aggressed, and some of their colleagues were got in to the hospital with serious injuries,” and compare questionable numbers of police injured to the number of demonstrators who filed complaints of police torture and ill-treatment in an effort to suggest that police injuries were much higher than civilian injuries.⁶⁹

The Crisis Group acknowledges that uniformed police on duty during the demonstration's peak hours on April 7, 2009, were working in difficult circumstances that were made worse by the authorities' unwillingness or inability to control small but violent elements in the crowd. But however difficult those circumstances may have been, the burden remains on the authorities to show that its use of force complies with international standards. Those standards require that police use force only when strictly necessary, and only to the minimum extent necessary to achieve a legitimate objective, and that whenever possible, police use non-violent means before resorting to the use of force. In particular, police should only use firearms in response to an imminent threat of death or serious injury or grave threat to life. [See, Moldova's International Legal Obligations, below.]

Instead, as this report repeatedly demonstrates, police gratuitously used violence when apprehending demonstrators who posed no grave or imminent threat to life, to interfere with press reporting on their unlawful activities, and to punish individuals for their real or perceived participation in anti-government demonstrations. Even more disturbing, the Crisis Group interviewed a number of witnesses present at and around the National Square late in the evening of April 7-8, 2009 who reported seeing or hearing police fire weapons while attacking the small crowd of largely peaceful demonstrators and bystanders still present at that time. Such accounts of unjustified use of lethal force, if correct, would be the ultimate expression of security forces operating entirely outside the law.

1. Use of Force During Apprehension

The Crisis Group was able to collect information on police behavior during apprehension in 262 cases. Of these, 212 people reported that police in plain clothes or uniforms beat them during apprehension.⁷⁰ Twenty-six of those the police beat during apprehension were children, including one thirteen-year-old child.

⁶⁸ Comments of the Moldovan authorities on the Report of Mr. Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights concerning his visit to Republic of Moldova from 25-26 April 2009, p. 16.

⁶⁹ Moldovan officials have given a variety of conflicting numbers for police injuries due to the demonstrations: In a letter to the Crisis Group, the Ministry of Internal Affairs stated 296 officers were injured with 54 requiring hospitalization, while the government response to the report of the Council of Europe's Commissioner for Human Rights states that 272 police officers received emergency medical care during the demonstrations, including 56 who were hospitalized in the Ministry of Interior Affairs Hospital and 37 who received surgical intervention. However, data from the National Forensic Medicine Institute show police sustained significantly fewer and less serious injuries. That body conducted 227 forensic exams in cases of Ministry of Internal Affairs staff who reported injuries during the April demonstrations. These exams, which in all but six cases were based entirely on medical documents from the Ministry of Internal Affairs hospital, resulted in the National Forensic Medicine Institute finding in 21 cases that the individual had no injuries or the clinical diagnosis was not confirmed; 107 cases where the individual had only superficial injuries; 40 cases of light injuries „like concussions,” and only 3 cases of medium injuries, „like fractures.” Letter from Ministry of Internal Affairs Deputy Minister Valentin Zubic to Victor Ursu, Director, Soros Foundation Moldova, August 24, 2009; Comments of the Moldovan authorities on the Report of Mr. Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights concerning his visit to Republic of Moldova from 25-26 April 2009, p. 16; interview with Andrei Padure, director, National Forensic Medicine Institute, Chişinău, June 30, 2009.

⁷⁰ Most of the beatings during apprehension the Crisis Group documented took place on April 7 (121), April 8 (55), and April 9 (13), with only few persons reporting beatings on other days.

Armed police apprehended D., two other women, and approximately 20 young men as they sat peacefully near the Arc d' Triumph late on the night of April 7-8, 2009 and beat them so badly that one died. [See, Failure to Effectively Investigate Cases of Suspicious Deaths, below.] Police then forced them into the back of a pickup truck, beating and throwing those who resisted into the truck, one on another, while forcing as many as possible to fit.⁷¹

Police apprehended L. M. during largely peaceful demonstrations in Balti on April 7, 2009. He told the Crisis Group that plainclothes, riot, and regular police first herded the crowd into smaller groups and then together with members of a Communist Party-affiliated youth group began to beat the remaining demonstrators and bystanders without warning:

At that point the apprehensions started. People were in groups: protestors in a small group, bystanders in small groups, instigators. I watched police in uniforms beat people and take people from the crowd and put them in police cars. I saw instigators beating people in the crowd.

A police man, about 30 years old, very big and maybe 2 meters tall, ran after me so I ran but I ran toward two policemen. One kicked me in the stomach and they put my hands behind my back and put me in a car with two others from the crowd. One of the policemen started beating all three of us, each in turn, with his hands. He was saying filthy things—„You bitches, why did you go to the protests? Normal people would stay home and watch TV.”⁷²

Police in Balti apprehended N.O. at roughly the same time. He told the Crisis Group,

On April 7, at about 19:00 I was in front of Lyceum M. Eminescu participating in the protest. I was shouting several times „Communists Go Away!” („Jos comuniștii!”). . . . I saw that policemen tried to take by force the flag of Republic of Moldova from the protestors, and someone turned over garbage cans, and in the evening some young people were beaten by a group of „boxers” from the city [belonging to a youth group affiliated with the Communist Party and] known for their violent actions against opposition party members. After 30 minutes I was attacked from behind by two people, who bent my hands behind my back and forced me to go to the penitentiary which was nearby. I understood that those were policemen in civilian clothing who didn't even identify themselves and didn't explain the reasons of apprehending me and applying force. When we got near the penitentiary, the door was open and I was forced to stay facing a wall and kicked in the face. After some minutes a Lada 05 [a type of car used by Moldovan police] entered the yard and I was taken into it and ordered to keep my face down.⁷³

2. Use of Force Against Journalists

In Chișinău, police beat and harassed journalists in an apparent effort to stop their reporting on the demonstrations. For example, uniformed and plainclothes police attacked Oleg Brega, a reporter for the internet television station JurnalTV.md, while he attempted to film the police beating people behind the Government Building at about midnight April 8, 2009.⁷⁴ Brega told *Associated Press Television* that police continued to beat him even after he showed them his press credentials, and also seized his camera and tapes.⁷⁵ Then, he said, „On the following day, at about 9 o'clock in the evening,

⁷¹ Interview with D's lawyer, Public Defender Oleasea Doronceanu, Chișinău, August 11, 2009.

⁷² Interview with L. M., Balti, July 4, 2009.

⁷³ Interview with N. O., Balti, July 4, 2009.

⁷⁴ See, Amnesty International, „Memorandum: Concerns Relating to Policing during and after the Events of 7 April 2009 in Chișinău,” April 17, 2009; „Authorities urged to stop violence against journalists,” Reporters Sans Frontiers, April 10, 2009, http://arabia.reporters-sans-frontieres.org/article.php3?id_article=30808 (accessed July 26, 2009).

⁷⁵ „Moldova Asylum: Journalists seek asylum in US after alleged intimidation by authorities,” AP Television, Story Number 602460, April 11, 2009.

six or seven policemen, only two of them wearing uniform, came to my home to search without producing any documents." During the search the police confiscated his private computers, CDs, and video tapes. Brega filed a formal complaint and the Prosecution Office recognized him as an injured party but then closed its investigation without taking further action.⁷⁶

Police in plainclothes forced Jurnal de Chişinău newspaper editor, Rodica Mahu, into a car while she was reporting from the Government Building on April 10, 2009. „I was told (by police) in the car that my fingerprints have been found on the stones. I told them I was busy in the office and physically couldn't be there [at the April 7 demonstrations]. Then they said there is video showing how I was actively calling for the overthrow of the existing regime," Mahu said.⁷⁷ A colleague with Mahu at the time of her apprehension publicized her case, and police released her two hours later.

According to Chisnau's ProTV television station, masked police beat cameraman Constantin Rogodantev as he filmed near the Government Building on the night of April 9, 2009 and confiscated his tape.⁷⁸

3. Police Use of Firearms

The Crisis Group interviewed a number of people who reported hearing or seeing armed police in black uniforms and masks firing gunshots at crowds in Chişinău's National Square late on the night of April 7-8, 2009. Individuals present at the National Square at that time reported that there were relatively few demonstrators on the street and no imminent threat of death or serious injury to the police or others that would have justified the use of firearms.

V. W. told the Crisis Group that he was at the National Square when police who were in front of the Government Building began to attack demonstrators:

The masked soldiers attacked the peaceful crowd near Pushkin Street. They started to shoot the protesters. I could see sparks from the bullets. The police were yelling in Russian „Freeze, on the floor." At that point I was near the Arc d' Triumph and with a friend of mine we ran to the monument of Stefan cel Mare, then we crossed the Pushkin Park and we reached Bucuresti Street where the minibus we came in was parked. We got in and we had to wait for another 30 minutes for five of our colleagues who because of the police attack had run toward the „Bucuria" factory. The minibus had traveled only few meters when a police car stopped it. In the meantime another police car came and two masked people got in the bus and they aimed their guns right at us. They said that the bullets are real and told us not to move.⁷⁹

C. D. told the Crisis Group that he saw a small group of people engaging in vandalism at the National Square on the evening of April 7, 2009, but instead of apprehending them police waited until they left before charging the crowd with guns drawn.

By the time I got back to the square at 9 pm there were already people trying to do perverse things—breaking cars, trying to light a carpet on fire. . . There was a group of people who damaged several cars, taxis, who also broke into a cigarette store. They were almost all with

⁷⁶ Comments of the Moldovan authorities on the Report of Mr. Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights concerning his visit to Republic of Moldova from 25-26 April 2009, p. 14.

⁷⁷ „Journalist Rodica Mahu was kidnapped, say colleagues from Jurnal de Chişinău," Info-Primo Neo, April 10, 2009, <http://www.azi.md/en/story/2250>, (accessed July 5, 2009); „Authorities urged to stop violence against journalists," April 10, 2009.

⁷⁸ „Journalists prevented from entering Moldova; journalists and media workers assaulted, detained and interrogated by police officers," South East Europe Media Organization, April 10, 2009, http://www.ifex.org/moldova/2009/04/13/journalists_prevented_from_entering/ (accessed July 26, 2009); „Authorities urged to stop violence against journalists," April 10, 2009.

⁷⁹ Interview with V. W., July 2, 2009.

their faces painted different colors. I noticed that at one point they stopped and disappeared and then about 15 or 20 minutes later police started apprehending people. But that group [who were attacking cars] was no longer there. They had been about 20 or 25 people. They were dressed in ordinary clothes but one had a Moldovan flag. They were trying all the time to convince others to do what they were doing, saying „Join us,” or „Let's do this!... [After they left] the gunshots started and we started running. We didn't know if they were real bullets. While I was running to Pushkin Street two people in plain clothes said, „Run this way and you will escape.” When I followed their advice they hit me on the head, I think with a gun. They held my arms behind me and brought me to some trees near the Government Building. There were about 70 people there besides me. We were beaten for about 15 minutes by those who caught us. They used something heavy. Each group of police in plain clothes would take care of and beat those they had captured. There were about 40 plain clothes officers. No one said anything to us, no one explained anything. If someone tried to talk he would be beaten more harshly than the others.⁸⁰

H. I. told the Crisis Group he arrived in Chişinău on the evening of April 7, 2009:

It was peaceful when we got to Chişinău. We walked around Stephan cel Mare [Street] for about 15 minutes before we were apprehended. We were at the Mayor's Office when we heard shooting at the National Square. We got scared and tried to go back but then we saw a group of men in black clothes with masks and machine guns. The armed forces surrounded the area around the Mayor's Office but I couldn't tell what they were aiming at. They said if we moved we would be shot. We were scared and the crowd started running in different directions. I ran down, I think maybe it was Pushkin Street, when a police officer wearing black clothes and a mask grabbed me. I had tried to run through the crowd of police first but they hit me so I ran in a different direction but they grabbed me, threw me to the ground, stepped on me, and hit me. I couldn't tell what they used to hit me. They literally threw me into a bus, and inside there were others. We were literally thrown on each other. They didn't say why, they just threatened me and told me not to speak.⁸¹

Police also acted to prevent independent monitors from recording their actions against demonstrators. National Mechanism for Torture Prevention member Sergiu Ostaf and a colleague were approaching the National Square to film the demonstrations late on April 7, 2009, just as the shooting began.

On the night of April 7th we were approached by two men in plain clothes who dismantled our cameras and took our IDs and called someone. Then they told us, „You have a choice, walk away in this direction and don't look back or we will take you [into custody].” It was at the intersection of Stefan cel Mare and Theatre Street. We were coming from near the OSCE building, and had begun to film from about 100 meters away. We heard shouting and shooting and we didn't hear the [plainclothes] police when they approached us. After they left we tried to take a taxi back up Stefan cel Mare Street but the taxi was stopped at the intersection and made to drive away from the area, and the taxi driver refused drive into the area as well.⁸²

⁸⁰ Interview with C. D., Chişinău, July 5, 2009.

⁸¹ Interview with H. I., July 2, 2009.

⁸² Interview with Sergiu Ostaf, director, Resource Center for Human Rights and member, National Prevention Mechanism and the Crisis Group, Chişinău, June 30, 2009.

V. Police Abuse at Commissariats

The Crisis Group interviewed detainees in and out of custody who described widespread beatings and other cruel, inhuman or degrading treatment at police commissariats in Chişinău and Balti.⁸³ In some cases police abuses were intended to elicit confessions, but in many more cases they appear to have been intended simply to punish detainees for their real or perceived political views or presumed participation in demonstrations where police were injured, as when police randomly beat and kicked detainees awaiting processing or forced detainees to walk or run between two rows of officers who beat them as they passed. During the first several days, police prevented or severely restricted detainees' access to family members, independent confidential legal assistance, and independent medical care, increasing detainees' isolation and vulnerability and effectively preventing many from registering complaints or documenting injuries. In several police commissariats, detainees also faced extremely abusive conditions of detention, including severe overcrowding and denial of access to food, clean drinking water, and other necessities. The Crisis Group believes that the combined impact of these abuses in many cases resulted in levels of pain and suffering that constitute a violation of Moldova's legal obligation to prevent torture and cruel, inhuman, or degrading treatment.

A. Torture and Ill-Treatment In Police Commissariats

Moldovan authorities acknowledge that some detainees may have been injured while in custody at Chişinău police commissariats, but argue that these injuries were incurred „while [detainees] opposed the resistance to the police forces, in order to demonstrate disobedience with dishonesty to legitimate demands of the police officers.”⁸⁴ In fact, police beatings in commissariats were widespread and part of a larger pattern of torture and ill-treatment intended to punish individuals for their real or perceived political views and to coerce confessions that would support the government's theory that the demonstrations were part of an organized plot to overthrow it. In many cases police beat suspects in front of a large number of other police of various units and ranks for long periods of time and over several days, suggesting that the beatings were carried out with the knowledge and approval of high ranking officials. Police continued to beat detainees even when prosecutors and judges were present at the commissariats, suggesting police correctly assumed that they would not face prosecution for these acts. [See, Inadequate Government Response, below.]

Dr. Ludmila Popovici, director of the nongovernmental Memoria Rehabilitation Center for Torture Victims, summarized the methods police used against the 65 victims her organization is treating:

During the April events the common methods of torture were beatings, intimidation and psychological pressure, such as threats of long term detention for 25 or 30 years, forcing the detainee to strip naked and make physical movements so that their genitals would touch the dirty floor, and then telling them that in the next room they would be raped and that the detainees had to choose the method of rape. These methods were used against women and men. Men especially told us that the most traumatic abuse was the sexual abuse, the use of verbal sexual abuse, threats to sodomize them with a baton, a bottle, or another object. We also have cases of the use of the „telephone” method—simultaneous beatings on both ears. It produces post-trauma deafness. This was especially used in the Ciocana Police Commissariat.

⁸³ In some cases detainees also reported ill-treatment after they were moved to detention facilities outside of Chişinău. This report only looks at abuses in facilities in Chişinău and Balti.

⁸⁴ Comments of the Moldovan authorities on the Report of Mr. Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights concerning his visit to Republic of Moldova from 25-26 April 2009, p. 16.

There it seems to have been used by one particular police officer, who was identified by detainees because of his protruding ears....We also had many cases of trauma from beatings. For example, we have two cases of people with broken noses from beatings in Centru Police Commissariat.⁸⁵

1. The General Police Commissariat

The General Police Commissariat houses Chişinău's Temporary Isolation Facility (IDP) and the majority of people apprehended during the April 7-12 period were processed at this facility. Both international and Moldovan human rights bodies have previously found this commissariat to be a site of police ill-treatment of detainees.⁸⁶

The Crisis Group reviewed 124 cases of individuals initially detained at the General Police Commissariat, in addition to 22 cases of individuals who were initially taken to smaller police commissariats and then moved to the General Police Commissariat at later dates.⁸⁷ Of these, at least 40 reported that officers at the General Police Commissariat beat them. Males apprehended on the night of April 7 and morning of April 8 described being forced to stand in the cold in uncomfortable positions for hours while police subjected them to random beatings, and then forced them down a „death corridor”—a hallway lined with uniformed and plainclothes police who beat them as they passed. In some cases the abuse continued during crucial procedural stages, as when police beat detainees during interrogation or while ordering detainees to review apprehension protocols or submit to medical examinations. Both men and women we interviewed described being forced to remove their clothing and perform sit-ups, squats, and other exercises while naked, under the pretext that police were checking for contraband. Sometimes the same detainees were forced to strip multiple times, although they had not left the commissariat or had access to family members or others who could have brought contraband.

H.I. described his arrival at the General Police Commissariat on the night of April 7, 2009, saying, „We were literally thrown out of the bus and beaten as we exited. We were told to keep our hands behind us, and were hit randomly on our bodies and told to stand at the wall. We had to stand with our hands on the wall, our legs spread, and our heads down. They told us we would be hit if we moved.”⁸⁸

Police continued to bring other apprehended persons, making them stand with their hands on the wall during processing. H. I. said,

We stood for about four hours. I couldn't feel my arms and hands any longer. Anyone who moved was hit on the legs, back, or head. I was hit. One by one we were taken inside. I was told to pick up my belongings but when I reached down to get them a police officer grabbed me by the hair and threw me inside [the isolator]. The first blow was to my head with a hard object and my eyes went dark for a moment. I fell and then stood up quickly. There were many policemen, mainly in plain clothes. I had to pass the „tunnel of death”—there were police on both sides hitting me anywhere they could reach. On the left of the corridor there was a person sitting at a table who said he was a doctor [almost certainly the commissariat's paramedic tasked with recording new arrivals' medical condition]. I spoke to him for five seconds at most. The doctor asked, „What

⁸⁵ Interview with Ludmila Popovici, director, Memoria Rehabilitation Center for Torture Victims, Chişinău, July 1, 2009.

⁸⁶ See, for example, Rapport au Gouvernement de la République de Moldova relatif à la visite effectuée en Moldova par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) du 14 au 24 septembre 2007, para. 14; Center for Human Rights of Moldova, Report on the Activities of the National Mechanism for Torture Prevention, 2009, p. 68.

⁸⁷ Out of 296 cases where the Crisis Group was able to determine initial and subsequent places of detention.

⁸⁸ Interview with H. I., July 2, 2009.

bothers you?" But I couldn't answer because the police kept hitting me. I was told to strip and do exercises, sitting down and up. While I was still naked I was hit with a knee to the back by a police officer who was cursing me. I was then told to dress, which I did quickly because I was afraid. Then I was taken to the end of the corridor where I had to stand with my hands up on the wall and my head down. A plainclothes police officer asked me if I had gone through „the whole process.” He said, „Who carried it out?” and when I said I didn't know he pushed my head into the wall. With my head down I had to enter a room with a table and two police, one with a mask half covering his face and a huge baton. He was very big. After they took my data he hit me again.⁸⁹

Police continued to interrogate and beat H. I. even after a judge ordered his release. [See, Hearings that Fail to Meet Fair Trial Standards, below.]

a) The Case of E. F.

Police detained E. F. at about midnight on the night of April 7-8, 2009, while he and others were in a bus returning home after having participated earlier in the demonstrations. He described his arrival at the General Police Commissariat this way:

When I got out of the bus in the Commissariat yard I saw a lot of people standing with their faces to the wall and hands up. Police threw us out of the bus and ordered us to spread our feet, place our belongings on the ground in front of us, and take the same position as the others. If we tried to do another additional movement, they hit us. There was one policeman who was instigating the others to hit us. From the beginning they said that those under 18 years old should make a step ahead and they were taken away with the women.

After some time, we went in the yard so they could take my fingerprints and take a picture of me. Then we came back to the wall in the same position. Then I went to the commissariat again. There was one police officer that was pushing us through a corridor lined with policemen in civilian clothes and in uniforms who were hitting us with everything they could, hands, feet, batons. This is what I found out later was called „the death corridor.”

After this corridor, I was interrogated at a table. While one was writing, I was bent with my hands on my back and several people were hitting me-- they wanted to „treat” my lungs, because I said I was hurt. Among my stuff they found a camera and some pictures I had taken in the square, a purse with [several hundred] Lei and four calendars with [Liberal Democrat Party leader Vlad] Filat. They told me to count the money while I was beaten. I couldn't concentrate and I counted [a few hundred] Lei and started from the beginning. Then they made me to sign document that they completed, and then they took me to a corridor and hit me again because I still had my watch and shoelaces. They ordered me to take off my clothes and make five knee-bends, and they hit me with a plastic bottle with water and then I had to go through the corridor again. Those from the corridor were angry at seeing me again. I have noticed certain solidarity between them, there was no policeman that didn't try to hit me.

In the middle of the day they started to take everyone out of the cell, one by one. . . . At 16:00 I was taken to a room with a person in plain clothes who started interrogating me. He asked me if I am an [opposition] party member, and when I said „yes” he became aggressive and started telling everyone there that he found the organizer. When I said that my left kidney hurt, he put me with my face to the wall and started to hit me on my right kidney. . . . [At 19:00 I was taken to see a prosecutor.] After that, I was taken to a corridor forced to take off my clothes and make knee-bends. I was beaten again and there was no place for me in a cell. In the end they found a cell, but there was no air circulation or ventilation there.⁹⁰

⁸⁹ Interview with H. I., July 2, 2009.

⁹⁰ Interview with E. F., July 2, 2009.

J.K. told the Crisis Group that she and another woman apprehended with her on the night and morning of April 7-8 escaped the „death corridor,” but police still strip searched them, forced them to stand in uncomfortable positions for long periods, and subjected them to sexually humiliating language and other ill-treatment.

Every time I was moved from one room to another I had to strip and be searched. The police always used bad language. For example, they called me very ugly words, like [an extremely offensive term for prostitute]. ...Every time the police entered [the cell] we had to stand up with our hands behind our backs. No one explained anything. At night the police would come in every two or three hours to wake us up and we would have to stand up while the police checked our names and then left. For three days I had no food. We were interrogated, asked questions about what party we belonged to, and who paid us to come. They used psychological pressure to try to scare us. One said, „Do you realize you have been used, like a condom?”⁹¹

Police at the General Police Commissariat continued to beat newly arriving detainees for several days after April 7, 2009. Public Defender Oleasea Doronceanu told the Crisis Group that police at the General Police Commissariat beat her client, P. Q., with batons when the Ciocana Police Commissariat sent him to spend the night there at 22:30 on April 9, 2009 and again at 23:00 on April 10, 2009 when the Ciocana Police Commissariat sent him back to the General Police Commissariat pending transport to Penitentiary 13.⁹²

C. D. told the Crisis Group that police at the General Police Commissariat beat him twice on April 10, 2009 when police at the Centru Police Commissariat transferred him there pending transfer to Penitentiary 13:

On April 10th or so we were moved to the General Police Commissariat. We were beaten again there. Probably the police were „hungry” for new victims and so they beat us badly in the corridor on the way to the cell and in the cell. ...[Then] immediately after midnight the cell door opened and they started to bring us out of the cell. We were very tired. We were told, „Now we will accompany you to the vehicle but you will have to run.” There were seven police on each side on the way to the car. They told me, „The faster you run the fewer blows you will get.” But it was impossible to run fast because they treated you like a soccer ball. Among us were two people who had lost consciousness on the way to the car and were also put in the vehicle, a kind of truck. There was a guy in uniform in the vehicle who beat each of us with a piece of iron. He didn't miss a chance to beat us. They didn't tell us anything—not where we were going, not what they were going to do with us. Finally we discovered that we were being taken to Penitentiary 13.⁹³

2. Botanica Police Commissariat

The Crisis Group reviewed information on 9 people initially detained at the Botanica Police Commissariat in connection with the April demonstrations.⁹⁴ Four reported beatings while in custody at the police commissariat; information on beatings was not available in the remaining cases.

Three plain clothes police commandeered the taxi that B. P. and a friend were taking home on the afternoon of April 7, 2009, and forced them to go to the Botanica Police Commissariat. After an initial interrogation police returned them to a cell „to wait for the prosecutor to decide what to do with them,” and then the same three plain clothes officers and a uniformed officer woke them at about 01:00 or 02:00. Public Defender Oleasea Doronceanu told the Crisis Group,

⁹¹ Interview with J. K., July 2, 2009.

⁹² Interview with Public Defender Oleasea Doronceanu, Chişinău, July 29, 2009.

⁹³ Interview with C. D., Chişinău July 5, 2009.

⁹⁴ Out of 296 cases where the Crisis Group was able to determine the place of detention.

The police started shouting at them, cursing them. Suddenly one of them started beating B. P.'s friend with fists in the chest. Then another man has hit B.P. in the face, especially on his mouth and nose, and another punched him in the chest and he lost consciousness. When he woke up his nose was bleeding. He asked for medical help but no one gave it. From 14.30 on April 7 until April 8, he did not eat anything and had only water from the toilet to drink.⁹⁵

3. The Buiucani Police Commissariat

The Crisis Group reviewed information on 38 people initially detained at the Buiucani Police Commissariat in connection with the April demonstrations.⁹⁶ Seventeen reported beatings while in custody at the police commissariat, three said they were not beaten, and information was not available on the remaining cases.

Public Defender Oleasea Doronceanu described to the Crisis Group her client D.'s treatment when police took D., two other women, and approximately 20 young men to the Buiucani Police Commissariat on the night of April 7-8, 2009, after first beating them near the Government Building. [See, Failure to Effectively Investigate Suspicious Deaths, below.]

At the Buiucani Police Commissariat police ordered the young people to get out of the car quickly, with their hands behind their heads, and beat the ones that were not moving fast enough. Then the police stopped them in a corridor where they made the young people stand with their hands against a wall and beat them if they tried to speak or move. After 10 to 15 minutes police moved them to another corridor, where police made them kneel, facing the wall, with the hands behind their heads. Police then took the young men one by one to an office, and D. heard police order them to take off their pants, and then heard the sounds of beatings and screams. When the police returned the young men they had visible injuries, and one was returned completely naked. Police then took the women to the office and insulted and shouted at them but did not beat them. Police released the three women at approximately 05:00 on April 8, 2009 and told them to leave the city. They were not given a reason for their release.⁹⁷

On April 14, 2009, D. received a medical examination that confirmed a 16 by 15 centimeter injury to her foot, however the doctor indicated the wrong foot on the report. Provisional results of a medical examination conducted after her release by the Memoria Rehabilitation Centre for Torture Victims also found evidence of post traumatic stress syndrome and cranial trauma.⁹⁸ D.'s lawyer submitted a complaint to the Prosecutor General's Office on May 5, 2009, requesting an investigation of the police abuse. On July 27, 2009, the military prosecutor opened a criminal investigation into police abuse during D.'s apprehension, but at this writing prosecutors still have not opened an investigation into police abuses at the commissariat. [See, The Failure of Prosecutors to Effectively Investigate and Prosecute Other Cases of Torture and Ill-Treatment, below.]

4. The Centru Police Commissariat

The Crisis Group reviewed information on 67 people initially detained at the Centru Police Commissariat in connection with the April demonstrations.⁹⁹ Twenty-two reported beatings while in custody at the police commissariat, 3 said they were not beaten in custody, and information was

⁹⁵ Review of case file and interview with Public Defender, Oleasea Doronceanu, Chişinău, August 28, 2009.

⁹⁶ Out of 296 cases where the Crisis Group was able to determine the place of detention.

⁹⁷ Interview with Public Defender Oleasea Doronceanu, August 11, 2009.

⁹⁸ Memoria Rehabilitation Center for Torture Victims, Extract from the medical file, May 15, 2009.

⁹⁹ Out of 296 cases where the Crisis Group was able to determine the place of detention.

not available in the remaining cases. Police at the Centru Police Commissariat have previously been implicated in torture and ill-treatment of detainees.¹⁰⁰

Plain clothes police took C.D. and about 30 other demonstrators to the Centru Police Commissariat at about 01:00 on April 8, 2009, after first beating them near the Government Building. He described his treatment at the commissariat:

We were brought to the big space in the courtyard, all together. I remember that the walls had blood on them. I was standing about a meter from the wall and there was blood near the ground. . . . We were standing facing the wall with our hands behind our heads, on all three walls, standing close to the wall so as not to see the police officers' faces. . . . The police told us that among the police there was also a prosecutor who would charge us. We stayed there for 1 ½ hours. They would occasionally beat us for no reason.¹⁰¹

At about 04:00 police took C.D. and three other detainees for interrogation:

There were police in plain clothes and in uniform, and they beat us in this office. There were three of us and three or four police. They told us they were going to charge us with administrative offenses. They used a lot of verbal aggression. They said very bad things about us and our parents. They were saying these procedural things while they were beating us with their hands and feet. [Name withheld] was hit at one point with a chair on his back and he had a concussion and afterward when I spoke to [Name withheld] he couldn't remember very much. We were there for about 40 minutes. . . .

At 15:00 or 16:00 the police started to take us to different offices and again beat us. One by one we would go to the investigator's office. [Police investigator, name withheld] and another person were sharing that office. The investigator said, „Are you still intending to scream „Down with the Communists' on the National Square?" I said yes and then he hit me several times on my body. Then he began asking questions, like why was I in the National Square. A lot of the questions weren't clear. At some point I asked for a lawyer but he just hit me again. . . . After an hour with the investigator they returned me to the cell. . . .

I spent another four or five hours in the cell and then they took us out to the office where the police had earlier told us we would be charged administratively. We were four detainees to start, but one was released. . . . They gave us blank sheets of paper and told us to sign them. I said, I won't sign anything without seeing and reading it." They said, „If you want to read we'll take you to the library. Right now you just have to sign and we'll take care of the writing." I didn't sign anything. Out of the three of us one signed and two of us didn't and they beat the two of us who didn't sign with fists and feet. The guy who signed was hoping he would be immediately released but it didn't happen—then took him back to the cell too.¹⁰²

5. Ciocana Police Commissariat

The Crisis Group reviewed information on 26 people initially detained at the Ciocana Police Commissariat in connection with the April demonstrations.¹⁰³ Thirteen reported beatings while in

¹⁰⁰ The Center for Human Rights drew attention to the Centru Police Commissariat and the General Police Commissariat as two places where Parliamentary Advocates had found detainees „with visible injuries" during visits in 2008, saying that „most people [the Parliamentary Advocates interviewed] reported that they were subjected to physical and mental pressures immediately after their detention, within the first queries that usually take place at the top floors." Center for Human Rights of Moldova, Report on the Activities of the National Mechanism for Torture Prevention, 2009, p. 68.

¹⁰¹ Interview with C. D., Chişinău July 5, 2009.

¹⁰² Interview with C. D., Chişinău July 5, 2009.

¹⁰³ Out of 296 cases where the Crisis Group was able to determine the place of detention.

custody at the police commissariat, one said he was not beaten, and information was not available in the remaining cases.

According to Public Defender Oleasea Doronceanu, police apprehended her client, P.Q., at his home on April 9, 2009, beat him, and then took him and a few other detainees to the Ciocana Police Commissariat where police there beat and tortured him to obtain a confession. She told us,

He was beaten by three police officers in plain clothes. One held him on the ground while another beat him with a baton, then the third one hit him hard in the face, until he lost consciousness. They made him confess he stole things from the Parliament. One police officer even threatened him with a gun. Another one said if he did not confess they would bring him to the cell in the basement where „operi” [officers in the Ministry of Internal Affairs’ Department of Operational Services] would come with masks and would beat him severely. He was not allowed to call his father or his lawyer. The police called a lawyer who came after he had confessed that he was on the Parliament square and took some things that were thrown in the bushes.¹⁰⁴

P.Q. and his younger brother R. S., who was 17 years old in April 2009, are both being prosecuted for robbery under article 187 of the Criminal Code, a crime punishable by 7 to 15 years imprisonment and a fine of 5,000 to 20,000 Lei (roughly 320 to 1,285 Euro or 455 to 1820 USD). Prosecutors have thus far refused to open an investigation into the two brothers’ complaints of police abuse. [See, Prosecutors’ Failure to Effectively Investigate and Prosecute Other Cases of Torture and Ill-Treatment, below.]

6. Riscani Police Commissariat

The Crisis Group reviewed information on 28 people initially detained at the Riscani Police Commissariat in connection with the April demonstrations.¹⁰⁵ Sixteen reported beatings while in custody at the police commissariat; one said he was not beaten, and information was not available on the remaining cases.

Police detained B. F. on April 9, 2009 and held him at the Riscani Police Commissariat until late at night on April 10, 2009, when they transferred him to the General Police Commissariat.¹⁰⁶ When B. F. arrived Riscani an officer beat him with fists for about eight to ten minutes, saying, „Why did you throw with stones into the police officers?” The officer then said he was tired and needed to go, and ordered B.F. to do 100 sit ups while awaiting his return. Afterwards police photographed B. F. and took him to a cell with eight other detainees, where he was remained until 16:00 on April 10, 2009 when police took B. F. and three others to plain clothes officers who beat them again and forced them to sign documents saying that police had explained their rights, and that the detainees had declined legal representation asked for the administrative case to be examined without legal assistance. Police then returned the group to their cell until 19.00, when police transferred B. F. was the others to the General Police Commissariat.

7. The Balti Police Commissariat

The Crisis Group interviewed three people whom police detained at the Balti Police Commissariat on April 7, 2009, on suspicion of participating in the demonstration. Two reported police beatings while in custody at the commissariat. The third, X. Y., said police beat him as he stood with his hands on the wall of the Penitentiary awaiting transport to the commissariat, but did not beat him at the commissariat.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Interview with Public Defender Oleasea Doronceanu, July 29, 2009.

¹⁰⁵ Out of 296 cases where the Crisis Group was able to determine the place of detention.

¹⁰⁶ The following information is based on a review of B. F.’s case file and an interview with his lawyer, Mariana Talmaci, on August 28, 2009.

¹⁰⁷ Interview with X. Y., Balti, July 4, 2009.

Police apprehended L.M. during a demonstration in Balti on the afternoon of April 7, 2009 and held him overnight at the Balti Police Commissariat. He described his treatment to the Crisis Group:

When we got to the police station we were treated with violence. We were taken down a hall and taken to an area where we were about 30 or 40 people. But pretty quickly they took out the minors and we were only about 24 or so people left, all of us adults. We were outside with our hands up in two rows in an outside area with walls but no roof. There was a tall guy with a red face who was beating us on the kidneys. We were standing with our hands up on the wall and the police officer was kicking us. They asked our birth dates and then started taking the minors out of the group but kept beating those of us who were left. It took them about an hour to take out all the minors, so they were beating all of us at during that time, even the minors.

I was there about 2 ½ hours. Others were there shorter periods, and some longer. One by one they took us first to medical control, then to the police block where we were interrogated and cruelly beaten. While I was waiting in the hall to be interrogated I heard one police say, „I think he is a leader. Because of these bastards our colleagues in Chişinău had serious injuries.”

During the interrogation we were hit on the kidneys, kicked, slapped on our faces and ears. They were saying, „Why did you go out? You are stupid. You animal.” [The interrogation] lasted maybe an hour or an hour and a half. I asked to make a call but they said it was too late to make a call. They said I would be sent to Cricova prison for 20 years because I was trying to overthrow the state. They said that the opposition parties were using us: „Tell us who paid you! How much did Romania pay you? Two hundred, 300 Lei?” They couldn't believe we would go out to demonstrate on our own. They made us sign a paper. Some of us read it, some of us were too shocked [to read it].... When they were taking our birthdates and names they also asked our addresses and sometimes a police officer would say, „Oh, you live there? I am responsible for that sector. I will make your life sweet!”¹⁰⁸

N. O. told the Crisis Group that police at the Balti Commissariat beat him for nearly three hours, only stopping after he repeatedly told them he had recently had surgery:

I was taken out of the car and ordered to put my hands behind me, and then I was forced to put my hands up. During this time I was kicked a lot of times. I didn't see who was hitting me, just because we had no right to turn our heads and look around. The policemen took my cell phone, and one policeman pushed my head to the wall so hard that it left blood on the wall. In the yard, there were a lot of protestors holding their hands up against the wall. After a while we were taken to the side of the yard where two policemen were sitting at the table, one of them was from the New Balti district. He took my phone and shoelaces. He told me to sign a document. I wanted to read it but he didn't allow me, so then I wrote that I disagree ... During this whole time they were beating me. After I told them several times that I had a surgery, one of them pulled up my t-shirt to verify. After that I wasn't beaten anymore.

I was taken in the yard again, and again put with my face to the wall and hands up. During this time I heard one of the policemen hitting a protestor and saying in Russian „na jri moldavskuiu zemliu” („Eat the Moldavian ground.”). There also was a girl with a tricolor painted on her face. One of the policemen was threatening her that they will rape her one by one, and then she lost consciousness.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Interview with L. M., July 4, 2009.

¹⁰⁹ Interview with N. O., July 4, 2009.

B. Denial of the Right to Confidential Legal Assistance

The right to effective, confidential legal assistance from a lawyer of one's own choosing or an appointed legal aid lawyer is a crucial element of defense for persons charged with criminal offenses, and an important safeguard against torture and ill-treatment. Confidential access to a lawyer is especially important during the initial period of detention, when a suspect is most at risk of ill-treatment and coerced confession. The Crisis Group has documented 674 apprehensions related to the April demonstrations, including at least 224 apprehensions on suspicion of criminal offenses, which under Moldovan law require the presence of a lawyer at all stages of investigation, beginning within three hours of detention or one hour if the apprehended person is a minor. In 21 of the 212 criminal cases where the Crisis Group was able to collect information, detainees reported that they did not have access to a lawyer within the period specified by law. In a number of instances those who did have access to lawyers reported police behavior that prevented apprehended persons from meeting privately with their lawyers.

Contrary to international standards, the laws in force in April 2009 provided suspects and accused persons only limited rights to a lawyer prior to trial. [See, *Moldova's International Legal Obligations*, below.] The Administrative Offenses Code of 1985 provides only for accused persons „to use the assistance of a lawyer during the examination of the case,” usually understood to mean the right—but not the obligation—to have a lawyer during trial.¹¹⁰ The Criminal Procedure Code provides greater protections,¹¹¹ but in practice, an individual's ability to exercise his or her right to a lawyer is largely dependent on police and prosecutors' willingness or submit a request for a legal aid lawyer or to notify the detainee's relatives so that they can arrange for a lawyer.

In many of the cases that the Crisis Group investigated, police prevented detainees from contacting family members who could have arranged for a lawyer. [See, *Failure to Notify Family Members*, below.] In a large number of other cases police appear to have either refused detainees' requests for legal aid lawyers or provided them with lawyers of the police's choosing who were not part of the legal aid system and did not provide effective defense to their clients. Lawyers also reported that police and judges did not publicize the time and place of hearings in police commissariats, leaving them to guess where and when to go to defend their clients. In at least one case, police at the Riscani Police Commissariat refused a lawyer entry to attend a hearing held there. [See, *Hearings That Fail to Meet Fair Trial Standards*, below.]

Moldovan law provides for free legal aid regardless of income level to persons needing urgent legal assistance in cases of arrest on criminal or administrative charges, and in cases where the law mandates legal defense, including criminal cases where the interests of justice require it and the person cannot afford a private lawyer.¹¹² This aid is coordinated through the Territorial Offices of the National Legal Aid Council, which contracts with a roster of private lawyers and, in Chişinău, with

¹¹⁰ The new Administrative Offenses Code, in force since May 31, 2009, requires authorities to notify persons suspected of administrative offenses of their right to a lawyer, and to provide a legal aid lawyer within three hours of apprehension to persons who do not have their own lawyer. Administrative Offenses Code of 1985, art. 254; Law 218 of October 24, 2008 on Administrative Offenses, arts. 378(3), 378(4).

¹¹¹ For example, authorities investigating offenses covered by the Criminal Code must notify suspects of their rights and of the reasons for their apprehension within three hours of taking them into custody, and this notification should take place in the presence of a lawyer. Authorities may only conduct interviews with criminal suspects and accused persons in the presence of a lawyer, and may not conduct interviews when the individual is tired or at night unless the individual requests it. Criminal suspects who have been arrested and persons charged with criminal offenses also have the right to meet privately with their lawyers before being interviewed for the first time, and charged persons also have the right to free legal assistance if they cannot afford a private lawyer. Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova, arts. 64, 64(4), 6(49), 66(4), 66(5), 104, 104(1), 167.

¹¹² See „Types of Guaranteed State Legal Aid,” National Legal Aid Council, <http://www.cnajgs.md/31/?L=1> (accessed July 28, 2009); Law on State Guaranteed Legal Aid No. 198-XVI, of July 26, 2007, M.O. No. 157-160, of 05.10.2007, art. 19.

the Public Defender Office. Normally, the criminal investigating body or the arresting officer notifies the National Legal Aid Council's Territorial Office during office hours, which then notifies whichever lawyer from its roster is on duty, who is supposed to appear before the requesting body within 1 ½ hours.¹¹³ Although the law is an improvement on previous practice, this system still lacks safeguards to prevent police and prosecutors from delaying detainees' access to legal aid, and according to lawyers familiar with the process, it isn't unusual for police to go outside of these channels to ensure that they have a „friendly” lawyer for particular cases:

In practice, police psychologically evaluate the suspect to see if he is naïve or inexperienced and if he is, the police will respond to his request for a lawyer with a „lawyer from the office” who works with the police and will fabricate apprehension protocols with an incorrect date to show that the procedure has been followed. For example, they could put an earlier date on the protocols to claim that the protocols were issued at the proper time.¹¹⁴

In exchange for this service, the lawyer would expect that his police contact would steer other more profitable cases his way.

According to the Chişinău Territorial Office of the National Legal Aid Council, between April 6 and April 21, 2009, the Territorial Office provided urgent legal aid in 62 cases.¹¹⁵ Even without taking into consideration the 206 people the Ministry of Interior acknowledges it apprehended on suspicion of administrative offenses punishable by criminal sanctions¹¹⁶-- and thus entitled to a lawyer under international standards—this number is far below the 205 people initially apprehended on criminal charges, who by Moldovan law should have seen a lawyer within three hours of apprehension.

The Territorial Office told the Crisis Group it also provided qualified legal aid in 301 cases between April 6 and April 21, 2009, 90 percent of which were cases were related to the April demonstrations.¹¹⁷ However, as a decision to provide qualified legal aid is taken either at later stages in the proceedings or when a person is not in police custody, these decisions appear to have primarily involved defense at later stages in the legal proceedings, including at the Court of Appeal.

The large gap between the number of individuals apprehended and the number who received urgent legal aid suggests three possibilities: a large number of detainees received no legal assistance during at least the initial phases of their interrogation and pretrial proceedings, and possibly during administrative hearings that could result in a sentence of administrative detention; a large number of detainees somehow managed to obtain independent private lawyers at a time when police were restricting access to police commissariats and denying detainees the right to notify their relatives of the place of their detention; or police in many cases misrepresented „friendly” private lawyers who were not part of the legal aid system as legal aid lawyers to avoid allowing detainees access to independent lawyers.

¹¹³ Relatives can also contact the Territorial Office to arrange legal aid in urgent cases. To avoid delays, the Territorial Offices also provide the courts and criminal investigation bodies with up to date duty rosters so that they can contact them directly for cases where a lawyer's presence is required outside of office hours. See, „Urgent Legal Aid,” National Legal Aid Council, <http://www.cnajgs.md/29/?L=1> (accessed July 28, 2009).

¹¹⁴ Interview with Veaceslav Turcan, defense lawyer, Chişinău, July 1, 2009.

¹¹⁵ Email communication from the Chişinău Legal Aid Council Territorial Office, August 4, 2009.

¹¹⁶ According to the Ministry of Internal Affairs, it apprehended 203 adults and 3 children on suspicion of administrative offenses, of whom 26 males and 3 females were sentenced to fines; 86 males and 5 females were sentenced to administrative arrest for up to 5 days; 33 males and 2 females were sentenced to administrative arrest for up to 10 days; 13 males were sentenced to administrative arrest for up to 15 days; and 3 had their administrative sanction changed to criminal arrest. Thirty-five people were released without being charged. Letter from Ministry of Internal Affairs Deputy Minister Valentin Zubic to Victor Ursu, Director, Soros Foundation Moldova, August 24, 2009.

¹¹⁷ Email communication from the Chişinău Legal Aid Council Territorial Office, August 4, 2009.

Chisinau's Public Defenders Office told the Crisis Group that it is currently providing legal aid in 18 cases of persons who were detained in relations to the April demonstrations.¹¹⁸ Its director, lawyer Igor Ciobanu, told the Crisis Group,

On the night of April 7-8, 2009, we didn't get any calls to defend anyone. We didn't get the first official request to defend someone [charged in relation to the demonstrations] until April 8. At the same time, a lawyer I know well told me that on April 8 he signed 27 apprehension protocols at the Centru Police Commissariat. He is a private lawyer and not contracted to provide legal aid. He said he signed them all without seeing any of his „clients.”¹¹⁹

Police at the General Police Commissariat beat E. F. before, during, and after his interrogation. [See, Police Abuse at Commissariats.] E. F. did not see a lawyer until police brought him to a prosecutor on April 8, 2009, some 19 hours after his detention. Although police told E. F. that the lawyer was a legal aid lawyer appointed to represent him, he appears to have been a private lawyer contacted by the police outside of the legal aid process.¹²⁰ The lawyer not only failed to defend him or make note of the police abuse, but he refused to allow E. F. to use his cell phone to notify his family of his , and E. F. was only able to contact his family with help from the prosecutor. [See, Prosecutors' Failure to Effectively Investigate and Prosecute Other Cases of Torture and Ill-Treatment.] After his release E. F. learned that the supposed „legal aid lawyer” had demanded money from E. F.'s family: „[Upon my release] my wife was waiting for me that the commissariat. She said the ex officio lawyer had called her and asked for money. My wife gave him 1000 Lei. [The ex officio lawyer, name withheld] was leaving the commissariat that time, and I asked him about it and he became very angry. In the end he agreed to return 500 Lei.”¹²¹

Police at the Centru Police Commissariat twice interrogated C. D. without the presence of a lawyer, beating him each time. [See, Police Abuse at Commissariats.]. When police finally did provide a lawyer at the end of the second interrogation, that lawyer made no effort to defend him. C. D. told the Crisis Group that during the first interrogation, at about 04:00 on April 8, 2009,

[name withheld] and I both asked to see a lawyer. The police said, 'What kind of lawyer? If it is an administrative charge, you'll pay a fine and tomorrow you'll be released. You don't need a lawyer.' We asked what we had done and the police said, „Nothing special, we'll give you a fine and that is it.” In the end I was charged with disturbing public order.... At some point [during the second interrogation, which began at 15:00 or 16:00] I asked for a lawyer but [the investigator] just hit me again. But after the investigator calmed down he said, „OK, if you are so insistent I will bring you a lawyer.” He brought a woman named [name withheld], I don't know her last name. She arrived in about ten minutes. She told the investigators, „Write what you think is necessary and I will sign it.” I thought at the time, maybe they just got anyone from the street, but they said she was a lawyer. The only thing she said to me was that she was my lawyer and asked me my name. I think she was a false lawyer who was more interested in protecting the police interests [than in defending me.] I didn't see [the first lawyer] except on the day we were issued arrest warrants in the Central Court. So perhaps she was a real lawyer.¹²²

¹¹⁸ In 2006 Moldova opened its first public defender office, located in Chişinău and serving the Ciocana district of Chişinău, and since 2008, the Riscani district. In April 2009 it had nine lawyers on staff licensed to practice law, including its executive director. Email correspondence from Nadejda Hriptievski, legal counsel to the Public Defender Office and Crisis Group member, Chişinău, July 23, 2009.

¹¹⁹ Interview with Igor Ciobanu, director, Public Defender Office, and Public Defenders Olesia Doronceanu and Veronica Mihailov, Chişinău, July 3, 2009.

¹²⁰ His name does not appear on the Chişinău Legal Aid Council Territorial Office's duty rosters for April 2009, and the Territorial Office confirmed that he is not contracted by them to provide legal aid. Phone interview with the Chişinău Legal Aid Council Territorial Office, Chişinău, August 14, 2009.

¹²¹ Interview with E. F., July 2, 2009.

¹²² Interview with C. D., Chişinău July 5, 2009.

Police at the Riscani Police Commissariat beat B. F. and others held with him until they signed documents waiving their right to a lawyer during interrogation and trial. [See, Torture and Ill-Treatment in Police Commissariats, above.] Although B. F.'s family had obtained a lawyer for him, Riscani police did not allow the lawyer or family to attend the administrative trial, which was held inside the commissariat on April 10, 2009.¹²³

In at least one case, police at the General Police Commissariat continued to interrogate a detainee in the absence of his lawyer even after an investigating judge had ordered his release. H. I. told the Crisis Group,

When I was [ordered] released the lawyer had to leave for another trial. The judge ordered me restricted to the locality but the police took me back to another room where I was interrogated again in a very abusive way, with threats of physical abuse. That interrogation lasted about two hours. It was questions about who made me participate, if I took money for participating. I said I wouldn't speak without my lawyer. I was made to sign a document saying I had no more rights to demonstrate, and that I would be punished by law if I ever protested again. They wrote it down and read it to me because I couldn't read their handwriting. They kept the document.¹²⁴

Lack of access to lawyers was not limited to Chişinău. Authorities in Balti accused L. M. of petty hooliganism under the Administrative Offenses Code for his participation in demonstrations there on April 7, 2009 and fined him 20 lei. He described his April 8, 2009 trial this way:

They took us one by one to a judge and a policeman. There was no prosecutor and no lawyer. Then they had us wait again in the hall with our hands up, and then they released all but two of us. Those two were kept because they had bruises—to keep them from getting [forensic] exams. We were taken to get our belongings. They didn't give us any statement of the judge's ruling, even though some asked for it. They said, „Who are you, you aren't a lawyer, you have no right [to see it].” I read the report when they took the decision at the justice palace but they wouldn't let me have a copy of it. The police accusation was that I was insulting the ruling party and policemen and making rude sounds. I never had a lawyer. I found out about [legal assistance through Amnesty International] when it was too late—I had already been released and the appeal time had already expired. I didn't know how to appeal.¹²⁵

Asked if he had made a complaint about police beatings during his apprehension and at the Balti Police Commissariat, he said, „I didn't make a complaint about the beating. I don't know where to make it—to the police, and be beaten again? To the prosecution office? It is like the police. And now I think it is too late.”¹²⁶

C. Failure to Notify Family Members

In a number of the cases the Crisis Group reviewed, police did not promptly notify family members of a detainee's place of detention, despite direct requests that they do so. In some cases, authorities deliberately mislead family members seeking information about detainees. International standards require that authorities promptly notify a detainee's relatives or other

¹²³ Review of case documents and interview with lawyer Mariana Talmaci, August 28, 2009.

¹²⁴ Interview with H.I., July 2, 2009.

¹²⁵ Interview with L. M., July 4, 2009.

¹²⁶ Ibid.

another person of his choosing of the place of his arrest, and then to provide for ongoing contact with family members. Such notification and contact serves as an important check on abuses in custody by providing the detainee with opportunities to report abuses and arrange for legal assistance and outside medical care, where necessary. [See, Moldova's International Legal Obligations, below.]

Parliamentary Advocate Anatolie Munteanu told the Crisis Group that when reviewing cases of detainees held in relation to the April events, his agency found „shortcomings on the forms of the procedural documents, specifically on dates and times. They were missing information, or they would have a date but not a time, so the detainees didn't have an opportunity to announce the time of detention and notify relatives. Detainees [we interviewed in custody] claimed that their families found out [about their detention] from other relatives, informally from police or others and the families were not formally notified.”¹²⁷

Police in Balti apprehended N. O. at about 19:30 on April 7, 2009. N.O. told the Crisis Group that he asked police on two different occasions to be allowed to call home. „They refused. By this time [about midnight] my wife had already called the police and asked where I was being held, but they told her that is no such person had been apprehended.”¹²⁸

C. D. told the Crisis Group

The police treated my wife very badly when she tried to find me at the Centru Police Commissariat. A woman police worker there said, „We don't know who you are looking for. Maybe you husband is with another woman. Why do you look here?” On the second day, [name withheld], the police officer in charge of the sector where we live, called my wife saying, I know that [C. D.] has been apprehended for throwing stones and if he comes home I will personally kill him and throw his body away.”¹²⁹

JK told the Crisis Group that police never notified her family, and her mother did not learn her whereabouts until three days after her apprehension, when she was transferred to a different city and the prosecutor there offered to call her parents.¹³⁰

D. Inadequate Medical Examinations and Medical Care for Detainees in Police Custody

While large numbers of apprehended persons reported injuries,¹³¹ in many cases the Crisis Group reviewed, detainees said that police failed to provide timely treatment to persons with serious injuries or actively denied treatment to persons who asked for it, and that commissariat paramedics responsible for examining detainees on admission and recording and treating injuries refused to treat injured detainees and failed to record injuries, even when police inflicted injuries in their presence.

The right to medical care is both a component of the broader right to health and a fundamental safeguard against ill-treatment in custody. International and Moldovan human rights organizations

¹²⁷ Interview with Parliamentary Advocates Anatolie Munteanu, Oleg Efrim, Aurelia Grigoriu, and Tamara Plamadeala, Chişinău, June 30, 2009.

¹²⁸ Interview with N. O., July 4, 2009.

¹²⁹ Interview with C. D., Chişinău July 5, 2009.

¹³⁰ Interview with J. K., July 2, 2009.

¹³¹ For example, the Crisis Group reviewed 199 cases of persons who reported having injuries that required hospitalization or ambulatory treatment.

have previously criticized Moldovan police for failing to provide detainees with medical care and to conduct adequate medical examinations.¹³²

Moldovan authorities assert that since May 2008, all preventive detention facilities have had paramedics on their staff, and „all the people who are apprehended and placed into those institutions are examined at the moment of arrival with the medical conclusion on their health state and mandatory – on body injuries signs or other allegations of this type.”¹³³ However, the preventive detention facilities the authorities refer to include the Chişinău General Police Commissariat and the Balti Police Commissariat but not the four Chişinău district police commissariats where many demonstrators were held. Nor is there much evidence that paramedics at Chişinău General Police Commissariat and the Balti Police Commissariat actually examined and recorded detainees' injuries or provided them medical care. A medical expert who accompanied Commissioner of Human Rights Thomas Hammarberg during on his April 2009 visit to the General Police Commissariat in Chişinău found that the records of injuries kept at that detention facility were „extremely cursory and superficial.”¹³⁴

Several interviews the Crisis Group conducted with persons who had been detained at the General Police Commissariat and the Balti Police Commissariat shed light on why these medical records were so cursory. According to H.I., the formal „medical exam” upon his registration at the General Police Commissariat consisted of an interview lasting only seconds, which took place while police were actively beating him. [See, Torture and Ill-Treatment in Police Commissariats, above.]

Police in Balti beat L.M. on the face, kidneys, and stomach during apprehension and again at the Balti Police Commissariat. He told the Crisis Group, „During the medical exam the medic asked if anything hurt. I said, 'It is already ok.' The doctor saw the injuries but didn't say anything. I saw someone else tell the medic, 'This side hurts,' but the medic only said, 'Don't lie on it.'”¹³⁵

Police at the Balti Commissariat eventually stopped beating N. O. after seeing that he had recently had surgery, but then refused him medical care. He told the Crisis Group, „I was taken to the doctor [at the Commissariat], and I told the doctor that I had been beaten and I had injures. The doctor said, 'Everyone says they are beaten by policemen.’”¹³⁶

¹³² For example, the National Mechanism for Torture Prevention has found that „detained persons have no access to medical care. . . . [and] their demands addressed to police officers to call a doctor remained unanswered. The parliamentary advocate, in several cases, at the request of prisoners that evinced pain, requested police officers to call a doctor.” The Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment found that paramedics at Moldovan police facilities are not independent and are only present during limited hours; no rules spell out when medical examinations should take place; those examinations that do take place are superficial and while in some cases bruises or pain are registered, no act is taken. The ECPT has identified shortcomings in the recording of injuries at IDPs, including superficial exams; some cases where detainees were not examined or were only examined two to three days after their arrival; exams taking place in the presence of police officers, exam reports signed by the attending police officer and attached to the detainee's file where it would be accessible to police; a lack of interest in the circumstances that produced the injuries; a failure to systematically refer cases of injuries to the prosecution office for investigation. Center for Human Rights of Moldova, Report on the Activities of the National Mechanism for Torture Prevention, 2009, p. 71; Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Mission to the Republic of Moldova, February 12, 2009, p. 31; Rapport au Gouvernement de la République de Moldova relatif à la visite effectuée en Moldova par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) du 14 au 24 septembre 2007), para. 22.

¹³³ Comments of the Moldovan authorities on the Report of Mr. Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights concerning his visit to Republic of Moldova from 25-26 April 2009, p. 16; Letter from Ministry of Internal Affairs Deputy Minister Valentin Zubic to Victor Ursu, Director, Soros Foundation Moldova, August 24, 2009.

¹³⁴ Report by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, Following his visit to Moldova 25 to 28 April 2009, para. 22.

¹³⁵ Interview with L. M., July 4, 2009.

¹³⁶ Interview with N. O., July 4, 2009.

Perhaps even more bizarrely, in the cases where paramedics did record injuries, the Ministry of Internal Affairs has used these records to attempt to discount injuries later documented by forensic exams by arguing that the paramedic exams show that the injuries „were caused while [detainees] were opposing the order forces in the Great National Assembly Square showing insubordination with ill-will to legitimate orders and demands of police collaborators.”¹³⁷

Persons who had been detained at several different police commissariats told the Crisis Group that police refused medical treatment to some demonstrators injured during apprehension on the night of April 7-8, 2009, and delayed treatment to others with serious injuries. H. I. said,

There was a lot of blood in the bus. Some people were badly beaten. One had a serious injury to the head. One was bleeding badly and asked for a doctor but was refused. Before the bus started moving the two armed police by the driver aimed guns at us and told they had orders to shoot us if we moved. It took about 15 minutes to get to the General Police Commissariat on 6 Tighina Street. . . .The injured person who asked for a doctor finally got an ambulance after about 40 or 45 minutes. When the ambulance came one police officer told those with injuries to go to the ambulance but when I went because I had been kicked they said it wasn't serious even though I was cut to the bone [shows a dark wide scar several inches long on his left leg].¹³⁸

Police detained C. N. at about 20:00 on April 8, 2009, and took him to the Centru Police Commissariat, where an officer severely beat C. N. upon his arrival. According to C. N.'s lawyer, C. N. complained of severe pain in his arm to both the officer who beat him and the officer who took him for questioning and registration, but they refused his request to see a doctor. Finally, when police took him to a cell at about midnight, the police officer on guard asked why he was holding his arm strangely, and C. N. again said he thought his arm was broken. The officer on guard then called an ambulance over the objections of another police officer, who insisted that C. N. would „survive till the morning.” The objecting officer later tried to block the emergency hospital doctor from transporting C. N. to the hospital for examination, only giving in after the doctor began shouting at the police that they were butchers, and that he had been receiving patients wounded by police all night. The objecting police officer insisted on accompanying C. N. to the hospital, and then insisted on returning C. N. to the commissariat for interrogation, although the doctor at the hospital had said C. N. should stay at hospital pending an operation on his arm.¹³⁹

C. D. told the Crisis Group that police beat him during his apprehension, while in police custody in a wooded area near the Government Building, and while at the Centru Police Commissariat. [See above.] Although he is an asthmatic who carries an inhaler, was bleeding from having fallen on broken glass earlier in the evening, and bore marks from the beatings, he did not receive a medical exam until he was transferred to Penitentiary 13 on April 10, 2009. In addition, police at the Centru Police Commissariat confiscated and broke his asthma inhaler while he was in the middle of an asthma attack:

After they hit me on the back I had difficulty breathing and asked a policeman for my inhaler and he said, „Oh, you are a drug addict. „ I explained that it wasn't narcotic but a medicine. But he didn't believe me and he broke it with his foot. Then the police began laughing. They probably thought they did a great thing.¹⁴⁰

¹³⁷ Letter from Ministry of Internal Affairs Deputy Minister Valentin Zubic to Victor Ursu, Director, Soros Foundation Moldova, August 24, 2009.

¹³⁸ Interview with H. I., July 2, 2009.

¹³⁹ Interview with Public Defender Natalia Molosag, Chişinău, August 31, 2009.

¹⁴⁰ Interview with C. D., Chişinău, July 5, 2009.

E. Abusive Conditions of Detention

Detainees the Crisis Group interviewed described conditions in police commissariats that fell far short of basic minimum standards for conditions of detention. In particular, they described spending one or more nights in grossly overcrowded cells with minimal ventilation, little or no natural light, and no bedding, during which they received little or no food. In some cases these police cells had a dirty toilet with a tap with rusty water; in other cases the cells had only a container in a corner, leaving detainees dependent on the good will of police guards to access water and toilets.

These accounts are consistent with previous findings on conditions of detention in Moldovan police commissariats. In his February 2009 report on Moldova, the UN Special Rapporteur termed conditions in some police commissariats to be „a source of major concern,” saying that conditions at police commissariats in Bălți, Comrat, and at Chișinău’s police headquarters „ amounted to inhuman treatment.”¹⁴¹ The situation would have been considerably worse in April, when the Balti and Chișinău police commissariats had to cope with an unusually large influx of detainees in a short period of time.

C. D. told the Crisis Group that beginning the night of April 7-8, 2009 he spent three days at the Centru Police Commissariat in a cell eight meters square with about 26 to 28 other people and no water or toilet:

There was no water and no toilet in the cell. When we would ask for water they would tell us, „You can drink water at home. „ I didn’t eat in the 72 hours I was there. The police would say, „Now you say you want water, next you will say you want a toilet, and I’ll have to open the cell a hundred times. Leave me alone.”¹⁴²

Beginning the night of April 7-8, 2009, J.K. spent three days at the Centru Police Commissariat in a cell with seven other women. She described the cell this way:

It had a toilet set off by a small wall, a wooden bed, a rusty water tap over the toilet, and a basket. It had a small window without glass. The cell was about 1.75 meters by 2 or 2.5 meters. [I know this because] the width was about my height, just a little longer. We didn’t all fit on the bed, which was as wide as the width of the cell.... We didn’t have access to a shower and there were two girls menstruating and had no access to feminine hygiene products.... When we first asked for some blankets they said no but later they brought dirty blankets. We were given a boiled egg, salt, and hot water on the third night. We used the water to wash ourselves.¹⁴³

H.I. was held at the General Police Commissariat for three days beginning on the night of April 7, 2009. He told the Crisis Group,

I was taken to a cell, I think number 24. There were about 10 people in the cell, which was in very poor condition. It had a very poor toilet, a wood bed, a very small window that didn’t let in much light. . . . In 12 hours I didn’t get food or water. The next day in the morning we got 150 grams of bread and some tea without sugar. At lunch we got a mix of food we couldn’t eat and also a piece of bread about 150 grams. In the evening we got a piece of bread and hot water. While in the cell if we asked for anything – like information on our parents, blankets, or clean water—we were refused and they swore at us. The only water was from a rusty tap over the toilet. I didn’t shower for the three days I was there.¹⁴⁴

¹⁴¹ Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Mission to the Republic of Moldova, February 12, 2009, para. 38.

¹⁴² Interview with C. D., Chișinău, July 5, 2009.

¹⁴³ Interview with J. K., July 2, 2009.

¹⁴⁴ Interview with H. I., July 2, 2009.

V. W. told the Crisis Group that he was beaten so badly when he passed through the „death corridor” at the General Police Commissariat that he lost consciousness, and when he awoke he found himself in a 4 by 4 meter cell with so many other detainees „that we had to sleep lying on one side.” Police interrogated him at about noon on April 8, 2009. „Then I was taken to cell number 13 with six other persons and I spent two days there. There was no food the first day, and on the second one we had a cup of tea and a piece of bread.”¹⁴⁵

Police detained B. F. at the Riscani Police Commissariat on April 9, 2009 then transferred him to the General Police Commissariat on the night of April 10, but didn't provide him any food until the morning of April 11.¹⁴⁶

Police in Balti held L.M. from the afternoon of April 7, 2009 until the following day. He described the underground cell where police held him:

We got water but it was smelly, strange water. It was in the spring so a lot of people were dressed lightly and some were coughing by the end of the night. My cell had ten people, it was about 5 by 5 meters. There was a can for a toilet in the corner, and a raised area with enough space for us to sleep very close to each other. There was a small window but it was painted over. In the morning they took us for fingerprints. Then they took us to a small area with toilets and a sink for 20 or 30 minutes.¹⁴⁷

Moldovan authorities have asserted that all detainees held in police commissariats were „assured equal conditions of detention as to others arrested.”¹⁴⁸ Even if this were true, a lack of discrimination among detainees does not excuse the authorities' failure to provide all detainees with conditions of detention that meet the requirements of human dignity and health, and in some instances were so abusive as to rise to the level of ill-treatment.

¹⁴⁵ Interview with V. W., July 2, 2009.

¹⁴⁶ The following information is based on a review of B. F.'s case file and an interview with his lawyer, Mariana Talmaci, on August 28, 2009.

¹⁴⁷ Interview with L. M., July 4, 2009.

¹⁴⁸ Comments of the Moldovan authorities on the Report of Mr. Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights concerning his visit to Republic of Moldova from 25-26 April 2009, p. 16

VI. Inadequate Government Response

Moldovan authorities initially labeled the April demonstrations an attempted „coup d'état.”¹⁴⁹ The government's subsequent response has focused identifying and prosecuting people for organizing and participating in the demonstrations. More than 260 persons are currently under criminal investigation for alleged criminal acts linked to the demonstrations, including 164 persons accused or suspected of with organizing or participating in „mass disorder.”¹⁵⁰ At least 168 others have already been tried and sentenced to fines or detention for administrative offenses linked to the demonstrations. Often these criminal and administrative proceedings have been deeply flawed. At the same time, authorities have failed to clarify the circumstances surrounding at least two suspicious deaths and 97 official complaints of police abuse during apprehension and in custody, or bring to justice those officials who participated in, supervised, or ordered lawful use of force against demonstrators.

A. The Presidential Amnesty

On April 15, 2009, President Voronin declared that he had requested the competent government authorities to „initiate a total amnesty” and „stop all forms of criminal investigation of participants in the street protest” of April 7, with the exception of those he termed „representatives of the criminal world and recidivists.”¹⁵¹ On April 16, 2009 the Prosecution Office announced that it had begun to take measures to revoke „reprimand measures,” but would appeal the President's order.¹⁵² Then, on April 21, 2009, the Prosecution Office announced that „only the organizers of the mass disorder actions, as well as persons with criminal records” remained in detention.¹⁵³

The amnesty is troubling for a number of reasons. First, it has no legal basis, because Moldovan law only authorizes the Parliament to issue general amnesties.¹⁵⁴ The Prosecution Office's willingness to immediately implement the President's order thus shows a high degree of executive interference in its functioning. Second, the President's statement appears to imply an amnesty for officials who engaged in criminal acts, although both the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) and the European Convention on Human Rights prohibit states from derogating from their obligation to investigate and prosecute violations of the right to life and the prohibition on torture or inhuman or degrading treatment and to ensure reparation for victims of such abuses. [See, Moldova's International Legal Obligations, below.] This concern is heightened by statements in April by the then-Speaker of Parliament, Marian Lupu, supporting extending the amnesty to government officials.¹⁵⁵ Finally, the President's order, and its application by the Prosecution Office, reverse the presumption

¹⁴⁹ See, for example, „Police retake Moldova parliament,” BBC, April 8, 2009, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7988893.stm>.

¹⁵⁰ Email communication from Iulian Groza, July 24, 2009.

¹⁵¹ See, „Televised Address of the President of the Republic of Moldova,” Public National Broadcasting Company, April 15, 2009, http://www.trm.md/?module=stiri_int&news_id=7954, (accessed September 8, 2009).

¹⁵² Press Service of the Prosecutor General, „The Prosecution Office Has Started the Process of Revocation of the Reprimand Measures” (Procuratura a pornit procesul de revocare a măsurilor de reprimare), April 16, 2009, <http://www.procuratura.md/md/news/1211/1/2777/> (accessed September 7, 2009).

¹⁵³ Press Service of the Prosecutor General, „The Prosecution Has Finalized the Process of Revocation of Measures of Reprimand” (Procuratura a finalizat procesul de revocare a măsurilor de reprimare), April 21, 2009, <http://www.procuratura.md/md/news/1211/1/2781/> (accessed September 7, 2009).

¹⁵⁴ The Constitution allows the President to grant individual pardons, but reserves for Parliament the right to amnesty. Constitution of the Republic of Moldova, arts. 66, 88.

¹⁵⁵ See, Thomas Escritt, „Moldova brutality admitted,” Financial Times, April 17, 2009, <http://www.ft.com/cms/s/0/5513286c-2a58-11de-8415-00144feabd0.html> (accessed September 7, 2009).

of innocence by labeling as criminals those to remain in detention and justifying some individuals' continued detention simply on the basis of their previous, unrelated convictions.

B. The State Commission on the Events

On April 21, 2009 President Voronin issued a presidential order creating a State Commission „to investigate causes, conditions and consequences of the events of April 7-8, 2009, develop measures to prevent anti-constitutional measures, and eliminate their causes.”¹⁵⁶ The decree set a deadline of May 5, 2009, for the Commission's report to Parliament, but provided no other guidance on how the Commission would fulfill its mandate. The Crisis Group believes that as currently constituted, the State Commission lacks the independence, expertise, and mandate to conduct a credible investigation.

The State Commission currently has no representatives of opposition parties or nongovernmental organizations, does not accept direct testimony from victims, and in practice has relied on official sources of information almost entirely affiliated with the Communist Party and in many cases implicated in abuses during the April demonstrations.¹⁵⁷ As described by its chairperson, the then-Deputy Chairperson of the Parliament Vladimir Turcan, the information the Commission has sought also closely targets the groups and individuals President Vronin and others have asserted were responsible for organizing the demonstrations, rather than attempting to probe the policies and practices that contributed to high levels of police violence and that serve as obstacles to effective investigation and prosecution of individuals responsible for abuses.¹⁵⁸

As of this writing the State Commission has yet to issue its findings.

C. Failures to Document, Investigate, and Prosecute Police Torture and Ill-Treatment

Implicit in the prohibition against torture in international law is the obligation to provide an effective remedy to its victims, including through effective, accessible complaint mechanisms, and timely and effective official investigations capable of bringing those responsible to justice. Instead, too often Moldovan authorities have failed to take the necessary steps to ensure persons in custody with access to confidential, effective complaint mechanisms, and to document and investigate allegations of torture and ill-treatment in an effective, timely manner. In particular, prosecutors' delays in opening criminal investigations and arbitrary rejections of complaints, combined with the failure

¹⁵⁶ Presidential Decree on the establishment of a State Commission for the investigation of causes, conditions and consequences of the events of 7-8 April 2009, No. 2207-IV, April 21, 2009.

¹⁵⁷ The members named in the presidential decree had included one civil society member, Dr. Viorel Cibotaru, who resigned soon after he was named. A list of authorities the Commission has contacted for information provided to the Crisis Group by the Commission shows: „1.City Hall Chişinău, 2. Ministry of Internal Affairs, 3. State Protection and Security Service, 4. Information and Security Service (Intelligence Service), 5. General Prosecutor's Office, 6. Ministry of Health, 7. Ministry of Education and Youth, 8. Ministry of Construction and Territorial Development, 9. Center for Human Rights (Ombudsman Office), 10. Ministry of Information Development, 11. Central Election Commission, 12. Borders Service, 13. Transportation Agency.” Interview with Dr. Viorel Cibotaru, Chişinău, July 2, 2009; List of Authorities Contacted By the State Commission, July 2009.

¹⁵⁸ For example, noting that „the organizers of the events need to be identified and punished,” Chairperson Turcan told the Crisis Group that the Commission had „requested information from the secret services, the border guards, and others regarding the movement of citizens into Moldova [from Romania],” and on „use of the internet to instigate and gather people for this purpose [to make a demonstration]..... For example, there was a one hour attack on the website of the presidency and other authorities coming from Romania. [Social networking site] Odnoklasniki.ru was used to inform and gather people, and by means of this source tens of thousands of students knew of the demonstrations in a period of ten minutes, with information sent by three providers. One of these persons responsible was Natalia Morari, who is a close friend of a journalist. She is the number one most active person in the events and about half a year ago was declared persona non grata [in Russia].” Interview with Vladimir Turcan, deputy chairperson of the Parliament and chairperson of the State Commission to investigate causes, conditions and consequences of the 7-8 April 2009 events, Chişinău, July 1, 2009.

of police, prosecution, and judicial authorities to refer detainees injured during the April events for forensic examination, and the failure of forensic authorities to adequately document and assess such injuries, now stand as a significant obstacle to effective remedy for many victims.

1. The Parliamentary Advocates and the National Mechanism for Torture Prevention

As a state party to the Optional Protocol to the UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (OPCAT), Moldova is required to designate and maintain one or more independent visiting bodies tasked with preventing torture and ill-treatment. In Moldova these functions are assigned to four ombudspersons known as Parliamentary Advocates (PAs) who are also responsible for monitoring a broad range of human rights, and to the National Mechanism for Torture Prevention (NPM), an advisory board to the Parliamentary Advocates composed of ten civil society members and chaired by the senior Parliamentary Advocate.¹⁵⁹ The Crisis Group believes that the repeated and extensive obstacles these bodies faced in attempting to fully monitor the treatment of detainees during the April events demonstrates that as currently constituted, these mechanisms lack the authority, resources, and staffing needed to effectively fulfill their mandate under the OPCAT. In particular, authorities' restrictions on NPM members' access to places of detention and detainees, and the Center for Human Rights' failure to support the functions of the NPM during the April events calls into question the government's commitment to meeting its legal obligation to prevent torture and ill-treatment.

The OPCAT requires that national monitoring bodies be functionally independent and have the necessary resources to perform their duties, which include regularly examining the treatment of persons in detention.¹⁶⁰ In particular, states must grant these bodies „access to all places of detention and their installations and facilities;” the opportunity to have private interviews with the persons deprived of their liberty as well as with any other person who the national preventive mechanism believes may supply relevant information; and the liberty to choose the places they want to visit and the persons they want to interview. States must also supply these bodies with access to all information concerning the number of persons deprived of their liberty, and their treatment and conditions of detention.¹⁶¹

At the time of the April demonstrations Moldova had four Parliamentary Advocates and only five National Mechanism for Torture Prevention members available to monitor police treatment of demonstrators,¹⁶² who were held in at least 12 places of detention in five cities.¹⁶³ The work of the PAs and the NPM members was further hampered by Ministry of Internal Affairs officials who repeatedly

¹⁵⁹ See Parliamentary Advocates Law 1349 of October 17, 1997, as amended by Law 200 of July 26, 2007; Center for Human Rights of Moldova, Report on the Activities of the National Mechanism for Torture Prevention, 2009.

¹⁶⁰ Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (Optional Protocol to the Convention against Torture), adopted by G.A. Resolution A/RES/57/199 of 9 January 2003; entered into force June 22, 2006; ratified by Moldova on July 24, 2006, arts. 18(1), 18(3), 19(a).

¹⁶¹ Optional Protocol to the Convention against Torture, art. 20.

¹⁶² National Mechanism for Prevention members told the Crisis Group that other members had dropped out because the work was difficult and not well remunerated. Senior Parliamentary Advocate Anatolie Munteanu blamed the Parliament for failing to appoint replacements for members who had resigned or otherwise become inactive. Interview with Nicolae Radita, National Prevention Mechanism member and director of the Roma National Center, and Crisis Group member, Chişinău, June 30, 2009; Interview with Parliamentary Advocates Anatolie Munteanu, Oleg Efrim, Aurelia Grigoriu, and Tamara Plamadeala, Chişinău, June 30, 2009.

¹⁶³ These were: the Chişinău General Police Commissariat; the Botanica Police Commissariate; the Buiucani Police Commissariat; the Centru Police Commissariat; the Ciocana Police Commissariat; the Riscani Police Commissariat; the Operational Services Department of the Ministry of Internal Affairs; Penitentiary 13; the Vulcăneşti Police Commissariat; the Taraclia Police Commissariat; the Drochia Police Commissariat; and the Ministry of Internal Affairs Temporary Detention Center for Minors.

denied them access to places of detention under the ministry's control and otherwise restricted their ability to fulfill their mandate.¹⁶⁴

NPM member Nicolae Radita told the Crisis Group that the police commissar in Drochia only agreed to allow him access to detainees there after "a very long discussion," and then prevented him from meeting privately with the detainees:

In the Drochia Police Commissariat I asked to interview detainees individually but I wasn't allowed to. The commissar was listening at the door, and I asked him to leave and he wouldn't leave. It was an interview with a woman who was saying she was beaten. We were in a 2 by 3 meter room with a steel door and I tried to close the door and the police held it open... I saw more than 22 people still detained at the Drochia Police Commissariat, including a girl, even though the Commissar had said there were only 14 people detained on charges related to the events of April 7 and that all were to be released that day. He also said there were no girls there.¹⁶⁵

NPM member Sergiu Ostaf told the Crisis Group that on April 9 and 11, 2009, police in Chişinău denied the him and his NPM colleagues access to detainees eight times, adding „In four cases we were not allowed entry at all, and in four we could see empty cells—we were given a tour of empty rooms.”¹⁶⁶

Senior Parliamentary Advocate Anatolie Munteanu confirmed that police had prevented PA and NPM monitors from visiting the Riscani and Buiucani Police Commissariats on April 9, 2009, and the Centru and Buiucani Police Commissariats April 11, 2009, but discounted the impact of these bans, saying „according to my information at the time there were no people held relating to the April events in those facilities on April 9 and 11 as they had already been transferred.”¹⁶⁷ However, the Crisis Group has data on detainees held at the Riscani Police Commissariat on April 9, 2009, and an NPM member witnessed detainees being released from the Buiucani Police Commissariat late on April 11, 2009.

NPM member Nicolae Radita told the Crisis Group,

„I tried to visit Riscani Police Commissariat at about 22:00 on April 9 with a member of Amnesty International. I showed the guard my National Mechanism for Torture Prevention papers that allow me to visit and the guard said, „We have orders not to allow anyone entry.” So then I left and went to the Buiucani Police Commissariat. Outside there was a quarrel with a woman who said she had gotten a call from her son saying he and three others were being held at the commissariat. The guard was refusing her entry, holding an automatic weapon and being aggressive. Then two boys came out and she recognized them and they told her that her son would exit soon. This was about 23:00. . . . I again asked the guard if he would inform the commissar of my request to visit but he said, „No, come back tomorrow.”¹⁶⁸

More importantly, the police refusal to allow the Parliamentary Advocates and NPM members to visit at a time when they claimed no detainees were present should have immediately raised suspicions because it suggests that police may have been engaging in activities to conceal abuses

¹⁶⁴ The Center for Human Rights' 2009 report of its activities highlights the difficulty it has faced in carrying out its monitoring activities at Chişinău's General Police Commissariat and its SCUT unit; the Centru, Buiucani, and Riscani district Police Commissariats in Chişinău; and Police Commissariats in Balti and Bender, among others, and notes that Ministry of Internal Affairs staff continue to interfere in its work even after the ministry issued a circular to the heads of its subdivisions calling their attention to the powers granted under the Law on Parliamentary Advocates. Center for Human Rights of Moldova, Report on the Activities of the National Mechanism for Torture Prevention, 2009, p. 65-66.

¹⁶⁵ Interview with Nicolae Radita, Chişinău June 30, 2009.

¹⁶⁶ Interview with Sergiu Ostaf, Chişinău, June 30, 2009.

¹⁶⁷ Munteanu also said Parliamentary Advocates or NPM members eventually made 35 visits to facilities supervised by the Ministry of Internal Affairs between April 8 and June 30, 2009. Interview with Parliamentary Advocates Anatolie Munteanu, Oleg Efrim, Aurelia Grigoriu, and Tamara Plamadeala, Chişinău, June 30, 2009.

¹⁶⁸ Interview with Nicolae Radita, Chişinău, June 30, 2009.

committed on previous days that the monitoring bodies should have investigated. Indeed, NPM members reported that even when they did have access to police commissariats, police generally denied them access to admission, exit and medical registries, and limited which parts of the facilities they could see.¹⁶⁹ Parliamentary Advocate Munteanu's apparent willingness to take at face value police statements regarding the presence of detainees is particularly troubling given his own findings of police abuses at these same facilities in 2008.¹⁷⁰

National Mechanism for Torture Prevention members have also raised concerns about the quality of investigations conducted by Parliamentary Advocates, saying they fail to incorporate basic principles for monitoring places of detention like checking registries of detainees and examining all rooms in the facility.¹⁷¹ They also noted that Ministry of Internal Affairs officials appear to grant greater access to Public Advocate Munteanu, who formerly headed the criminal justice department of the Office of the Prosecutor General, than to NPM members who, they argue, conduct more thorough monitoring. [See, *Inadequate Government Response*, below, for a discussion of how the working relationship between prosecutors and police has promoted police impunity.]

Sergiu Ostaf said,

Twice we went on visits as members of the National Mechanism to Prevent Torture with [Parliamentary Advocate] Anotolie Munteanu. During those visits the Parliamentary Advocate did not support us when police denied our request to have access to all registers and to make provisional copies of them for proper analysis. The same thing happened when police denied our requests to visit the offices of the police within the commissariat so we could investigate reports of detainees being held in offices and even in the auxiliary buildings of the police commissariats.¹⁷²

Ostaf added that NPM member Vanu Jereghi was eventually able to see registries at the General Police Commissariat when he visited it on April 27, 2009, with Dr. Davor Strinovic, the medical expert who accompanied Council of Europe Human Rights Commissioner Thomas Hammarberg on his April 25-28, 2009 visit to Moldova. „That is when we discovered that there were about 90 more people in the medical register than were recorded in the regular register. We told PA Munteanu but he refused to do anything about it.”¹⁷³

NPM members told the Crisis Group that Parliamentary Advocate Munteanu also fundamentally disagreed with them on the role of the NPM, seeing it as an information gathering body subsidiary to his position rather than as an independent body authorized to conduct its own ad hoc visits and issue reports on its findings and recommendations, although his predecessor had favored ad hoc visits.¹⁷⁴ In particular, NPM members said that since Autumn 2008, they had faced constant attempts to reduce and limit the NPM's previously established role under the first chairman of the National Preventive Mechanism, and to gradually transform the body into simply a visiting body that does not discuss strategically issues and concerns regarding combating torture, does not issue public statements or enter into discussions with the relevant authorities, and does not have a say in the content and analysis of public reports based on its visits. They also noted that the NPM as a body lacks even part-time dedicated support from Center for Human Rights technical and administrative staff, as such staff

¹⁶⁹ Ibid.; Interview with Sergiu Ostaf, Chişinău, June 30, 2009.

¹⁷⁰ See, for example, Center for Human Rights of Moldova, Report on the Activities of the National Mechanism for Torture Prevention, 2009, pp. 67-71.

¹⁷¹ See, for example, the ECPT's comments on the importance of accurate and comprehensive registers as a fundamental safeguard, and the standards it considers when evaluating police interrogation rooms. Council of Europe, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, „The CPT Standards,” CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2006, p. 7, para. 40, p. 11, paras. 37, 39; p. 16, para. 50.

¹⁷² Interview with Sergiu Ostaf, Chişinău, June 30, 2009.

¹⁷³ Interview with Sergiu Ostaf, Chişinău, June 30, 2009.

¹⁷⁴ Interview with Sergiu Ostaf, Chişinău, June 30, 2009.

is subordinated in practice to the current chairman of the Parliamentary Advocates. „This is a clear tendency toward degrading the quality and the spirit of the Advisory Body as provided by OPCAT as a result of intentional wrong actions from within the Center for Human Rights,” Ostaf said.¹⁷⁵

2. Failure to Effectively Investigate Cases of Suspicious Deaths

The Crisis Group has identified at least two cases of suspicious deaths from the period during and immediately after the demonstrations on April 7 and 8, 2009 where the Prosecution Office and other officials have failed to adequately investigate the deaths, despite evidence suggesting the deaths may have been a result of police torture.¹⁷⁶ Prosecution officials initially claimed the deaths were due to intoxication or a fall, citing autopsies of questionable quality performed by the National Forensic Medical Institute.¹⁷⁷ In only one case, of Valeriu Boboc, did prosecutors ask for an additional autopsy, and then only after a witness came forward to report that they had seen police beating Boboc until he appeared to be dead. Prosecutors subsequently rejected that witness' request for witness protection. [See, Prosecutors' Failure to Effectively Investigate and Prosecute Other Cases of Torture and Ill-Treatment, below.] Authorities ruled the death of Ion Tibuleac to be the result of a fall from a pole, despite a witness' account that persons in a white Niva Ministry of Internal Affairs car dumped Tibuleac's body in front of the Chişinău Emergency Hospital on the night of April 7, 2009.¹⁷⁸

The Crisis Group believes that given the compelling evidence of widespread police ill-treatment and prosecutorial malfeasance during the April events, as well as the poor quality of many forensic exams, authorities should order independent autopsies in all known cases of suspicious deaths linked to the April events.

a) The Case of Valeriu Boboc

Twenty-three-year-old Valeriu Boboc died on the night of April 7-8, 2009. A witness reported seeing police beating Boboc at the National Square until he lost consciousness, and a forensic examination by an international expert conducted in June 2009 found evidence of grave trauma to the head capable of causing death. Moldovan authorities have repeatedly denied police culpability for the death, citing a forensic examination of the body conducted by the National Forensic Medical Institute that failed to report significant injuries, lacked basic documentary evidence, and described the body as having been „found” in front of the Chişinău Emergency Hospital.¹⁷⁹ Despite the eyewitness

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ The Crisis Group was unable to collect sufficient information to assess two other cases reported in the media as suspicious deaths possibly linked to the April demonstrations: Maxim Caniscev, whose body was found in a lake near Chişinău on April 19, 2009, and Eugen Tapu, whose body was found in Chişinău on April 15, 2009. Moldova Police Face Brutality Allegations,” BBC News, April 20, 2009, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8007428.stm>; Press Release, Office of the Prosecutor General, May 13, 2009, <http://www.procuratura.md/md/com/1211/1/2798/>; Press Release, Office of the Prosecutor General, April 17, 2009, <http://www.procuratura.md/md/com/1211/1/2780/>.

¹⁷⁷ For a medical expert's assessment of these reports, see Report by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, Following his visit to Moldova 25 to 28 April 2009, para. 30.

¹⁷⁸ In contrast, the autopsy report states that Tibuleac's body was found on a road 3 km outside Chişinău's center. Tibuleac's parents have also questioned how authorities identified Tibuleac so quickly when the body returned to them had no identification. „General Prosecutor's Office Continues Investigating Boboc's Case,” July 10, 2009, <http://www.infotag.md/news-en/579698/> (accessed July 30, 2009); „Primarul Chişinăului confirmă al doilea deces în urma reprimării protestelor de la Chişinău,” April 15, 2009, http://www.realitatea.net/primarul-chisinaului-confirm-a-al-doilea-deces-in-urma-reprimarii-protestelor-de-la-chisinau_496261.html (accessed July 30, 2009); Report by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, Following his visit to Moldova 25 to 28 April 2009, para. 28.

¹⁷⁹ For example, on April 12, a spokesperson for the Ministry of Internal Affairs stated, „According to a forensic examination, the young man has died after being poisoned with gas.” Minister of Health Larisa Catrinici announced the same day that forensic examination of the body „did not find out any grounds of violence that could lead to this decease,” and concluded that „only a single suspicion remained - the intoxication and we have to find out what caused it.” „Interior Ministry denies police is to blame for protester's death,” <http://politicom.moldova.org/news/interior-ministry-denies-police-is-to-blame-for-protesters-death-195995-eng.html> (accessed July 30, 2009); „Minister of Health: the case of Valeriu Boboc could not be examined as a decease caused by maltreatments,” April 12, 2009, <http://omg.md/Content.aspx?id=2548&lang=2> (accessed July 30, 2009).

account of police involvement, judicial authorities repeatedly refused petitions by the family for an independent forensic examination. Only on July 10, 2009, after extensive international and domestic attention to the case, did the Prosecutor General acknowledge that Boboc died as a result of injuries inflicted by a hard object, and that a police car had transferred him from the National Square to the Chişinău Emergency Hospital, where he was declared dead.¹⁸⁰

According to eyewitness accounts, Valeriu Boboc was part of a group of young people who were at the National Square in Chişinău at about 01:00 on April 8, 2009, when police began to beat and detain demonstrators.¹⁸¹ In testimony given before the Judicial Court at the Buiucani district in Chişinău, Boboc's friend D. described the beating that led to his death:

On the night of April 7-8 Valeriu Boboc and other men were peacefully sitting near the Arc d' Triumph in Chişinău's downtown, watching the events on the Great National Assembly Square. Suddenly we were surrounded by 50 armed policemen. The police ordered us to lay on the ground and started to beat us with clubs, legs and weapons... Valeriu Boboc tried to cover his face with his hands, but after several hits he stopped moving.¹⁸²

A death certificate (Certificat medical constatator al decesului) dated April 8, 2009, and marked „final” lists the „direct cause of death” to be intoxication by an unknown toxin, but elsewhere lists the cause of death as unknown.¹⁸³ Autopsy reports by the Forensic Medicine Institute dated April 8-14, 2009 and April 9-14, 2009, also list the cause of death as unknown, although the interpretive Legal Medical Expertise report states that while it is impossible to establish the cause of death definitively, it was most probably a result of trauma to the neck.¹⁸⁴ Both forensic reports gloss over the grave trauma to the head, which the international forensic expert later found to be a possible cause of death.

A medical expert of the Council of Europe's Human Rights Commissioner who examined the National Forensic Medical Institute reports in late April, 2009 characterized the information in these and two other autopsy reports on suspicious deaths as „rather sparse,” and criticized their lack of photographic evidence, saying „such reports should always be accompanied by photographic or filmed evidence.”¹⁸⁵ The expert concluded that „the injuries revealed by the [Boboc] autopsy clearly indicate that the person was beaten. However, based solely on the evidence recorded in the report, the Commissioner's expert considers that it is not certain whether the beating alone was the cause of the person's death.”¹⁸⁶

¹⁸⁰ Prosecutor General Valeriu Gurbulea stated in July 2009 that Boboc had died from heavy injuries inflicted by a hard object, and that „In the night on April 8 he was delivered in a police car directly from the central square to the emergency hospital, where doctors stated his death.” „General Prosecutor's Office Continues Investigating Boboc's Case,” July 10, 2009.

¹⁸¹ Application no. 25397/09 by D. and N. against Moldova lodged on 15 May 2009, Statement of Facts and Questions to the Parties, June 25, 2009, p. 2.

¹⁸² Minutes of the Hearing of Witness [name withheld], the Judicial Court at the Buiucani district in Chişinău, Judge Mihai Drosu presiding, June 1, 2009.

¹⁸³ A copy of the original death certificate is on file with the Boboc family's lawyer. Death certificate number 731 of April 8, 2009 of Boboc, Valeriu Victor; interviews with Valeriu Plesca, lawyer, Chişinău, August 8 and 11, 2009.

¹⁸⁴ The Legal Medical Expertise report states, „Point 1. The lack of information on the circumstances in which the decease happened, the presence of insignificant corporal injuries and of a light pathology of the cordon, doubled by medium alcoholic ebriety, do not allow to establish with certitude the cause of the decease of the citizen Boboc V.V. Point 2. At the same time, taking into consideration the presence of signs of rapid decease, of the trauma of the thorax by applying force in the region of the cordon, results of the histo-pathological investigation, indicating the use of force in the „reflexogen” region of the neck, it is possible to presume that the decease of the citizen Boboc V.V., born 1985, most probably, supervened as a result of acute cardio-vascular insufficiency, determined by the cardiac stop („stop cardiac reflector”), as a result of application of physical force in the „reflexogen” regions mentioned above.” Copies of the Legal Medical Examination Report and Legal Medical Expertise Report are on file with the Boboc family's lawyer. Interviews with Valeriu Plesca, lawyer, Chişinău, August 8 and 11, 2009; Legal Medical Expertise number 38/731 of April 9-14, 2009 for Boboc, Valeriu Victor, by forensic expert S. Tighineanu.

¹⁸⁵ Report by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, Following his visit to Moldova 25 to 28 April 2009, para. 30.

¹⁸⁶ Ibid, paras. 27, 30.

Despite the mounting evidence of police involvement in Boboc's death, the Prosecution Office denied petitions for a second, independent autopsy 12 times before finally agreeing to bring in an international expert to conduct the examination.¹⁸⁷ Forensic expert John Derrick Pounder performed the autopsy in June 2009, but as of this writing the Prosecution Office had yet to release the report of the international expert to Boboc's family's lawyers. On July 10, 2009 the General Prosecutor stated that the Prosecution Office had not received the report, although the prosecutor handling the case had earlier contacted the family's representative on June 30, 2009, to say he had received the report electronically and to ask for assistance in opening it.¹⁸⁸ According to the family's representative, the international expert confirmed that he had sent the Prosecution Office the report by email on June 29, 2009, and then again by delivery service and received receipt of delivery.¹⁸⁹

3. Prosecutors' Failure to Effectively Investigate and Prosecute Other Cases of Torture and Ill-Treatment

Moldovan and international human rights organizations have repeatedly criticized the failure of prosecution officials to investigate and prosecute police implicated in torture and ill-treatment.¹⁹⁰ Despite widespread, credible allegations of police abuses during apprehension and in police commissariats during the April events, prosecution officials have only moved to open criminal investigations in a handful of cases. More disturbingly, in a large number of cases prosecutors appear to have been present at police commissariats during or immediately after police attacks on detainees, but did not consistently question detainees about police torture or ill-treatment or refer them to forensic examination, nor collect evidence that could be used to identify perpetrators, or act to prevent ongoing abuses.

International standards require authorities to conduct an effective official investigation whenever an individual makes a credible assertion of police torture or ill-treatment, and that such investigations be capable of leading to the identification and punishment of those responsible. Prosecutors in particular should reject evidence against suspects that was obtained through unlawful methods, and take all necessary steps to ensure that those responsible are brought to justice. [See, Moldova's International Legal Obligations, below.]

According to authorities, as of July 15, 2009 the Chişinău Military Prosecution Office had received 97 complaints of police ill-treatment in relation to the April demonstrations, including 48

¹⁸⁷ Nicolae Roibu, „Valeriu Boboc's lawyers do not have access to the expertise,” (Avocații lui Valeriu Boboc nu au acces la raportul de expertiză), <http://politicom.moldova.org/news/avocaii-lui-valeriu-boboc-nu-au-acces-la-raportul-de-expertiz-202382-rom.html> (accessed July 30, 2009); „Moldovan prosecution asks EU send a forensic expert to Chişinău,” <http://politicom.moldova.org/news/moldovan-prosecution-asks-eu-send-a-forensic-expert-to-chisinau-201111-eng.html> (accessed July 30, 2009)

¹⁸⁸ The family's representative, Vanu Jereghi, told the prosecutor that he would open the report if the prosecutor emailed it to him, but the prosecutor refused. Interview with Vanu Jereghi, executive director of the Institute for Human Rights (IDOM) and member of the National Prevention Mechanism and the Crisis Group, Chişinău, August 5, 2009; „General Prosecutor's Office Continues Investigating Boboc's Case,” July 10, 2009.

¹⁸⁹ At the request of Prosecutor Ion Matusenco, Buiucani district, Chişinău, the independent expert sent his report to Matusenco's personal email on June 29, 2009, and then, pursuant to a July 7, 2009 request from the General Prosecution Office, sent the report by special courier to the Legal Medicine Centre of the Ministry of Health of the Republic of Moldova. The courier service provided proof of delivery on July 15, 2009, and on July 20, 2009, the General Prosecution Office emailed the expert confirming receipt. Interview with Vanu Jereghi, Chişinău, August 5, 2009.

¹⁹⁰ For example, in his February 2009 report the UN Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment stated that „Judges, prosecutors or penitentiary personnel hardly ever initiate investigations, even if there is medical or other evidence that torture was committed.” Moldova's National Mechanism for Torture Prevention found that „tendencies to veil and hush up [torture] demonstrate a non-qualitative performance of the Prosecutor's bodies.” Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Mission to the Republic of Moldova, February 12, 2009, para. 67; Center for Human Rights of Moldova, Report on the Activities of the National Mechanism for Torture Prevention, 2009, p. 70.

complaints of excessive force during apprehension and 49 complaints of ill-treatment inside police commissariats.¹⁹¹ Of these, the Prosecution Office had only opened criminal investigations in nine cases; in 35 cases it had refused to open criminal investigations, and 51 cases were still pending.¹⁹²

In conversations with the Crisis Group in July 2009, prosecution officials candidly acknowledged that police had used force against demonstrators during apprehension and at police commissariats, but argued that in most cases it was beyond prosecutors' capacity to determine if that use of force was excessive. For example, First Deputy Prosecutor General Vasile Pascari said,

We are perfectly conscious that police in those days [in April] in many instances used force. We have to determine whether it was legitimate or illegitimate use of force. We know now 300 police were injured in the April events. On the other hand there were civilians injured by civilians or by police on the street. It is very difficult to distinguish these cases. In all the civilized world police use force in the street during demonstrations. The thing that is not tolerated is beatings in detention.¹⁹³

In particular, First Deputy Prosecutor Pascari pointed to the prevalence of complaints of abuses by masked police officers as a major obstacle to bringing perpetrators to justice. [See, Widespread Use of Plainclothes and Masked Police, above.] However, in a number of cases the Crisis Group investigated, detainees described distinctive features of some police officers who participated in beatings that should have made them identifiable; and in other cases detainees were able to identify their abusers by name. In addition, accounts by detainees and prosecution officials show that prosecutors were present at police commissariats during some of the worst abuses documented in this report, and thus would have been well positioned to document and investigate complaints of ill-treatment.

For example, First Deputy Prosecutor General Pascari told the Crisis Group that prosecution officials were present at police commissariats beginning on the night of April 7-8, 2009, „and were at the door of the isolators and began investigations on the cases... We were working all night.”¹⁹⁴ A chief of criminal investigations noted that he personally was present at the General Police Commissariat from at least 05:00 on April 8, 2009.¹⁹⁵ Thus, prosecutors would have had opportunities to question victims about police treatment, order forensic examinations of individuals who had visible injuries or complained of abuse, and record what police officers and units were present, their roles, and their supervisors. Yet the majority of people the Crisis Group interviewed said that prosecutors rarely left the offices assigned them at the police commissariats, and rarely asked detainees brought before them about their injuries. In some cases interviews prosecution officers interviewed detainees in the presence of police, placing detainees who did complain about police abuse at risk of police retaliation.

E. F. told the Crisis Group that prosecutors at the General Police Commissariat on April 8, 2009, knew that police had beaten him but failed to investigate the beatings or act to prevent additional beatings that took place immediately after their interview with him.

¹⁹¹ This is two more complaints of ill-treatment in police commissariats than had been made by July 3, 2009. Comments of the Moldovan authorities on the Report of Mr. Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights concerning his visit to Republic of Moldova from 25-26 April 2009, p. 14; Interview in Vasile Pascari, First Deputy Prosecutor General, Oleg Moruz, Chief Criminal Investigation Department, Eduard Harunjen, Chief Criminal Investigation Section, Nicolae Dmitriev, Military Prosecutor for Chişinău, and Anatol Parnau, Chief International Collaboration Section, Chişinău, July 3, 2009.

¹⁹² Prosecutors closed the investigation of the case of journalist Oleg Brega, and transferred two other cases for investigation by a separate prosecution office on the grounds that those two cases were not related to the April demonstrations. Comments of the Moldovan authorities on the Report of Mr. Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights concerning his visit to Republic of Moldova from 25-26 April 2009, p. 14.

¹⁹³ Interview in Vasile Pascari, First Deputy Prosecutor General, Oleg Moruz, Chief Criminal Investigation Department, Eduard Harunjen, Chief Criminal Investigation Section, Nicolae Dmitriev, Military Prosecutor for Chişinău, and Anatol Parnau, Chief International Collaboration Section, Chişinău, July 3, 2009.

¹⁹⁴ Ibid.

¹⁹⁵ Ibid.

At 19:00 police took me to a room with two prosecutors. One of them was [name withheld] from the municipal prosecution. There was also someone they said was a legal aid lawyer, [name withheld].¹⁹⁶ The prosecutor said that I wouldn't be hurt anymore if I admitted that I was involved in usurpation of the state power and mass disorder. When they gave me the document recognizing me as a suspect to sign, I asked for a phone call. The prosecutor refused, saying, „It is nothing personal, I have a job to do, and I have to feed my family.” My phone's battery was discharged so I asked the lawyer to give me his phone to put my SIM card into it. The lawyer refused to help me, but then the prosecutor gave me his phone to use. Afterward, police took me to a corridor and forced me to take off my clothes and do knee-bends. Then they beat me again.¹⁹⁷

E. F. was able to arrange for a private lawyer for his second meeting with the prosecutor and for his hearing with the investigating judge, both held inside the General Police Commissariat on April 10, 2009. After the investigating judge ordered his release E. F. again saw the prosecutor and raised the issue of police abuse with him, but the prosecutor dismissed his concerns. „I asked the prosecutor if there is any reason to file a torture complaint and he was very skeptical.”¹⁹⁸

In some instances, prosecutors' delays in investigating complaints of police ill-treatment appear to have contributed to police efforts to intimidate detainees even after their release from custody.

a) The Case of P.Q. and R.S.

Public Defender Olesea Doronceanu submitted a complaint to the Chişinău Prosecution Office on May 21, 2009, regarding police ill-treatment against her clients P. Q. and his 17-year-old brother, R. S during their apprehension and detention beginning on April 9, 2009. [See, Ciocana Police Commissariat, above.] She told the Crisis Group on July 29, 2009, „To date I have not received any official response to this complaint. Unofficially the prosecutor has informed me that there is already an ordinance of the prosecution office responding to [P.Q.'s] complaint – to refuse to open a criminal case. We are waiting for this ordinance now.”¹⁹⁹

On June 21, 2009, at 02:00 a police officer and his friend beat P.Q. and R.S. while the brothers were visiting their home village. The attack, which took place in front of three witnesses, appears to have been in retaliation for their participation in the April demonstrations. According to their lawyer, the attackers told the brothers, „You bastards threw stones at the Presidency and Parliament! I was hospitalized because of you!” The brothers reported the attack to the Hincesti sector Prosecution Office the next day, and submitted a more detailed explanation of their complaint on June 26, 2009.

Public Defender Doronceanu told the Crisis Group that she contacted the prosecutor on July 21, 2009, to ask the results of their complaint. „The prosecutor informed me that he is examining their complaint according to article 274 Criminal Procedure Code, but the criminal case is not opened yet and hence they are not recognized as injured parties. Also, he has informed me that according to Medico-legal Report number 259 of June 22, 2009, P. Q. did not suffer any corporal injuries that would affect his health.” Doronceanu pointed out that doctors who subsequently examined P.Q. „established that as a result of the beatings he has a cerebral concussion, the consequences of which appear in time and are quite grave,” and noting that the beatings appeared to be motivated by revenge, requested the prosecutor to order a new forensic examination based on her client's subsequent medical records. „The prosecutor informed me that he does not have sufficient

¹⁹⁶ In fact the supposed legal aid lawyer was not registered with the Legal Aid Council's Territorial Office. See, Denial of the Right to Confidential Legal Assistance, above.

¹⁹⁷ Interview with E. F., July 2, 2009.

¹⁹⁸ Ibid.

¹⁹⁹ Interview with Public Defender Olesea Doronceanu, Chişinău, July 29, 2009.

reasons to open a criminal case because there were no corporal injuries established and that in fact my clients are not persecuted but a simple quarrel took place which did not lead to any serious consequences.”

Doronceanu said the prosecutor also threatened to prosecute her clients on other charges if they continued to pursue the criminal complaint against the police: „The prosecutor told me that in fact before the police officer has intervened, my clients were quarrelling with some people in a public place, hence the actions of everyone could be qualified as hooliganism, and surely this fact would not be in my clients' interests.”²⁰⁰

b) The Case of D.

Police beat D. while apprehending her and others near the Government Building in downtown Chişinău on the night of April 7-8, 2009.²⁰¹ During her apprehension she also witnessed police beating her friend, Valeriu Boboc, causing his death [See, Failure to Effectively Investigate Cases of Suspicious Deaths, above]. After her release D. appeared on Pro TV with her identity disguised and described police beating Valeriu Boboc; she is the only witness to have spoken publically about the incident. Following the airing of that interview, the authorities asked journalists from Pro-TV to reveal D.'s identity, and when they refused to do so, prosecution officials also pressured Boboc's father and his lawyer to reveal D.'s identity.²⁰² Then, in May 2009, D.'s landlord told her that an unknown man had visited the house where she was renting a room as a student and made inquiries about her with the landlord; leading D. to fear for her safety.

D.'s lawyer submitted a complaint to the General Prosecutor's Office on May 5, 2009, requesting an investigation into her ill-treatment on the night of April 7-8, 2009, which the Prosecution Office then split into two cases, one addressing her illegal detention and ill-treatment at the Buiucani Police Commissariat, and the second addressing the police's use of force during apprehension. On July 7, 2009, the Prosecution Office informed the lawyer that the complaint and related materials regarding the illegal detention and ill-treatment in the Buiucani Police Commissariat were transferred to the Buiucani Prosecution Office for investigation. A military prosecutor then informed the lawyer on July 27, 2009 that he had initiated a criminal investigation into the excess of power related to D.'s apprehension. The Buiucani Prosecution Office has yet to inform D. or her lawyer about any decision to open a criminal investigation into police abuse at the Buiucani Police Commissariat, and that prosecutor has only called D. to the prosecutor office to „give explanations” again about the same facts.

D.'s lawyer filed a request with the Buiucani Prosecutor Office on June 3, 2009, asking it to include D. in the witness protection program, and then with hierarchically superior prosecutor on July 16, 2009; both rejected the request. The lawyer then appealed the prosecutor's refusal to the investigative judge, who on August 4, 2009, dismissed the request as ill-founded. However, the reasons the investigating judge cited either contradicted the facts of the case or were procedurally invalid. First, the investigating judge held that the witness did not submit any request to the criminal investigation officer and the prosecutor to be included in the witness protection program, although the lawyer requested inclusion on June 3, 2009 and July 16, 2009. Second, the investigating judge held that the lawyer's allegation that D.'s landlord had been questioned about D. by an unknown man was not confirmed in a witness interview by the prosecutor. However, the lawyer was not present at this interview and the landlord was not called to court, making it impossible to confirm this point. Third, the investigating judge held that the complainant had not proved she was in danger, but did

²⁰⁰ Interview with Public Defender Oleasea Doronceanu, Chişinău July 29, 2009.

²⁰¹ See Abuse in Police Commissariats, above, and D. and N. v. Moldova, Application no. 25397/09, lodged before the European Court of Human Rights on May 15, 2009.

²⁰² Interview with Vanu Jereghi, Chişinău, August 5, 2009.

not provide clarification on this point. Fourth, the investigating judge held that D.'s testimony in the Boboc case were not conclusive for the detection of a crime or the objective examination of the criminal case, „because the witness does not describe a concrete person or persons that beat Valeriu Boboc, but states only that these were people in special uniforms and with masks on their heads, and police officers in plain clothes, and that all beat him.”²⁰³ However, Moldovan law does require the witnesses' statements to be concluding or indicating the exact perpetrators for a witness to be entitled to protection, and it would be outside the competence of the investigating judge to make a judgement on evidence concerning another criminal case.

4. The Transfer of Cases to Military Prosecution

The General Prosecution Office has transferred all of the 97 complaints of police abuse it received to its Military Prosecution Office, although Moldovan law does not include examining civilian torture complaints among that body's competencies.²⁰⁴ According to First Deputy Prosecutor General Pascari, this practice is based on a 2007 internal order and reflects the General Prosecution Office's policy to transfer complaints of police torture to the Military Prosecution Office within three days of receipt by the General Prosecution Office.²⁰⁵ First Deputy Prosecutor General Pascari told the Crisis Group that his office had adopted this policy because it considers the Military Prosecution Office to be „more independent” than its Criminal Prosecution Office, because „it is not related to the police officers that the prosecution works with in its other cases... For example, a prosecutor works with a police officer on a case for a long time and feels collegial and it may affect his investigation.”²⁰⁶

As this report demonstrates, in many instances regular prosecutors failed to act in a timely and effective manner to investigate and prosecute instances of police torture and ill-treatment, as they are required to do under international and Moldovan law. However, the Prosecution Office's stated policy of using military prosecutors to investigate complaints of police torture and ill-treatment fails to satisfy Moldova's obligations to prohibit torture because it fails to address the urgent need for effective, immediate review of cases of police abuse by regular prosecutors charged with supervising places of detention and interviewing individuals charged with criminal offenses. Nor is it clear that military prosecutors have the independence, expertise, and resources to effectively investigate and prosecute complaints of police torture and ill-treatment.

The shortcomings of this reliance on military prosecutors is evident in the government's official response to the July 17, 2009 Council of Europe's Human Rights Commissioner's report on the April events. In that response, the government attempted to discredit 13 complaints of police abuse, claiming that the lawyers who filed them were not known to their clients and that the prosecution had interviewed the individuals in question, who denied having been ill-treated.²⁰⁷ Among these are five complaints filed by legal aid lawyer Svetlana Olari.

²⁰³ Decision (incheiere) of the court, case file no. 10-171/09, investigating judge, Buiucani District Court, Chişinău.

²⁰⁴ See, Law 294 of December 25, 2008, art. 25(3).

²⁰⁵ An order of the Prosecutor General requires territorial and specialized prosecutors to notify the Prosecutor General's Office when they register a complaint of torture or ill-treatment and make a recommendation that they be allowed to continue investigation or transfer the case to another prosecution office to ensure impartiality. The Prosecutor General or his deputies may also order a case transferred to Military Prosecution. Prosecutor General Order No 261/11 of November 19, 2007 on organizing the investigation of cases of torture, inhuman and degrading treatment, art. 2, 6.

²⁰⁶ Interview in Vasile Pascari, First Deputy Prosecutor General, Oleg Moruz, Chief Criminal Investigation Department, Eduard Harunjen, Chief Criminal Investigation Section, Nicolae Dmitriev, Military Prosecutor for Chişinău, and Anatol Parnau, Chief International Collaboration Section, Chişinău, July 3, 2009.

²⁰⁷ Comments of the Moldovan authorities on the Report of Mr. Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights concerning his visit to Republic of Moldova from 25-26 April 2009, pp. 14-15.

Ms. Olari told the Crisis Group that she was a legal aid lawyer on duty on April 8, 2009, and as such represented 17 or 18 people during police questioning at the Buiucani Police Commissariat and the General Police Commissariat. She denied the government's allegations, saying

I saw and talked to all five clients described in the government's response and I saw bruises and other signs of violence on their bodies. I asked them if they wanted to submit a complaint about ill-treatment, but most of them said that they did not want any further problems as they were scared enough. Given the chaos and the rush in the police commissariats, I decided to submit complaints on their behalf, considering this as my professional duty to act in the best interest of the clients since I saw visible signs of injuries and the fear that dominated there... Later, I received calls and threats from the military prosecution office in relation to the submitted complaints. They have threatened me with criminal prosecution for submitting false complaints!²⁰⁸

The Crisis Group was able to identify medical information in two of the five cases where the government asserts military prosecutors interviewed Olari's clients and established that they had not been ill-treated. In the case of V. M., detained on April 8 at Buiucani Police Commissariat, the government had asserted that V. M. told military prosecutors that „he had seen the lawyer S. Olari on the 8th of April 2009,....[but] at that moment, he had no discussions with her, did not make any requests of defending him and pointed out that mentioned complain was tabled without his consent. [V. M.] also declared that on the 7th and 8th of April was not ill-treated by the police officers and that he is not in knowledge about cause of actions of lawyer S. Olari.”²⁰⁹ However, a list of persons who contacted the National Scientific-Practical Center of Urgent Medical Assistance from Chişinău from April 7 to April 18, 2009, shows V.M. was examined there on April 9, 2009. According to that document, doctors diagnosed him as having „a contusion of the soft tissues of the head” (Contuzia ţesuturilor moi ale capului), and prescribed ambulatory treatment.²¹⁰

This leaves only three logical conclusions: First, that V.M. was injured either immediately before police apprehended him or in the moments immediately between his release and his medical examination, which both seem unlikely, both because someone injured earlier would have sought medical treatment for the injuries before his apprehension, and because the government response makes no mention of any injuries from any source. Second, that police ill-treated V. M. in custody but he was too fearful of retaliation to admit this ill-treatment to the military prosecutor interviewing him months later. Given other accounts of police threats and retaliation this scenario is certainly possible, and if true would be evidence of the prosecution's failure to conduct an adequate investigation and to guarantee the safety of a victim of police abuse. Third, that police ill-treated V. M. in custody but the military prosecutor suppressed information about the ill-treatment. In any of these cases, a lawyer who saw injuries on a client in police custody would have been acting appropriately by requesting a prosecution investigation of those injuries.

Similar conclusions follow in the second case where the Crisis Group was able to identify medical information. In that case, the government asserts that G. S. also „declared that physical force was not applied” to him.²¹¹ However, the Crisis Group has in its possession a copy of a Special Communique of the Department of Penitentiary Institutions, Penitentiary No. 13, addressed to the Interim General Director of the Department of Penitentiary Institutions and the Prosecutor of the

²⁰⁸ Telephone interview with lawyer Svetlana Olari, Chişinău, August 14, 2009.

²⁰⁹ Comments of the Moldovan authorities on the Report of Mr. Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights concerning his visit to Republic of Moldova from 25-26 April 2009, p. 15.

²¹⁰ List of persons who have contacted or come to the National Scientific-Practical Center of Urgent Medical Assistance from Chisinau within the period of April 7-18, 2009, on file with the Human Rights Institute (IDOM).

²¹¹ Comments of the Moldovan authorities on the Report of Mr. Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights concerning his visit to Republic of Moldova from 25-26 April 2009, p. 15.

Chişinău municipality, which lists G. S. as having injuries when he arrived at Penitentiary No. 13 from the General Police Commissariat at 00:30 on April 11, 2009.²¹²

5. Unreasonable Delays Opening Criminal Investigations and Arbitrary Rejections of Complaints

As discussed earlier, as of July 15, 2009, prosecutors had yet to decide whether to open criminal investigations in 51 of 97 complaints of police torture or ill-treatment, and had rejected 35 complaints. In many cases the Crisis Group reviewed prosecutors give victims and their lawyers no explanation for the delays. In other cases, prosecutors rejected complaints on arbitrary grounds, for example finding that injuries were not torture or ill-treatment because they did not have „consequences dangerous to the victim's health.” Such decisions deny victims their right to an effective remedy for torture and ill-treatment by excluding actions that may meet the definition of torture and ill-treatment in international law, which requires states to take into account the degree of physical and mental pain and suffering and the cruel, inhuman, or degrading nature of the treatment or punishment, and not simply the extent of physical injury. In delaying opening investigations, prosecutors also deny victims recognition as injured parties, which in Moldovan law grants them additional rights.²¹³

On June 12, 2009, the Prosecution Office refused to open a criminal investigation into B. P.'s April 14, 2009, torture complaint, on the grounds that a witness detained at the same time as B. P. testified he did not see police beating B. P. and that police officers' testimony and a medical certificate stated that bruises on B. P.'s face and upper lip were not of a nature to cause danger to his health.²¹⁴

In a similar case, the Prosecution Office's June 3, 2009 refusal to open a criminal investigation into B. K.'s torture complaint cites declarations of police officers; a forensic examination that rated that bruises to B. K.'s head, left ear, and thigh bone were „not dangerous to the victim's health,” and failed to confirm evidence of a concussion documented by regular doctor; and the prosecutor's analysis that assumes that police used lawful force against protestors on April 7, 2009, and so if B. K. was a participant in the demonstrations, any use of force was therefore lawful. Equally disturbingly, the prosecutor refers to the torture complaint as a „denunciation” rather than a „complaint,” raising the possibility that B. K. or his lawyer might be prosecuted for false denunciation.²¹⁵

Prosecutors even have refused to open criminal investigations even when victims provided detailed information on alleged perpetrators. For example, F. D. submitted a torture complaint on April 23, 2009, which included the name and the position of the police officer who carried out the abuse. On July 14, 2009, the Prosecution Office ruled against opening a criminal investigation.²¹⁶

²¹² The document states, „on 11.04.09, around 00.30 from the IDP Chişinău (Isolator for Preventive Detention) the following detainees have been brought to the P-13 Chişinău, who, after medical examination, have been found with the following bodily injuries.... [G. S.], charged with art. 285, para. 3 of the Criminal Code, who had a dirty gray echymosis in the region of the right shoulder-blade, of 2cm,x5cm, and a red linear ecchymosis on the left shoulder-blade of 7cmx1,5cm (in regiunea omoplatului drept o echimoza murdara cenusie, dimensiuni 2cm x 5 cm, in regiunea omoplatului sting o echimoza liniara rosietica dimensiuni 7 cm x 1,5 cm).”Special Communiqué of the Department of Penitentiary Institutions, Penitentiary No. 13, addressed to the Interim General Director of the Department of Penitentiary Institutions and the Prosecutor of the Chişinău Municipality, April 11, 2009.

²¹³ These include the right to present documents and other evidence to be included in the case file and examined in court, to request recusals of the person that conducts the criminal investigation, the judge, and other trial participants; to make objections regarding the actions of the criminal investigation body or the judge, to be reimbursed for the costs incurred in relation with the case and to get reparation of the damages caused by illegal actions of the criminal investigation body. Code of Criminal Procedure, art. 60.

²¹⁴ Review of case file and interview with Public Defender, Olesea Doronceanu, Chişinău, August 28, 2009.

²¹⁵ See, Criminal Procedure Code, art. 262; interview with Public Defender Veronica Mihailov, public defender, Chişinău, August 28, 2009, and review of case file.

²¹⁶ Interview with lawyer Aurel Scortescu, Chişinău, August 28, 2009, and review of case file.

Victims have little domestic recourse against prosecutorial delays or arbitrary decisions to refuse to open a criminal investigation. For example, G. H. submitted a torture complaint on April 24, 2009, but as of this writing, the prosecutor has not made a decision on whether to open a criminal investigation. On May 20, 2009, G. H.'s lawyer filed a complaint with the investigating judge over the prosecutor's inaction, but the investigating judge merely referred the case back to the Prosecution Office. No action has been taken on a second complaint filed with the investigating judge on July 30, 2009.²¹⁷

6. Inadequate and Delayed Forensic Examinations

The timely referral of persons alleging or showing signs of police abuse to qualified forensic doctors is an important protection for both victims and police accused of abuse. However, the vast majority of people subjected to police abuse did not receive forensic examinations, or even basic medical examinations of their injuries, while in police custody. [See, Inadequate Medical Examinations and Medical Care for Detainees in Police Custody, above.] Those who did receive forensic examinations in many cases received examination that were delayed, failed to adequately document their injuries, and failed to address the circumstances that produced them.

As discussed earlier, international human rights monitors have previously criticized the quality, objectivity, and timeliness of Forensic Medical Institute examinations, a Council of Europe medical expert who reviewed forensic reports in three cases of suspicious deaths found them lacking basic documentation, and an independent autopsy performed on the body of Valeriu Boboc had significantly different findings than that of the Forensic Medical Institute. [See, An Existing Pattern of Police Impunity for Torture and Ill-Treatment, and Failure to Effectively Investigate Cases of Suspicious Deaths.] The Forensic Medical Institute's failings were especially evident in the examinations of individuals alleging police ill-treatment during the April demonstrations.

Dr. Ludmila Popovici, director of the nongovernmental Memoria Rehabilitation Center for Torture Victims, told the Crisis Group told the Crisis Group,

The forensic center has some good experts, some of the reports I saw were very good and detailed with an interview with the victims to determine the context of the injuries and findings that the injuries were consistent with the account of abuse. But others were not so good, very superficial. They need some training especially on how to interview victims, and they need to ask for adequate conditions for interviews and understand that one interview isn't enough... The forensic doctors don't have the capacity to make psychological evaluations or even to ask questions about the methods of torture so that they can check for signs of that kind of torture.²¹⁸

According to the Director of the Forensic Medical Institute Dr. Andrei Padure, the Institute conducted forensic examinations on 128 people apprehended in relation to the April demonstrations while they were still in custody, finding that 50 had superficial injuries, 8 had light injuries, and 70 had no injuries or the clinical diagnosis was not confirmed.²¹⁹ However, the majority of those examinations were only conducted several days after apprehension, after detainees had been moved from Ministry of Internal Affairs custody to Penitentiary 13, a facility under Ministry of Justice supervision.²²⁰ Indeed, in 201 of the 374 cases where the Crisis Group was able to obtain that information, detainees served their entire preventive arrest or administrative sentence in Ministry of Internal Affairs facilities.²²¹

²¹⁷ Interview with lawyer Natalia Bayram, Chişinău, August 28, 2009, and review of case file.

²¹⁸ Interview with Ludmila Popovici, July 1, 2009.

²¹⁹ Interview with Dr. Andrei Padure, Chişinău, June 30, 2009.

²²⁰ According to Dr. Padure, on April 13, 14, and 15, 2009, the Forensic Medical Institute conducted 96 examinations of people held at Penitentiary 13, and 2 examinations of people held at the General Police Commissariat. The Institute also conducted „10 to 15” examinations of people held at the Buiucani Police Commissariat on „April 9 or 10, 2009.” Ibid.

²²¹ Of these, 70 served their sentence or pretrial detention at the General Police Commissariat; 31 at the Temporary Detention Center for Minors; 25 at the Drochia Police Commissariat; 21 at the Vulcăneşti Police Commissariat; 21 at the Taraclia Police Commissariat; and 33 at other Chişinău police commissariats.

The high number of findings of „no injuries or clinical diagnosis not confirmed” among individuals in custody also raises questions about the quality of the examinations conducted in places of detention. According to Dr. Padure, forensic examiners use this finding „if a diagnosis is incomplete or confused [because] the expert has no right to evaluate the gravity of the injury because he doesn't know if the injury is present or the diagnosis is correct.”²²² Examinations in police commissariats and Penitentiary 13 were conducted without benefit of standard diagnostic tools such as x-rays, sonograms, and magnetic resonance imaging that would allow the diagnosis of fractures, cranio-cerebral trauma, and other internal injuries. Dr. Padure acknowledged this difficulty, but told the Crisis Group, „In all cases when we suspect an injury that is not visible to the eye the expert requested a supplementary exam, and that additional exam is reflected in our statistics.”

However, forensic doctors did not refer individuals showing symptoms of internal injuries for specialist examination in a number of cases the Crisis Group examined. For example, E. F. sought but was unable to see a forensic doctor until Monday, April 13, 2009, four days after his release from custody and six days after police first beat him.²²³ He told the Crisis Group that the forensic doctor „didn't want to include cranio-cerebral trauma, because it had been more than 72 hours [since the injury]. He included only the visible injuries on the body in his report.” E. F. told the Crisis Group that in spite of these findings, doctors at the local hospital thought his injuries serious enough to require in-patient treatment.

E. F. was lucky in that he was able to obtain a forensic exam at all—in some cases forensic doctors refused to conduct examinations when victims of police ill-treatment came to them without referrals from prosecutors or judges. This left some victims with no way to document the extent of their injuries if family doctors refused to give them referrals to specialist doctors, as was often the case. Dr. Popovici told the Crisis Group,

No family doctors had a normal approach to these cases. Under the Moldovan system the patient has to go to a family doctor to get a referral to specialist doctors, but the victims had difficulties getting referrals to specialist doctors. We heard about this in Chişinău and Cahul and Riscani. In Cahul and Ungheni there were many problems with medical legal officials refusing to issue investigations.²²⁴

If forensic doctors did refer a case for specialist examinations, there was no guarantee that those examinations would have accurately reflected the injuries sustained. Dr. Ludmila Popovici's organization works closely with a number of specialist doctors in Chişinău. She told the Crisis Group,

People came to our center with unclear medical documents from the Chişinău medical facilities. We went to talk to the doctors and some doctors said that they received some indications from the Ministry of Health to „be careful” in what they documented to „avoid problems.” Some of the documents we received were very superficial without a clear indication of the cause. I have not seen a written Ministry of Health instruction about this; I think it may have been by phone.²²⁵

Dr. Popovici told the Crisis Group that in one case the center treated, the Neurology Hospital in Chişinău refused to treat an individual whom the Psychiatric Hospital had diagnosed with an epidural hematoma after his release from custody. „We have written documents saying he was refused due to a lack of need for treatment but the doctors there told him it was due to his participation in the demonstrations. He came to our center on April 24 [the day after the refusal] and we did our own exam, a sonogram of the vessels and found signs of cranio-cerebral trauma, like high inter-cranial pressure, and dilation of the vessels.”²²⁶

²²² Interview with Dr. Andrei Padure, Chişinău, June 30, 2009.

²²³ Interview with E. F., July 2, 2009.

²²⁴ Interview with Ludmila Popovici, July 1, 2009.

²²⁵ Ibid.

²²⁶ Ibid.

D. Hearings that Fail to Meet Fair Trial Standards

Based on cases the Crisis Group reviewed, beginning at least as early as April 8, 2009, in Balti and April 10, 2009, in Chişinău, judges held hearings in at least three police commissariats to review prosecution requests for preventive measures under the Criminal Procedure Code and issue sentences under the Administrative Offenses Code. According to the Chairperson of Moldova's Superior Council of Magistrates, these were the first such hearings in the country's history, and reflect an extraordinary effort to respond to a large number of apprehensions. However, lawyers representing clients at the General Police Commissariat describe a chaotic scene, with regular judges apparently acting as investigating judges, and prosecutors and judges issuing formulaic charge sheets and arrest warrants that lacked reference to the specifics of individual cases and often were riddled with errors. In many cases accused persons had no lawyer, or only a lawyer arranged by the police who failed to provide an effective defense. Accused persons described attending hearings they didn't understand, sometimes held in the presence of police who had abused them, and presided over by judges who failed to ask about ill-treatment or order forensic examinations or medical care, even when the accused had visible injuries. Often the accused were in a weakened state, due to beatings, lack of food and water, and nights spent in grossly overcrowded cells [See, Conditions of Detention, below]. Police and courts did not publicize the time or place of hearings, and in many cases prevented detainees' families and sometimes lawyers from attending the hearings.²²⁷

The Crisis Group considers the decision to hold closed hearings in police commissariats without adequate notification of time and place to detainees' lawyers and families and during a period when detainees were facing ongoing ill-treatment and intimidation from police officers to be a fundamental violation of the rights of detainees. The apparent seconding of regular court judges to act as investigating judges also raises questions of the quality of the judicial review provided in these cases, both with regard to the review of the charges and the judges' capacity to identify possible victims of police abuse and refer them for forensic examination. The apparent failure of some investigating and regular judges to ask questions about possible police abuses is particularly disturbing as the hearings took place at a time when a number of the detainees bore visible signs of beatings, detainees had extremely limited access to family members, independent lawyers and human rights monitors, and police officers implicated in ill-treatment still had direct access to detainees and sometimes were present at hearings.

Lawyer Alexandru Postica described the scene at the General Police Commissariat on April 10, 2009, when he defended six clients facing prosecution for „mass disorder” under article 285(3) of the Criminal Code:

In the narrow corridor of the police station I saw 30 persons standing face to the wall waiting for police to call them. Initially they were brought to the prosecutor to sign a statement—the quality of the suspect—and then they were taken to a judge. I was there from 09:00 to 18:00 accompanying my clients. There were other lawyers there and we all had to wait for hours.

On average each person stood up for four hours facing the wall. Generally they were allowed to turn their heads, it wasn't that strict. The lawyers could approach their clients [as they stood facing the wall].

The offices with the judges were very small, only the judge and the court clerk sat in a chair. The detainee would come in one by one with a lawyer, prosecutor, and a police officer. The process was pretty much formulaic with the decisions pretty much filled in. The lawyers

²²⁷ When asked by a journalist to explain the lack of information, the press officer of the General Police Commissariat said, „all actions that take place in the Commissariat at this moment are strictly prohibited from being made public.” Victoria Popa, „The young persons that were apprehended do not have access to a lawyer and are tried in the General Commissariat,” *Jurnal de Chişinău*, April 10, 2009, <http://www.jurnal.md/article/13804/> (accessed September 7, 2009).

wanted to protest against the process and against the trials being held in the same institution as the detention. One lawyer even told a judge he was part of the governing party and the judge said there was an order allowing these trials. The judges said the statement [authorizing the hearings] was by the Superior Council of Magistrates. There does exist an article in the Code of Criminal Procedure that allows in an exceptional situation for a judge to hold the trial elsewhere. But there was no statement, so we lawyers are using this as the basis for our appeal. No one has seen such a document; it doesn't exist. Out of my six clients, one got a 30 day arrest warrant and the rest were restricted from leaving the country for 30 days. All had exactly the same charges and findings but Judge Gheorghe Moroza from Rascani sector issued the 30 day arrest warrant and the others were issued by Judge Galben from Rascani sector. All these decisions were appealed at the Court of Appeal.²²⁸

H. I. told the Crisis Group that although he had marks of police beatings on his body during the hearing with the investigating judge, „ I didn't dare talk about ill-treatment because police were present. I was afraid I'd be sent back and get beaten again.” Police continued to interrogate H.I. in the absence of his lawyer even after a judge ordered his release, threatening him with violence if he didn't confess to taking money to participate in the demonstrations.²²⁹

J. K. described her trial at the General Police Commissariat on an administrative offense charge:

We were taken from the cell and taken to another office. There was someone in a robe, maybe a judge, and a person writing, and someone in plain clothes, a man in a pink shirt. The judge asked me my name, and some details and then said, „Would five days be enough for you?” The decision I got after the trial had a lot of factual errors, for example there was wrong information on my employment. [My relative's] ruling says that she was warned not to swear at police at midnight but then later says she was apprehended at 2 am. The sentence was an administrative offense, five days in prison. So I spent three days at the Police Commissariat in Chişinău and two days at Drochia police commissariat.²³⁰

Police outside the Riscani Police Commissariat refused T.U.'s lawyer access to the commissariat to attend T.U.'s hearing there on April 10, 2009.²³¹ Although police had beaten T. U. on the face, chest, and stomach, the judge did not ask about ill-treatment but simply sentenced him to three days administrative arrest for petty hooliganism under Administrative Offenses Code article 164. Because the hearing was conducted without the presence of a court clerk to take notes no minutes exist; under Administrative Offenses Code of 1985, the absence of minutes serves as legal grounds to annul the court decision.²³²

Moldova's Code of Criminal Procedure requires judges to provide well-reasoned justifications whenever holding a hearing outside of the court, to take measures to protect trial participants at risk of violence, and to record and inform prosecution officials of any breach of human rights revealed in the course of hearings, but these provisions do not appear to be implemented in practice.²³³ The Chairperson of the Supreme Court's Criminal Panel, Justice Raisa Botezatu, told the Crisis Group, „Every investigating judge should check also check for signs of ill-treatment and other violations, and record them, but in practice this is not happening. . . .We made a mistake when we passed the law on investigating judges by setting a condition that the judge have a background as a prosecutor or

²²⁸ Article 32 of the Criminal Procedure Code states „Criminal cases and materials shall be examined in the court. For well-founded reasons, the court may decide to hold hearings elsewhere, relying on a reasoned order.” Interview with Alexandru Postica, executive director and head of the legal unit of the Promo LEX Association, Chişinău, July 1, 2009; Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova, art. 32.

²²⁹ Interview with H. I., July 2, 2009.

²³⁰ Interview with J. K., July 2, 2009.

²³¹ Appeal No. 8380 submitted by T.U. at the Court of Appeal on April 21, .2009.

²³² Administrative Offenses Code of 1985, art. 282(6).

²³³ Code of Criminal Procedure of the Republic of Moldova, arts. 32, 215, 218.

police investigator. We changed the law at the end of 2008 to end this because we discovered we had ignored the fact of the soviet mentality—someone who has served in the police or prosecution for many years is hard to change overnight.”²³⁴

Superior Council of Magistrates Chairperson Nicolae Clima told the Crisis Group that the presidents of district courts in Chişinău had contacted him in April to ask to if they could move investigating judges to commissariats because „it was impossible to examine these cases at the court buildings due to the conditions there—[the lack of] security, the lack of space for the large number of people,” but asserted that the actual decisions to hold hearings were made by individual judges on a case by case basis: „Each investigating judge gave the detailed reason for the move, and for that there is a written decision. The decision is supported by the argument of the investigating judge.” However when pressed, Clima acknowledged that he was speaking hypothetically, as „we didn't check—If we had checked in each case we would be accused of political leanings.”²³⁵

Alexandru Postica told the Crisis Group that three investigating judges from the Buiucani and Rascani sectors were present at the General Police Commissariat on the morning of April 10, and later four other judges from the Buiucani arrived. „These included ordinary judges, not investigating judges, who examined procedures.”²³⁶

According to Superior Council of Magistrates Chairperson Clima, the presence of ordinary judges acting as investigating judges could only have happened as a result of an order by the president of the court authorizing them to play that role. Still, he acknowledged that „The situation of judges was very difficult. Each had tens of cases each day, even older judges and younger judges who had not much experience were appointed to examine cases.”²³⁷

²³⁴ Justice Botezatu told the Crisis Group that the Supreme Court hoped to issue a non-binding explanatory decision for judges clarifying their human rights obligations under the European Convention on Human Rights and Moldova's Code of Criminal Procedure. Interview with Raisa Botezatu, deputy chairperson of the Supreme Court, and chairperson of the Supreme Court's Criminal Panel, Chişinău, July 3, 2009.

²³⁵ Interview with Nicolae Clima, chairperson, Superior Council of Magistrates, Chişinău, July 3, 2009.

²³⁶ Interview with Alexandru Postica, Chişinău, July 1, 2009, and email communication with Alexandru Postica, August 14, 2009.

²³⁷ Interview with Nicolae Clima, Chişinău, July 3, 2009.

VII. Moldova's International Legal Obligations

Moldova is a party to core regional and international human rights treaties guaranteeing fundamental civil and political rights, including the rights to life, to liberty and security of person, to protection from torture and ill-treatment, to fair trial, and to freedom of assembly and expression. These treaties include the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (European Convention on Human Rights, or ECHR);²³⁸ and the United Nations International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR);²³⁹ the European Convention on the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (ECPT);²⁴⁰ the United Nations Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (Convention against Torture), and the Optional Protocol to the UN Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment.²⁴¹ These treaties require Moldova to secure the rights guaranteed therein, and to ensure that individuals whose rights have been violated have an effective remedy before a national authority, even when the violation has been committed by an official.

A. The Right to Liberty and Security of Person

Both the European Convention on Human Rights and the ICCPR guarantee everyone the right to liberty and security of person, and require that arrest and detention only be conducted in accordance with procedures prescribed in law.²⁴² Everyone arrested has the right to be informed, at the time of arrest, of the reasons for his arrest and to be promptly informed of any charges against him.²⁴³ In addition, anyone arrested or detained on suspicion of having committed a criminal offense has a right to be brought promptly before a judge or other officer with judicial powers, and to be tried in a reasonable time or released, and anyone who has been a victim of unlawful arrest has an enforceable right to compensation.²⁴⁴

The European Court of Human Rights has held the deprivation of liberty of criminal suspects to be unlawful when, *inter alia*, it does not comply with the substantive and procedural rules in national law;²⁴⁵ it is not based on a reasonable suspicion that the person has committed an offense;²⁴⁶ or when it involves an arbitrary use of power.²⁴⁷ More generally, the Court has said that a magistrate's fettered exercise of discretion or a failure to have regard to a relevant piece of evidence might render arbitrary an otherwise formally lawful detention decision.²⁴⁸

²³⁸ European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (European Convention on Human Rights), CNETS No. 005, ratified by Moldova on 12 September 1997.

²³⁹ International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), adopted December 16, 1966, G.A. Res. 2200A (XXI), 999 U.N.T.S. 171 (entered into force March 23, 1976), acceded to by Moldova on January 26, 1993.

²⁴⁰ European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, E.T.S. 126, entered into force February 1, 1989, ratified by Moldova on October 2, 1997.

²⁴¹ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (Convention against Torture), adopted and opened for signature, ratification and accession by G.A. Res. 39/46 (entered into force June 26, 1987), acceded to by Moldova on November 28, 1995. Optional Protocol to this Convention, adopted by G.A. Resolution A/RES/57/199 of 9 January 2003; entered into force June 22, 2006; ratified by Moldova on July 24, 2006.

²⁴² ICCPR, art. 9(1); European Convention on Human Rights, art. 5(1).

²⁴³ ICCPR, art. 9(2); European Convention on Human Rights, art. 5(2).

²⁴⁴ ICCPR, arts. 9(3), 9(5); European Convention on Human Rights, arts. 5(3), 5(5).

²⁴⁵ See, for example, *Kurt v. Turkey*, May 26, 1998, at www.echr.coe.int.

²⁴⁶ See, for example, *Lukonav v. Bulgaria*, March 20, 1997, at www.echr.coe.int.

²⁴⁷ See, for example, *Witold Litwa v. Poland*, April 4, 2000, at www.echr.coe.int.

²⁴⁸ *Perks v. the United Kingdom*, October 12, 1999, para. 70, at www.echr.coe.int.

As this report demonstrates, Moldovan authorities detained large numbers of individuals in violation of basic procedural rules in Moldovan requiring that individuals be informed of the charges against them in a timely manner, have private access to legal assistance and the ability to notify family members of their apprehension, and only be interrogated as a criminal suspect in the presence of a lawyer. Often the apprehensions were carried out with unlawful use of force and without reasonable suspicion that the individual had committed a criminal offense, as when individuals were apprehended en masse from public transportation, apprehended on the basis of vaguely-worded administrative offenses, or apprehended for being insubordinate to police even though the officers in question were in plain clothes and did not identify themselves as police. In addition, both prosecutors and judges frequently failed to question police accounts of the evidence against detainees, even when police and prosecutors presented the same formulaic accounts for multiple cases or presented no evidence other than police accounts at odds with suspects' statements, and when detainees had visible injuries suggesting a pattern of police coercion.

B. International Standards for Policing Demonstrations

Both the ECHR Article 11 and the ICCPR Article 21 guarantee the right to freedom of peaceful assembly, with no restrictions other than those prescribed by law and „necessary in a democratic society in the interests of national security or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals or for the protection of the rights and freedoms of others.”²⁴⁹ The right to peaceful assembly thus includes both a positive duty on authorities to take reasonable and appropriate measures to enable lawful demonstrations to proceed, and a negative duty to refrain from arbitrary measures that interfere with the right to peaceful assembly.²⁵⁰ The European Court of Human Rights has held that the Article 11 is engaged when the intent of the protest is peaceful, even if unintentional disorder results.²⁵¹

Regardless of the lawfulness of the assembly, international standards require that whenever possible police use non-violent means before resorting to the use of force, and use force only when strictly necessary, and only to the minimum extent required to achieve a legitimate objective.²⁵² When the lawful use of force and firearms is unavoidable, law enforcement officials must exercise restraint and act in proportion to the seriousness of the offence and the legitimate objective to be achieved; minimize damage and injury, and respect and preserve human life; and ensure that affected persons receive assistance and medical aid at the earliest possible moment.²⁵³

International standards limit use of firearms against persons to exceptional circumstances, defined in the UN Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials as „in self-defence or defence of others against the imminent threat of death or serious injury, to prevent the perpetration of a particularly serious crime involving grave threat to life, to arrest a person

²⁴⁹ European Convention on Human Rights, art. 11. ICCPR article 21, on freedom of assembly, has virtually the same language.

²⁵⁰ The Case of Platform „ÄRZTE FÜR DAS LEBEN“ v. Austria, Judgment of June 21, 1988, para. 34; the Case of Ouranio and Others v. Greece, Judgment of October 20, 2005, para. 36, at www.echr.coe.int.

²⁵¹ Christians against Racism and Fascism v UK, decision of June 16, 1980, at www.echr.coe.int.

²⁵² See, Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials, adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, 27 August to 7 September 1990, U.N. Doc. A/CONF.144/28/Rev.1 at 112 (1990), principles 4, 13; Council of Europe Committee of Ministers, Recommendation Rec(2001)10 of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics (Adopted on September 19, 2001 at the 765th meeting of Ministers' Deputies), art. 37; UN Code of Conduct for Law Enforcement Officials, Adopted by General Assembly resolution 34/169 of December 17, 1979, art. 3.

²⁵³ Law enforcement officials must also ensure that relatives or close friends of the injured or affected person are notified at the earliest possible moment. Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials, principle 5.

presenting such a danger, and resisting their authority, or to prevent his or her escape, and only when less extreme means are insufficient to achieve these objectives.”²⁵⁴

In all cases, states must ensure that police use of force is consistent with the non-derogable prohibition on the arbitrary taking of life and the infliction of torture or cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.²⁵⁵

In addition, police should be easily identifiable so that individuals interacting with them know that they are police, and so that they may be held personally responsible for their own acts or omissions or their orders to subordinates.²⁵⁶

The Crisis Group considers the intent of the April 6-7, 2009 demonstrations to have been peaceful, and the resulting violence to be directly linked to the authorities' failure to take early and appropriate action to protect demonstrators' right to peaceful assembly against disorder spread by a small number of violent demonstrators. When authorities did use force, as during mass apprehensions of demonstrators and bystanders who posed no threat to them, that force was often vastly disproportionate to any alleged offense, and in some cases appears to have risen to the level of torture or inhuman or degrading treatment. The extent to which authorities attempted to disguise the identities of law enforcement officers implicated in this unlawful use of force further suggests that the authorities expected and condoned the use of excessive force.

C. The Prohibition on Torture and Ill-Treatment

The ICCPR and the Convention against Torture prohibit torture and cruel, inhuman, or degrading treatment or punishment, without exception or derogation, while the European Convention on Human Rights absolutely prohibits torture or to inhuman or degrading treatment or punishment.²⁵⁷ Article 10 of the ICCPR, in addition, mandates that „[a]ll persons deprived of their liberty shall be treated with humanity and with respect for the inherent dignity of the human person.”

The UN Convention against Torture defines torture as

any act by which severe pain or suffering, whether physical or mental, is intentionally inflicted on a person for such purposes as obtaining from him or a third person information or a confession, punishing him for an act he or a third person has committed or is suspected of having committed, or intimidating or coercing him or a third person, or for any reason based on discrimination of any kind, when such pain or suffering is inflicted by or at the instigation of or with the consent or acquiescence of a public official or other person acting in an official capacity. It does not include pain or suffering arising only from, inherent in or incidental to lawful sanctions.²⁵⁸

The European Court of Human Rights has endorsed the UN Convention against Torture definition in part in its case law. In addition, it has held abusive conditions of detention and acts of physical

²⁵⁴ In addition, principle 10 requires that law enforcement officials intending to use force identify themselves and give a clear warning of their intent to use firearms, with sufficient time for the warning to be observed, unless to do so would unduly place the law enforcement officials at risk or would create a risk of death or serious harm to other persons, or would be clearly inappropriate or pointless in the circumstances of the incident. Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials, principles 9, 10.

²⁵⁵ European Convention on Human Rights, arts. 2, 3; ICCPR, arts. 6, 7.

²⁵⁶ For example, the European Code of Police Ethics requires that „Police personnel shall during intervention normally be in a position to give evidence of their police status and professional identity,” and that „Police personnel, at all levels, shall be personally responsible and accountable for their own actions or omissions or for orders to subordinates.” The European Code of Police Ethics, arts. 16, 45.

²⁵⁷ ICCPR, art. 7; Convention against Torture, arts. 1, 2, 16; European Convention on Human Rights, art. 3.

²⁵⁸ Convention against Torture, art. 1.

abuse that fall short of torture may also violate the Article 3 prohibition on ill-treatment. [See, Right to Humane Conditions of Detention, below.] For example, in its judgment against Austria, the Court held in *Ribitsch v. Austria* that

in respect of a person deprived of his liberty, any recourse to physical force which has not been made strictly necessary by his own conduct diminishes human dignity and is in principle an infringement of the right set forth in Article 3 (art. 3) of the Convention. It reiterates that the requirements of an investigation and the undeniable difficulties inherent in the fight against crime cannot justify placing limits on the protection to be afforded in respect of the physical integrity of individuals.²⁵⁹

The Crisis Group believes that the testimonies in this report reflect a broader pattern of police use of force to punish and intimidate individuals for their real or perceived anti-government views and to coerce confessions that would justify arbitrary arrests and support government claims of a foreign-backed coup d'état. This high level of police violence, often carried out over hours and days against detainees who in many cases were refused contact with their families and with independent lawyers, denied access to medical care, and held in deplorable conditions, constitutes a violation of the prohibition on cruel, inhuman or degrading treatment, and in some cases rises to the level of torture.

1. The Obligation to Investigate and Prosecute Torture and Ill-Treatment

The obligation to prevent torture and other forms of ill-treatment include a positive obligation on states to conduct effective investigations into allegations of torture and ill-treatment.²⁶⁰ In determining responsibility for torture and ill-treatment, authorities must hold responsible not only subordinates who carry it out, but also „those exercising superior authority...where they knew or should have known that such impermissible conduct was occurring, or was likely to occur, and they failed to take reasonable and necessary preventive measures.“²⁶¹

The UN Guidelines on the Role of Prosecutors further states,

When prosecutors come into possession of evidence against suspects that they know or believe on reasonable grounds was obtained through recourse to unlawful methods, which constitute a grave violation of the suspect's human rights, especially involving torture or cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, or other abuses of human rights, they shall refuse to use such evidence against anyone other than those who used such methods, or inform the Court accordingly, and shall take all necessary steps to ensure that those responsible for using such methods are brought to justice.²⁶²

²⁵⁹ *Ribitsch v. Austria*, Judgment of December 4, 1995, para. 38, at www.echr.coe.int.

²⁶⁰ For example, the European Court of Human Rights has held that „where an individual makes a credible assertion that he has suffered treatment infringing Article 3 at the hands of the police or other similar agents of the State, that provision, read in conjunction with the State's general duty under Article 1 of the Convention to „secure to everyone within their jurisdiction the rights and freedoms defined in ... [the] Convention“, requires by implication that there should be an effective official investigation. As with an investigation under Article 2, such investigation should be capable of leading to the identification and punishment of those responsible.... Otherwise, the general legal prohibition of torture and inhuman and degrading treatment and punishment would, despite its fundamental importance... be ineffective in practice and it would be possible in some cases for agents of the State to abuse the rights of those within their control with virtual impunity.“*Labita v. Italy*, Judgment of April 6, 2000, para. 131, at www.echr.coe.int.

²⁶¹ The Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials generalizes this principle for all police use of unlawful force, saying „governments and law enforcement agencies shall ensure that superior officers are held responsible if they know, or should have known, that law enforcement officials under their command are resorting, or have resorted, to the unlawful use of force and firearms, and they did not take all measures in their power to prevent, suppress or report such use.“Committee Against Torture, General Comment No. 2 on implementation of article 2, CAT/C/GC/2, January 24, 2008, para. 26; Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials, principle 24.

²⁶² Guidelines on the Role of Prosecutors, adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990, art. 16.

Whenever there is evidence that the police have taken a life, the authorities must ensure that there is an open investigation leading to the investigation and prosecution of any police officer responsible for violating these principles.²⁶³ Should there be suspicion that police use of force may have resulted in an extra-legal, arbitrary, or summary executions, states should conduct a thorough, prompt, and impartial investigation and that investigation should include among its aims determining „any pattern or practice which may have brought about” the death. If the established investigative procedures are inadequate, and in cases where there are complaints in cases where there are complaints from the family of the victim about these inadequacies or other substantial reasons, the state must pursue investigations through an independent commission of inquiry or similar procedure, made up of individuals of recognized impartiality, competence and independence, who independent of any institution, agency or person that may be the subject of the inquiry.²⁶⁴

Well before April 2009, Moldovan authorities had ample evidence of police responsibility for torture and ill-treatment, yet they failed to take effective measures to investigate and prosecute individuals responsible for torture and ill-treatment and to create effective, accessible mechanisms that would allow victims of torture and ill-treatment to make timely complaints to bodies able and willing to document and investigate abuses and prosecute those responsible. Instead, as this report documents, at every possible opportunity Moldovan authorities failed in their obligation to prohibit torture and investigate and discipline or refer to prosecution those officials responsible for torture or ill-treatment: Ministry of Internal Affairs officials deployed forces in plain clothes and uniforms that made it difficult for victims to identify their abusers, and police at commissariats repeatedly interfered with the operation of Moldova's national prevention mechanisms under the OPCAT; paramedics at police commissariats failed to adequately document detainees' injuries; and forensic examiners in many cases failed to fully and accurately document injuries and in some cases even refused to conduct examinations without a referral from prosecution officials. Prosecutors, the officials with the most direct responsibility to investigate police abuse and whose presence at police commissariats during and immediately after abuses gave them ample opportunities to intervene to prevent abuses, nevertheless failed to systematically question detainees about police abuse or refer them for forensic examination, even when many had visible injuries; failed to collect evidence that would facilitate identification of individuals who carried out or supervised torture or ill-treatment; failed in their responsibility to exclude evidence obtained through ill-treatment; blocked requests for witness protection and for independent forensic examination in cases of suspicious deaths; and in some cases threatened individuals who persisted in pursuing complaints. Judges failed to systematically question individuals brought before them about police abuse or refer those with injuries for forensic examination; accepted at face value police and prosecution accounts of criminal activity even when these accounts were clearly formulaic and not related to the specifics of the individual case before them; in many cases agreed to hold hearings in police commissariats in an atmosphere of intimidation and procedural violations that effectively deprived detainees of their rights; and in a number of cases, sentenced individuals to serve administrative sentences in the same police commissariats where police had already ill-treated them.

D. Right to Inform Others of One's

The right to have the fact of one's detention notified to a relative or another third party of one's choice is a fundamental safeguard against arbitrary arrest and ill-treatment in custody. The Council of Europe's European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment considers this right, along with the right to access to a lawyer and a doctor, to be one

²⁶³ See, for example, *Nachova and Others v. Bulgaria*, Application No. 43577/98 and 43579/98, Grand Chamber Judgment of 6, at www.echr.coe.int.

²⁶⁴ See, the United Nations Principles on the Effective Prevention and Investigation of Extra-Legal, Arbitrary and Summary Executions, adopted on 24 May 1989 by the Economic and Social Council in Resolution 1989/65, para. 11.

of „three fundamental safeguards against the ill-treatment of detained persons which should apply as from the very outset of deprivation of liberty, regardless of how it may be described under the legal system concerned (apprehension, , etc).”²⁶⁵ In addition, UN Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (Standard Minimum Rules) states that:

An untried prisoner shall be allowed to inform immediately his family of his detention and shall be given all reasonable facilities for communicating with his family and friends, and for receiving visits from them, subject only to restrictions and supervision as are necessary in the interests of the administration of justice and of the security and good order of the institution.²⁶⁶

Moldovan authorities repeatedly violated this right by refusing to notify detainees' families of their apprehension and misdirecting family members who came to commissariats searching for their loved ones, apparently with the intention of preventing families from arranging for lawyers and independent medical care.

E. The Right to Legal Assistance

Article 14 of the ICCPR and article 6 of the ECHR stipulate that everyone charged with a criminal offense has the right „to defend himself in person or through legal assistance of his own choosing” or be assigned free legal assistance where the interests of justice require it.²⁶⁷ Both the Human Rights Committee and the European Court of Human Rights have considered that the right to legal assistance applies to periods before trial, including the period in police custody.²⁶⁸ The European Court of Human Rights has held that

[T]he concept of fairness enshrined in Article 6 (art. 6) requires that the accused has the benefit of the assistance of a lawyer already at the initial stages of police interrogation. To deny access to a lawyer for the first 48 hours of police questioning, in a situation where the rights of the defense may well be irretrievably prejudiced, is - whatever the justification for such denial - incompatible with the rights of the accused under Article 6 (art. 6).²⁶⁹

²⁶⁵ Council of Europe, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, „The CPT Standards,” pp. 6, 9, 12.

²⁶⁶ The UN Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment (Body of Principles) further provides that a detainee has the right to notify or have the authorities notify „members of his family or other appropriate persons of his choice of his , detention or imprisonment or of the transfer and of the place where he is kept in custody.” United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (Standard Minimum Rules), adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolution 663 C (XXIV) of July 31, 1957, and 2076 (LXII) of May 13, 1977, rule 92; Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment (Body of Principles), adopted December 9, 1988, G.A. Res. 43/173, annex, 43 U.N. GAOR Supp. (No. 49) at 298, U.N. Doc. A/43/49 (1988), principle 16(1).

²⁶⁷ The European Court of Human Rights held in the case of *Benham v. the United Kingdom* that „where the deprivation of liberty is at stake, the interests of justice in principle call for legal representation.” *Benham v. the United Kingdom*, June 10, 1996, at www.echr.coe.int; ICCPR art. 14(3)(d); European Convention on Human Rights, art. 6(3)(c).

²⁶⁸ The Human Rights Committee held that the provision of the UK's Terrorism Act 2000 allowing suspects to be detained for 48 hours without access to a lawyer was of „suspect compatibility” with articles 9 and 14 of the ICCPR. CCPR/CO/73/UK, para. 19 (2001); the European Court of Human Rights similarly held that article 6 of the ECHR applies even in the preliminary stages of a police investigation. In the *Imbroscia v. Switzerland* judgment, the Court stated that „[c]ertainly the primary purpose of Article 6 as far as criminal matters are concerned is to ensure a fair trial by a 'tribunal' competent to determine any criminal charge, but it does not follow that the Article (Art.6) has no application to pre-trial proceedings,” and that the requirements of article 6(3), including the right to legal assistance, „may ... be relevant before a case is sent to trial if and in so far as the fairness of the trial is likely to be seriously prejudiced by an initial failure to comply with them.” *Imbroscia v. Switzerland*, Judgment of November 24, 1993, Series A, No. 275, para. 36, at www.echr.coe.int.

²⁶⁹ European Court of Human Rights, *Murray v. United Kingdom*, Judgment of 8 February 1996, Reports of Judgments and Decisions 1996-I, para. 66, at www.echr.coe.int.

In addition, the ICCPR and the UN Basic Principles on the Role of Lawyers specify that right to be assisted by a lawyer includes the right to be informed of the right to legal assistance.²⁷⁰ The UN Basic Principles on the Role of Lawyers further specifies that the right to legal assistance for persons who do not have a lawyer includes the right to have a lawyer „of experience and competence commensurate with the nature of the offence assigned to them in order to provide effective legal assistance,” and that „All arrested, detained or imprisoned persons shall be provided with adequate opportunities, time and facilities to be visited by and to communicate and consult with a lawyer, without delay, interception or censorship and in full confidentiality,” and within a maximum period of 48 hours from the time of arrest or detention.²⁷¹

The European Court of Human Rights has held that if authorities are aware that an appointed legal aid lawyer is shirking his duties or unable to perform them for a protracted time, the authorities must either replace him or cause him to fulfill his obligations.²⁷²

The right to legal assistance under the ICCPR and the European Convention on Human Rights can apply even in cases where an individual has not been formally charged with a criminal offense under domestic law. In determining what acts are considered criminal, both the Human Rights Committee and the European Court of Human Rights have held that an act may be considered a criminal offense even when not so classified in domestic law if, inter alia, the purpose of the sanction was punitive and deterrent, or the sanction had the nature and severity of a criminal penalty.²⁷³ In *Ziliberberg v. Moldova*, the European Court of Human Rights held that Article 6 protections applied in the case of a student sentenced to a fine of 36 Lei under Article 174 of Moldova's Administrative Offenses Code for participating in an unauthorized demonstration, stating

The Court reiterates that in principle, the general character of the CAO [Code of Administrative Offenses] and the purpose of the penalties, which are both deterrent and punitive, suffice to show that for the purposes of Article 6 of the Convention the applicant was charged with a criminal offence (see, *Lauko v. Slovakia*, judgment of 2 September 1998, Reports 1998-VI, § 58).²⁷⁴

The European Court of Human Rights has also held that the term „charge” includes, inter alia, situations where an individual is first questioned as a suspect, where a competent authority officially

²⁷⁰ ICCPR art. 14(3)(d); UN Basic Principles on the Role of Lawyers, adopted at the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, 27 August to 7 September 1990, U.N. Doc. A/CONF.144/28/Rev.1 at 118 (1990), number 5.

²⁷¹ Basic Principles on the Role of Lawyers, numbers 6, 8.

²⁷² *Artico v. Italy*, 30 April 1980, para. 33, at www.echr.coe.int.

²⁷³ In *Engel and others v. the Netherlands*, the European Court of Human Rights identified four criteria in determining whether an offense is criminal under Article 6: the classification in domestic law, the nature of the offence, the purpose of the penalty, and the nature and the severity of the penalty, and held that offenses punishable by deprivation of liberty are criminal under the meaning of Article 6 except when the nature of the deprivation of liberty, its duration, or its manner of execution „cannot be appreciably detrimental.” In *Öztürk v. the Federal Republic of Germany*, a case regarding a fine for careless driving, the court held that although careless driving had been decriminalized the norm still had the characteristics of a criminal offence because it had general application and carried a punitive and deterrent sanction. The Human Rights Committee has stated that the notion of a criminal offense may apply to „acts that are criminal in nature with sanctions that, regardless of their qualification in domestic law, must be regarded as penal because of their purpose, character or severity.” *Engel and others v. the Netherlands*, June 8, 1976, para. 82 and *Öztürk v. the Federal Republic of Germany*, February 21, 1984, at www.echr.coe.int; Human Rights Committee, General Comment No. 32 (Article 14: Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial), August 23, 2007, CCPR/C/GC/32, para. 15.

²⁷⁴ The Court cited a predominance of factors in determining the applicability of Article 6(1), including the applicability of Article 174 to all citizens, the punitive and deterrent nature of the fine, „the fact that the applicant was taken to the police where he was held for a few hours and interrogated by criminal investigators” and other procedures of a criminal nature in the Administrative Offenses Code. It also noted that while the lack of seriousness of the penalty at stake cannot deprive an offence of its inherently criminal character, the severity of the actual and potential penalty could in principle be considered as another argument in favor of the applicability of Article 6 because the MDL 36 fine (the equivalent of EUR 3.17 at the time), constituted over 60% of Ziliberberg's monthly income. *Ziliberberg v. Moldova*, Judgment of February 1, 2005, paras. 29-36, at www.echr.coe.int.

notifies an individual of an allegation that he is suspected of having committed a criminal offence, or where the individual's situation has been substantially affected by that suspicion.²⁷⁵

Moldovan authorities repeatedly violated the right to legal assistance by failing to systematically notify detainees of their right to a lawyer; failing to arrange for timely, independent legal aid as provided for in international and Moldovan law; interrogating detainees suspected of criminal offenses and administrative carrying penal sanctions without the presence of a lawyer; preventing detainees from contacting family members who could have helped secure them independent legal assistance; failing to publicize the time and place of hearings held in police commissariats so that lawyers could attend their clients sessions; and in some cases colluding with lawyers to meet the formal requirements to document the presence of a lawyer without the lawyer in question actually providing the detainee independent legal assistance.

F. The Right to Humane Conditions of Detention

The ICCPR requires that „all persons deprived of their liberty shall be treated with humanity and with respect for the inherent dignity of the human person.” In particular, the UN Human Rights Committee has stated that persons deprived of their liberty may not be „subjected to any hardship or constraint other than that resulting from the deprivation of liberty,” and continue to „enjoy all the rights set forth in the Covenant, subject to the restrictions that are unavoidable in a closed environment.”²⁷⁶ The European Court of Human Rights has held that in some instances conditions of detention may rise to the level of inhuman or degrading treatment, a violation of the European Convention on Human Rights' Article 3 prohibition of torture and inhuman or degrading treatment.²⁷⁷ In assessing when conditions of detention violate Article 3, the Court held in its judgment against Moldova in *Ostrovar v. Moldova*,

The State must ensure that a person is detained in conditions which are compatible with respect for his human dignity, that the manner and method of the execution of the measure do not subject him to distress or hardship of an intensity exceeding the unavoidable level of suffering inherent in detention and that, given the practical demands of imprisonment, his health and well-being are adequately secured by, among other things, providing him with the requisite medical assistance (see, *Kudla v. Poland* cited above, § 94). When assessing conditions of detention, account has to be taken of the cumulative effects of those conditions and the duration of the detention (see *Dougoz v. Greece*, no. 40907/98, § 46, ECHR 2001-II and *Kalashnikov v. Russia*, no. 47095/99, § 102, ECHR 2002-VI).²⁷⁸

1. Accommodations

The Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners provide that all detainees, regardless of their conviction status, with sleeping accommodations that „meet all requirements of health,” including adequate light and ventilation, as well as separate beds and clean bedding. Detainees should also have access to clean and decent sanitary facilities, to bathing facilities, and necessary toilet articles.²⁷⁹ The European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment has stated

²⁷⁵ See, *Deweere v. Belgium*, 27 February 1980, paras. 42, 44 and 46; *Hozee v. the Netherlands*, 22 May 1998.

²⁷⁶ ICCPR, art. 10(1); Human Rights Committee, General Comment No. 21, Replaces general comment 9 concerning humane treatment of persons deprived of liberty, April 10, 1992, para. 3.

²⁷⁷ For example, *Modarca v. Moldova*, Judgment of May 10, 2007 and *Kalashnikov v. Russia*, Judgment of July 15, 2002, at www.echr.coe.int.

²⁷⁸ *Ostrovar v. Moldova*, Judgment of September 13, 2005, para. 79, at www.echr.coe.int.

²⁷⁹ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, rules 9, 10, 12, 13, 15.

Police custody is (or at least should be) of relatively short duration. Nevertheless, conditions of detention in police cells must meet certain basic requirements. All police cells should be clean and of a reasonable size for the number of persons they are used to accommodate, and have adequate lighting (i.e. sufficient to read by, sleeping periods excluded); preferably cells should enjoy natural light. Further, cells should be equipped with a means of rest (e.g. a fixed chair or bench), and persons obliged to stay overnight in custody should be provided with a clean mattress and clean blankets. Persons in police custody should have access to a proper toilet facility under decent conditions, and be offered adequate means to wash themselves. They should have ready access to drinking water and be given food at appropriate times, including at least one full meal (i.e. something more substantial than a sandwich) every day. Persons held in police custody for 24 hours or more should, as far as possible, be offered outdoor exercise every day.²⁸⁰

The Committee further noted that substandard conditions in police cells are „particularly detrimental for persons who subsequently appear before a judicial authority; all too frequently persons are brought before a judge after spending one or more days in substandard and filthy cells, without having been offered appropriate rest and food and an opportunity to wash.”²⁸¹

The Standard Minimum Rules state that „Every prisoner shall be provided by the administration at the usual hours with food of nutritional value adequate for health and strength, of wholesome quality and well prepared and served. Drinking water shall be available to every prisoner whenever he needs it.”²⁸² The European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment has further stated that persons in police custody „should be given food at appropriate times, including at least one full meal (i.e. something more substantial than a sandwich) every day.”

As this report documents, conditions of detention varied among commissariats, among individual cells at a given commissariat, and depending on the number of detainees held in a given cell. In the worst cases, police detained individuals for days in cells with no drinking water or toilets and little or no ventilation and natural light. At times cells were so crowded that detainees estimated some detainees had only half a square meter person, with the effective floor space being even less in cells where a portion of the room was a sleeping platform. Detainees reported that they did not receive bedding or only received dirty bedding, despite the cold weather and then many injured detainees, and in a number of cases detainees reported receiving only watery tea and a small amount of bread each day. These conditions would be abusive if endured for more than a few hours; where police held detainees in these conditions for days, this rises to the level of cruel, inhuman or degrading treatment.

2. Access to Medical Care

Detainees' right to medical care is both a component of the broader right to health,²⁸³ and a fundamental guarantee against ill-treatment in custody. In its judgment against Moldova in *Istratii*

²⁸⁰ The Committee has also recommended that police cells intended for single occupancy stays in excess of a few hours should be „in the order of 7 square metres, 2 metres or more between walls, 2.5 metres between floor and ceiling.” European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT Standards, p. 8, para. 43; p. 15, para. 47.

²⁸¹ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT Standards, p. 15, para. 47.

²⁸² Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, rule 20.

²⁸³ The international Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights guarantees „right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health.” In interpreting this right, the Committee on Economic, Social, and Cultural Rights has said „States are under the obligation to respect the right to health by, inter alia, refraining from denying or limiting equal access for all persons, including prisoners or detainees, minorities, asylum seekers and illegal immigrants, to preventive, curative and palliative health services.” International Covenant Committee on Economic, Social, and Cultural Rights, adopted December 16, 1966, General Assembly resolution 2200A (XXI), entry into force January 3, 1976, acceded to by Moldova on January 26, 1993, art. 12(1); Committee on Economic, Social, and Cultural Rights, General Comment No. 14, The right to the highest attainable standard of health, E/C.12/2000/4, August 11, 2000, para. 34.

and *Others v. Moldova*, the European Court of Human Rights held that Article 3 of the European Convention on Human Rights

imposes an obligation on the State to protect the physical well-being of persons deprived of their liberty, for example by providing them with the requisite medical assistance (see *Hurtado v. Switzerland*, judgment of 28 January 1994, Series A no. 280-A, opinion of the Commission, pp. 15-16, § 79). The Court has also emphasized the right of all prisoners to conditions of detention which are compatible with human dignity, so as to ensure that the manner and method of execution of the measures imposed do not subject them to distress or hardship of an intensity exceeding the unavoidable level of suffering inherent in detention; in addition, besides the health of prisoners, their well-being also has to be adequately secured, given the practical demands of imprisonment (see *Kudła*, cited above, § 94).²⁸⁴

The Body of Principles state

A proper medical examination shall be offered to a detained or imprisoned person as promptly as possible after his admission to the place of detention or imprisonment, and thereafter medical care and treatment shall be provided whenever necessary. This care and treatment shall be provided free of charge.²⁸⁵

The European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment has further said

Persons in police custody should have a formally recognised right of access to a doctor. In other words, a doctor should always be called without delay if a person requests a medical examination; police officers should not seek to filter such requests. Further, the right of access to a doctor should include the right of a person in custody to be examined, if the person concerned so wishes, by a doctor of his/her own choice (in addition to any medical examination carried out by a doctor called by the police).

All medical examinations of persons in police custody must be conducted out of the hearing of law enforcement officials and, unless the doctor concerned requests otherwise in a particular case, out of the sight of such officials. It is also important that persons who are released from police custody without being brought before a judge have the right to directly request a medical examination/certificate from a recognised forensic doctor.²⁸⁶

Police failed to provide prompt medical care to individuals injured during apprehension, a factor that may have contributed to at least one death. Once detainees were at commissariats, police provided them with at best cursory medical exams and denied medical care for all but the most critical visible injuries. In the worst cases, paramedics charged with conducting medical exams witnessed police beating detainees and refused to document the injuries or provide medical care. The Crisis Group considers the authorities' failure to provide necessary medical care to persons in its custody to be a violation of the right to health. In addition, the authorities' failure to provide medical care to individuals injured as a result of police use of force violates international standards on the use of force, and when it results in severe suffering, may rise to the level of torture or ill-treatment.

²⁸⁴ *Istratii and Others v. Moldova*, Judgment of March 27, 2007, para. 47, at www.echr.coe.int.

²⁸⁵ Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment (Body of Principles), adopted December 9, 1988, G.A. Res. 43/173, annex, 43 U.N. GAOR Supp. (No. 49) at 298, U.N. Doc. A/43/49 (1988), principle 24.

²⁸⁶ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT Standards, p. 13, para 42.

VIII. Recommendations

A. To the Moldovan Government

1. Regarding creating a climate of transparency and accountability

- Create an independent public commission based on the international good practice to continue investigations into the events in April, make public recommendations for reforms, and promote accountability. The commission should:
 - Be composed of knowledgeable and distinguished members, have adequate resources to conduct a thorough and fair investigation, and have and legal authority to obtain documents and testimony individuals and from officials and government institutions;
 - Undertake confidence building measures for the victims of abuses during the April events in order to facilitate the collection of testimony from witnesses to the events;
- Engage mass media and public leaders in the process of public debate about the April events and their aftermath, including on the basis of report of the independent public commission.

2. Regarding the policing of demonstrations

- The Office of the Prosecutor General should conduct a thorough and independent investigation into the policing of demonstrations in the vicinity of the National Square in Chişinău on April 6, 7, and 8, 2009, and in the vicinity of the Central Square in Balti on April 7. The investigation should:
 - Pay particular attention to allegations of assault and the excessive use of force by law enforcement agents, including force leading to death, and to allegations that police failed to act in a timely and appropriate manner to control violent elements in the crowd;
 - Make use of all available video and photographic evidence as well as witness testimony;
 - Determine whether the use of force and firearms was consistent with national law and international human rights law and standards, including the UN Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials;
 - Examine the rules of engagement, including the risk assessment made in advance, orders given to the law enforcement units involved, and the equipment they had at their disposal, including firearms;
 - Carefully examine not only individual responsibility for use of excessive force but also the command responsibility of those overseeing operations in which force was found to be excessive;
 - In accordance with the requirements of the European Convention on Human Rights, the investigation should be open to public scrutiny and the participation of the victims and their families, and capable of leading to the identification and prosecution of anyone determined to be responsible for causing injuries in violation of article 3.
- The Ministry of Internal Affairs should immediately suspend from active duty any law enforcement personnel under investigation for possible crimes committed on during demonstrations in Chişinău on April 6, 7, or 8, 2009, or in Balti on April 7, 2009, or the demonstrations' aftermath.
- Where there is evidence that law enforcement personnel were responsible for crimes on during demonstrations in Chişinău on April 6, 7, or 8, 2009 or in and in Balti on April 7, 2009, they should be promptly investigated and brought to justice.
- The Ministry of Internal Affairs should conduct a thorough internal investigation into the conduct of the operations to disperse demonstrators in Chişinău on April 6, 7, or 8, 2009 or in and in Balti on April 7, 2009. This investigation should seek to determine whether law enforcement agents acted in full accordance with international and Moldovan law and regulations on the use of force. The results of the investigation should be made public.
- In order to ensure full transparency and accountability for the actions of law enforcement officers, the Ministry of Internal Affairs should, without delay, make public the exact composition, command responsibility, size, and tactical maneuvers of forces engaged in policing the demonstrations in Chişinău on April 6, 7, and 8, 2009 and in Balti on April 7, 2009

- Without delay, the government should enact and enforce legislation and that requires all law enforcement agents, including riot police and members of the special forces, to wear identification, and provide all law enforcement agents with uniforms that include appropriate identification. Officials carrying out an apprehension should identify themselves to the person and, on demand, to others witnessing the event.
- The government should review all legislation related to policing and crowd control and ensure that all laws relating to use of force are in full accordance with the ICCPR, the ECHR and the United Nations Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials.
- The government and Police should make public the nature of the training in crowd control received by all of the forces on duty in Chişinău on April 6, 7, or 8, 2009 and in Balti on April 7, 2009. They should review all such training given to law enforcement officials to ensure that it fully integrates established human rights principles and obligations. To this end the government and Ministry of Interior should consider drafting a Manual on the Use of Force, incorporating the obligations set out under the ICCPR, the ECHR and the United Nations Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials, with the assistance of international and Moldovan experts and members of civil society.

3. Regarding the treatment of people during apprehension and in custody

- The Office of the Prosecutor General should conduct a thorough, independent and transparent investigation into the allegations of ill-treatment by police officials during apprehension and in custody. The investigation should:
 - Be capable of leading to the identification and prosecution of offenders.
 - Result in disciplinary action, and where appropriate, criminal prosecution of any prosecution officials found to have failed to investigate credible evidence of police ill-treatment in a timely manner, or made use of evidence they had reason to believe was obtained as a result of police ill-treatment.
 - Include the appointment of an independent forensic expert to conduct examinations in all cases of suspicious deaths.
- Pending the investigation Ministry of Internal Affairs authorities should ensure that law enforcement officers against whom there are allegations of ill-treatment during apprehension and in custody are suspended from active duties.
- The Office of the Prosecutor General should conduct a thorough, independent and transparent investigation into the allegations that police abused provisions of the Administrative Offense Code to deny detainees their rights under Moldovan and international law.
- The Ministry of Internal Affairs, in conjunction with the Ministry of Health, should ensure that all persons in police custody examined within 24 hours of their apprehension by a medical official trained to recognize and document signs of torture and ill-treatment. Such examinations should:
 - Be conducted in private, and systematically search for and document any injuries and their causes. Information from these examinations should be kept separately from detainees' other files to ensure confidentiality.
 - Result in the systematic and timely preparation and submission to the relevant prosecutor of a file documenting any evidence of ill-treatment.
- Amend the Criminal Procedure Code and other relevant legislation to clearly require prosecutors and judges to systematically question detainees brought before them about police treatment during apprehension and custody, and to refer any alleged or suspected cases of ill-treatment for immediate forensic examination.
- Amend the Criminal Procedure Code to specify a time frame within which the prosecutors should act to open a criminal investigation into any credible allegation of torture or ill-treatment, and clarify that prosecutors must consider the individual and cumulative physical and mental impact of treatment or punishment, in accordance with international standards and European Court of Human Rights case law.
- In accordance with the requirements of the European Convention on Human Rights, Moldova should ensure that all persons deprived of their liberty on charges of a penal nature have the right to confidential access to a lawyer, to notify a family member or other person of their choosing of

their arrest, and to adequate conditions of detention, including access to independent medical care, in compliance with articles 5 and 6.

- In accordance with its obligations under the Optional Protocol to the Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Moldova should strengthen the independence and capacity of the Parliamentary Advocates and National Mechanism for Torture Prevention to carry out regular and ad hoc unannounced visits to all places of detention. In particular, it should
 - Amend Law 1349 of October 17, 1997 on Parliamentary Advocates to clarify the right of members of the National Mechanism for Torture Prevention to conduct regular and ad hoc unannounced visits to all places of detention, without restriction.
 - Initiate disciplinary proceedings against officials who interfere with the free access of Parliamentary Advocates or members of the National Mechanism for Torture Prevention to all areas in all places where persons are deprived of their liberty, deny them confidential access to detainees, restrict their ability to review and copy registries and other relevant documents, or otherwise interfere with the performance of their duties.
- The Superior Council of Magistrates should investigate the process which resulted in judges holding hearings in police commissariats in conditions falling short of international fair trial standards, and take appropriate disciplinary action against judges found to have violated articles 32, 215, or 218 of the Code of Criminal Procedure, which require judges to provide well-reasoned justifications whenever holding a hearing outside of the court, to take measures to protect trial participants at risk of violence, and to record and inform prosecution officials of any breach of human rights revealed in the course of hearings.
- The Supreme Court of Justice should issue an explanatory decision detailing actions judges and investigating judges must take to fulfill their responsibilities under Moldovan and international law and standards to ensure the right to liberty and security of person, and freedom from torture and ill-treatment to all persons deprived of their liberty or accused of a criminal offense.
- The Bar Association and the National Council on Legal Aid should investigate the practice of the provision of legal aid to persons apprehended or charged in the April events. This investigation should result in:
 - Disciplinary action against lawyers who failed to exercise their professional responsibilities as required by Moldovan law and international standards;
 - Reforms in law and practice to ensure that all persons deprived of their liberty or charged with a criminal offense receive legal assistance in accordance with international standards.

B. To the Council of Europe Parliamentary Assembly (PACE)

Continue to monitor implementation of PACE Resolutions 1666 (2009) and 1572 (2007), and the recommendations of Council of Europe's Commissioner for Human Rights in his report on his April 2008 visit to Moldova, particularly with regard to the urgent need for Moldova to conduct an independent and thorough investigation of all allegations of human rights violations related to the April events, and bring those responsible for these violations to justice.

C. To the European Union and United States

Clarify to the Moldovan government that continued engagement with Moldova depends on Moldova's demonstrating its genuine commitment to the rule of law, human rights, accountability for human rights abuses, and free and fair elections, including through

- Conducting an independent and thorough investigation into all allegations of human rights violations related to the April events, and bringing those responsible for these violations to justice.
- Fully implementing the recommendations of the international election observation bodies, notably those in the final reports of the OSCE/ODHIR on the April 5, 2009 and July 29, 2009 parliamentary elections.
- Strengthening the capacity and independence of Moldova's national prevention mechanisms under the Optional Protocol for the Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment.

Fundația Soros – Moldova

Agenția Suedeză pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională

SUB ACOPERIREA IMPUNITĂȚII

Raport despre reacția autorităților moldovenești la violența poliției în timpul protestelor post-electorale din aprilie 2009

Întocmit de Clarisa Bencomo

Prezentul raport a fost elaborat și publicat în cadrul proiectului „Consolidarea societății civile în Moldova”, implementat de către Fundația Soros – Moldova cu sprijinul financiar al Agenției Suedeze pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională – SIDA, care nu subscrie și nu răspunde pentru conținutul acestei publicații.

October 2009

Cuvânt înainte

Acest raport reflectă răspunsul Fundației Soros – Moldova la violențele post-electorale din Aprilie 2009. De asemenea, acesta descrie impactul asupra drepturilor omului produs de reacțiile represive ale autorităților statului la manifestațiile politice, sugerează modalități de restabilire a echilibrului social și atenționează asupra necesității efectuării justiției.

Grupul de criză creat în rezultatul evenimentelor s-a îngrijit de colectarea minuțioasă a informației despre numărul victimelor torturii și a altor tratamente inumane și degradante. Rezultatul activității lui reprezintă o bază de date fără precedent care ar putea să contribuie substanțial la deferirea către justiție a infractorilor. Pentru că cei care se fac vinovați de acțiunile teribile mărturisite și trăite de victime sunt infractori, iar impunitatea pentru tortură nicicum nu poate fi un răspuns pe potrivă.

Membrii grupului de criză sunt oameni cu adevărat curajoși care, în acele zile marcate de violențe, n-au conștientizat să bată la ușile comisarariatelor de poliție și ale spitalelor. Ei au făcut tot ce le-a stat în puteri atât pentru organizarea asistenței juridice de urgență, cât și pentru atenționarea comunității internaționale.

Informația care se conține în acest raport n-ar fi beneficiat de o sistematizare și analiză atât de coerente și valoroase fără eforturile și energia Clarisei Bencomo. Profesionalismul și experiența acumulată în misiunile de constatare pe care le-a întreprins în trecut, cunoașterea și dedicația pentru protecția internațională a drepturilor omului, au ajutat-o să diagnosticheze cu multă precizie gravitatea și proporțiile violării drepturilor omului în Moldova în acele zile triste de Aprilie, 2009.

Mai sunt, însă, și alte aspecte pe care nu pot nicicum să le trec cu vederea, chiar cu riscul să încalc canoanele pe care trebuie, în mod normal, să le respecte un cuvânt înainte.

Mărturiile victimelor prezentate în acest raport trezesc sentimente contradictorii: un amestec ciudat de neliniște, dezamăgire și indignare. El readuce pe prim plan suferințe umane profunde, tragedii fără sfârșit și te lasă fără grai în fața violenței brute și sadice. Iată doar câteva fragmente:

„...Acolo era un ofițer de poliție care ne împingea printr-un coridor cu polițiști aliniați, în haine civile și în uniforme, care ne loveau cu tot ce se putea: mâini, picioare, bastoane. Mai târziu am aflat că asta se numește „coridorul morții”.

„...Mi-au ordonat să mă dezbrac și să fac cinci așezări, m-au lovit cu o sticlă de plastic cu apă și apoi iar a trebuit să merg prin coridor. Am observat o anumită solidaritate între ei, nu a fost nici un polițist care nu a încercat să mă lovească...”

„...Timp de trei zile nu am primit mâncare. Am fost interogate, întrebate cărui partid aparțineam și cine ne-a plătit ca să venim. Au folosit presiunea psihologică pentru a încerca să ne sperie. Unul a spus: „Nu îți dai seama că ei v-au folosit ca pe un prezervativ?”

„...Când am spus că mă doare rinichiul stâng, el m-a pus cu fața la perete și a început să mă lovească la rinichiul meu drept ...”

„...După ce m-au lovit în spate, am început să am dificultăți de respirație și am cerut să mă lase să-mi iau inhalatorul, la care acesta mi-a spus: „A...a...a ! deci ești narcoman”. I-am explicat că nu erau droguri, ci medicamente. Dar el nu m-a crezut și l-a stricat cu piciorul. Apoi polițiștii au început să râdă...”

„ Nu era nici apă, nici toaletă în celulă. Când ceream apă, ei ne spuneau: „Puteți să beți apă și acasă”. Nu am mâncat nimic în cele 72 de ore cât m-am aflat acolo...”

„În partea stângă a coridorului era o persoană care stătea la o masă, care a spus că e doctor Doctorul m-a întrebat, „Ce te deranjează?”. Dar eu nu au putut răspunde, deoarece polițistul mă lovea în continuare...”

„...Mi-au spus: „Cu cât mai repede alergi, cu atât mai puține lovituri vei primi”. Dar a fost imposibil să alergăm repede, deoarece ei ne tratau ca pe niște mingi de fotbal. Printre noi erau doi oameni care pierduse-ră cunoștința în drum spre mașină și care, oricum, au fost aruncați în vehicul, un fel de camion...”

Eu știu că acești tineri nu aveau motive să mintă. Dar și **EI**, procurori, judecători, judecători de instrucție, polițiști de toate gradele știau acest lucru. Unii au preferat pur și simplu să dea din umeri iar alții, să pretindă că fac justiție în privința acestor oameni: au întocmit procese verbale, rechizitorii, mandate de arest, au emis hotărâri și decizii. Pentru că ei nu au nimic de a face cu...”zvonuri și invenții despre tortură și coridoare ale morții în comisariate de poliție. Justiții nu poartă astfel de discuții neprofesioniste! Ei lucrează cu coduri, probe pertinente...”

Simt o dezamăgire profundă, pentru că multe organizații, inclusiv cea pe care o reprezint, au investit resurse umane și financiare substanțiale pentru a ajuta Republica Moldova să-și creeze un sistem de drept bazat pe proces echitabil și respect pentru drepturile fundamentale ale omului. Moldova a reușit să creeze o Academie de Politie bine dotată și echipată, Universități cu facultăți de Drept, să reconstruiască clădirea superbă a Curții Supreme de Justiție și a Ministerului Afacerilor Interne. Am ajuns să ne lăudăm cu legi ajustate la cele mai avansate standarde în domeniul drepturilor omului. Cu toate acestea am ajuns să facem un pas imens înapoi! Au fost de ajuns câteva sute de polițiști mascați sau îmbrăcați în civil care să ne arate clar unde suntem cu „procesul echitabil” și cu protecția drepturilor omului în Republica Moldova.

Un sentiment profund de rușine, indignare și dezamăgire îi apasă azi pe toți oamenii de bună credință din Republica Moldova. Nimeni nu vrea să creadă că atrocități de asemenea dimensiuni au putut avea loc aici, unde oamenii sunt toleranți, sufletești, muncitori și foarte ospitalieri.

Raportul face un șir lung de recomandări pentru guvern, organe de forță și cele ale justiției, organisme internaționale. Vreau să accentuez, însă, o recomandare pe care o consider deosebit de importantă și care, dacă ar fi s-o urmărim, s-ar putea să avem curaj să ne privim și să ne vorbim reciproc cu demnitate: **NU ACCEPTAȚI ȘI TOLERAȚI IMPUNITATEA!**

Victor Munteanu,
Directoral Programului de Drept,
Fundația Soros – Moldova

Sumar

I. Privire generală	90
A. Metodologie	92
II. Premize	94
A. Alegeri cu miză mare	94
1. Îngrijorări premature privind posibile fraude electorale	94
2. Noi metode de campanie și un nou limbaj al campaniei	96
B. Un model existent al impunității poliției pentru tortură și rele tratamente	96
III. Cronologia demonstrațiilor din 6-7 aprilie 2009	99
A. Chișinău, 6 aprilie 2009	99
B. Chișinău, 7 aprilie 2009	101
1. Evenimentele din preajma Președinției	101
2. Evenimentele din preajma Parlamentului	102
C. Bălți, 7 aprilie 2009	103
IV. Abuzurile poliției în timpul demonstrațiilor și reținerilor	105
A. Folosirea pe larg a polițiștilor mascați și în haine civile	105
B. Rețineri arbitrare în timpul demonstrațiilor și după demonstrații	106
1. Rețineri în lipsa unei suspiciuni rezonabile	107
a) Cazul lui A.B. de 14 ani	108
2. Norme administrative vag formulate și aplicate arbitrar	109
3. Rețineri cu încălcarea normelor procedurale de bază ale legislației Republicii Moldova	111
C. Folosirea la demonstrații a forței de către poliție	112
1. Folosirea forței în timpul reținerilor	113
2. Folosirea forței împotriva jurnaliștilor	114
3. Folosirea de către poliție a armelor de foc	115
V. Abuzurile poliției la comisariatele de poliție	117
A. Tortura și relele tratamente în comisariatele de poliție	117
1. Comisariatul General de Poliție	118
a) Cazul lui E. F.	119
2. Comisariatul de Poliție al sectorului Botanica	121
3. Comisariatul de Poliție al sectorului Buiucani	121
4. Comisariatul de Poliție al sectorului Centru	122
5. Comisariatul de Poliție al sectorului Ciocana	123
6. Comisariatul de Poliție al sectorului Râșcani	123
7. Comisariatul de Poliție din Bălți	124
B. Refuzul dreptului la asistență juridică confidențială	125
C. Neîndeplinirea obligației de a anunța membrii familiei	129

D. Examine medicale și asistență medicală inadecvate pentru persoanele deținute în arestul poliției	130
E. Condiții abuzive de detenție	132
VI. Răspunsul inadecvat al Guvernului	135
A. Amnistia Prezidențială	135
B. Comisia de Stat pentru elucidarea evenimentelor	136
C. Neîndeplinirea obligațiilor de a documenta, investiga și urmări penal tortura și relele tratamente din partea poliției	136
1. Avocații parlamentari și Mecanismul Național de Prevenire a Torturii	137
2. Insuccesul în investigarea eficientă a cauzelor suspecte de deces	140
a) Cazul lui Valeriu Boboc	141
3. Incapacitatea procurorilor de a investiga și urmări penal în mod efectiv alte cazuri de tortură și rele tratamente	143
a) Cazul lui P.Q. și R.S.	145
b) Cazul lui D.	145
4. Transferul cazurilor la Procuratura Militară	146
5. Tergiversarea nemotivată în inițierea urmăririi penale și respingerea arbitrară a plângerilor	148
6. Expertizele legale inadecvate și tergiversate	149
D. Audieri ce nu corespund standardelor unui proces echitabil	152
VII. Obligațiile juridice internaționale ale Republicii Moldova	155
A. Dreptul la libertate și la securitatea persoanei	155
B. Standardele internaționale de menținere a ordinii publice în timpul protestelor	156
C. Interzicerea torturii și relelor tratamente	157
1. Obligația de a investiga și urmări penal tortura și relele tratamente	158
D. Dreptul de a informa pe alții despre sine	159
E. Dreptul la asistență juridică	160
F. Dreptul la condiții umane de detenție	162
1. Condițiile de detenție	162
2. Accesul la îngrijire medicală	163
VIII. Recomandări	165
A. Către Guvernul Republicii Moldova	165
1. Cu privire la crearea unui climat de transparență și responsabilitate	165
2. Cu privire la menținerea ordinii publice în timpul demonstrațiilor	165
3. Cu privire la tratamentul persoanelor în timpul reținerii și în arest	166
B. Către Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (APCE)	168
C. Către Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii	168

Glosar

Departamentul Serviciilor Operative sau DSO: O subdiviziune a Ministerului Afacerilor Interne, însărcinată cu lupta împotriva criminalității, în special a crimei organizate, cu trei secțiuni principale: Crima Organizată, Poliția Judiciară și Poliția Anti-Droguri.

Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției: Creat prin Decretul Președintelui RM în 2002, această instituție de forță deține în Chișinău un centru de detenție și raportează direct primului-ministru.

Izolatoare de detenție provizorie sau IDP: Celule atribuite comisarariatelor raionale de poliție și utilizate pentru deținerea bănuților înainte de eliberare sau de arestul preventiv în penitenciar. În Chișinău doar Comisariatul General de Poliție are un IDP, iar cele cinci comisariate de poliție de sector (Botanica, Buiucani, Ciocana, Centru și Râșcani) trebuie să transfere suspectii la Comisariatul General de Poliție în termen de trei ore de la reținere, cu toate că poliția de multe ori deține persoanele bătute peste acest termen.

Piața Marii Adunări Naționale sau PMAN: Zona din centrul capitalei de-a lungul b-dului Ștefan cel Mare, între str. Pușkin și str. Mitropolit Bănulescu-Bodoni, care include Statuia lui Ștefan cel Mare și clădirea Guvernului; uneori este numită și Piața din centrul capitalei (Chișinăului).

Mecanismul Național de Prevenire a Torturii: Unul dintre mecanismele naționale de prevenire ale Republicii Moldova înființat în conformitate cu Protocolul opțional la Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva torturii și altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante. Creat în calitate de Consiliu Consultativ al Centrului pentru Drepturile Omului, este format din zece membri ai societății civile, iar directorul pentru Drepturile Omului exercită funcția de director. [A se vedea mai jos „Avocații parlamentari”]

Avocații parlamentari: Republica Moldova are patru avocați parlamentari, care funcționează împreună ca instituție de *ombudsman*, ce acceptă și investighează reclamațiile cu privire la încălcările drepturilor și libertăților constituționale. În această calitate a sa, ea servește drept unul din cele două mecanisme naționale de prevenire a Republicii Moldova în conformitate cu Protocolul opțional la Convenția ONU împotriva torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante, în frunte cu avocatul parlamentar superior care este directorul Centrului pentru Drepturile Omului și președinte al Mecanismului Național de Prevenire a Torturii. [A se vedea „Mecanismul Național de Prevenire a Torturii”]

Penitenciarul nr. 13: O instituție de detenție preventivă din Chișinău aflată în subordinea Ministerului Justiției.

Brigada de poliție cu destinație specială („FULGER”): unitate mobilă de elită a Ministerului Afacerilor Interne pentru combaterea criminalității, utilizată pentru „restabilirea ordinii publice, în cazurile în care aceasta a fost grav destabilizată, prin neutralizarea și capturarea unor infractori deosebit de periculoși, și pentru a asigura protecția persoanelor a căror viață este în pericol”. „FULGER” este în subordinea directă a Ministrului Afacerilor Interne.

SCUT: Regimentul de Patruță și Santinelă al Comisariatului General de Poliție al mun. Chișinău, însărcinat cu asigurarea ordinii publice în timpul demonstrațiilor și evenimentelor de masă, descoperirea și prevenirea infracțiunilor și contravențiilor administrative, arestarea infractorilor și contravenienților, precum și protejarea proprietății.

Cuvânt de mulțumire

Autorul ar dori să mulțumească numeroșilor activiști, talentați și devotați, din Moldova în domeniul drepturilor omului, care au contribuit nemijlocit la acest raport. Câțiva merită mulțumiri speciale: Victor Munteanu, pentru contribuția sa de expert în domeniul sistemelor juridic și politic din Moldova; Nadejda Hriptievski și Radu Danii, pentru asistență inestimabilă în cercetare; Tamara Ciochina, Stella Cotorcea și Nadejda Lefter, pentru interpretare și traducere; Igor Grosu, pentru facilitarea întâlnirilor cu victimele; Sergiu Ostaf, pentru oferirea descrierii detaliate a constatărilor făcute de echipele organizației sale care au monitorizat demonstrațiile din 6-7 aprilie 2009; Daniela Puică, pentru compilarea meticuloasă a detaliilor privind cazurile preluate de avocații contractați de grupul de criză; Ludmila Popovici, pentru evaluarea medicală a provocărilor cu care se confruntă victimele torturii din Republica Moldova; Igor Ciobanu, Olesia Doronceanu, Veronica Mihailov și Alexandru Postica, pentru explicațiile lor detaliate privind provocările cu care se confruntă avocații care doresc justiție clienților deținuți în urma demonstrațiilor din aprilie; dar și toți avocații care au lucrat cu sârguință căutând dreptate pentru clienții la care se referă Grupul de criză.

În cele din urmă, acest raport nu ar fi fost posibil fără curajul multor persoane care au acceptat să povestească experiențele lor din timpul demonstrațiilor din aprilie și urmările acestora.

Clarisa Bencomo

I. Privire generală

La 7 aprilie 2009 demonstrațiile anti-guvernamentale din capitala Moldovei, Chișinău, s-au transformat în acte de violență atunci când câteva sute de demonstranți, dintr-o mulțime de mii de oameni, de altfel pașnică, au luat cu asalt clădirile Președinției și a Parlamentului, jefuind și incendiind interiorul lor. Autoritățile moldovenești au întreprins prea puține măsuri pentru a controla elementele violente în cadrul demonstrațiilor care au început cu o zi înainte, în schimb în seara zilei de 7 ele au declanșat o campanie brutală și arbitrară de arestare a demonstranților suspectți în municipiul Chișinău și în orașul Bălți din nordul republicii. Pe parcursul mai multor zile, poliția și alți ofițeri responsabili de aplicarea legii, mulți în haine civile sau mascați pentru a-și ascunde identitatea, au reținut cel puțin 674 de persoane, inclusiv copii de 13 ani. Cel puțin o persoană a decedat în urma lovirilor poliției în timpul reținerii, iar autoritățile nu au reușit să investigheze în mod adecvat niciun caz cunoscut de deces suspect.

Demonstranții au protestat contra rezultatului alegerilor parlamentare care au avut loc la 5 aprilie 2009, un rezultat pe care mulți l-au crezut fraudat de către Partidul Comuniștilor aflat la guvernare. În dimineața zilei de 6 aprilie, în Piața Marii Adunări Naționale din Chișinău, au început mici demonstrații pașnice care au crescut pe parcursul zilei, ajungând să însumeze între patru și cinci mii de oameni înainte ca manifestanții să se disperseze mai târziu în aceeași seară. Demonstrațiile mai mari, din 7 aprilie 2009, au demarat la fel în mod pașnic, dar către amiază un număr mic de demonstranți au început să arunce cu pietre în poliție. În pofida unei prezențe impunătoare a poliției, în mod inexplicabil autoritățile au întreprins prea puține eforturi pentru a controla elementele turbulente din mulțimea de altfel pașnică, iar în amiaza zilei de 7 aprilie au abandonat controlul unei mari părți a clădirilor Parlamentului și a Președinției jefuitorilor care au vandalizat și au dat foc ambelor clădiri. Apoi, târziu în noaptea zilei de 7 aprilie, când în zona centrală a orașului au rămas doar câțiva demonstranți și spectatori, forțele greu înarmate și în echipament de control al protestelor au luat cu asalt zona, trăgând focuri de armă și efectuând arestări în masă. În Bălți, în după-amiaza și seara zilei de 7 aprilie, ofițerii de poliție din forțele pentru calmarea maselor în uniformă și în haine simple au dispersat o demonstrație mai mică prin forțarea demonstranților să se divizeze în grupuri mai mici, iar apoi au făcut arestări în masă. Demonstrațiile mult mai mici din 8 și 12 aprilie au fost în mare măsură pașnice, dar autoritățile au continuat să aresteze persoane pe care le declarau a fi organizatori și participanți ai demonstrațiilor.

Chiar și pentru o țară obișnuită cu hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțate din motiv că autoritățile sale comit acte de tortură, proporțiile și nivelul de violență a poliției împotriva demonstranților suspectați au fost șocante. În timpul reținerii și transportării spre comisariatele de poliție ofițerii de poliție au bătut și au lovit brutal demonstranții suspectți. Într-un număr de cazuri, poliția a bătut sau a reținut și a confiscat înregistrările video ale jurnaliștilor care încercau să prezinte reportaje privind acțiunile lor. Poliția a continuat să lovească și să abuzeze deținuții din comisariatele de poliție, atât ca pedeapsă pentru participarea la demonstrații, cât și pentru a obține mărturii în sprijinirea pretențiilor guvernului precum că demonstrațiile erau parte a unui complot organizat împotriva ordinii de stat. La comisariatele de poliție autoritățile au deținut persoanele fără hrană și apă adecvată, fără canalizare sau îngrijire medicală, uneori timp de câteva zile, le-au negat accesul la asistență juridică eficientă și au obligat deținuții dezbrăcați să facă așezări, precum și alte exerciții pe podeaua murdară, sub pretextul de verificare pentru contrabandă.

Guvernul Republicii Moldova a negat în mod constant faptul că ofițerii responsabili de aplicarea legii sunt implicați în abuzuri pe scară largă împotriva demonstranților și a deținuților, spunând că toate leziunile demonstranților pot fi atribuite utilizării legale a forței împotriva persoanelor care au opus rezistență în timpul reținerii și care mai devreme au agresat verbal și au aruncat cu pietre în

poliție. Cu toate acestea, mai multe interviuri cu demonstranții și martorii oculari evidențiază un anumit model de tortură și tratamente crude, inumane sau degradante împotriva deținuților din arestul poliției, precum și utilizarea excesivă a forței împotriva demonstranților și a martorilor oculari care la acel moment nu reprezentau o amenințare pentru poliție și care, uneori, nici măcar nu știau că persoanele în haine civile care îi arestau erau ofițeri de poliție. Faptul că autoritățile au încercat să ascundă identitatea ofițerilor responsabili de aplicarea legii care au participat la abuzuri, au intervenit în dreptul deținuților la asistență juridică și au limitat accesul deținuților la membrii familiei, avocați, precum și la membrii mecanismelor naționale de prevenire a torturii din Moldova, doar subliniază caracterul ilicit al acestor acțiuni.

După mai mult de șase luni, autoritățile Republicii Moldova nu au reușit să investigheze în mod eficient și să-i aducă în fața justiției pe cei responsabili de aceste abuzuri. Comisiei de stat, creată de către Guvern pentru a investiga evenimentele din aprilie, îi lipsesc independența, expertiza și mandatul de a desfășura o investigație credibilă. Acțiunile unor oficiali moldoveni ai Procuraturii și ale unor judecători au contribuit la impunitatea poliției. Procurorii prezenți la comisariatele de poliție în timpul și imediat după unele din cele mai grave cazuri de bătăi din partea poliției, documentate în acest raport în mod repetat, nu au reușit să acționeze pentru a documenta dovezile de tortură și maltrătarile din partea poliției sau pentru a proteja deținuții vulnerabili de abuzurile în curs de desfășurare. În timp ce deținuții erau încă sub controlul direct al ofițerilor care i-au bătut, judecătorii au condus în incintele comisarierilor de poliție audieri administrative și penale profund frauduloase și, în mod repetat, nu au reușit să-i întrebe pe deținuți despre vătămrile lor sau să-i transmită spre examinare medico-legală. Oficialii Procuraturii au amânat inutil pornirea investigațiilor penale privind reclamațiile de abuz din partea poliției, au respins reclamațiile în mod arbitrar și, în unele cazuri, au încercat să blocheze solicitările familiilor de a investiga decesele suspecte și s-au angajat în intimidarea victimelor și avocaților care au perseverat în înaintarea reclamațiilor împotriva poliției. În schimb, autoritățile au continuat în mod activ investigațiile penale împotriva a peste 260 de presupuși demonstranți, iar alte șase persoane sunt în prezent în proces de judecată pentru „dezordini în masă”.

Guvernul Republicii Moldova trebuie să acționeze rapid pentru a identifica și a trage la răspundere acele persoane de la toate nivelele de guvernare care au participat, au ordonat sau au supravegheat actele de încălcare a drepturilor omului în timpul demonstrațiilor din aprilie și a urmărilor acestora. Acest lucru ar trebui să includă pași concreți pentru a crea un climat de transparență și responsabilitate prin înființarea unei comisii publice cu adevărat independente, care să continue investigațiile evenimentelor din luna aprilie, să facă recomandări publice pentru reforme și să promoveze responsabilitatea. Comisia ar trebui să fie compusă din membri versați și distinși, să dispună de resurse adecvate pentru a efectua o investigație aprofundată și corectă, să aibă autoritatea legală de a obține documente și mărturii de la persoane concrete și de la funcționarii și instituțiile guvernamentale, luând măsuri de consolidare a încrederii pentru a facilita colectarea mărturiilor din partea victimelor.

De asemenea, autoritățile ar trebui să acționeze urgent pentru a efectua o investigație cuprinzătoare, independentă și transparentă privind menținerea ordinii publice în timpul manifestărilor din Chișinău și Bălți, precum și referitoare la afirmațiile de rele tratamente din partea ofițerilor de poliție în timpul reținerilor și detenției. Pentru a facilita această investigație, Ministerul Afacerilor Interne ar trebui să suspende imediat din serviciu orice membru al personalului responsabil de aplicarea legii, suspectat că ar fi participat, ordonat sau supravegheat actele de încălcare a drepturilor omului în timpul demonstrațiilor din aprilie și a urmărilor acestora, precum și să facă publice componența exactă, responsabilitățile de comandă, mărimea și manevrele tactice ale forțelor implicate în controlarea demonstrațiilor de la Chișinău și Bălți.

Multe dintre abuzurile descrise în prezentul raport au rezultat din lacunele legislației Republicii Moldova și din eșecul de a pune în aplicare măsurile de protecție existente în legislație. Autoritățile ar trebui să investigheze și, după caz, să pornească proceduri disciplinare sau penale împotriva judecă-

torilor, procurorilor, avocaților constatați că ar fi încălcat obligațiile lor legale și profesionale în conformitate cu standardele internaționale și legislația Republicii Moldova cu privire la un proces echitabil, tortură și rele tratamente și activitatea juridică. În plus, guvernul ar trebui să acorde prioritate reformei legislative în Moldova pentru a consolida independența și capacitatea Avocaților Parlamentari și a Mecanismului Național de Prevenire a Torturii, a Consiliului consultativ al acestui mecanism format din reprezentanți ai societății civile; să ceară în mod clar procurorilor și judecătorilor ca aceștia să întreprindă sistematic deținuții aduși în fața lor cu privire la tratamentul poliției în timpul reținerii și arestului și să trimită orice cazuri presupuse sau suspecte de maltratări pentru examinare medico-legală imediată; precum și să specifice un interval de timp în care procurorii ar trebui să acționeze pentru a porni o urmărire penală privind orice afirmație credibilă de tortură sau rele tratamente și să clarifice că procurorii trebuie să ia în considerare impactul cumulativ fizic și psihic al tratamentului sau pedepsei, în conformitate cu standardele internaționale și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Recomandările detaliate urmează la sfârșitul prezentului raport.

A. Metodologie

Acest raport examinează reacția guvernului la demonstrațiile post-electorale din Chișinău pe 6-7 aprilie 2009 și, într-o măsură mai mică, din Bălți pe 7 aprilie 2009. El reflectă cercetările efectuate de către Grupul de criză, un grup de activiști pentru drepturile omului și avocați afiliați cu unele dintre cele mai importante organizații pentru drepturile omului din Moldova, care s-au întrunit pentru a documenta abuzurile drepturilor omului în timpul demonstrațiilor din aprilie și a urmărilor acestora.¹ Membrii Grupului de criză au monitorizat demonstrațiile și au intervievat participanți și deținuți, atât aflați în detenție, cât și în afara detenției, și au colectat și revizuit o largă varietate de documente și înregistrări video publicate și confidențiale. Adițional la cercetările lor în Chișinău și Bălți, membrii grupului de criză au vizitat Drochia – pentru a intervieva deținuții care au fost transferați de poliție de la Chișinău la Comisariatul de Poliție din Drochia – și Cahul – pentru a intervieva deținuții care după eliberare s-au întors în satele lor de origine. În activitatea lor ei au fost asistați de către un expert independent pentru drepturile omului care a revizuit datele lor, a efectuat interviuri suplimentare cu victimele, avocații, precum și cu oficialii guvernamentali din Republica Moldova în iunie și iulie 2009 și a elaborat acest raport.

În cursul cercetărilor sale, Grupul de criză a creat o bază de date unică însumând 674 de cazuri de persoane ținute în arestul poliției, presupunându-se că acestea au participat la demonstrațiile din aprilie.² Informațiile cu privire la aceste cazuri provin din mai multe surse: membrii Grupului de criză au contactat în mod direct 154 de persoane care au fost reținute de poliție în legătură cu

¹ Ca răspuns imediat la încălcările masive ale drepturilor omului care au avut loc în Moldova în urma alegerilor parlamentare din aprilie 2009, Fundația Soros – Moldova a inițiat crearea unui grup de criză, compus din activiști în domeniul drepturilor omului din Republicii Moldova. Fundația Soros – Moldova a sprijinit Grupul de criză la investigarea și documentarea profesională a tuturor cazurilor identificate de rele tratamente, care au avut loc în perioada post-electorală. Membrii Grupului de criză sunt: Tamara Ciochina, activist în domeniul drepturilor omului; Mihaela Copot, director executiv, HomoDiversus Pro; Stella Cotorcea, consultant juridic, Institutul pentru Drepturile Omului (IDOM); Igor Grosu, activist în domeniul drepturilor omului; Evghenii Golosceapov, activist în domeniul drepturilor omului; Nadejda Hriptievski, consultant juridic al Biroului de Avocați „Avocații Publici”; Vanu Jereghi, director executiv al Institutului pentru Drepturile Omului (IDOM) și membru al Mecanismului Național de Prevenire (MNP) în conformitate cu POCIT; Nadejda Lefter, activist în domeniul drepturilor omului; Sergiu Ostaf, director executiv al Centrului de Resurse pentru Drepturile Omului (CReDO) și membru al MNP; Daniela Puica, consultant juridic, Institutul pentru Drepturile Omului (IDOM); Nicolae Radița, director al Centrului Național al Romilor și membru al MNP; Veaceslav Țurcan, avocat și activist în domeniul drepturilor omului; în plus, Victor Munteanu și Radu Danii servesc în calitate de membri din oficiu, reprezentând Fundația Soros – Moldova.

² Statisticile din 29 iunie 2009. Analiza inițială a versiunilor anterioare ale bazei de date apare la Institutul pentru Drepturile Omului și Centrul de Resurse pentru Drepturile Omului „Siguranța, libertatea persoanei și tortura: Evenimentele din aprilie 2009 din Moldova”, <http://credo.md/arhiva/documente/MoldovaLibertyTortureApril2009%20v7%20ro.pdf>.

demonstrațiile din aprilie sau membrii familiilor acestora. Dintre acestea, 56 de persoane au fost de acord să ofere detalii cu privire la circumstanțele reținerii lor și tratarea lor în arestul poliției. În plus, membrii Grupului de criză au revizuit de asemenea 33 de dosare furnizate de către avocații victimelor. Aceste informații au fost completate cu date din surse oficiale, inclusiv liste de deținuți publicate de către Ministerul Afacerilor Interne și Comisariatul General de Poliție; registre de intrare, medicale, precum și alte registre ale deținuților compilate de către comisariatele de poliție; înregistrări ale Spitalului de Urgență din Chișinău; informații din înregistrările publice disponibile ale instanțelor judecătorești, precum și informații colectate și compilate de către Primăria Municipiului Chișinău. De asemenea, membrii Grupului de criză au revizuit datele mass-media și cele furnizate de către avocați și alți deținuți despre cazurile deținuților cu care aceștia au fost în contact. Datele din toate sursele au fost corelate pentru a se evita dublarea numelor.

Autoritățile moldovenești nu au publicat o listă completă a persoanelor deținute în legătură cu evenimentele din aprilie și a detaliilor cu privire la măsurile luate împotriva lor, iar listele oficiale existente prezintă un număr extrem de redus al arestărilor reale. [A se vedea mai jos „Rețineri arbitrare în timpul demonstrațiilor și după demonstrații”.] Astfel, baza de date a Grupului de criză constituie cea mai completă sursă a informațiilor disponibile până în prezent cu privire la numărul de persoane reținute de poliție în timpul evenimentelor din aprilie, acuzațiile aduse lor, precum și tratamentul acestora în timpul reținerii și detenției. Cu toate acestea, baza de date are limitele sale. În special, datele privind un număr mare de cazuri sunt incomplete. Ca urmare, statisticile privind arestările, acuzațiile și tratamentul în timpul reținerii și arestului citate în prezentul raport se bazează pe cazurile în care aceste informații sunt disponibile.

Membrii grupului de criză și expertul internațional au avut ample întreveneri cu oficialii moldoveni pentru a clarifica politicile și practicile guvernamentale și pentru a afla punctul lor de vedere cu privire la reacția guvernului la demonstrațiile din aprilie. Acestea au inclus întâlniri cu avocații parlamentari Anatolie Munteanu, Oleg Efrim, Aurelia Grigoriu și Tamara Plămădeală; cu directorul Institutului de Medicină Legală Andrei Pădure; cu președintele Comisiei de Stat pentru elucidarea cauzelor, condițiilor și consecințelor evenimentelor din 7-8 aprilie 2009, Vladimir Țurcan; cu președintele Consiliului Superior al Magistraturii Nicolae Clima și vicepreședintele Curții Supreme de Justiție și președintele Colegiului Penal al CSJ Raisa Botezatu; cu prim-adjunctul Procurorului General Vasile Pascari, șeful Direcției Control al Urmăririi Penale Oleg Moruz, șeful Secției Urmărire Penală Eduard Harunjen și procurorul militar Nicolae Dmitriev, șeful Secției pentru Colaborare Internațională Anatol Parnau. Regretăm faptul că Ministerul Afacerilor Interne a renunțat la acordul său inițial de a se întâlni cu Grupul de criză și expertul internațional, iar răspunsul în scris la solicitarea Grupului de criză pentru clarificarea politicilor și procedurilor sale în timpul demonstrațiilor din aprilie și urmările acestora nu a reușit să facă lumină în ce privește majoritatea problemelor ridicate în scrisoarea noastră.

În continuare raportul beneficiază de o gamă largă de interviuri cu membri ai societății civile, inclusiv avocați, care apără clienți acuzați în raport pentru demonstrațiile din aprilie, și medici care prestează servicii pentru victimele actelor de tortură, precum și de examinarea directă din partea membrilor Grupului de criză a demonstrațiilor. Membrii Grupului de criză, care fac parte din Mecanismul Național de Prevenire a Torturii din Republica Moldova, de asemenea au prezentat fapte și realități în urma vizitelor lor la comisariatele de poliție și instituțiile de detenție preventivă în scopul monitorizării condițiilor pentru persoanele reținute după evenimentele din aprilie.

Marea majoritate a interviurilor citate în acest raport s-au desfășurat în limba oficială a Republicii Moldova sau în limba rusă de către un membru al Grupului de criză ce vorbește fluent în această limbă; interviurile efectuate de către expertul internațional în timpul vizitei sale din 29 iunie – 5 iulie 2009 s-au desfășurat în limba engleză cu asistența unui interpret, atunci când a fost necesar. Grupul de criză a atribuit pseudonime martorilor și victimelor citate în acest raport pentru a proteja viața privată și securitatea acestora.

II. Premize

În timp ce dimensiunea demonstrațiilor post-electorale și duritatea reacției Guvernului au constituit un adevărat șoc pentru mulți moldoveni, retrospectiv se evidențiază anumiți factori ce au contribuit la criză. Aceștia includ alegeri deosebit de aprig contestate într-o țară cu o istorie recentă în care guvernul a intervenit în desfășurarea campaniilor și proceselor de votare, un nivel ridicat de mobilizare politică, în special în rândul tinerilor, peste care se suprapune impunitatea poliției pentru o gamă largă de abuzuri.

A. Alegeri cu miză mare

Alegerile parlamentare din Republica Moldova sunt prin natura lor contencioase, deoarece Parlamentul Republicii Moldova alege șeful statului³, ceea ce face alegerile parlamentare un teren de luptă având o importanță crucială pentru partidele politice care aspiră la președinție. Alegerile parlamentare din 2009 au venit într-un moment când sprijinul pentru Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) aflat la guvernare, partid condus de Vladimir Voronin, părea a fi în declin. Partidul Comuniștilor a prezentat performanțe slabe în alegerile locale din 2007, iar prevederile constituționale privind durata mandatului interzic Președintelui Voronin să candideze pentru al treilea mandat de patru ani consecutiv, ceea ce a contribuit la crearea unor disensiuni în cadrul Partidului Comunist cu privire la un posibil succesor la postul de președinte.⁴ În același timp, partidele de opoziție prezentau o forță reînnoită, ceea ce i-a făcut pe unii să creadă că partidele de opoziție ar putea câștiga suficiente voturi în alegerile parlamentare pentru a sparge majoritatea Partidului Comuniștilor.

1. Îngrijorări premature privind posibile fraude electorale

Practicile privind alegerile din Moldova continuă să fie apreciate în mod diferit de către grupurile independente de monitorizare. Chiar înainte de ziua alegerilor unii observatori și unele partide de opoziție și-au exprimat îngrijorarea cu privire la posibile fraude electorale în favoarea partidului de guvernământ. Conform Misiunii Internaționale de Observare a Alegerilor, formată din reprezentanți ai Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, OSCE și a Parlamentului European, observatorii la alegeri au început să primească chiar de la începutul campaniei reclamații de părtinire pro-guvernamentală. Cele trei domenii de interes special au fost: acuzațiile privind listele de alegători inexacte, acoperirea mediatică părtinitoare în favoarea Partidului Comuniștilor și complicitatea poliției în intimidarea candidaților partidelor de opoziție și a susținătorilor lor.⁵

La 17 martie 2009 Comisia Electorală Centrală a anunțat că, în baza listelor electorale elaborate la nivel local, Republica Moldova are 2.549.804 alegători înregistrați, o cifră care ar reprezenta o creștere de 10% în comparație cu alegerile din 2005, într-o perioadă în care numărul populației generale a Moldovei este în declin.⁶ O comparație a datelor privind alegătorii înscrși cu datele Ministerului Dezvol-

³ Republica Moldova își alege președintele prin vot secret cu majoritatea de trei cincimi din 101 membri ai parlamentului, în urma alegerilor naționale parlamentare care au loc o dată la patru ani. Constituția Republicii Moldova, articolele 60, 78(3).

⁴ Constituția Republicii Moldova, art. 80(4).

⁵ Pentru o evaluare completă a corectitudinii alegerilor din 5 aprilie 2009, a se vedea „Alegerile Parlamentare în Republica Moldova, 5 aprilie 2009, Raportul final al Misiunii de Observare a Alegerilor al Biroului OSCE pentru Instituțiile Democratice și Drepturile Omului”, 16 iunie 2009, http://www.osce.org/documents/odihr/2009/06/38185_ro.pdf (accesat la 22 iulie 2009).

⁶ Acest alineat se bazează pe constatările Misiunii Internaționale de Observare a Alegerilor. Misiunea Internațională de Observare a Alegerilor, Alegerile Parlamentare, Republica Moldova – 5 aprilie 2009, Raport privind constatările și concluziile preliminare, http://www.osce.org/documents/odihr/2009/04/37142_ro.pdf (accesat la 19 iulie 2009), pag. 4-5.

tării Informaționale privind populația cu drept de vot a relevat o diferență de aproximativ 160.000 de persoane, pe care unii le-au interpretat ca dovezi de erori și înregistrări multiple. Adițional la aceasta au avut loc discuții privind modul și locul de votare a moldovenilor de peste hotare. Ca urmare a unei Decizii a Comisiei Electorale Centrale de a permite tuturor moldovenilor din străinătate să voteze, deși au existat doar 22.064 de alegători înscriși să voteze în străinătate, Guvernul a tipărit 63.091 buletinele de vot pentru alegătorii din străinătate. Codul Electoral limitează numărul de buletine de vot tipărite pentru votarea în străinătate la nu mai mult de 5% din numărul de alegători înregistrați.

Potrivit observatorilor electorali, Comisia Electorală Centrală și Consiliul Coordonator al Audiovizualului de asemenea au primit „un număr mare de reclamații” privind acoperirea mediatică partinitoare, inclusiv părtinirea canalului de televiziune de stat, *Moldova 1*.⁷ Deși Consiliul Coordonator al Audiovizualului a decis la 24 martie 2009 să emită un avertisment pentru șapte posturi de televiziune, inclusiv *Moldova 1*, pentru nerespectarea principiului pluralismului în difuzarea programelor sale, decizia nu a fost publicată decât la sfârșitul campaniei electorale, atunci când aceasta a avut un impact scăzut.

Totodată Misiunea Internațională de Observare a Alegerilor a raportat despre recepționarea unei serii de sesizări din partea partidelor de opoziție prin care invocau implicarea poliției în campanie, inclusiv obstrucționarea și intimidarea de către poliție a alegătorilor care încercau să asiste la mitingurile opoziției; hărțuirea și urmărirea penală a candidaților și susținătorilor opoziției, precum și represalii împotriva unui ofițer de poliție de rang înalt care a refuzat să contribuie la lucrul presupus a fi efectuat în favoarea Partidului Comuniștilor.⁸ Într-o serie de cazuri organizația de monitorizare a fost în stare să confirme sesizările.

Grupurile de observatori au exprimat îngrijorări similare în alegerile parlamentare din 2005 și în alegerile locale din 2007. În anul 2005, Misiunea Internațională de Observare a Alegerilor a constatat că alegerile parlamentare din martie au fost „în general în conformitate” cu standardele internaționale, dar „nu au reușit să îndeplinească unele angajamente și standarde indispensabile pentru un proces electoral cu adevărat competitiv”.⁹ Misiunea Internațională de Observare a Alegerilor s-a axat în special pe „condițiile desfășurării campaniei electorale și accesul la mass-media [care] nu au fost suficient de echitabile... Au existat numeroase tentative – mai ales prin intermediul autorităților publice locale – de a împiedica desfășurarea alegerilor într-o manieră pe deplin liberă și competitivă.”¹⁰

Adunarea Generală a Consiliului Europei a emis constatări similare cu privire la alegerile locale din 2007, spunând că a fost îngrijorată de faptul că

unor aspecte ale procesului electoral încă le lipsesc standarde europene pentru alegeri democratice. În special, misiunea internațională de observare a remarcat intimidarea și presiunea exercitată asupra candidaților, lipsa pluralismului în difuzarea programelor privind campania electorală și incapacitatea mass-media de a furniza informații diverse. De asemenea, Adunarea remarcă aplicarea unor proceduri electorale necorespunzătoare, subminarea secretului votului, precum și o procedură complicată pentru examinarea reclamațiilor, care a dus la o întârziere în publicarea rezultatelor votului. Aceste probleme sunt recurente în practica electorală din Moldova și nu pot fi tolerate într-un stat-membru al Consiliului Europei care aspiră la consolidarea unei societăți democratice pluraliste, bazate pe statul de drept.¹¹

⁷ Ibid., pag. 6-7.

⁸ Misiunea Internațională de Observare a Alegerilor, Alegerile Parlamentare, Republica Moldova – 6 martie 2005, Raport privind constatările și concluziile preliminare, http://www.osce.org/documents/odhr/2005/03/4353_ro.pdf (accesat la 19 iulie 2009), pag. 5-6.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid., pag. 1.

¹¹ Adunarea Generală a Consiliului Europei, Rezoluția 1572 (2007), Onorarea obligațiilor și angajamentelor de către Republica Moldova, <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta07/ERES1572.htm>

2. Noi metode de campanie și un nou limbaj al campaniei

Spre deosebire de alegerile parlamentare anterioare, partidele care contestau alegerile din aprilie 2009 au depus eforturi considerabile pentru a ajunge la tineri. Potrivit analistului politic dr. Viorel Cibotaru, în special Partidul Liberal și Partidul Liberal Democrat au utilizat abil întrunirile publice și *flash-mob*-urile pentru a mobiliza în jurul problemelor sociale, cum ar fi ratele în creștere ale sărăciei¹². Astfel de demonstrații publice au devenit mai accesibile în conformitate cu noua Lege din 2007 cu privire la întruniri, care a anulat cerințele anterioare prin care demonstrații urmau să obțină autorizație din partea autorităților cu 15 zile în avans și care limitau zona de desfășurare a întrunirilor la locurile selectate de către autorități¹³.

Pe măsură ce se apropia ziua alegerilor, retorica alegerilor a devenit din ce în ce mai critică, partidele de opoziție acuzând Partidul Comuniștilor de corupție răspândită și management defecuos și susținând că partidul de guvernământ utiliza poliția pentru a intimida candidații opoziției și susținătorii lor¹⁴. Președintele Voronin în mod special a contribuit la acest climat negativ cu preziceri tot mai catastrofale a ceea ce ar însemna o victorie a opoziției, spunând, de exemplu, că Republica Moldova ar avea doar două opțiuni: „Ori stabilitate și continuare a dezvoltării, ori haos și distrugere. Republica Moldova nu va fi capabilă să facă față celei de a doua rundă de administrare distructivă a tuturor celor «care deja și-au jucat prima repriză» în anii nouăzeci. Dar noi nu vedem alți oponenți ai comuniștilor pe terenul electoral – aceleași fețe, armata distrugătorilor anilor '90.”¹⁵

Sondajele de la începutul lunii aprilie au arătat că Partidul Comuniștilor conduce cu 36% față de 22% ale opoziției de centru-dreapta, cu o treime din electorat nedecis¹⁶, ceea ce a încurajat mulți susținători de opoziție să creadă că victoria era aproape. Dar în seara de 5 aprilie 2009 sondajul la ieșirea de la vot prezicea că Partidul Comuniștilor ar câștiga majoritatea locurilor în parlament, permițându-i să formeze guvernul, și că doar trei partide de opoziție, Partidul Liberal, Partidul Liberal Democrat din Moldova și Alianța „Moldova Noastră”, ar atinge pragul de 6% pentru a obține mandate de deputat¹⁷. Un membru al grupului de sondaj la ieșirea de la urne (exit poll) a caracterizat starea de spirit a opoziției, spunând: „Când au apărut știrile că Partidul Comuniștilor a câștigat majoritatea, a fost vârful așteptărilor eșuate”¹⁸.

B. Un model existent al impunității poliției pentru tortură și rele tratamente

Organismele internaționale și naționale de supraveghere consideră că tortura și relele tratamente sunt larg răspândite în Republica Moldova, iar mecanismele de reclamație, investigare, urmărire penală și pedeapsă sunt neadecvate proporției și gravității infracțiunilor. Doar în primele șase luni

¹² Interviu cu dr. Viorel Cibotaru, director, Institutul European de Studii Politice din Moldova, Chișinău, 2 iulie 2009.

¹³ Pentru o discuție detaliată a noii legi și implementării acesteia, a se vedea Centrul de Resurse pentru Drepturile Omului, Implementarea Politicilor cu privire la Libertatea Întrunirilor în Republica Moldova: Ianuarie - Decembrie 2008, <http://credo.md/arhiva/documente/MoldovaAssemblyMonitoring2008%20v4%20ro.pdf>.

¹⁴ OSCE/BIDDO, Raportul final al Misiunii de Observare a Alegerilor, 16 iunie 2009, pag. 10-11.

¹⁵ „Moldova are acum de ales: să meargă fie pe calea stabilității, fie pe calea lichidării independenței sale”, Obiectiv Media Group, 31 martie 2009, <http://omg.md/Content.aspx?id=2315&lang=3> (în limba rusă, accesat la 20 iulie 2009).

¹⁶ Petru Clej și Mark Grigoryan, „Moldova's direction at stake in vote” BBC, 3 aprilie 2009, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7982157.stm> (în limba engleză).

¹⁷ Sondajul la ieșire a fost realizat de Institutul de Politici Publice, Institutul European de Studii Politice din Moldova, Asociația pentru Democrație Participativă (ADEPT), Institutul de Marketing și Sondaje (IMAS) și Centrul de Investigații Sociologice și Marketing „CBS-AXA”. „Comuniștii vor forma independent viitorul Guvern al Moldovei, potrivit datelor exit-poll”, Obiectiv Media Group, 5 aprilie 2009, <http://omg.md/Content.aspx?id=2388&lang=1>; „Potrivit rezultatelor exit-poll-ului în Parlament vor accede patru partide politice”, Obiectiv Media Group, 5 aprilie 2009, <http://omg.md/Content.aspx?id=2387&lang=1>.

¹⁸ Interviu cu dr. Viorel Cibotaru, Chișinău, 2 iulie 2009.

ale anului 2009 Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că Moldova a încălcat de cinci ori obligațiile sale de prevenire a torturii și a relelor tratamente, prevăzute de articolul 3 al Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (CEDO)¹⁹

În raportul său din februarie 2009 privind vizita sa în Moldova în iunie 2008, Raportorul Special ONU pentru tortură și alte pedepse crude, inumane sau degradante a concluzionat că „relele tratamente în timpul perioadei inițiale de aflare în custodia poliției sunt larg răspândită”²⁰. În special, el a constatat că poliția utilizează tortura pentru a obține mărturii:

Metodele de tortură, așa ca bătăi severe cu pumnii, bastoane din cauciuc și băte de baseball, inclusiv pe tălpi, electroșoc, asfixiere cu măști de gaz, introducerea acelor sub unghii și suspendarea, sunt folosite pentru a primi mărturii de la suspecti. În general, aceste acte sunt realizate atunci când suspectii refuză să „coopereze”. Tortura și maltratarea se practică în așa mod ca să nu lase urme (punând haine în jurul încheieturilor atunci când persoana este suspendată, bătută la tălpi, îmbrăcând o țesătură în jurul bătei de baseball folosite la bătăi, etc.)²¹.

Raportorul Special a identificat, de asemenea, la unele instituții de detenție ale poliției existența unor condiții calificate drept „sursă a unei îngrijorări majore”, notând că „în Bălți, Comrat și în sediile poliției de la Chișinău, condițiile pot fi egale cu tratament inuman. În acele secții de poliție persoanele erau ținute în celule mici, prost ventilate, cu puțină lumină sau fără lumina zilei, uneori timp de câteva săptămâni sau chiar luni”.

Analizând motivele nivelului ridicat de tortură și rele tratamente în Moldova, Raportorul Special a remarcat faptul că „marea majoritate a plângerilor nu sunt investigate în mod corespunzător și sunt respinse practic automat”, și că „judecătorii, procurorii sau personalul penitenciarelor cu greu inițiază vreodată investigații, chiar dacă există dovezi medicale sau de alt gen că s-a comis tortura”. Printre motivele identificate de prezentul raport au fost: discreția procurorilor, inclusiv privind accesul la examenele medicale independente și la perioada în care să se inițieze investigații, ceea ce a determinat refuzul procurorilor de a investiga „marea majoritate” a reclamațiilor; lipsa examenului medical independent și „examinările medico-legale de evaluare a plângerilor legate de tortură [care] sunt mai degrabă o excepție, și nu o regulă, și se efectuează adesea prea târziu [... precum și] acestea, de asemenea, tind doar să înregistreze semnele, fără a indica modul în care au fost cauzate”, lipsa de independență a judecătorilor, existența unui număr insuficient de avocați profesioniști și independenți și insuficiența remunerării acestora, precum și neîndeplinirea obligației poliției de a respecta confidențialitatea întâlnirilor cu avocați, în special la etapele inițiale de aflare în custodia poliției; „poliția recurge regulat la amenințări pentru a împiedica deținuții să depună plângeri [și] un număr îngrijorător de plângeri despre represalii împotriva persoanelor care depun plângeri”; și inactivitatea personalului instituțiilor penitenciare și a celui medical în cazul plângerilor legate de tortură²².

Aceste constatări nu sunt noutăți pentru Guvernul Republicii Moldova. În raportul său din 2007 către Guvernul Republicii Moldova, Comitetul European pentru prevenirea torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante (CPT) a declarat că o treime din foștii și actualii deținuți intervievați în timpul vizitei în Moldova din septembrie 2007 au raportat maltratări fizice în custodia poliției²³. În marea majoritate a cazurilor acest abuz a avut loc la momentul interogării și în

¹⁹ A se vedea Paladi c. Moldova, 10 martie 2009; Straisteanu și alții c. Moldova, 7 aprilie 2009; Breabin c. Moldova, 7 aprilie 2009; Gurgurov c. Moldova, 16 iunie 2009; Buzilov c. Moldova, 23 iunie 2009, la www.echr.coe.int.

²⁰ Raport al Raportorului Special pentru tortură și alte forme crude, inumane sau degradante de tratament, Manfred Nowak, Misiunea în Republica Moldova, A/HRC/10/44/Add.3, 12 februarie 2009, para. 26, http://www.un.md/key_doc_pub/doc/romanian/A%20HRC%2010%2044%20Add%203%20torture%20Moldova_ROM.pdf.

²¹ Ibid., para. 27.

²² Ibid., para. 67.

general a inclus pămui, lovituri cu pumnii, lovituri de picior și baston sau lovituri cu alte obiecte con-tondente asupra deținuților încătușați; dar în unele cazuri au avut loc bătăi în timp ce deținuții erau suspendați pe o bară, lovituri la talpa picioarelor, precum și încercări de asfixiere folosind o pungă de plastic sau o mască de gaze²⁴.

Mecanismele Naționale ale Republicii Moldova de prevenire a torturii, mandatate de către Protocolul opțional la Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, în mare măsură sunt de acord cu aceste constatări, afirmând, în decembrie 2007, în cadrul procedurii de ascultare a Guvernului la Comitetul ONU pentru Drepturile Omului:

Spre regret, în Republica Moldova respectarea demnității unei persoane arestate sau reținute este departe de a fi perfectă. Tortura, tratamentul inuman și degradant sunt apariții frecvente, fapt care a solicitat ca Codul penal să fie suplimentat cu articolul 309/1 („Tortura”). Cele mai grave încălcări în acest domeniu apar în timpul investigației penale. Persoanele aflate în arest sunt tratate ca potențiali infractori, fără a ține cont de principiul prezumției nevinovăției până când persoana va fi dovedită vinovată. Toate probele și declarațiile necesare sunt obținute prin constrângeri și exces de putere, amenințări și interdicții. Sunt frecvent aplicate metode psihologice de influență a persoanei, iar dreptul de a depune reclamații este negat. Având în vedere situația lor, persoanele arestate nu au posibilitatea de a expedia reclamații imediate către Centrul pentru Drepturile Omului sau către alte instituții cu privire la tratamentul inadecvat din partea personalului de urmărire penală. Această posibilitate este acordată mai târziu, când evenimentul deja s-a consumat, iar faptele invocate de către petiționari nu pot fi dovedite²⁵.

Lacunele din legislația Moldovei agravează aceste probleme. Codul de procedură penală nu stabilește niciun termen-limită în care procurorii trebuie să acționeze pentru a investiga reclamațiile de tortură sau maltratare, sau orice alt tip de reclamație, iar în practică procurorii sunt de multe ori lenți în pornirea investigațiilor. O modificare recentă a Codului penal care incriminează tortura, lăudabilă de altfel, nu a reușit să incrimineze, de asemenea, tratamentele crude, inumane sau degradante²⁶, lăsând la latitudinea procurorilor să trateze aceste acțiuni ca „abuz de putere sau abuz în serviciu”, „exces de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu” sau simplă vătămare. În acest sens, legea încurajează procurorii să caracterizeze relele tratamente din partea poliției mai curând ca o simplă utilizare ilegală a forței, decât ca o serie de abuzuri psihologice și fizice care, luate împreună, pot ajunge până la nivelul de tortură sau tratament crud, inuman sau degradant.

²³ Comitetul își prezintă rapoartele sale confidențiale direct guvernului în cauză, dar statele pot solicita publicarea raportului Comitetului împreună cu observațiile statului. O delegație a CPT a efectuat o vizită în Republica Moldova în perioada 27-31 iulie 2009, pentru a evalua răspunsul autorităților „la acuzațiile de maltratare a poliției în timpul evenimentelor post-electorale din aprilie 2009 în Chișinău”. Raport către Guvernul Republicii Moldova cu privire la vizita în Moldova a Comitetului European pentru prevenirea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante (CPT), 14-24 septembrie 2007 (Rapport au Gouvernement de la République de Moldova relatif à la visite effectuée en Moldova par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) du 14 au 24 septembre 2007), CPT/Inf (2008) 39, <http://www.cpt.coe.int/documents/mda/2008-39-inf-fra.htm> (în limba franceză, accesat la 19 iulie 2009), para. 13; vizitele în Moldova ale Comitetului anti-tortură al Consiliului Europei, 4 august 2009, <http://www.cpt.coe.int/documents/mda/2009-08-04-eng.htm> (în limba engleză, accesat la 5 august 2009).

²⁴ Raport către Guvernul Republicii Moldova cu privire la vizita în Moldova a Comitetului European pentru prevenirea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante (CPT), 14-24 septembrie 2007, CPT/Inf (2008) 39, <http://www.cpt.coe.int/documents/mda/2008-39-inf-fra.htm> (în limba franceză, accesat la 19 iulie 2009), para. 13.

²⁵ Republica Moldova, Al doilea Raport periodic al Republicii Moldova către Comitetul pentru Drepturile Omului, 26 decembrie 2007, CCPR/C/MDA/2, para. 239, 240; Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, Raport privind Activitățile Mecanismului Național de Prevenire a Torturii, 2009, pag. 64-72.

²⁶ Codul Penal conține o prevedere despre „tratamente inumane”, dar aceasta se referă doar la infracțiunile împotriva păcii și siguranței umanității și infracțiunile de război. Codul penal al Republicii Moldova, art. 137.

III. Cronologia demonstrațiilor din 6-7 aprilie 2009

Partidele de opoziție și grupurile societății civile anti-Partidul Comuniștilor au fost pregătite necorespunzător pentru miile de manifestații care au ieșit pe 6 aprilie 2009 să-și exprime nemulțumirea lor privind rezultatele alegerilor. Întrucât numărul manifestațiilor a crescut pe parcursul a două zile, organizatorii de la Chișinău se luptau pentru a controla mișcările mulțimii, a răspunde manifestațiilor violenți și pentru a-și coordona acțiunile între ei. Având doar echipamente portabile de sunet pe o rază limitată, ei s-au aflat în imposibilitatea de a comunica eficient cu miile de demonstrați care, la amiaza zilei de 7 aprilie, s-au întins din Piața Marii Adunări Naționale până la clădirile Președinției și Parlamentului. În Bălți, organizatorii s-au confruntat cu provocări și mai mari de control a mulțimilor, întrucât poliția urmărea în mod activ să direcționeze mișcarea mulțimii și să separe manifestații în grupuri mici, înainte de a începe arestările.

În contrast cu eforturile ad-hoc ale organizatorilor, autoritățile au dislocat un număr mare de ofițeri de poliție, cu ofițeri în haine civile filmând manifestații și monitorizând mișcările acestora. Ministerul Afacerilor Interne a dislocat ofițeri de menținere a ordinii din toate structurile sale, inclusiv din unitățile sale de elită FULGER și SCUT, iar ministrul de Interne și adjunctul său au fost la fața locului, supraveghind toate mișcările din Chișinău încă din dimineața zilei de 7 aprilie. Cu toate acestea, în mod inexplicabil, autoritățile nu au reușit să intervină atunci când un grup inițial mic de demonstrați a devenit violent, cedând clădirile de stat unor grupuri încurajate de demonstrați violenți.

A. Chișinău, 6 aprilie 2009

Inițial, liderii partidelor de opoziție nu au chemat la demonstrații pe 6 aprilie și au apărut nepregătiți atunci când acestea au început. Potrivit agenției de știri Deutsche Welle News, niciun partid de opoziție nu a chemat la demonstrații în dimineața zilei de 6 aprilie, cu toate că liderul liberal-democrat Vlad Filat a anunțat la PRO TV că „Noi am rezervat Piața Marii Adunări Naționale din Chișinău pentru următoarele două săptămâni”, adăugând: „Noi nu suntem revoluționari profesioniști, dar dacă am obține dovezi privind fraudarea votului de către partidul de guvernământ, am ieși în stradă.”²⁷

Independent de partidele politice, mai multe grupuri de activiști ai societății civile, afiliate cu organizațiile de tineret, au decis luni dimineața să cheme la un *flash-mob* pentru a protesta contra ceea ce ei considerau drept fraudă electorală și să organizeze întruniri publice pentru a discuta despre rezultatele alegerilor²⁸. Utilizând Twitter, blog-uri, site-uri de rețele sociale, precum și mesaje SMS, ei au organizat o întâlnire la mijlocul zilei, care a dus la un apel ca publicul să declare 6 aprilie „Zi de doliu” prin aprinderea de lumânări la ora 18:00 la statuia lui Ștefan cel Mare din Piața Marii Adunări Naționale din Chișinău. Activiștii au anunțat autoritățile despre planurile lor cu privire la desfășurarea ambelor evenimente.

Deși partidele de opoziție și micile grupuri de activiști ai societății civile anterior au desfășurat o serie de demonstrații și congrese de partid de dimensiuni mai mici, bine organizate, nimeni nu a fost pregătit pentru numărul de persoane care s-a prezentat pentru demonstrațiile din 6 și 7 aprilie²⁹.

²⁷ „Comuniștii vin înapoi la putere după alegerile din Moldova” („Communists sweep back to power in Moldova elections”), Deutsche Welle, 6 aprilie 2009, <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,4156148,00.html> (în limba engleză).

²⁸ A se vedea Graham Stack, „Activiștii ‘Revoluției pe Twitter’ din Moldova se ascund: O doamnă se teme de arestări după ce protestele din Moldova impun renumărarea voturilor” („‘Twitter revolution’ Moldovan activist goes into hiding: Woman fears arrest after Moldova protests force election recount”), The Guardian, 15 aprilie 2009, <http://www.guardian.co.uk/world/2009/apr/15/moldova-activist-hiding-protests> (în limba engleză).

²⁹ Pentru analiza tipurilor de demonstrații desfășurate în 2008 și reacția autorităților, a se vedea Centrul de Resurse pentru Drepturile Omului, Implementarea Politicilor cu privire la Libertatea Întrunirilor în Republica Moldova: Ianuarie - Decembrie 2008.

Unica demonstrație anti-comunistă de mare dimensiune, din 2002, a fost coordonată cu grijă, între participanții acesteia și poliția și ofițerii securității menținându-se un contact regulat³⁰. Ghenadie Brega, liderul grupului non-guvernamental pro-democrație Hyde Park care a participat la apelul pentru demonstrații, a declarat pentru *Associated Press*: „Noi am expediat mesaje de pe Twitter, dar nu ne-am așteptat să ni se alăture 15.000 de persoane. Noi ne-am așteptat la cel mult 1.000.”³¹

Potrivit Centrului de Resurse pentru Drepturile Omului (CReDO), o organizație non-guvernamentală care a monitorizat demonstrațiile, inițial prezența manifestațiilor a fost relativ mică, cu aproximativ 150 de persoane adunate în fața clădirii Președinției începând cu miezul zilei, manifestații care, înainte de a se dispersa la ora 15.00, s-au deplasat mai întâi la Primărie și apoi la Arcul de Triumf³².

La aproximativ 14.00, membrii Misiunii Internaționale de Observare a Alegerilor au ținut o conferință de presă pentru prezentarea concluziilor preliminare, declarând că alegerile au onorat „multe dintre angajamentele OSCE și ale Consiliului Europei”, dar exprimând îngrijorare privind o serie de nereguli și practici care au favorizat candidații guvernului³³.

O a doua demonstrație a început cu puțin timp înainte de ora 18.00, când reprezentanții partidelor de opoziție și alții au început să se adune la statuia lui Ștefan cel Mare. Mulțimea s-a mișcat inițial spre clădirea Președinției, apoi a revenit la Piața Marii Adunări Naționale, ajungând acolo pe la orele 19.00. Până la acest moment, mulțimea a crescut ajungând la cca patru-cinci mii de demonstrați și a fost în mare măsură pașnică, majoritatea demonstrațiilor doar aprinzând lumânări pentru „Ziua de doliu”. În jurul acestei perioade de timp câteva persoane neidentificate s-au alăturat grupului și au încercat să provoace mulțimea. Apoi, pe la 19.30, organizatorii au anunțat sfârșitul demonstrației. Unii reprezentanți ai partidelor politice au continuat să vorbească până pe la 21.00, atunci când au solicitat mulțimii să se disperseze și să revină la ora 10.00 în ziua următoare³⁴. În timp ce majoritatea mulțimii s-a dispersat, unii au rămas în Piața Marii Adunări Naționale până aproape de ora 23.00.

Unii demonstrați care au plecat din Piața Marii Adunări Naționale s-au mutat în fața Parlamentului, unde au desfășurat o manifestație pașnică începând cu aproximativ ora 21.00. Un grup mai mare de aproximativ 1.000 de persoane s-a mutat în fața Comisiei Electorale Centrale, unde a avut loc o manifestație pașnică începând cu aproximativ ora 21.30.

Pe măsură ce numărul demonstrațiilor se micșora, unele elemente din mulțime au devenit violente. La aproximativ 22.00 un grup de aproximativ 50 de persoane au blocat intersecția str. Mitropo-

³⁰ Acele demonstrații, organizate de liderul Partidului Popular Creștin Democrat, au durat două luni și au avut între 1.000 și 10.000 de participanți în mod regulat, cu o participare maximă de peste 20.000 de demonstrați. Interviu cu dr. Viorel Cibotaru, Chișinău, 2 iulie 2009.

³¹ Procuratura a anunțat a doua zi că a inițiat o urmărire penală împotriva lui Brega și a altor preținși organizatori ai Zilei de doliu, pe motiv că eșecul lor de a controla mulțimea a dus ca rezultat la „dezordini în masă”. A se vedea Serviciul de presă al Procuraturii Generale, 7 aprilie 2009, <http://www.procuratura.md/md/newsst/1211/1/2764/>; „Protestele Anti-Roșu 'Revoluție pe Twitter': Poliția a reluat controlul asupra clădirilor de stat ale Republicii Moldova după protestele masive împotriva alegerilor fraudate, alimentate de rețele sociale”, („Anti-Red Protests A 'Twitter Revolution': Police Retake Moldovan Government Buildings After Massive Election Fraud Protest Fueled By Social Networks,” CBS News și Associated Press, 8 aprilie 2009, <http://www.cbsnews.com/stories/2009/04/08/world/main4928453.shtml> (în limba engleză).

³² Respectiva secțiune se bazează pe un raport preliminar al Centrului de Resurse pentru Drepturile Omului și pe observațiile directe ale celor șapte monitori ai săi, care au înregistrat mai mult de 70 de ore de înregistrări video ale demonstrațiilor, care, de asemenea, au examinat și alte înregistrări disponibile public și au intervievat participanți. Anterior, Centrul a desfășurat în 2007 și 2008 la nivel național acțiuni de monitorizare a întrunirilor. A se vedea Centrul de Resurse pentru Drepturile Omului, Libertatea Întrunirilor în Moldova: Reproducerea evenimentelor din 6-7 aprilie 2009 și Centrul de Resurse pentru Drepturile Omului, Implementarea Politicilor cu privire la Libertatea Întrunirilor în Republica Moldova: Ianuarie-Decembrie 2008.

³³ Misiunea Internațională de Observare a Alegerilor, Alegerile Parlamentare, Republica Moldova – 5 aprilie 2009, Raport privind constatările și concluziile preliminare.

³⁴ A se vedea, de asemenea, Amnesty International, „Organizatorii manifestațiilor pașnice învinuiți de violențe în Moldova” („Organizers of Peaceful Demonstration Blamed for Violence in Moldova”), 9 aprilie 2009.

lit Bănulescu-Bodoni și bulevardul Ștefan cel Mare până la aproximativ 23.00. De asemenea, în jurul orei 22.00 câțiva demonstranți au atacat vehicule.

Deși au fost prezenți pe tot parcursul zilei, ofițerii de poliție în haine civile și în uniformă nu au acționat pentru a separa elementele agresive din mulțime.

B. Chișinău, 7 aprilie 2009

Primii demonstranți au început să sosească în Piața Marii Adunări Naționale la scurt timp după 9.00, iar la 10.30 mulțimea ajunsese deja la 3.500 de oameni; mulțimea va culmina atingând circa de 7.000 de manifestanți în Piața Marii Adunări Naționale și alte câteva mii de manifestanți răspândiți între Parlament și Președinție³⁵. Dr. Viorel Cibotaru povestea Grupului de criză: „Pe 7 aprilie am fost acolo la ora 10. Am fost surprins și fericit să văd *la crème de la crème* a elitei tinere din Moldova, și nu lideri vechi de partid sau tipi bătrâni ca mine. Oamenii au venit fără vreun plan, doar să spună «Jos comuniștii!»³⁶. Organizatorii foloseau difuzoare portabile cu o rază mică de acțiune, până când în sfârșit, la aproximativ 13.30, au organizat amplasarea echipamentelor de sunet amplificat pentru ca mesajul lor să poată ajunge la un număr mare de manifestanți.

La scurt timp după 10.00, părți ale mulțimii au început să se deplaseze din Piața Marii Adunări Naționale spre clădirea Președinției, iar după 11.00 aproximativ 2.000 de demonstranți au început să se deplaseze spre Parlament, lăsând pe alți aproximativ 2.000 de oameni în Piața Marii Adunări Naționale. Diverși reprezentanți ai grupurilor civice și politicieni au vorbit demonstranților, printre altele, despre fraude electorale, coaliția comunistă și mass-media publică părtinitoare. Cu excepția unor incidente izolate, când manifestanții au aruncat cu ouă sau sticle și sticle de plastic, care au început în jurul orei 11.40, demonstrația a rămas pașnică până în jur de 12.30, atunci când unele elemente violente din mulțime au pornit să arunce cu pietre în clădirea Președinției, iar apoi s-au mutat să atace clădirea Parlamentului. Un număr mare de demonstranți au rămas în Piața Marii Adunări Naționale și în fața Parlamentului și Președinției pentru cea mai mare parte a zilei, număr care a căzut la aproximativ 1.000 după ora 20.00. La miezul nopții poliția s-a deplasat pentru a dispersa cu forța mulțimea. [A se vedea mai jos „Folosirea forței în timpul reținerilor”.]

1. Evenimentele din preajma Președinției

Mulțimea de la Președinție a crescut rapid la 5.000-7.000 de demonstranți, chemând la noi alegeri, cerând să se pună capăt regimului Partidului Comuniștilor, liderii opoziției să ia loc în Parlament. În jurul orei 10.30 la Președinție au ajuns ofițerii de poliție ai regimentului SCUT în echipament de calmare a maselor, urmați la scurt timp după aceea de către ministrul Afacerilor Interne Gheorghe Papuc și vice-ministrul său, Valentin Zubic. La aproximativ 11.10 toți liderii opoziției au cerut manifestanților să revină în Piața Marii Adunări Naționale, dar echipamentele lor portabile de sunet nu erau suficient de puternice ca să ajungă la cea mai mare parte a manifestanților, astfel încât doar câteva sute de demonstranți au revenit în Piața Marii Adunări Naționale.

Privind retrospectiv, punctul de cotitură al demonstrațiilor s-ar situa la aproximativ 12.20, când autoritățile au amplasat un vehicul al pompierilor între sediul Președinției și mulțimea de patru-cinci mii de demonstranți. În acel moment în fața și pe partea dreaptă a sediului Președinției au fost dislocați aproximativ 100 de ofițeri de poliție SCUT și 20 de ofițeri de poliție FULGER, iar alți 100 de ofițeri de poliție SCUT s-au dislocat în jurul vehicolului pompierilor. În timp ce marea majoritate a mulțimii privea de pe margine, un grup de 20-30 de demonstranți au aruncat cu pietre în direcția

³⁵ Respectiva secțiune se bazează pe raportul preliminar al Centrului de Resurse pentru Drepturile Omului. A se vedea Centrul de Resurse pentru Drepturile Omului, Libertatea Întrunirilor în Republica Moldova: Reproducerea evenimentelor din 6-7 aprilie 2009.

³⁶ Interviu cu dr. Viorel Cibotaru, Chișinău, 2 iulie 2009.

vehiculului pompierilor și a ofițerilor de poliție poziționați în jurul vehiculului și Președinției. Poliția nu a răspuns aruncătorilor de pietre, în schimb s-a adăpostit în spatele scuturilor sale. Aparent încurajați de lipsa de reacție din partea poliției, aruncătorii de pietre au preluat rapid controlul vehiculului și l-au mutat într-o parte.

Imediat după atacul vehiculului de pompieri, personalul Președinției a părăsit clădirea prin ieșirile laterale. Apoi aproximativ 300 de ofițeri SCUT, FULGER și ai altor organe de drept au lansat o ofensivă și în aproximativ zece minute au eliberat spațiul dintre clădirile Parlamentului și Președinției de la str. Sfatul Țării la str. Maria Cibotari, pe o distanță de aproximativ 100 de metri. În acest timp, mulțimea s-a împărțit în două, iar poliția și câțiva demonstrați au aruncat cu pietre unii în alții timp de 10-15 minute. Apoi marea majoritate a poliției s-a retras înapoi la Președinție și Parlament, lăsând aproximativ 50 de ofițeri de poliție să se confrunte cu fiecare jumătate de mulțime. În timp ce aproximativ 200 de demonstrați aruncau cu pietre și forțau scuturile anti-revoltă, pe la 12.50 acești polițiști au început să se retragă spre ușile din față ale clădirilor Președinției și Parlamentului. Apoi majoritatea manifestanților rămași, în total cca 5.000, s-a mutat la scările clădirii Președinției. Doar 50 de polițiști au rămas în fața Președinției, iar restul poliției s-a deplasat în părți sau în spatele clădirii.

Între orele 13.00 și 14.00, în timp ce restul mulțimii privea, aproximativ 200-300 de protestatari violenți au distrus ferestrele primelor trei-patru etaje ale Președinției și au incendiat cantina clădirii. La un moment dat autoritățile au folosit un jet de apă din interiorul clădirii pentru a elibera scările din față, dar manifestații s-au întors când jetul a fost oprit. La aproximativ 13.30 câțiva demonstrați au intrat în negocieri cu agenții de pază ai Președinției ca să pătrundă în clădire, ceea ce s-a și întâmplat după ce poliția a părăsit clădirea. Apoi elementele violente din mulțime au vandalizat primele două etaje ale clădirii, înainte ca agenții de pază să împiedice intrarea lor la etajul trei. Inexplicabil, agenții nu au împiedicat doi demonstrați să arboreze drapelul UE în partea de sus a clădirii, iar mai târziu, la aproximativ 14.30, în partea de sus a clădirii lângă drapelul UE a apărut și drapelul românesc. Vandalizarea etajelor de jos ale clădirii a continuat în restul zilei, iar agenții de pază ai clădirii și câțiva demonstrați au supravegheat excursiile pe acele etaje de la aproximativ ora 16.00.

La aproximativ 14.20 liderii partidelor de opoziție, în continuare utilizând echipamente portabile de sunet simple, au cerut demonstraților să ignore instigarea la violență și să revină în Piața Marii Adunări Naționale. Câteva sute de demonstrați au urmat liderii opoziției înapoi în Piața Marii Adunări Naționale.

După vandalizarea sediului Președinției, aproximativ 200 de demonstrați violenți s-au deplasat spre Parlament.

2. Evenimentele din preajma Parlamentului

Așa cum a procedat și la Președinție, poliția de la Parlament s-a retras în părți, în spate și în interiorul clădirii la aproximativ 13.00. Apoi, puțin după 13.10, un grup de aproximativ 300 de manifestați violenți dintr-o mulțime pașnică mai mare de circa 3.000-4.000 de demonstrați au spart geamurile și au intrat în mai multe birouri de la primul etaj. Demonstrații violenți au continuat să arunce cu pietre în Parlament, să spargă geamuri până la etajul al treilea și al patrulea, totodată au folosit materiale jefuite din clădire pentru a face un rug. La aproximativ 13.30 biroul de permise, situat pe partea dreaptă a clădirii Parlamentului, a fost de asemenea incendiat.

La aproximativ 14.30, când marea majoritate a manifestaților și trecătorilor priveau de la o distanță de aproximativ o sută de metri, un grup de aproximativ 200 de demonstrați violenți au încercat să forțeze ușile din față ale Parlamentului, reușind la aproximativ 15.15 să le deschidă. Poliția a oprit câțiva demonstrați care încercau să intre la parter, în timp ce alți demonstrați au negociat retragerea poliției aflată încă în clădire, care, în cele din urmă, a avut loc în jurul orei 15.45. Un grup de 50-75 de polițiști au prevenit un alt grup de 150-200 de demonstrați care aruncau pietre și care au încercat să pătrundă prin intrarea din spate a Parlamentului de pe str. Sfatul Țării și au incendiat mai multe vehicule de pompieri. Acele ciocniri au continuat timp de aproximativ o oră.

Ultimii ofițeri de poliție s-au retras din imediata apropiere a clădirii Parlamentului la aproximativ 16.00, iar în jurul orei 16.20 în partea de sus a clădirii a apărut drapelul UE³⁷. De la 16.30 la 19.00, în jur de 100 de demonstranți au aruncat mobilier, echipamente de birou și hârtii din Parlament, în timp ce alți manifestanți pur și simplu făceau turul clădirii în calitate de reprezentanți ai manifestanților, iar agenții de pază ai Parlamentului urmăreau totul de la parter. Pe la 20.00 demonstranții au părăsit clădirea și Parlamentul a rămas sub controlul efectiv al agenților de pază ai Parlamentului, care au împiedicat intrările ulterioare. Un grup mai mic de demonstranți a rămas în fața Parlamentului până noaptea târziu, menținând rugurile aprinse și distrugând proprietatea aruncată din clădire.

C. Bălți, 7 aprilie 2009

Participanții la demonstrația din 7 aprilie 2009 din Bălți au povestit Grupului de criză că ziua a început cu o mică acțiune de protest la ora 15.00, la care au participat 50-80 de persoane care au mers în piața principală, au scandat pentru o scurtă perioadă de timp și apoi s-au dispersat, după ce au decis să se întâlnească din nou la ora 18.00. Spre 18.30 a doua demonstrație a atras aproximativ 1500 de persoane, care au mers pașnic în piața principală, au scandat sloganuri anti-comuniste și au cerut noi alegeri. Deși ofițerii de poliție în haine civile și ofițerii în uniformă neagră cu scuturi de calmare a maselor erau prezenți în masă, poliția nu a acționat pentru a proteja demonstrații de violență membrilor unui grup de tineri afiliați Partidului Comunist și cunoscuți pentru atacurile lor anterioare asupra susținătorilor partidelor de opoziție.

X.Y. a povestit Grupului de criza că el s-a dus în piața principală la aproximativ 18.00 sau 18.30 pentru a-și lua fiul său acasă, dar a avut dificultăți în găsierea lui în marea mulțime de oameni, care a fost deja împărțită între Primărie și statuia lui Ștefan cel Mare. Poliția în echipament de calmare a maselor a întors mulțimea înapoi lângă Primăria atunci când aceasta a început să meargă spre strada Eminescu, și apoi din nou, atunci când ea a încercat să meargă spre statuia lui Ștefan cel Mare. „În ambele cazuri eu am simțit că soldații provocau tinerii... Apoi mulțimea s-a mutat spre Liceul M. Eminescu, care este aproape de penitenciar. În partea din față a Liceului strada a fost din nou blocată de către poliție. Dintr-o dată, două persoane necunoscute m-au împins în jos, mi-au sucit mâinile și m-au dus la porțile penitenciarului. Toate acestea s-au întâmplat în jurul orei 20.00. Cred că poliția prin acțiunile sale în mod intenționat a împins protestatarii la locul respectiv [pentru a facilita reținerea lor].”³⁸

L.M. a fost într-o altă parte a mulțimii când a fost reținut, dar ne-a relatat aceeași situație despre modul în care o combinație a poliției obișnuite, celei în haine civile și a poliției de calmare a maselor au îndreptat demonstrații pe străzile laterale mai mici, înainte de a începe reținerile în masă:

Poliția obișnuită [poliția de patrulă și santinelă] ne-a împiedicat să ne mișcăm în orice direcție, în afară de una singură. Poliția [de patrulă și santinelă] băteau în scuturile lor. Noi puteam merge doar spre parc și totul era pașnic, până când am ajuns pe drumul de lângă parc. Acolo erau doi sau trei tipi, vorbind în rusă, cu fețele acoperite cu tricourile lor, care au luat containerele de gunoi, le-au răsturnat și au aruncat gunoiul, și s-au ridicat în picioare pe containere, zicând: „Veniți băieți, hai, veniți!” ca să încurajeze mulțimea să facă la fel. Acolo au fost și oameni în civil de la [un grup de tineri afiliați Partidului Comunist], care erau mai în vârstă, de vreo 40 de ani. Ei se evidențiau, deoarece adevărații demonstranți erau tineri, de aproximativ 12-24 de ani...

³⁷ Au existat speculații în ceea ce privește apariția într-o înregistrare video a vice-președintelui Parlamentului, Vladimir Țurcan, instruind niște indivizi să plaseze drapelul UE pe Parlament, și poliția în uniformă, însoțind persoanele care au plasat drapelul. Potrivit autorităților, Țurcan a fost de acord să permită demonstrațiilor să arboreze drapelul într-un efort de a calma mulțimea. Serviciul de presă al Procuraturii Generale, „Vizavi de arborarea drapelului UE pe clădirea Parlamentului”, 7 iulie 2009, <http://www.procuratura.md/md/newslst/1211/1/2853/> (accesat la 6 august 2009).

³⁸ Interviu cu X. Y., Bălți, 4 iulie 2009.

Am ajuns la o intersecție unde am fost opriți de către poliția cu scuturi și bastoane, iar un bărbat era într-o mașină militară specială – o dubiță cu protecție specială. El încerca să folosească dubița pentru a împinge mulțimea înapoi. Unul dintre instigatori a lovit dubița și a urcat pe capotă. Dubița accelera motorul și se împingea în mulțime. A fost foarte periculos. Mai multe persoane au fost lovite de dubiță, poate primele trei rânduri de demonstranți au fost lovite. Asa că mulțimea a fost nevoită să se divizeze. Unii s-au dus spre zona rezidențială și după au venit înapoi, iar apoi toată mulțimea a fost împinsă pe un singur drum. Acolo noi ne-am divizat din nou și apoi cu toți împreună ne-am întors în piața principală lângă teatru. Aceasta e aproape de biroul de pașapoarte și casa cu havuz. Dar acum acolo erau mai mulți instigatori, de 30-40 de ani. Dar ei nu făceau nimic. Am văzut oameni în haine civile care le făceau semne din mâini să aștepte.

Ne-am dus pe o stradă mică între clădirea primăriei și cinematograful și am întors la stânga pe bulevard. Acolo, la intersecția unde se poate trece înapoi în piața principală, erau niște persoane agitate, care ne-au spus să ne întoarcem în piața principală. Dar unii din mulțime au vrut să meargă la universitate, iar alții au vrut să meargă într-un alt sector în care locuiesc studenții... Așa că mulțimea s-a împărțit. Eu eram într-un grup de aproximativ 80 de persoane care am mers puțin în direcția căminelor studențești și apoi ne-am întors spre universitate. În timp ce ne îndreptam în acea direcție, am văzut un grup mai mare a mulțimii și am încercat să ne alăturăm lor, dar am fost separați de către poliție înainte ca să putem să ne alăturăm la restul mulțimii. Acolo a fost un instigator de aproape 30 de ani, care a luat din mulțime un băiat de aproximativ 15 de ani și l-a lovit în cap cu pumnul și băiatul a căzut jos. Așa că noi am fugit înapoi în cealaltă parte. Am alergat pe o stradă rezidențială. A fost o greșeală – era o altă stradă care ne-ar fi condus spre universitate – în schimb, mulțimea a mers pe o altă stradă care ne-a dus spre strada Independenței, unde era un rând lung de polițiști în uniformă și îmbrăcați civil, iar apoi un alt rând de polițiști ne-a blocat din partea cealaltă. Așa că am fost înconjurați. Noi eram o mulțime mică pe atunci, poate vreo 450 de oameni, așa că noi doar am scandat. Am stat acolo cam o jumătate de oră. Era în jur de 7.30 seara și noi eram obosiți, așa că ne-am spus să mergem acasă. Unii s-au dus acasă, iar unii au mers în piața principală la statuia lui Ștefan cel Mare. Acolo la statuie erau aproximativ 250 sau 300 de oameni în total, se făcuse deja târziu. Acolo erau o mulțime de instigatori, dar și mulți trecători. În acel moment au început reținerile. Oamenii stăteau în grupuri: protestarii într-un grup mic, trecătorii în grupuri mici, iar într-o parte instigatorii. Priveam poliția în uniforme cum bătea oameni, cum lua oameni din mulțime și îi împingea în mașinile de poliție. Am văzut instigatori care băteau oamenii din mulțime³⁹.

³⁹ Interviu cu L. M., Bălți, 4 iulie 2009.

IV. Abuzurile poliției în timpul demonstrațiilor și reținerilor

Între 6 și 8 aprilie 2009 autoritățile moldovenești au dislocat sute de polițiști, printre care poliție obișnuită, studenți ai Academiei de poliție, poliția „Servicii Operative”, Regimentul santinelă și patrulă din Bălți, precum și două unități de elită ale Moldovei – unitatea mobilă FULGER pentru combaterea criminalității, care raportează direct ministrului Afacerilor Interne, și regimentul SCUT al Comisariatului General de Poliție din municipiul Chișinău⁴⁰. Așa cum demonstrează prezentul raport, în loc să folosească aceste forțe pentru a proteja drepturile manifestanților la întrunire pașnică, la 7 aprilie 2009 poliția în mare măsură a eșuat în tentativa de a controla elementele violente din mulțime și, în schimb, a acționat pentru a reține demonstrații pașnici și demonstrații suspectați. Multe dintre aceste rețineri au fost arbitrare și efectuate cu forța brutală împotriva persoanelor care au opus puțină rezistență poliției sau nu s-au opus deloc. Într-un număr de cazuri, poliția a acționat pentru a aresta jurnaliștii care au încercat să facă reportaje cu privire la comportamentul lor abuziv, iar în unele cazuri, au supus jurnaliștii la aceleași violențele ca și demonstrații. În plus, perioada celor mai violente rețineri – noaptea târziu din 7 spre 8 aprilie 2009, atunci când erau prezenți cei mai puțini jurnaliști sau monitori ai drepturilor omului – și bazarea pe un număr mare de polițiști în haine civile și mascați în timpul acestor rețineri sugerează o strategie de ascundere a identității polițiștilor, pentru a face mai dificil ca ofițerii de poliție să fie trași la răspundere pentru comportamentul ilegal.

A. Folosirea pe larg a polițiștilor mascați și în haine civile

Martorii prezenți la demonstrațiile din 6 și 7 aprilie 2009 au raportat că mulți din polițiștii prezenți purtau haine simple, iar începând cu 7 aprilie unii ofițeri de poliție purtau măști care să le acopere fețele. Ofițerii de poliție mascați sau în haine civile sunt vizibili în multe fotografii și înregistrări video ale demonstrațiilor disponibile public, iar Grupul de criză a documentat 36 de cazuri în care ofițerii în haine civile au reținut demonstrații suspectați⁴¹.

Precum demonstrează mărturiile din secțiunile ulterioare ale acestui raport, într-un număr de cazuri ofițerii de poliție în haine civile au reținut manifestații suspectați fără să se identifice ca reprezentând poliția. De exemplu, avocații contractați de către Institutul pentru Drepturile Omului în numele Grupului de criză au apărut 15 persoane reținute de către polițiști îmbrăcați în civil; doar într-un singur caz persoana care a efectuat reținerea s-a identificat ca ofițer de poliție. Neidentificarea ofițerilor de poliție în haine civile ca fiind reprezentanți ai poliției este deosebit de îngrijorătoare, deoarece, în cel puțin 90 din 123 de cazuri în care Grupul de criză a fost în măsură să stabilească motivul contravențiilor administrative, persoanele au fost inițial acuzate de a nu se subordona poliției sau de rezistență la ordinele unui ofițer de poliție, mărind posibilitatea ca un număr semnificativ de persoane să fi fost reținute sau chiar condamnate ca fiind „nesubordonate” cuiva pe care nu l-au știut

⁴⁰ Această evaluare se bazează pe monitorizarea directă a demonstrațiilor și studierea înregistrărilor video ale demonstrațiilor. Ministerul Afacerilor Interne nu a răspuns la întrebările adresate de către Grupul de criză vizavi de numărul și tipul forțelor dislocate de acesta, instruirea lor în ce privește controlul mulțimilor și demonstrațiilor, echipamentul și uniforma lor. Scrisoarea lui Victor Ursu, Directorul Fundația Soros – Moldova, către vice-ministrul Afacerilor Interne Valentin Zubic, din 31 iulie 2009; Scrisoarea vice-ministrului Afacerilor Interne Valentin Zubic către Victor Ursu, Directorul Fundației Soros – Moldova, din 24 august 2009.

⁴¹ Din 106 cazuri în care erau disponibile informații cu privire la hainele ofițerilor de poliție.

că era ofițer de poliție.⁴² În multe alte cazuri, ofițerii de poliție responsabili pentru tortură sau rele tratamente în timpul reținerii sau în secțiile de poliție purtau haine civile, uniforme fără semne de identificare sau măști care ascundeau identitatea lor, ceea ce a făcut dificil pentru majoritatea victimelor să identifice ofițerii care au comis aceste infracțiuni⁴³.

Standardele internaționale cer ca polițiștii „în timpul intervenției, în mod normal, să facă dovada statutului său și a identității profesionale”. [A se vedea mai jos „Standardele Internaționale de menținere a ordinii publice în timpul demonstrațiilor”.] În anumite circumstanțe foarte limitate, utilizarea poliției în haine civile și poliției mascate poate fi justificată, de exemplu atunci când poliția acționează sub acoperire ca parte a unei urmăriri penale în derulare, sau atunci când un ofițer de poliție ar putea fi expus riscului de represalii pentru acte legale dacă identitatea sa ar deveni cunoscută unei organizații criminale. Cu toate acestea, niciunul din aceste posibile scenarii nu se aplică activității polițienești în timpul demonstrațiilor din aprilie 2009, iar Ministerul Afacerilor Interne nu a răspuns la solicitarea Grupului de criză vizavi de motivele utilizării pe scară largă a ofițerilor de poliție în haine civile și mascați⁴⁴. În absența unor informații contrare, Grupul de criză poate doar concluda că intenția autorităților a fost să protejeze ofițerii de poliție de eventuala urmărire penală pentru actele ilegale comise; și într-adevăr, procurorii au folosit prevalența ofițerilor mascați ca o justificare pentru neîndeplinirea obligației procuraturii de a urmări în mod eficient acuzațiile de tortură și rele tratamente. Primul adjunct al Procurorului General al Republicii Moldova a atribuit lipsa de acțiune a instituției sale în investigarea a 97 de reclamații oficiale de abuz a poliției dificultăților cu care se confruntă procurorii în identificarea ofițerilor de poliție individuali, spunând că „Este foarte dificil de a dovedi că un ofițer de poliție mascat a comis tortură. În rețineri au fost implicați aproape 280 de ofițeri ai forțelor speciale, dar este greu de dovedit cine [a comis abuzurile concrete]. Doar în cazul lui Mătăsaru știm sigur pe cine să acuzăm, dar în toate celelalte cazuri reclamanții vorbesc de polițiști cu măști⁴⁵. De fapt, într-un număr de cazuri investigate de Grupul de criză deținuții au afirmat că vor recunoaște ofițerii de poliție care i-au supus abuzurilor, dacă i-ar vedea din nou, iar în unele cazuri deținuții știau chiar numele unuia sau mai multor ofițeri care i-au lovit. [A se vedea mai jos „Răspunsul inadecvat al Guvernului”.]

B. Rețineri arbitrare în timpul demonstrațiilor și după încheierea acestora

Autoritățile moldovenești nu au publicat o listă completă a persoanelor deținute în legătură cu evenimentele din aprilie, iar datele pe care le-au difuzat erau adesea contradictorii și nu reușeau

⁴² Acestea includ 75 de acuzații de huliganism nu prea grav și de nesubordonare în conformitate cu Codul cu privire la contravențiile administrative, articolele 164 și 174; 3 – pentru nesubordonare ofițerului de poliție în conformitate cu articolul 174; 4 – pentru ultragierea unui ofițer de poliție în conformitate cu articolul 174/6; 2 – pentru opunere de rezistență unui ofițer de poliție și ultragierea unui ofițer de poliție în temeiul articolului 174/5 și 174/6; și 6 – pentru opunere de rezistență unui ofițer de poliție în conformitate cu articolul 174/5.

⁴³ De exemplu, ofițerii de poliție în haine civile au bătut oameni în 27 din 52 de cazuri în care Grupul de criză a fost în măsură să stabilească dacă pentru bătăile în timpul reținerii au fost responsabili ofițeri în uniformă sau în haine civile.

⁴⁴ Scrisoarea lui Victor Ursu, Directorul Fundația Soros – Moldova, către vice-ministrul Afacerilor Interne Valentin Zubic, din 31 iulie 2009; Scrisoarea vice-ministrului Afacerilor Interne Valentin Zubic către Victor Ursu, Directorul Fundației Soros – Moldova, din 24 august 2009.

⁴⁵ Anatol Mătăsaru a susținut că poliția în haine civile l-a reținut în fața casei sale pe 8 aprilie 2009, l-a bătut zdravăn când se afla în arest la Comisariatul General de Poliție, i s-a refuzat tratamentul medical, iar apoi, când a devenit public un film cu leziunile lui, a fost transferat la Penitenciarul 13, unde colegii lui deținuți au abuzat de el în continuare, lucru știut și aprobat de autoritățile penitenciarului. Interviu cu Vasile Pascari, primul adjunct al Procurorului General, Oleg Moruz, Șeful Departamentului de urmărire penală, Eduard Harunjen, șeful secției urmărire penală, Nicolae Dmitriev, procurorul militar pentru Chișinău și Anatol Parnau, șeful secției Colaborare internațională, Chișinău, 3 iulie 2009; Mătăsaru c. Moldovei, Cererea nr. 20253/09, depusă la Curtea Europeană a Drepturilor Omului pe 20 aprilie 2009, la www.echr.coe.int.

să țină cont de sutele de rețineri⁴⁶. De exemplu, Grupul de criză a fost în măsură să determine data reținerii în 411 cazuri din cele 674 examinate. Dintre acestea, 394 de rețineri au avut loc în perioada de la 7 până la 12 aprilie 2009. Cu toate acestea, la sfârșitul lunii aprilie 2009, Ministerul Afacerilor Interne a informat Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei, Thomas Hammarberg, că în urma acțiunilor din 6-7 aprilie 2009 avea reținute 106 persoane suspectate de infracțiuni penale și 216 persoane acuzate administrativ, cu un total de numai 322 de rețineri. Mai mult decât atât, din moment ce Ministerul Afacerilor Interne nu a recunoscut alte noi rețineri în urma vizitei Comisarului Hammarberg, aceasta înseamnă că Ministerul Afacerilor Interne nu a raportat cel puțin 352 de rețineri documentate de către Grupul de criză până la data de 29 iulie 2009.

Grupul de criză este de părere că eșecul autorităților de a furniza informații cuprinzătoare și detaliate cu privire la toate reținerile în legătură cu demonstrațiile din 6-8 aprilie 2009, inclusiv datele și motivele reținerilor și eliberărilor, precum și informațiile cu privire la orice acuzații ulterioare, are intenția să camufleze un model de detenție arbitrară. Multe dintre reținerile și arestările investigate de Grupul de criză par să fi fost arbitrare, fie pentru că acestea nu sunt bazate pe o suspiciune rezonabilă că persoana a săvârșit o infracțiune, și atunci ele depindeau de aplicarea arbitrară a formulării vagi a contravențiilor administrative sau, cum demonstrează secțiunile ulterioare, acestea nu au respectat normele procedurale de bază din legislația Republicii Moldova; într-un număr de cazuri, reținerile și arestările ulterioare au fost arbitrare din multiple motive. Dreptul internațional interzice privarea arbitrară de libertate, aceasta fiind o încălcare a dreptului la libertatea și la securitatea persoanei [A se vedea mai jos „Obligațiile legale internaționale ale Republicii Moldova”.]

1. Rețineri în lipsa unei suspiciuni rezonabile

Cu toate că este dificil să se cunoască circumstanțele exacte ale reținerii în toate cazurile, o serie de factori sugerează că multe au avut loc în lipsa unei suspiciuni rezonabile a activității criminale. În primul rând, într-un număr de cazuri investigate de Grupul de criză, procurorii au justificat reținerile cu formulare-„tip” de acuzații și mandate de arest, care par să aibă prea puțină legătură sau chiar nicio legătură cu realitatea cazurilor individuale⁴⁷. În alte cazuri, procurorii au cerut, iar instanțele au fost de acord, să extindă mandate de arest preventiv, fără a oferi argumente de justificare a detenției extin-

⁴⁶ Ministerul Afacerilor Interne a informat Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei la sfârșitul lunii aprilie 2009 că poliția a reținut 106 persoane suspectate de infracțiuni și 216 persoane suspectate de contravenții administrative. Aceste statistici sunt contrazise de propriile liste ale MAI: MAI a publicat o listă de 86 de persoane reținute suspectate de infracțiuni pentru data de 11 aprilie 2009 și 108 persoane în stare de arest preventiv în așteptarea urmăririi penale pentru data de 14 aprilie 2009; ultima listă nu este cumulativă, deoarece îi lipsesc unele nume de pe lista precedentă și include nume noi. Cele două liste includ doar numele, data nașterii, domiciliul, instituția de învățământ sau locul de muncă, iar lista din 14 aprilie 2009 – și data reținerii/ data arestării. În plus, MAI a publicat o listă de 129 de persoane reținute suspectate de contravenții administrative pentru data de 11 aprilie 2009 și o listă de 63 de persoane care au fost condamnate la detenție administrativă pentru data de 14 aprilie 2009. Din nou, a doua listă nu este cumulativă și pare să excludă persoane din prima listă, care nu au fost condamnate la detenție administrativă sau a căror durată de detenție administrativă s-a terminat până la 14 aprilie 2009. Aceste două liste de contravenții administrative includ doar numele, data nașterii, domiciliul, instituția de învățământ sau locul de muncă și sancțiunea administrativă. Raport de Thomas Hammarberg, Comisar pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei, Ca urmare a vizitei sale în Moldova la 25-28 aprilie 2009, CommDH (2009) 27, 17 iulie 2009, para. 10; Ministerul Afacerilor Interne, lista persoanelor reținute, arestate în legătură cu evenimentele din 6-8 aprilie 2009, din 14 aprilie 2009, <http://www.mai.md/arhiva/stiri/20090413> (accesat la 3 august 2009); Ministerul Afacerilor Interne, lista persoanelor reținute și documentate administrativ pe (art. 164, 174, 174/1, 174/5-6, 174/15 CCA) și sancțiunile administrative aplicate la data de 14 aprilie 2009, <http://www.mai.md/arhiva/stiri/20090413> (accesat la 3 august 2009).

⁴⁷ De exemplu, avocații de la Biroul de avocați „Avocații Publici” au apărat 12 persoane cărora li s-a aplicat arestul preventiv. În fiecare caz, decizia de arest doar repetă limbajul Codul de procedură penală, fără a oferi nicio analiză a motivului pentru arestul preventiv aplicat. Interviu cu Igor Ciobanu, Director, Biroul de avocați „Avocații Publici”, și avocații publici Olesia Doronceanu și Veronica Mihailov, Chișinău, 3 iulie 2009.

se⁴⁸. În al doilea rând, o serie de oameni intervievați de Grupul de criză au descris că au fost reținuți cu un număr mare de alte persoane, niciuna din ele nefiind implicată în acte criminale la momentul reținerii lor. În unele cazuri acestea au fost persoanele care au fost reținute în seara zilei de 7 spre 8 aprilie 2009, atunci când autobuze întregi de oameni au fost luate în custodie, ceea ce face foarte puțin probabil ca poliția să fi avut informații specifice cu privire la orice pasager în parte. În alte cazuri, poliția pare să fi ridicat la întâmplare persoanele care erau în zona centrală a orașului la un moment dat, sau persoanele selectate în funcție de îmbrăcămintea lor, mai ales cei care purtau haine de sport și tunsori scurte-ras, uneori asociate cu cultura de bandă. Precum demonstrează mărturiile din aceeași secțiune și din următoarele secțiuni, deseori reținerile erau efectuate cu exces de forță.

Pe 8 aprilie 2009, între orele 01.00 și 02.00, ofițerii de poliție în civil au reținut-o pe J.R. de 17 ani, când ea a trecut prin Piața Marii Adunări Naționale în timp ce se întorcea acasă de la o discotecă. Polițiștii Comisariatului sectorului Centru au bătut-o în mod repetat, i-au negat accesul la un avocat sau medic, au extorcat sute de dolari de la tutorele ei pentru promisiunea de eliberare a J.R. și au cerut ca tutorele să le achite mâncarea fast-food și cartelele de telefon. În cele din urmă, poliția a eliberat-o pe J.R. după trei zile, fără a explica motivul reținerii ei⁴⁹.

a) Cazul lui A.B. de 14 ani

Grupul de criză a colectat informații cu privire la 82 de cazuri de minori luați în custodia poliției, inclusiv trei minori sub vârsta de 14 ani (și, respectiv, sub vârsta de răspundere penală în Republica Moldova) și 13 minori între 14 și 16 ani (și, astfel, sub vârsta minimă de răspundere penală pentru toate infracțiunile, în afară de cele mai grave)⁵⁰. Minorii au raportat bătăi ale poliției în timpul reținerii în 27 din cele 44 de cazuri, în care Grupul de criză a fost în măsură să colecteze informații cu privire la tratamentul minorilor în timpul reținerii. Cazul lui A.B. de 14 ani este deosebit de notabil pentru abuzurile sale și nivelul de violență a poliției. Ministerul Afacerilor Interne a refuzat să ofere Grupului de criză informații privind numărul de minori reținuți suspectați de săvârșirea infracțiunilor, spunând doar că a reținut trei minori suspectați de săvârșirea contravențiilor administrative, pe care i-a eliberat după ce a discutat cu părinții lor⁵¹.

La 10 aprilie 2009 ofițerii de poliție în civil l-au reținut pe A.B. de 14 ani împreună cu un prieten de-al său, i-au dus pe băieți într-o zonă împădurită și i-au bătut atât de brutal, încât A.B. a pierdut cunoștința. Apoi A.B. în stare de inconștiență, cu oasele fracturate, a fost luat la secția de poliție Buiucani, iar mai târziu a fost eliberat fără a fi acuzat. La secția de poliție el nu a primit niciun fel de tratament medical, cu toate că leziunile sale au fost atât de grave, încât mai târziu el a fost spitalizat și tratat medical din cauza fracturilor multiple pe care le avea. Plângerea lui de tortură, care a fost mediatizată în mass-media din Moldova, este una din doar patru reclamații de tortură pe care Procuratura a fost de acord să le investigheze din iulie 2009.⁵²

⁴⁸ De exemplu, conform spuselor avocatului, la 8 mai 2009 și la 6 iunie 2009, Curtea de Apel a aprobat cererile de extindere a arestului preventiv de 30 de zile din 10 aprilie 2009 împotriva lui Anatol Mătăsaru, cu toate că solicitările procurorului doar repetau aceleași argumente precum cererea inițială de detenție preventivă. Mătăsaru a înaintat un dosar la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, acuzând tortură și rele tratamente în timpul reținerii și în custodia poliției, precum și la Penitenciarul 13, unde și-a ispășit perioada sa de detenție preventivă. Interviu cu Victor Panțâr, avocat, Chișinău, 6 august 2009, și examinarea dosarului; Mătăsaru c. Moldovei, Cererea nr. 20253/09, depusă la Curtea Europeană a Drepturilor Omului pe 20 aprilie 2009.

⁴⁹ Interviu cu tutorele J.R., nume fals, 11 iunie 2009.

⁵⁰ Codul Penal al Republicii Moldova, art. 21.

⁵¹ Scrisoarea vice-ministrului Afacerilor Interne Valentin Zubic către Victor Ursu, Directorul Fundației Soros – Moldova, din 24 august 2009.

⁵² Procuratura a inițiat, de asemenea, o investigație penală în cazul a trei reclamații în conformitate cu articolul 328 al Codului Penal, cu privire la excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, și într-o reclamație în conformitate cu articolul 152 alineatul (2) al Codului Penal, privind vătămarea intenționată a integrității corporale. Comentarii ale autorităților moldovenești asupra Raportului dlui Thomas Hammarberg, Comisar pentru Drepturile Omului al Consiliului European, cu privire la vizita sa în Moldova la 25-26 aprilie 2009, în Raport de Thomas Hammarberg, Comisar pentru Drepturile Omului al Consiliului European, Ca urmare a vizitei sale în Moldova la 25-28 aprilie 2009, pag. 14.

A.B. a povestit Grupului de criză că, scurt timp după amiază, pe 10 aprilie 2009, el a mers la Piața Centrală să-și cumpere instrumente pentru bicicletă:

În timp ce mă întorceam pe lângă McDonald's, m-am întâlnit cu prietenul meu [numele nu se indică], pe care îl cunoșteam de vreo două zile, din 8 aprilie ... Cum nu am cumpărat nimic, i-am propus [prietenului meu] să mergem acasă pe jos ... Când am traversat strada în apropierea clădirii Guvernului, am văzut o persoană în haine sport Adidas albastre care alerga spre noi din spate, alerga în aceeași direcție în care mergeam noi. Și eu purtam îmbrăcăminte sport, dar cu glugă la jachetă. Noi ne-am întors să ne uităm la tipul care alerga, dar, în timp ce ne uitam, el s-a oprit brusc și m-a apucat de glugă.

Alergătorul îmi ținea mâinile la spate. În același timp, o altă persoană în haine civile a venit să-l ajute pe cel care alerga. Acesta purta pantaloni și o jachetă de piele și era un bărbat mai fizic decât alergătorul. Bărbatul în pantaloni a spus: „De ce ai spart ferestrele de la Președinție și de la Parlament?”

Era aproximativ ora 2 după amiază, deoarece, chiar înainte de a traversa strada, noi am întrebat pe cineva cât e ora.

Era o mașină particulară, un Opel Vectra, și [prietenul meu] și cu mine am fost împinși în mașină. Cei doi bărbați în civil ne-au dus într-un loc pe care nu-l știam. Ei nu s-au prezentat, dar tot drumul ne-au vorbind într-un limbaj urât, spunând că o să ne omoare. A durat aproximativ 15 minute până am ajuns acolo. Când au deschis ușa, ei m-au lovit în cap și în alte părți și, la un moment dat, mi-am pierdut cunoștința.

Următorul lucru de care îmi aduc aminte este că m-am trezit în subsolul Comisariatului de poliție Buiucani. L-am recunoscut, pentru că am mai fost acolo. Apoi, doi oameni în haine civile m-au dus sus. Sus am văzut un căpitan de poliție, care ședea și fuma și nu zicea nimic. Nu-mi amintesc nimic altceva.

La aproximativ 4.30, ei m-au aruncat lângă școala mea. M-au dus acolo cu aceeași mașină, dar nu știu dacă au fost aceleași persoane. Niciodată nu au spus de ce au făcut asta.

A.B. consideră că poliția l-a ales pe el pentru că le era cunoscut din cauza problemelor anterioare pe care le-a avut la școală, care însă nu au dus la detenție din cauza vârstei sale tinere, și pentru că a fost prezent în centrul orașului pe 8 aprilie:

Cred că poliția m-a căutat. Poliția m-a urmărit pe 8 și pe 9 aprilie, dar nu au reușit să mă prindă. La 8 aprilie, eu mergeam pe jos în zona centrală și poliția urmărea oamenii și îi trântea la pământ și îi lovea cu capul de pământ. Dar eu am fugit. Apoi, pe 9 aprilie, am jucat fotbal pe un stadion, și trei polițiști în haine civile au venit și m-au luat la Comisariat, dar mai târziu mi-au dat drumul. Mi-au spus că m-au luat pentru că am fost în centrul orașului în timpul evenimentelor, dar eu le-am spus: „Nu am fost acolo, arătați-mi niște dovezi”. Și apoi mi-au dat drumul. Eu nu m-am văzut cu niciun avocat sau cu vreun procuror și nu am semnat nici un fel de documente, de fiecare dată când am fost reținut. La 9 aprilie, ei mi-au dat drumul după 15 minute. Asta s-a întâmplat la secția specială de investigații [a Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției], aproape de aici. Cred că poliția continua să mă hărțuiască pentru că purtam haine sport și pentru că, de obicei, mă tund scurt.

2. Norme administrative vag formulate și aplicate arbitrar

După cum s-a menționat mai devreme, la sfârșitul lunii aprilie 2009, Ministerul Afacerilor Interne a declarat că a reținut 106 persoane suspectate de comiterea infracțiunilor și 216 persoane suspectate de comiterea contravențiilor administrative în legătură cu demonstrațiile din 6-8 aprilie 2009, un număr semnificativ mai mic decât reținerile documentate de Grupul de criză pen-

tru aceeași perioadă. Grupul de criză a avut posibilitatea să colecteze informații privind tipul de sancțiuni administrative emise în 123 din aceste cazuri; în 102 cazuri, persoanele au fost suspectate de încălcarea articolului 164 (huliganism nu prea grav) și / sau articolului 174 (nesubordonare cu rea-voință dispoziției sau cererii legitime a colaboratorului poliției), două contravenții vag formulate, pe care poliția din Moldova le utilizează ca mijloc de control social, dar și deoarece Codul cu privire la contravențiile administrative le permite să eludeze prevederile privind protecția fundamentală a suspectilor de infracțiuni.⁵³ În special, acuzația de huliganism nu stabilește nicio limită pentru durata cât un suspect poate fi reținut fără o examinare judiciară.⁵⁴ Mecanismul Național de Prevenire a Torturii al Republicii Moldova a criticat anterior utilizarea pe scară largă și arbitrară a acestor articole la Chișinău, constatând că „majoritatea ofițerilor de poliție nu au o pregătire profesională corespunzătoare pentru a ști exact în ce condiții pot aresta un suspect de comiterea unei contravenții administrative”.⁵⁵

Poliția pare să fi folosit în mod curent ambele acuzații pentru a justifica reținerea demonstranților atunci când nu a avut nicio dovadă a activității infracționale, precum în cazul J.K., pe care poliția a reținut-o în centrul orașului noaptea pe 7 aprilie 2009, în timp ce ea aștepta un prieten în centrul Chișinăului ca să se poată întoarce în satul lor de baștină împreună. J.K. a povestit Grupului de criză:

La miezul nopții, marea majoritate a oamenilor au plecat din Piața Marii Adunări Naționale. Eu și niște prieteni de ai mei așteptam o altă persoană, ca să putem merge acasă. Eram lângă Arcul de Triumf. Era foarte frig și eu eram ușor îmbrăcată, așa că eu și [ruda mea] ne-am dus la microbuz. Eram la oarecare distanță de Piață. Când am ajuns aproape de microbuz, am auzit împușcături și am început să fugim. Am ajuns la microbuz și am plecat. Când eram aproape de ieșirea din Chișinău, o mașină de poliție a oprit microbuzul. Ei au cerut actele de la șofer, dar el nu a vrut să le dea. Apoi a sosit un autobuz de poliție al Forțelor Speciale și a înconjurat microbuzul. Doi de la Forțele Speciale s-au așezat lângă șofer și l-au impus să conducă spre secția de poliție. Ei au spus: „Stai liniștit, nu intra în panică: sau va fi mai rău [pentru tine]”. Ei nu au spus unde ne ducem.⁵⁶

Mai târziu, J.K. a fost acuzată de huliganism nu prea grav și nesubordonare unui colaborator de poliție, conform Codului cu privire la contravențiile administrative lui și a fost condamnată la cinci zile de arest administrativ.⁵⁷

⁵³ Legislația Republicii Moldova face diferență între infracțiuni care sunt cuprinse în Codul penal și delictе mai mici – contravenții, care sunt cuprinse în Codul privind contravențiile administrative. Codul privind contravențiile administrative din 1985 definește huliganismul nu prea grav ca „vorbe sau expresii injurioase în locuri publice, acostarea jignitoare a cetățenilor și alte acțiuni asemănătoare ce tulbură ordinea publică și liniștea cetățenilor”, iar nesubordonarea ca „nesubordonarea cu rea-voință dispoziției sau cererii legitime a unui colaborator al poliției, a altui lucrător din organele afacerilor interne sau a unei persoane aflate în exercițiul datoriei de serviciu sau obștești de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității”. Un nou Cod contravențional, Legea nr.218 din 24 octombrie 2008, a intrat în vigoare la data de 31 mai 2009 și abordează unele dintre aceste neajunsuri, dar, totodată, mărește competențele autorităților de a face percheziții și confiscări. Prevederile discutate în acest raport se referă la legislația în vigoare în aprilie 2009, Codul cu privire la contravențiile administrative din 29 martie 1985 (cu modificări), art. 164, 174.

⁵⁴ Codul cu privire la contravențiile administrative din 29 martie 1985 (cu modificări), art. 249.

⁵⁵ Mecanismul Național de Prevenire a Torturii a constatat că „majoritatea persoanelor” deținute în comisariatele de poliție de sector din Chișinău erau ținute în conformitate cu articolele 164 și 174 ale Codului cu privire la contravențiile administrative și a menționat că poliția a abuzat „de fiecare dată când avea posibilitatea” de prevederile Codului, care permit detenția până când dosarul este examinat de către instanța de judecată. Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, Raport privind activitățile Mecanismului Național de Prevenire a Torturii, 2009, pag. 65, 70.

⁵⁶ Interviu cu J.K., 2 iulie 2009.

⁵⁷ Ibid.

În alte cazuri investigate de Grupul de criză, poliția a reținut persoane suspectate de săvârșirea unor contravenții administrative, dar le interoga ca suspecte pentru săvârșirea unor infracțiuni, evitând protecția necesară a suspectilor în conformitate cu Codul penal și Codul de procedură Penală.⁵⁸ În special, Codul cu privire la contravențiile administrative (CCA) în vigoare în aprilie 2009 nu cere prezența unui avocat la orice etapă a investigației sau a procesului, în timp ce permite posibilitatea prezenței unui avocat în timpul procesului, nu garantează dreptul la asistență juridică gratuită.⁵⁹ Și nici nu obligă autoritățile să notifice rudele sau alte persoane despre reținerea unei persoane, cu excepția cazului în care persoana în cauză solicită aceasta sau este minoră.⁶⁰ Și, spre deosebire de Codul de procedură penală, care stabilește termenele limită pentru reținerea unei persoane în timpul investigației sau în așteptarea procesului, CCA din 1985 permite ca persoanele să fie reținute la nesfârșit în așteptarea procesului pentru săvârșirea anumitor contravenții, inclusiv cele care implică huliganism nu prea grav sau întrunirile publice.⁶¹ Un indicator al domeniului de aplicare a acestei practici este discrepanța dintre cele 106 persoane pe care, la sfârșitul lunii aprilie 2009, autoritățile le-au anunțat ca fiind deținute în calitate de suspecti pentru săvârșirea infracțiunilor și cele 267 de persoane împotriva cărora a fost începută ulterior urmărirea penală.⁶²

Comitetul European pentru prevenirea torturii, precum și Raportorul special privind tortura și alte tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante, și Mecanismul Național de Prevenire a Torturii al Republicii Moldova au criticat anterior Moldova pentru această practică de utilizare a procedurilor administrative pentru eludarea protecției fundamentale a suspectilor de infracțiuni.⁶³

3. Rețineri cu încălcarea normelor procedurale de bază ale legislației Republicii Moldova

În multe cazuri studiate de Grupul de criză, poliția a încălcat normele de procedură de bază ale Republicii Moldova privind reținerea persoanelor suspectate de săvârșirea infracțiunilor. Acestea includ cerințele ca poliția să anunțe persoanele bănuite de săvârșirea unei infracțiuni despre motivele reținerii lor în prezența unui avocat în decurs de 3 ore de la reținere; să anunțe sau să permită persoanei reținute să anunțe rudele apropiate sau alte persoane despre locul ei de detenție, imediat după reținere, dar nu mai târziu de șase ore de la reținere; să acorde persoanelor bănuite dreptul de a se întâlni în particular cu un avocat înainte de interogatoriu; să interogheze bănuții doar în prezența unui avocat.⁶⁴

În 23 dintre cele 114 cazuri despre care Grupul de criză are informații cu privire la faptul dacă persoanele reținute suspectate de săvârșirea unei infracțiuni au avut acces la un avocat, deținuții au spus că poliția nu le-a oferit un avocat în perioada indicată de lege. Mulți alții din același grup au comunicat Grupului de criză că ei au presupus că ar fi avut un avocat pentru asistență juridică

⁵⁸ Prevederile discutate în acest raport se referă la legislația în vigoare în aprilie 2009, Codul cu privire la contravențiile administrative din 29 martie 1985 (cu modificări), precum și Codul penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr 985-XV din 18 aprilie 2002 (cu modificări).

⁵⁹ Codul cu privire la contravențiile administrative din 29 martie 1985, art. 254.

⁶⁰ Ibid., art. 247.

⁶¹ Ibid., art. 249.

⁶² Potrivit autorităților moldovene, la data de 22 iulie 2009 a fost pornită urmărirea penală împotriva a 261 de persoane și au fost trimise în judecată dosarele altor șase persoane. Comunicare prin e-mail de la Iulian Groza, Consilierul Ministrului, Misiunea Republicii Moldova la Bruxelles, 24 iulie 2009.

⁶³ A se vedea Raport către Guvernul Republicii Moldova cu privire la vizita în Moldova a Comitetul European pentru prevenirea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante (CPT), 14-24 septembrie 2007, par. 11; Raport al Raportorului Special pentru tortură și alte tratamente crude, inumane sau degradante, Misiunea în Republica Moldova, 12 februarie 2009, par. 77.

⁶⁴ Codul de procedură penală al Republicii Moldova, articolele 166, 167, 173.

garantată de stat la un moment dat în timpul procesului, dar că acea persoană nu a oferit asistență în timpul interogărilor sau audierilor. În plus, într-un număr de cazuri documentate de Grupul de criză, poliția a refuzat să permită deținuților să-și contacteze membrii familiei, au interogat în mod repetat suspectii în absența unui avocat și, în cel puțin un caz, au prezentat eronat o persoană ca fiind avocatul unui deținut care era acuzat penal. [A se vedea mai jos „Refuzul dreptului la asistență juridică confidențială” și „Neîndeplinirea obligației de a anunța membrii familiilor”.]

De exemplu, E.F. n-a fost consultat de un avocat până când poliția nu l-a adus la un procuror, după circa 19 ore de la reținerea sa, deși, până atunci, fusese deja interogat ca fiind suspectat de participare la „dezordini în masă” în conformitate cu Codul penal, articolul 285, alineatul (3), infracțiune pedepsită cu până la 7 ani de închisoare sau o amendă de 20 000 lei (aproximativ 1250 Euro sau 1820 USD). După eliberarea sa, E.F. a aflat că persoana pe care poliția a prezentat-o ca fiind avocatul său desemnat pentru asistență juridică s-a dovedit a nu fi înregistrat la Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat și s-a folosit de ocazie pentru a storce bani de la familia lui E.F.⁶⁵ [A se vedea mai jos „Refuzul dreptului la asistență juridică confidențială”.]

Poliția l-a reținut pe H.I. în noaptea de 7 aprilie și, de asemenea, l-a acuzat de participare la „dezordini în masă” conform Codului penal, articolul 285, alineatul (3). El nu s-a văzut cu un avocat timp de o zi și jumătate, iar poliția l-a interogat în absența unui avocat.⁶⁶

C. Folosirea la demonstrații a forței de către poliție

Demonstrații și martorii intervievați de Grupul de criză au raportat un nivel ridicat de violență a poliției împotriva demonstrațiilor, trecătorilor și jurnaliștilor care făceau reportaje cu privire la demonstrații, începând cu după-amiaza zilei de 7 aprilie 2009 la Bălți și din seara zilei de 7 aprilie 2009 la Chișinău. Din 262 de cazuri în care Grupul de criză a avut posibilitatea să colecteze informații cu privire la comportamentul poliției în timpul reținerilor, 212 persoane au raportat că poliția, în haine civile sau în uniforme, i-a bătut în timpul reținerii. În mai multe cazuri, aceste bătăi au continuat pentru perioade lungi de timp. Înregistrările pentru perioada respectivă ale Spitalului de Urgență din Chișinău arată că 115 persoane care nu se aflau în custodia poliției au primit tratament pentru vătămările suferite ca urmare a folosirii forței de către poliție, o cifră care aproape cu siguranță subestimează cu mult numărul de vătămări, întrucât mai multe persoane au spus că le este prea frică să solicite tratament medical pentru violențele poliției.⁶⁷

Autoritățile din Republica Moldova au respins acuzațiile de rău tratament al demonstrațiilor din partea poliției, susținând că „în majoritatea cazurilor, leziunile corporale au fost cauzate persoanelor [care demonstrează] în timp ce acestea opuneau rezistență forțelor de ordine în Piața Marii Adunări Naționale, manifestând nesupunere cu rea-voință la solicitările legitime ale ofițerilor de poliție”; și că poliția a trebuit să folosească forța pentru a răspunde la „acțiunile violente ale protestatarilor”.⁶⁸ Autoritățile, de asemenea, susțin că folosirea forței a urmat după o zi în care „au trebuit să reziste aruncărilor de pietre, au stat în fum și foc, [în cursul căreia] ofițerii de poliție au fost huiduiți și agresati, iar unii dintre colegii lor au ajuns în spital cu leziuni grave”, și compară numărul discutabil al ofițerilor de poliție lezați cu numărul de manifestații care au depus plângeri pentru

⁶⁵ Interviu cu E.F., 2 iulie 2009.

⁶⁶ Interviu cu H.I., 2 iulie 2009.

⁶⁷ Numărul de 115 pare să includă persoanele bătute de poliție, dar nu și reținute, și persoanele care au solicitat tratament după eliberarea lor din custodia poliției. În 24 de cazuri, persoanele au trebuit să fie spitalizate din cauza vătămărilor grave, inclusiv lovituri, contuzii la rinichi, membre sau coaste fracturate și / sau leziuni multiple ale țesuturilor moi. Raport de Thomas Hammarberg, Comisar pentru Drepturile Omului al Consiliului European, ca urmare a vizitei sale în Moldova la 25-28 aprilie 2009, par. 15.

⁶⁸ Comentarii ale autorităților moldovene asupra Raportului dlui Thomas Hammarberg, Comisar pentru Drepturile Omului al Consiliului European, cu privire la vizita sa în Moldova la 25-26 aprilie 2009, pag. 16.

tortură și rele tratamente într-un efort care să sugereze că leziunile polițiștilor au fost mult mai mari decât leziunile civililor.⁶⁹

Grupul de criză recunoaște că ofițerii de poliție în uniformă de serviciu, în timpul orelor de vârf ale demonstrației din 7 aprilie 2009, au lucrat în circumstanțe dificile, care au fost agravate de ne dorința sau incapacitatea autorităților de a controla elementele puțin numeroase, dar violente, din mulțime. Dar, oricât de dificile ar fi fost aceste condiții, povara care stă pe umerii lor este să demonstreze că folosirea forței corespunde standardelor internaționale. Aceste standarde cer ca poliția să folosească forța doar când este strict necesar și doar în măsura minimă necesară pentru a atinge un obiectiv legitim, și că ori de câte ori este posibil, înainte de a recurge la folosirea forței, poliția trebuie să folosească mijloacele nonviolente. În mod special, poliția ar trebui să utilizeze armele de foc doar ca răspuns la o amenințare iminentă cu moartea, sau la o vătămare corporală gravă, sau la o amenințare gravă pentru viață. [A se vedea mai jos „Obligațiile legale internaționale ale Republicii Moldova”.]

În schimb, așa cum demonstrează în mod repetat prezentul raport, poliția a folosit neîntemeiat violența atunci când a reținut manifestanții care nu reprezentau o amenințare gravă sau iminentă pentru viață, s-a implicat în activitatea reprezentanților presei când aceștia făceau reportaje cu privire la activitățile lor ilegale și a pedepsit persoane pentru participarea reală sau presupusă la demonstrațiile antiguvernamentale. Mai deranjant este că Grupul de criză a intervievat un număr de martori prezenți în Piața Marii Adunări Naționale și în preajma ei seara târziu, din 7 spre 8 aprilie 2009, care au raportat că au văzut sau au auzit arme de foc ale poliției în timp ce aceasta ataca un grup mic de manifestanți și de trecători, în mare măsură pașnici, care erau în continuare prezenți în acel moment. Astfel de relatări despre folosirea nejustificată a forței letale, dacă sunt adevărate, ar fi ultima expresie a forțelor de securitate care operează în totalitate în afara legii.

1. Folosirea forței în timpul reținerilor

Grupul de criză a avut posibilitatea să colecteze informații cu privire la comportamentul ofițerilor de poliție în timpul reținerii în 262 de cazuri. Dintre acestea, 212 persoane au raportat că poliția, în haine civile sau în uniforme, i-a bătut în timpul reținerii.⁷⁰ Dintre acestea, 26 de persoane bătute de poliție în timpul reținerii au fost minori, inclusiv unul de 13 ani.

Poliția înarmată i-a reținut pe D., două femei și aproximativ 20 de tineri în timp ce aceștia stăteau pașnic lângă Arcul de Triumf, târziu, în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009, și i-a bătut atât de rău, încât unul dintre tineri a decedat. [A se vedea „Incapacitatea de a investiga efectiv cazurile suspecte de

⁶⁹ Oficialii moldoveni au prezentat o varietate de cifre contradictorii privind leziunile ofițerilor de poliție din cauza demonstrațiilor. Într-o scrisoare către Grupul de criză, Ministerul Afacerilor Interne a afirmat că 296 de ofițeri au fost răniți și 54 au necesitat spitalizare, în timp ce în reacția Guvernului la raportul Comisarului pentru Drepturile Omului al Consiliului European se afirmă că 272 de ofițeri ai poliției au primit îngrijire medicală de urgență în timpul demonstrațiilor, inclusiv 56 care au fost spitalizați în Spitalul Ministerului Afacerilor Interne și 37 care au suferit intervenție chirurgicală. Cu toate acestea, datele Institutului Național de Medicină Legală arată că poliția a suferit semnificativ mai mici și mai puține leziuni grave. Acest organ a efectuat 227 de examene medico-legale în cazurile personalului Ministerului Afacerilor Interne, care a raportat leziuni în timpul demonstrațiilor din aprilie. Aceste examene, care, în toate cazurile, cu excepția a șase cazuri, s-au bazat în întregime pe documentele medicale ale Spitalului din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, au dus la concluzia că Institutului Național de Medicină Legală a constatat 21 de cazuri în care persoanele nu au avut leziuni sau diagnosticul clinic nu s-a confirmat; 107 cazuri în care persoanele au avut doar leziuni superficiale; 40 de cazuri de leziuni ușoare, „cum ar fi lovituri”, și doar 3 cazuri de leziuni medii, „ca fracturi”. Scrisoarea viceministrului Afacerilor Interne Valentin Zubic către Victor Ursu, Directorul Fundației Soros Moldova, din 24 august 2009. Comentarii ale autorităților moldovene asupra Raportului dlui Thomas Hammarberg, Comisar pentru Drepturile Omului al Consiliului European, cu privire la vizita sa în Moldova la 25-26 aprilie 2009, pag. 16; interviu cu Andrei Pădure, Directorul Institutului Național de Medicină Legală, Chișinău, 30 iunie 2009.

⁷⁰ Majoritatea bătăilor în timpul reținerilor documentate de Grupul de criză au avut loc pe 7 aprilie 2009 (121), 8 aprilie (55) și 9 aprilie (13) și doar câteva persoane au raportat că au fost bătute în alte zile.

deces” de mai jos.] Apoi, poliția i-a împins cu forța în spatele unui camion, lovindu-i și aruncându-i pe cei care opuneau rezistență în camion, unul peste altul, dorind să încapă cât mai multe persoane.⁷¹

Poliția l-a reținut pe L.M. în timpul demonstrațiilor, în mare măsură pașnice, din Bălți din 7 aprilie 2009. El a povestit Grupului de criză că ofițeri de poliție în civil, în echipament de calmare a maselor și în echipament obișnuit, inițial, au dirijat mulțimea în grupuri mai mici și, apoi, împreună cu membrii grupului de tineri afiliați Partidului Comunist, au început să-i bată pe demonstranții și trecătorii rămași, fără vreun avertisment:

În acel moment s-a început... Oamenii erau în grupuri: protestatari într-un grup mic, trecători în grupuri mici, instigatori. Vedeam cum polițiștii în uniforme băteau oamenii și luau oameni din mulțime și îi duceau la mașinile de poliție. Am văzut instigatori care băteau oamenii din mulțime.

Un polițist de aproximativ 30 de ani, foarte înalt, poate de 2 metri înălțime, s-a luat după mine, așa că am fugit, dar am alergat spre doi polițiști. Unul m-a lovit în stomac, apoi mi-au sucit mâinile la spate și m-au pus într-o mașină cu alți doi din mulțime. Unul dintre polițiști a început să ne bată pe toți trei, pe fiecare la rând, cu mâinile. El spunea cuvinte murdare: „Voi, cățelelor, de ce v-ați dus la proteste? Oamenii normali stau acasă și se uită la televizor”.⁷²

Poliția din Bălți l-a reținut pe N.O. aproximativ în același timp. El a povestit Grupului de criză următoarele:

Pe 7 aprilie, aproximativ la ora 19.00, eram în fața Liceului „M. Eminescu” și participam la proteste. De câteva ori am strigat „Jos comuniștii!” ... Am văzut că polițiștii au încercat să ia cu forța drapelul Republicii Moldova de la protestatari și că cineva a răsturnat containerele de gunoi, iar seara unii tineri au fost bătuți de un grup de „boxeri” din oraș [care aparțineau unui grup de tineret afiliat Partidului Comunist și] cunoscuți pentru acțiunile lor violente împotriva membrilor partidelor de opoziție. După 30 de minute am fost atacat din spate de doi oameni, care mi-au sucit mâinile la spate și m-au obligat să merg la penitenciar, care era în apropiere. Am înțeles că aceștia erau polițiști în haine civile, care nici nu s-au identificat și nu au explicat motivele reținerii mele și ale aplicării forței. Când am ajuns în apropierea penitenciarului, ușa era deschisă și am fost impus să stau cu fața la zid și am fost lovit în față. După câteva minute, în curte a intrat o „Lada 05” [un tip de mașină utilizat de poliția din Moldova] și am fost luat în mașină și mi s-a ordonat să stau cu fața în jos.⁷³

2. Folosirea forței împotriva jurnaliștilor

La Chișinău, poliția a bătut și a hărțuit jurnaliștii, aparent, pentru a-i opri să facă reportaje cu privire la demonstrații. De exemplu, ofițeri de poliție în uniformă și în haine civile l-au atacat pe Oleg Brega, reporter al postului de televiziune pe internet *Jurnaltv.md*, în timp ce el încerca să filmeze polițiștii care băteau oamenii în spatele clădirii Guvernului, pe la miezul nopții de 8 aprilie 2009.⁷⁴ Brega a relatat agenției *Associated Press Television* că poliția a continuat să-l bată chiar și după ce el le-a arătat scrisorile de acreditare ca jurnalist și, de asemenea, i-a confiscat aparatul video și casetele.⁷⁵ Apoi, a

⁷¹ Interviu cu avocatul lui D., Avocat public Olesea Doronceanu, Chișinău, 1 august 2009.

⁷² Interviu cu L.M., Bălți, 4 iulie 2009.

⁷³ Interviu cu N.O., Bălți, 4 iulie 2009.

⁷⁴ A se vedea Amnesty International, „Memorandum: Îngrijorarea Amnesty International privind acțiunile poliției în timpul și după evenimentele din 7 aprilie 2009 din Chișinău”, 17 aprilie 2009; „Autoritățile chemate să stopeze violențele împotriva jurnaliștilor” („Authorities urged to stop violence against journalists”), *Reporters Sans Frontiers*, 10 aprilie 2009, http://arabia.reporters-sans-frontieres.org/article.php3?id_article=30808 (în limba engleză, accesat la 26 iulie 2009).

⁷⁵ „Azilul din Moldova: Jurnaliștii cer azil în SUA în urma cazurilor de intimidare din partea autorităților” („Moldova Asylum: Journalists seek asylum in US after alleged intimidation by authorities”), *AP Television*, *Istoria Numărul* 602460, 11 aprilie 2009.

povestit el, „A doua zi, pe la ora 9 seara, șase sau șapte polițiști, doar doi dintre ei purtând uniforme, au venit la mine acasă să facă percheziție, fără a prezenta vreun document.” În timpul percheziției, poliția a confiscat computerul lui personal, CD-uri și casete video. Brega a depus o plângere oficială, iar Procuratura l-a recunoscut în calitate de parte vătămată, dar apoi a încetat investigația fără a lua măsuri suplimentare.⁷⁶

La 10 aprilie 2009, poliția în haine civile a forțat-o pe editorul ziarului *Jurnal de Chișinău*, Rodica Mahu, să urce într-o mașină în timp ce ea făcea un reportaj de la clădirea Guvernului. „În mașină mi s-a spus (de către poliție) că pe pietre au fost găsite amprente mele. Le-am spus că am fost ocupată la birou și nu am putut fi acolo fizic [la demonstrațiile din 7 aprilie]. Apoi, ei au spus că există o înregistrare video care arată că eu chemam activ la răsturnarea regimului existent”, a spus Mahu.⁷⁷ Un coleg al Rodicăi Mahu, în momentul reținerii acesteia, a mediatizat cazul ei și poliția a eliberat-o, două ore mai târziu.

Potrivit postului de televiziune *ProTV Chișinău*, polițiști mascați l-au bătut pe cameramanul Constantin Rogodașev când acesta filma în apropiere de clădirea Guvernului, în noaptea de 9 aprilie 2009, și i-au confiscat caseta.⁷⁸

3. Folosirea de către poliție a armelor de foc

Grupul de criză a intervievat mai multe persoane, care au povestit că au auzit sau au văzut ofițeri de poliție înarmați, în uniforme negre și măști, care trăgeau focuri de armă în mulțimile din Piața Marii Adunări Naționale din Chișinău, târziu, în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009. Persoane prezente în Piața Marii Adunări Naționale în acel moment au relatat că pe stradă erau relativ puțini demonstranți și, pentru poliție sau pentru alții, nu exista niciun pericol iminent de moarte sau vătămare gravă, care ar fi justificat utilizarea armelor de foc.

V.W. a povestit Grupului de criză că el era în Piața Marii Adunări Naționale atunci când poliția, care stătea în fața clădirii Guvernului, a început să atace demonstranții:

Soldați mascați au atacat mulțimea pașnică din apropierea străzii Pușkin. Ei au început să tragă în protestatari. Puteam vedea scânteile de la gloanțe. Poliția striga în limba rusă: „Pe loc, la pământ!”. În acel moment eram aproape de Arcul de Triumf și, împreună cu un prieten de-al meu, am alergat spre statuia lui Ștefan cel Mare, apoi am traversat Grădina Publică și am ajuns la strada București, unde era parcat microbuzul cu care am venit. Am urcat în el și a trebuit să-i așteptăm vreo 30 de minute pe cinci dintre colegii noștri, care, din cauza atacului poliției, au fugit spre fabrica „Bucuria”. Microbuzul a mers doar câțiva metri când o mașină de poliție l-a oprit. Între timp a venit o altă mașină de poliție și în autobuz au intrat doi oameni mascați, care au îndreptat armele lor spre noi. Ei au spus că gloanțele sunt adevărate și ne-au spus să nu ne mișcăm.⁷⁹

C.D. a povestit Grupului de criză că, în seara zilei de 7 aprilie 2009, în Piața Marii Adunări Naționale, a văzut un grup mic de oameni care s-au angajat în acte de vandalism, dar poliția, în loc să-i prindă, a așteptat până când aceștia au plecat, înainte să tragă rafale de arme în mulțime.

⁷⁶ Comentarii ale autorităților moldovene asupra Raportului dlui Thomas Hammarberg, Comisar pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei, cu privire la vizita sa în Moldova la 25-26 aprilie 2009, p. 14.

⁷⁷ Jurnalista Rodica Mahu a fost răpită, semnalează colegii de la „Jurnal de Chișinău”, *Info-Primo Neo*, 10 aprilie 2009, <http://www.info-prim.md/?a=10&x=&ay=22611>, (accesat la 5 iulie 2009); „Autoritățile chemate să stopeze violențele împotriva jurnaliștilor”, 10 aprilie 2009.

⁷⁸ „Jurnaliștii oprți să intre în Moldova: Jurnaliști și lucrători mass-media atacați, deținuți și interogați de ofițerii de poliție” („Journalists prevented from entering Moldova; journalists and media workers assaulted, detained and interrogated by police officers”) South East Europe Media Organization, 10 aprilie 2009, http://www.ifex.org/moldova/2009/04/13/journalists_prevented_from_entering/ (în limba engleză, accesat la 26 iulie 2009); „Autoritățile chemate să stopeze violențele împotriva jurnaliștilor”, 10 aprilie 2009.

⁷⁹ Interviu cu V.W., 2 iulie 2009.

Cînd m-am întors în piață, pe la 9 seara, acolo erau deja oameni care încercau să facă lucruri rele: să spargă mașini, să aprindă un covor. ... Acolo era un grup de oameni care au avariat mai multe mașini, taxiuri și, de asemenea, au spart un chioșc de țigări. Ei erau aproape toți cu fețele pictate în diferite culori. Am observat că, la un moment dat, ei s-au oprit și au dispărut și, apoi, aproximativ peste 15 sau 20 de minute, poliția a început să aresteze oameni. Dar acel grup [care a atacat mașini] nu mai era acolo. Ei au fost aproximativ 20 sau 25 de persoane. Erau îmbrăcați în haine obișnuite, dar unul avea un steag al Moldovei. Ei încercau tot timpul să-i convingă pe alții să facă ceea ce făceau ei, zicând: „Veniți cu noi!” sau „Hai sa facem asta!”. ... [După ce ei au plecat] au început focurile de armă, iar noi am început să fugim. Noi nu știam dacă gloanțele erau adevărate. În timp ce fugeam spre str. Pușkin, doi oameni în haine civile mi-au spus: „Fugi încolo și vei scăpa”. Când am urmat sfatul lor, ei m-au lovit în cap, cu un pistol, cred. Ei mi-au pus mâinile la spate și m-au adus la niște copaci de lângă clădirea Guvernului. În afară de mine, acolo mai erau vreo 70 de oameni. Noi am fost bătuți timp de aproximativ 15 minute de către cei care ne-au prins. Ei au folosit ceva greu. Fiecare grup de polițiști în haine civile avea grijă să-i bată pe cei pe care i-au prins. Acolo erau vreo 40 de ofițeri în haine civile. Nimeni nu ne-a spus nimic, nimeni nu ne-a explicat nimic. Dacă cineva încerca să vorbească, era bătut mai tare decât ceilalți.⁸⁰

H.I. a povestit Grupului de criză că el a ajuns la Chișinău în seara zilei de 7 aprilie 2009:

Era pașnic când am ajuns la Chișinău. Noi am mers pe lângă (bulevardul) Ștefan cel Mare aproximativ 15 minute, înainte să fim reținuți. Eram lângă Primărie când am auzit împușcături din Piața Marii Adunări Naționale. Ne-am speriat și am încercat să ne întoarcem, dar apoi am văzut un grup de oameni în haine negre, cu măști și mitraliere. Forțele armate au înconjurat zona din jurul Primăriei, dar nu înțelegeam spre cine ținteau. Ei ne-au spus că, dacă ne mișcăm, ne împușcă. Noi ne-am speriat și mulțimea a început să alerge în diferite direcții. Am fugit la vale, cred că era strada Pușkin, când un ofițer de poliție care purta haine negre și mască m-a prins. Întâi am încercat să fug prin mulțimea de polițiști, dar ei m-au lovit, așa că am alergat într-o altă direcție, dar ei m-au prins, m-au trântit la pământ, m-au călcat în picioare și m-au bătut. Nu știu ce au folosit ca să mă bată. Ei, literalmente, m-au aruncat într-un autobuz, iar în interior erau alții. Am fost, practic, aruncați unul peste altul. Nu ni se dădeau niciun fel de explicații, doar m-au amenințat și mi-au spus să nu vorbesc.⁸¹

De asemenea, poliția a acționat pentru a-i împiedica pe observatorii independenți să înregistreze acțiunile ei împotriva demonstranților. Târziu, pe 7 aprilie 2009, membrul Mecanismului Național de Prevenire a Torturii Sergiu Ostaf și un coleg de al său s-au apropiat de Piața Marii Adunări Naționale pentru a filma demonstrațiile, exact când au început împușcăturile.

În noaptea de 7 aprilie, am fost abordat de doi bărbați în haine civile, care au dezmembrat camerele noastre și ne-au ridicat actele de identitate și au sunat pe cineva. Apoi ne-au spus: „Aveți de ales, plecați în această direcție și nu priviți înapoi sau noi vă luăm [în custodie].” Aceasta s-a întâmplat la intersecția bulevardului Ștefan cel Mare cu str. Teatrală. Noi veneam din direcția clădirii OSCE și am început să filmăm de la aproximativ 100 de metri depărtare. Am auzit strigăte și focuri de armă, dar nu am auzit poliția [în civil] când s-a apropiat de noi. După ce ei au plecat, noi am încercat să luăm un taxi înapoi spre bd. Ștefan cel Mare, dar taxiul a fost oprit la intersecție și a fost impus să plece din zonă, în plus și șoferul de taxi a refuzat să se mai întoarcă în zonă.⁸²

⁸⁰ Interviu cu C.D., Chișinău, 5 iulie 2009.

⁸¹ Interviu cu H.I., 2 iulie 2009.

⁸² Interviu cu Sergiu Ostaf, Directorul Centrului de Resurse pentru Drepturile Omului și membrul Mecanismului Național de Prevenire și a Grupului de criză, Chișinău, 30 iunie 2009.

V. Abuzurile poliției la comisariatele de poliție

Grupul de criză a intervievat deținuții aflați în arest și pe cei eliberați, care au descris bătăile sistematice și alte tratamente crude, inumane sau degradante care au avut loc la comisariatele de poliție din Chișinău și din Bălți.⁸³ În unele cazuri, abuzurile poliției erau destinate obținerii mărturiilor, dar în mult mai multe cazuri, acestea par să fi fost aplicate doar pentru a pedepsi deținuții pentru opiniile lor politice reale sau percepute, sau pentru participarea presupusă la demonstrații în care poliția a fost lezată, ca atunci când poliția bătea și lovea la întâmplare deținuții care erau în așteptarea procesului, sau când forțau deținuții să treacă sau să fugă printre două rânduri de ofițeri care îi băteau când aceștia treceau. În timpul primelor câteva zile, poliția a împiedicat sau a restricționat sever accesul deținuților la membrii familiei, la asistență juridică independentă confidențială și la îngrijire medicală independentă, măbind izolarea și vulnerabilitatea deținuților și, privând în mod efectiv pe mulți de posibilitatea de a depune plângeri sau de a documenta leziunile. În mai multe comisariate de poliție, deținuții, de asemenea, s-au confruntat cu condiții de detenție extrem de abuzive, inclusiv suprapopularea severă și interzicerea accesului la hrană, apă potabilă curată și alte necesități. Grupul de criză consideră că impactul combinat al acestor abuzuri, în multe cazuri, a dus la un nivel de durere și de suferință care constituie o încălcare a obligației juridice a Republicii Moldova de a împiedica tortura și tratamentele crude, inumane sau degradante.

A. Tortura și relele tratamente în comisariatele de poliție

Autoritățile moldovene recunosc că unii deținuți ar fi fost răniți în timp ce s-au aflat în detenție la comisariatele de poliție din Chișinău, dar susțin că aceste leziuni ar fi fost provocate „în timp ce [deținuții] au opus rezistență forțelor de poliție cu scopul de a arăta nesupunere și lipsă de respect la cererile legitime ale ofițerilor de poliție”.⁸⁴ De fapt, bătăile în comisariatele de poliție au fost un fapt răspândit și erau parte a unui model mai amplu de tortură și rău tratament, fiind destinate pedepsirii persoanelor pentru opiniile lor politice reale sau percepute și constrângerii la mărturie care să susțină teoria guvernului că demonstrațiile ar fi fost parte dintr-un complot organizat pentru răsturnarea acestuia. În multe cazuri, poliția a bătut suspectii în fața unui număr mare de alți polițiști din diferite unități și de diferite ranguri, perioade îndelungate și timp de câteva zile, ceea ce sugerează că bătăile au fost efectuate cu cunoștința și aprobarea persoanelor de rang înalt. Poliția a continuat să bată deținuții chiar și atunci când procurori și judecători erau prezenți în comisariate, ceea ce sugerează că polițiștii au presupus, în mod corect, că nu vor fi urmăriți penal pentru aceste acte. [A se vedea mai jos „Răspunsul inadecvat al Guvernului”.]

Dr. Ludmila Popovici, directorul Centrului neguvernamental de reabilitare pentru victimele torturii „Memoria”, a totalizat metodele utilizate de poliție împotriva celor 65 de victime asistate de organizația sa:

În timpul evenimentelor din aprilie, metodele comune de tortură au fost bătăile, intimidarea și presiunea psihologică, cum ar fi amenințările cu detenția pe termen lung pentru 25 sau 30 de ani, forțarea deținuților să se dezbrace și să facă mișcări fizice astfel încât organele lor geni-

⁸³ În unele cazuri, deținuții, de asemenea, au relatat rele tratamente după ce au fost transferați în instituțiile de detenție din afara Chișinăului. Prezentul raport examinează doar abuzurile din instituțiile de detenție din Chișinău și Bălți.

⁸⁴ Comentarii ale autorităților moldovene asupra Raportului dlui Thomas Hammarberg, Comisar pentru Drepturile Omului al Consiliului European, cu privire la vizita sa în Moldova la 25-26 aprilie 2009, pag. 16.

tale să atingă podeaua murdară, spunându-li-se apoi că în camera de alături vor fi violați și că deținuții trebuie să aleagă metoda de viol. Aceste metode erau utilizate împotriva femeilor și bărbaților. Bărbații ne-au spus, în special, că abuzul cel mai traumatizant a fost abuzul sexual, utilizarea abuzului sexual verbal, amenințări, de sodomizare cu un baston, o sticlă sau un alt obiect. De asemenea, avem cazuri de utilizare a metodei de bătaie „telefon” – lovituri simultane aplicate la ambele urechi. Ea produce surditate posttraumatică. Acest procedeu a fost utilizat, în special, la Comisariatul de Poliție al sectorului Ciocana. Această metodă se pare că a fost folosită de către un anume ofițer de poliție, care a fost identificat de deținuți din cauza urechilor proeminente... Am avut, de asemenea, multe cazuri de traume provocate de bătaie. De exemplu, avem două cazuri de oameni cu nasurile sparte din cauza bătailor din Comisariatul de Poliție al sectorului Centru.⁸⁵

1. Comisariatul General de Poliție

Comisariatul General de Poliție deține izolatorul de detenție provizorie din Chișinău (IDP), iar majoritatea persoanelor reținute în perioada 7-12 aprilie au fost procesate la această instituție. Atât organismele internaționale, cât și cele ale Republicii Moldova din domeniul drepturilor omului au constatat anterior că acest comisariat este un loc de aplicare a relexor tratamentelor de către poliție.⁸⁶

Grupul de criză a analizat 124 de cazuri de persoane deținute de la bun început la Comisariatul General de Poliție, pe lângă alte 22 de cazuri ale unor persoane care au fost, inițial, duse la comisariate de poliție mai mici și apoi transferate la Comisariatul General de Poliție.⁸⁷ Dintre acestea, cel puțin 40 au raportat că ofițerii de la Comisariatul General de Poliție i-au bătut. Bărbații reținuți în noaptea de 7 aprilie și în dimineața zilei de 8 aprilie au relatat că au fost nevoiți să stea în frig în poziții incomode ore în șir, în timp ce poliția îi supunea la bătaie aleatorii, iar apoi îi forța să treacă prin „coridorul morții” – un coridor de polițiști în uniformă și în haine civile aliniați, care îi băteau când cei reținuți treceau pe lângă ei. În unele cazuri, abuzul a continuat în timpul etapelor procesuale cruciale, ca atunci când poliția bătea deținuții în timpul interogatoriului sau în timp ce li se ordona deținuților să studieze și să semneze procesele-verbale de reținere sau să se prezinte la examenele medicale. Atât bărbații, cât și femeile interviewate au relatat că au fost forțați să se dezbrace și să facă așezări, precum și alte exerciții, fiind dezbrăcați, sub pretextul că poliția făcea verificări pentru contrabandă. Uneori, aceiași deținuți erau obligați să se dezbrace de mai multe ori, deși nu părăsise Comisariatul și nu avuseseră acces la membrii familiei lor sau la alte persoane care ar fi putut aduce contrabandă.

H.I. a descris sosirea sa la Comisariatul General de Poliție în noaptea de 7 aprilie 2009, zicând: „Am fost literalmente aruncați din autobuz și bătuți de îndată ce am ieșit. Ni s-a spus să ținem mâinile la spate, am fost loviți la întâmplare pe tot corpul și ni s-a spus să stăm la perete. A trebuit să stăm cu mâinile pe perete, picioarele desfăcute și cu capul plecat în jos. Ne-au spus că vom fi loviți dacă ne vom mișca.”⁸⁸

Poliția continua să aducă alte persoane reținute, punându-le să stea cu mâinile pe perete în timpul procesării. H. I. a spus:

Am stat timp de aproape patru ore. Nu-mi mai simțeam brațele și mâinile. Oricine s-ar fi mișcat era lovit peste picioare, pe spate sau în cap. Eu am fost lovit. Unul câte unul, am fost duși înăuntru. Mi s-a spus să ridic lucrurile mele, dar, când m-am aplecat să le iau, un ofițer de poliție

⁸⁵ Interviu cu Ludmila Popovici, Directorul Centrului de Reabilitare a Victimelor Torturii „Memoria”, Chișinău, 1 iulie 2009.

⁸⁶ A se vedea, de exemplu, Raportul către Guvernul Republicii Moldova cu privire la vizita în Moldova a Comitetul European pentru prevenirea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante (CPT), 14-24 septembrie 2007, par. 14; Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, Raportul privind Activitățile Mecanismului Național de Prevenire a Torturii, 2009, pag. 68.

⁸⁷ Din 296 de cazuri în care Grupul de criză a avut posibilitatea să determine locul de detenție inițial și ulterior.

⁸⁸ Interviu cu H.I., 2 iulie 2009.

m-a apucat de păr și m-a aruncat înăuntru [în izolator]. Prima lovitură a fost în cap, cu un obiect tare, și, pentru un moment, mi s-a făcut negru în fața ochilor. Am căzut și apoi m-am ridicat rapid. Acolo erau mulți polițiști, în principal în haine civile. Eu trebuia să trec prin „tunelul morții” – acolo erau polițiști de ambele părți, lovindu-mă oriunde puteau ajunge. În partea stângă a coridorului era o persoană care stătea la o masă, care a spus că e doctor [aproape sigur era medicul Comisariatului, însărcinat cu înregistrarea stării medicale a noilor-veniți]. Am vorbit cu el cel mult cinci secunde. Doctorul m-a întrebat: „Ce vă deranjează?”. Dar nu am putut răspunde, deoarece poliția mă lovea în continuare. Mi s-a spus să mă dezbrac și să fac exerciții, să fac așezări. În timp ce eram încă dezbrăcat, am fost lovit cu genunchiul în spate de către un ofițer de poliție, care mă înjura. Apoi mi s-a spus să mă îmbrac, ceea ce am făcut repede, pentru că îmi era frică. Apoi am fost dus la capătul coridorului, unde a trebuit să stau cu mâinile în sus la perete și capul plecat în jos. Un ofițer de poliție în civil m-a întrebat dacă am trecut prin „tot procesul”. El a întrebat: „Cine l-a efectuat?”, și, când am răspuns că nu știu, el mi-a împins capul în perete. Cu capul plecat, a trebuit să intru într-o cameră cu o masă și doi polițiști, unul cu o mască care îi acoperea pe jumătate fața și cu un baston mare. El era foarte mare. După ce au luat datele mele, am fost lovit din nou.⁸⁹

Poliția a continuat să-l interogheze și să-l bată pe H.I. chiar și după ce un judecător a ordonat eliberarea sa. [A se vedea mai jos „Audieri ce nu corespund standardelor unui proces echitabil”.]

a) Cazul lui E.F.

Poliția l-a reținut pe E.F. la miezul nopții în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009, în timp ce el și alte persoane erau într-un autobuz care se întorcea acasă după ce participaseră mai devreme la demonstrații. El a descris sosirea sa la Comisariatul General de Poliție astfel:

Când am ieșit din autobuz în curtea Comisariatului, am văzut o mulțime de oameni stând cu fețele la perete și mâinile în sus. Poliția ne-a aruncat afară din autobuz și ne-a ordonat să ne îndepărtăm picioarele, să ne punem lucrurile la pământ, în fața noastră, și să luăm aceeași poziție ca și ceilalți. În cazul în care încercam să facem o mișcare în plus, eram loviți. Acolo era un polițist care îi instiga pe ceilalți să ne lovească. De la început au spus ca cei sub 18 ani să facă un pas înainte și au fost luați împreună cu femeile.

După un timp, ne-am dus în curte ca ei să poată lua amprente digitale și să facă o fotografie. Apoi ne-am întors la zid în aceeași poziție. Apoi am mers din nou în Comisariat. Acolo era un ofițer de poliție care ne împingea printr-un coridor cu polițiști aliniați, în haine civile și în uniforme, care ne loveau cu tot ce se putea, mâini, picioare, bastoane. Aceasta este ceea ce am aflat mai târziu că se numește „coridorul morții”.

După acest coridor, am fost interogată la o masă. În timp ce unul scria, am fost aplecat cu mâinile la spate, iar mai multe persoane mă băteau – ei au vrut să-mi „trateze” plămâni, pentru că am spus că mă dor. Printre lucrurile mele au găsit un aparat de fotografiat și unele poze pe care le aveam la mine, o pungă cu [câteva sute de] lei și patru calendare cu [liderul Partidului Liberal Democrat, Vlad] Filat. Mi-au spus să număr banii în timp ce eram bătut. Nu puteam să mă concentrez și am numărat [câteva sute] de lei și am luat-o de la început. Apoi ei m-au impus să semnez documentul pe care l-au completat, iar după asta m-au dus în coridor și m-au lovit din nou, pentru că încă mai aveam ceasul și șireturile la mine. Mi-au ordonat să mă dezbrac și să fac cinci așezări, m-au lovit cu o sticlă de plastic cu apă și, apoi, iar a trebuit să merg prin coridor. Cei din coridor erau supărați că trebuie să mă vadă din nou. Am observat o anumită solidaritate între ei, nu a fost niciun polițist care să nu a încerce să mă lovească.

⁸⁹ Interviu cu H.I., 2 iulie 2009.

Pe la mijlocul zilei au început să scoată toată lumea afară din celulă, unul câte unul... La 16.00 am fost dus într-o încăpere în care era o persoană îmbrăcată în haine civile, care a început să mă interogheze. El m-a întrebat dacă sunt membru de partid [de opoziție] și, când am spus „da”, el a devenit agresiv și a început să spună tuturor celor de acolo că a găsit organizatorul. Când am spus că mă doare rinichiul stâng, el m-a pus cu fața la perete și a început să mă lovească la rinichiul drept ... [La 19.00 am fost dus să văd un procuror.] După aceea am fost dus într-un coridor, am fost impus să mă dezbrac și să fac așezări. Am fost bătut din nou, iar în celulă nu era niciun loc pentru mine. În cele din urmă, au găsit o celulă, dar acolo nu era ventilație și nici nu circula aerul.⁹⁰

J.K. a povestit Grupului de criză că ea și o altă femeie reținută, cu ea în noaptea și dimineața din 7 spre 8 aprilie au scăpat de „coridorul morții”, dar poliția, oricum, le-a percheziționat fiind dezbrăcate, le-a forțat să stea în poziții incomode pentru perioade lungi de timp și le-a supus unui limbaj sexual umilitor și altor rele tratamente.

De fiecare dată când am fost mutată dintr-o încăpere în alta, trebuia să mă dezbrac ca să fiu percheziționată. Poliția a folosit întotdeauna un limbaj murdar. De exemplu, ei mă numeau cu cuvinte foarte urâte, cum ar fi [un termen extrem de ofensator cu sens de prostituată] ... De fiecare dată când poliția intra [în celulă], trebuia să ne ridicăm în picioare, cu mâinile la spate. Nimeni nu explica nimic. Noaptea, poliția venea la fiecare două sau trei ore pentru a ne trezi, iar noi trebuia să ne ridicăm în picioare în timp ce poliția verifica numele noastre, iar apoi pleca. Timp de trei zile, nu am primit mâncare. Am fost interogate, întrebate cărui partid aparțineam și cine ne-a plătit ca să venim. Ei au folosit presiunea psihologică pentru a încerca să ne sperie. Unul a spus: „Nu îți dai seama că ei v-au folosit ca pe un prezervativ?”⁹¹

Polițiștii de la Comisariatul General de Poliție a continuat să-i bată pe deținuții nou sosiți timp de câteva zile după 7 aprilie 2009. Avocatul public Olesea Doronceanu a relatat Grupului de criză că ofițerii de poliție de la Comisariatul General de Poliție l-au bătut pe clientul ei, P.Q., cu bastoanele când cei de la Comisariatul de Poliție al sectorului Ciocana l-au trimis să-și petreacă noaptea acolo, la 22.30, pe 9 aprilie 2009, și, apoi, din nou, la 23.00, pe 10 aprilie 2009, când Comisariatul de Poliție Ciocana l-a trimis înapoi la Comisariatul General de Poliție în așteptarea transportului spre Penitenciarul 13.⁹²

C.D. a povestit Grupului de criză că poliția de la Comisariatul General de Poliție l-a bătut de două ori pe 10 aprilie 2009, când cei de la Comisariatul de Poliție al sectorului Centru l-au transferat acolo, înainte de transferul său la Penitenciarul 13:

Undeva pe 10 aprilie am fost transferat la Comisariatul General de Poliție. Acolo am fost bătut din nou. Probabil că poliția era „flămândă” de noi victime, așa că ne băteau tare în coridor spre celule și apoi în celulă ... [Apoi] imediat după miezul nopții, ușa celei s-a deschis și au început să ne scoată din celulă. Noi eram foarte obosiți. Ni s-a spus: „Acum, noi vă vom însoți până la mașină, dar va trebui să alergați”. Acolo erau câte șapte polițiști de fiecare parte a drumului spre mașină. Mi-au spus: „Cu cât mai repede alergi, cu atât mai puține lovituri vei primi”. Dar a fost imposibil să alergăm repede, deoarece ei ne tratau ca pe niște mingi de fotbal. Printre noi au fost doi oameni care și-au pierdut cunoștința în drum spre mașină și care, de asemenea, au fost puși în vehicul, un fel de camion. Acolo, în vehicul, era un tip în uniformă, care ne bătea pe fiecare dintre noi cu o bară de fier. El nu a ratat nicio șansă să ne bată. Ei nu ne-au spus nimic, nici unde ne duceam, nici ce aveau de gând să facă cu noi. În cele din urmă, am aflat că ne duceau la Penitenciarul 13.⁹³

⁹⁰ Interviu cu E.F., 2 iulie 2009.

⁹¹ Interviu cu J.K., 2 iulie 2009.

⁹² Interviu cu avocatul public Olesea Doronceanu, Chișinău, 29 iulie 2009.

⁹³ Interviu cu C.D., Chișinău, 5 iulie 2009.

2. Comisariatul de Poliție al sectorului Botanica

Grupul de criză a examinat informațiile cu privire la 9 persoane deținute inițial la Comisariatul de Poliție al sectorului Botanica în legătură cu demonstrațiile din aprilie.⁹⁴ Patru au raportat bătăi în timpul arestului la Comisariatul de poliție; informații cu privire la bătăi în celelalte cazuri nu au fost disponibile.

Trei ofițeri de poliție în haine civile au sechestrat taxiul pe care B.P. și un prieten l-au luat ca să meargă acasă în după-amiaza zilei de 7 aprilie 2009 și i-au forțat să meargă la Comisariatul de Poliție al sectorului Botanica. După un interogatoriu inițial, ofițerii de poliție i-au dus într-o celulă „să aștepte procurorul care să decidă ce să facă cu ei”, iar apoi, aceiași trei ofițeri în haine civile și un ofițer în uniformă i-au trezit la aproximativ 01.00 sau 02.00. Avocatul public Olesea Doronceanu a relatat Grupului de criză:

Poliția a început să strige la ei, să-i înjure. Dintr-o dată, unul din ei a început să-l bată pe prietenul lui B.P. cu pumnii în piept. Apoi, un alt bărbat l-a lovit pe B.P. în față, în special peste gură și în nas, iar altul l-a lovit în piept și el și-a pierdut cunoștința. Când și-a revenit, nasul lui sângera. El a cerut ajutor medical, dar nimeni nu i l-a acordat. De la 7 aprilie, ora 14.30, până la 8 aprilie, el nu a mâncat nimic și de băut a avut doar apă din toaletă.⁹⁵

3. Comisariatul de Poliție al sectorului Buiucani

Grupul de criză a examinat informațiile cu privire la 38 de persoane reținute inițial la Comisariatul de Poliție al sectorului Buiucani în legătură cu demonstrațiile din aprilie.⁹⁶ Șaptesprezece au raportat bătăi în timp ce erau în stare de arest la Comisariatul de Poliție, trei au spus că nu au fost bătuți, iar informațiile referitor la celelalte cazuri nu au fost disponibile.

Avocatul public Olesea Doronceanu a descris Grupului de criză tratamentul clientului ei, D., atunci când, în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009, poliția a luat-o pe D., pe alte două femei și pe aproximativ 20 de tineri la Comisariatul de Poliție al sectorului Buiucani, după ce inițial i-a bătut în apropierea clădirii Guvernului. [A se vedea „Incapacitatea de a investiga efectiv cazurile suspecte de deces” de mai jos.]

La Comisariatul de Poliție Buiucani, ofițerii de poliție au ordonat tinerilor să iasă repede din mașină, cu mâinile după ceafă, și îi băteau pe cei care nu mergeau suficient de repede. Apoi, polițiștii i-au oprit într-un coridor unde i-au pus pe tineri să stea cu mâinile la perete și îi băteau dacă aceștia încercau să vorbească sau să se miște. După 10-15 minute, poliția i-a mutat într-un alt coridor, unde i-a făcut să îngenuncheze, cu fața la perete, cu mâinile după ceafă. Apoi, ofițerii de poliție i-au luat pe tinerii bărbați, unul câte unul, într-un birou, și D. a auzit cum poliția le-a ordonat să-și dea jos pantalonii, iar apoi a auzit sunete de bătăi și țipete. Când poliția i-a readus pe tineri, aceștia aveau leziuni vizibile, iar unul s-a întors complet gol. Apoi, poliția a luat femeile în birou și le-a insultat și a strigat la ele, dar nu le-a bătut. Poliția a eliberat cele trei femei la aproximativ ora 05.00, în data de 8 aprilie 2009, și le-a spus să părăsească orașul. Lor nu li s-a dat vreo explicație privind eliberarea lor.⁹⁷

La 14 aprilie 2009, D. a făcut un examen medical, care a confirmat o leziune de 16 cm x 15 cm la piciorul ei; cu toate acestea, medicul a indicat în raport piciorul greșit. Rezultatele provizorii ale unui examen medical, efectuat după eliberarea ei de către Centrul de reabilitare pentru victimele torturii „Memoria”, de asemenea, au identificat dovezi de sindrom post traumatic și traumatisme cra-

⁹⁴ Din 296 de cazuri în care Grupul de criză a avut posibilitatea să determine locul de detenție.

⁹⁵ Examinarea dosarului și interviu cu avocatul public Olesea Doronceanu, Chișinău, 28 august 2009.

⁹⁶ Din 296 de cazuri în care Grupul de criză a avut posibilitatea să determine locul de detenție.

⁹⁷ Interviul cu avocatul public Olesea Doronceanu, 11 august 2009.

niene.⁹⁸ Avocatul lui D. a depus o plângere la Procuratura Generală la 5 mai 2009, prin care solicită o investigație a abuzului din partea poliției. La 27 iulie 2009 procurorul militar a inițiat o urmărire penală pe abuz a poliției în timpul reținerii D., dar până la data scrierii prezentului raport procurorii încă nu au inițiat o urmărire asupra abuzurilor ofițerilor de poliție la Comisariat. [A se vedea „Incapacitatea procurorilor de a investiga și urmări în justiție în mod efectiv alte cazuri de tortură și rele tratamente” de mai jos.]

4. Comisariatul de Poliție al sectorului Centru

Grupul de criză a revizuit informațiile cu privire la 67 de persoane deținute inițial la Comisariatul de Poliție al sectorului Centru în legătură cu demonstrațiile din aprilie.⁹⁹ Douăzeci și două de persoane au raportat bătaie fiind în stare de arest la Comisariatul de Poliție, 3 au spus că nu au fost bătuți în stare de arest, iar în celelalte cazuri informații nu au fost disponibile. Ofițerii de poliție de la Comisariatul de Poliție al sectorului Centru au fost anterior implicați în acte de tortură și rău tratament aplicat deținuților.¹⁰⁰

Pe 8 aprilie 2009, aproximativ la ora 01.00, ofițeri de poliție în haine civile l-au dus pe C.D. împreună cu alți aproximativ 30 de demonstranți la Comisariatul de Poliție al sectorului Centru, după ce inițial i-au bătut în apropierea clădirii Guvernului. El a descris tratamentul aplicat lui la Comisariat în felul următor:

Noi am fost aduși într-un loc mare în curte, toți împreună. Îmi amintesc că pereții aveau sânge pe ei. Eu stăteam în picioare la aproape un metru de la perete, și acolo, aproape de pământ, era sânge ... Noi stăteam în picioare cu fața la perete, cu mâinile după cap, la toți cei trei pereți, aproape de perete, așa ca să nu se vadă fețele ofițerilor de poliție” ... Poliția ne-a spus că printre ei se află și un procuror care ne va acuza. Am stat acolo aproape o oră și jumătate. Uneori, ei ne băteau fără niciun motiv.¹⁰¹

În jurul orei 04.00, poliția l-a luat pe C.D. și pe alți trei deținuți la interogatoriu:

Acolo erau polițiști în haine civile și în uniformă și ei ne băteau în acest birou. Noi eram trei, și acolo erau trei sau patru polițiști. Ei ne-au spus că ne vor acuza de contravenții administrative. Au făcut uz de foarte multă agresiune verbală. Au spus lucruri foarte urâte despre noi și părinții noștri. Ei ne vorbeau despre aceste lucruri procedurale în timp ce ne băteau cu mâinile și picioarele. La un moment dat, [numele nu se indică] a fost lovit cu un scaun în spate și el a avut o comotie, iar după aceea, când am vorbit cu [numele nu se indică], el nu putea să-și amintească prea multe. Noi am stat acolo vreo 40 de minute ...

La 15.00 sau 16.00, poliția a început să ne ducă în diferite birouri și iar să ne bată. Unul câte unul, noi ne duceam la biroul anchetatorului. [Ofițerul de urmărire penală, numele nu se indică] și o altă persoană stăteau într-un birou. Anchetatorul a spus: „Mai ai de gând să urlî „Jos comuniștii” în Piața Marii Adunări Naționale?” I-am spus că da, și atunci el m-a lovit de mai multe ori în corp. Apoi, el a început să pună întrebări cum ar fi de ce am fost în Piața Marii Adunări Naționale. Multe întrebări nu erau clare. La un moment dat am cerut un avocat, dar el doar m-a lovit din nou ... După o oră cu anchetatorul, ei m-au dus înapoi în celulă ...

⁹⁸ Centrul de reabilitare pentru victimele torturii „Memoria”, Extras din fișa medicală, 15 mai 2009.

⁹⁹ Din 296 de cazuri în care Grupul de criză a avut posibilitatea să determine locul de detenție.

¹⁰⁰ Centrul pentru Drepturile Omului a atras atenția asupra Comisariatului de Poliție Centru, precum și asupra Comisariatului General de Poliție ca fiind două locuri în care avocații parlamentari, în timpul vizitei din 2008, au găsit deținuți „cu leziuni vizibile”, spunând că „majoritatea persoanelor [interviewate de avocații parlamentari] au relatat că au fost supuse la presiuni fizice și psihice, imediat după reținerea lor, în timpul primelor interogări care au loc de obicei la etajele de sus”. Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, Raportul privind Activitățile Mecanismului Național de Prevenire a Torturii, 2009, pag. 68.

¹⁰¹ Interviu cu C.D., Chișinău, 5 iulie 2009.

Am stat încă patru sau cinci ore în celulă, pe urmă ne-au dus într-un birou unde poliția ne-a spus mai devreme că ne vor acuza de contravenții administrative. La început eram patru deținuți, dar unul a fost eliberat ... Ei ne-au dat niște foi curate și ne-au spus să le semnăm. Eu le-am spus că nu voi semna nimic fără să văd și să citesc. Ei au spus: „Dacă vrei să citești, te ducem la bibliotecă. Dar acum trebuie doar să semnezi, iar noi vom avea grijă de scris”. Eu nu am semnat nimic. Unul din noi trei a semnat, iar noi doi – nu, și pe noi care nu am semnat ne-au bătut cu pumnii și picioarele. Tipul care a semnat spera că va fi eliberat imediat, dar asta nu s-a întâmplat, ei l-au dus și pe dânsul înapoi în celulă.¹⁰²

5. Comisariatul de Poliție al sectorului Ciocana

Grupul de criză a examinat informațiile cu privire la 26 de persoane reținute inițial la Comisariatul de Poliție al sectorului Ciocana în legătură cu demonstrațiile din aprilie.¹⁰³ Treisprezece au raportat bătăi în stare de arest la comisariatul de poliție, unul a spus că nu a fost bătut, iar în celelalte cazuri informațiile nu au fost disponibile.

Potrivit avocatului public Olesea Doronceanu, pe 9 aprilie 2009, ofițerii de poliție l-au reținut pe clientul său, P.Q., la el acasă, l-au bătut și apoi l-au luat, împreună cu alți câțiva deținuți, la Comisariatul de Poliție al sectorului Ciocana, unde ofițerii de poliție de acolo l-au bătut și l-au torturat pentru a obține o mărturie. Ea ne-a relatat:

El a fost bătut de către trei ofițeri de poliție în haine civile. Unul îl ținea la pământ, în timp ce altul îl bătea cu un baston, iar al treilea îl lovea din greu în față, până când el și-a pierdut cunoștința. Ei l-au făcut să recunoască că a furat lucruri din Parlament. Un ofițer de poliție l-a amenințat chiar cu un pistol. Altul a spus că, dacă nu recunoaște, ei îl vor duce în celula din subsol unde „operi” [ofițeri din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Departamentul Serviciilor Operative] vor veni în măști și îl vor bate tare. Lui nu i s-a permis să-și sune tatăl sau avocatul. Poliția a sunat un avocat care a venit numai după ce el a recunoscut că a fost în scuarul Parlamentului și a luat unele lucruri care erau aruncate în tușșuri.¹⁰⁴

P.Q. și fratele lui mai mic, R.S., care avea 17 ani în aprilie 2009, sunt urmăriți penal pentru jaf, în conformitate cu articolul 187 din Codul penal, o infracțiune pasibilă de 7 până la 15 ani închisoare și o amendă de la 5 000 la 20 000 de lei (aproximativ 320-1285 Euro, sau 455-1820 USD). Prin urmare, procurorii au refuzat să înceapă o investigație privind plângerile celor doi frați de abuz din partea poliției. [A se vedea „Incapacitatea procurorilor de a investiga și urmări penal în mod efectiv alte cazuri de tortură și rele tratamente” de mai jos.]

6. Comisariatul de Poliție al sectorului Râșcani

Grupul de criză a examinat informațiile cu privire la 28 de persoane reținute inițial la Comisariatul de Poliție al sectorului Râșcani în legătură cu demonstrațiile din aprilie.¹⁰⁵ Șaisprezece au raportat bătăi în stare de arest la Comisariatul de Poliție, unul a spus că nu a fost bătut, iar în celelalte cazuri informațiile nu au fost disponibile.

Poliția l-a arestat pe B.F. la 9 aprilie 2009 și l-a ținut la Comisariatul de Poliție al sectorului Râșcani până seara târziu, în 10 aprilie 2009, când l-a transferat la Comisariatul General de Poliție.¹⁰⁶ Când B.F. a ajuns la comisariatul de la Râșcani, un ofițer l-a bătut cu pumnii timp de opt-zece minute, spunând:

¹⁰² Interviu cu C.D., Chișinău, 5 iulie 2009.

¹⁰³ Din 296 de cazuri în care Grupul de criză a avut posibilitatea să determine locul de detenție.

¹⁰⁴ Interviu cu avocatul public Olesea Doronceanu, 29 iulie 2009.

¹⁰⁵ Din 296 de cazuri în care Grupul de criză a avut posibilitatea să determine locul de detenție.

¹⁰⁶ Următoarea informație se bazează pe studierea dosarului lui B.F. și interviul cu avocatul său, Mariana Talmaci, 28 august, 2009.

„De ce ai aruncat cu pietre în ofițerii de poliție?” Apoi ofițerul a spus că a obosit și că trebuie să plece și i-a ordonat lui B.F. să facă 100 de așezări cât timp așteaptă întoarcerea lui. Ulterior, poliția l-a fotografiat pe B.F. și l-a dus într-o celulă cu alți opt deținuți, unde a rămas până la ora 16.00, în 10 aprilie 2009, când poliția l-a dus pe B.F. și pe alte trei persoane la ofițeri de poliție în haine civile care, din nou, i-au bătut și i-au forțat să semneze documente care confirmau faptul că poliția le-a explicat drepturile și că deținuții au renunțat la un reprezentant juridic și au cerut ca dosarul administrativ să fie examinat fără asistență juridică. Apoi, poliția a dus grupul înapoi în celula lor până la ora 19.00, când poliția l-a transferat pe B.F. și pe alții la Comisariatul General de Poliție.

7. Comisariatul de Poliție din Bălți

Grupul de criză a intervievat trei persoane reținute de poliție la Comisariatul de Poliție din Bălți pe 7 aprilie 2009, suspectându-le de participare la demonstrații. Două din ele au raportat bătăi ale poliției fiind în stare de arest la Comisariat. Al treilea, X.Y., a declarat că poliția l-a bătut în timp ce el stătea cu mâinile pe peretele din Penitenciar și aștepta transportul spre Comisariat, dar nu a fost bătut la Comisariat.¹⁰⁷

În după amiaza zilei de 7 aprilie 2009, L.M. a fost reținut de poliție în timpul unei demonstrații din Bălți și a fost ținut peste noapte la Comisariatul de Poliție Bălți. El a descris Grupului de criză tratamentul aplicat lui în felul următor:

Când am ajuns la secția de poliție, am fost tratați cu violență. Ne-au dus pe hol, într-un loc în care eram vreo 30 sau 40 de oameni. Dar, destul de repede, au luat minorii și noi am rămas vreo 24 de oameni, toți adulți. Noi eram afară, cu mâinile în sus, în două rânduri, într-un loc deschis, cu pereți, dar fără acoperiș. Acolo era un tip înalt, cu o față roșie, care ne bătea la rinichi. Noi stăteam cu mâinile sus pe perete, iar un ofițer de poliție ne lovea cu piciorul. Ne-au întrebat care sunt zilele noastre de naștere și apoi au început să scoată minorii din grup, dar continuau să ne bată pe cei care am rămas. Le-a trebuit aproape o oră ca să scoată toți minorii, așa că tot acest timp ei ne băteau pe toți, chiar și pe minori.

Am stat acolo aproximativ 2 ore și jumătate. Alții au stat acolo mai puțin timp, iar alții mai mult. Mai întâi, ei ne-au dus, unul câte unul, la controlul medical, apoi la blocul de poliție, unde am fost interogați și bătuți cu cruzime. În timp ce așteptam în coridor să fiu interogat, am auzit cum un polițist a spus: „Eu cred că el este un lider. Din cauza acestor nemernici, colegii noștri din Chișinău au avut leziuni grave”.

În timpul interogării eram loviți la rinichi, loviți cu picioarele, palmuiți pe fețe și la urechi. Ei spuneau: „De ce ai ieșit în oraș? Ești un prost. Animal ce ești”. [Interogarea] a durat poate că o oră sau o oră și jumătate. Am cerut să sun, dar ei au zis că este prea târziu pentru a suna. Mi-au spus că mă vor trimite la închisoarea de la Cricova pe 20 de ani, pentru că am încercat să răstorn guvernul. Spuneau că partidele de opoziție ne-au folosit: „Spune-ne cine te-a plătit! Cât ți-a plătit România? Două sute, trei sute de lei?” Ei nu credeau că noi am ieșit să demonstrăm pe cont propriu. Ne-au impus să semnăm o hârtie. Unii dintre noi au citit-o, alții erau prea șocați [ca să citească] ... Când scriau zilele de naștere și numele noastre, ei au întrebat de asemenea care sunt adresele noastre și, uneori, vreun ofițer de poliție spunea: „A, tu acolo trăiești? Eu sunt responsabil pentru acest sector. Am să-ți fac viața dulce!”¹⁰⁸

N.O. a povestit Grupului de criză că poliția de la Comisariatul din Bălți l-a bătut timp de aproape trei ore și s-a oprit doar după ce el le-a spus, în mod repetat, că a avut recent o intervenție chirurgicală:

¹⁰⁷ Interviu cu X.Y., Bălți, 4 iulie 2009.

¹⁰⁸ Interviu cu L.M., Bălți, 4 iulie 2009.

Am fost scos din mașină și mi s-a ordonat să-mi pun mâinile la spate, iar apoi am fost impus să-mi ridic mâinile sus. În acest timp am fost lovit de multe ori. Nu vedeam cine mă lovea, și asta pentru că noi nu aveam dreptul să întoarcem capul și să ne uităm în jur. Polițiștii mi-au luat telefonul mobil, iar un polițist m-a lovit cu capul de perete așa de tare, că a rămas sânge pe perete. În curte erau mulți protestatari care își țineau mâinile sus, pe perete. După un timp, am fost duși într-o parte a curții unde erau doi polițiști la o masă, unul din ei era din Bălții Noi (sectorul nou din Bălți). El mi-a luat telefonul și șireturile. Mi-a spus să semnez un document. Am vrut să-l citesc, dar el nu mi-a dat voie, așa că am scris că sunt de acord ... În tot acest timp, ei mă băteau. După ce le-am spus de mai multe ori că am avut operație, unul din ei mi-a ridicat tricoul ca să verifice. După aceea nu m-au mai bătut.

Am fost dus iar în curte și din nou am fost pus cu fața la perete și mâinile sus. În acest timp l-am auzit pe unul din polițiști lovind un protestatar și spunând în limba rusă: „na jri moldavskuiu zemliu” („Na, mănâncă pământ moldovenesc.”). Mai era acolo și o fată cu un tricolor desenat pe față. Un polițist a amenințat-o că au s-o violeze toți pe rând, iar apoi ea și-a pierdut cunoștința.¹⁰⁹

B. Refuzul dreptului la asistență juridică confidențială

Dreptul la asistență juridică eficientă și confidențială din partea unui avocat ales de sine stăător sau a unui avocat desemnat pentru asistență juridică este un element crucial în apărarea persoanelor acuzate de săvârșirea infracțiunilor și reprezintă o protecție importantă împotriva torturilor și a relelor tratamente. Accesul confidențial la un avocat este deosebit de important pe parcursul perioadei inițiale a reținerii, când persoana suspectă se confruntă cu cele mai mari riscuri de rău tratament și recunoaștere forțată a săvârșirii faptei. Grupul de criză a documentat 674 de rețineri referitoare la demonstrațiile din aprilie, inclusiv cel puțin 224 de persoane reținute suspectate de comiterea unor infracțiuni care, conform legislației moldovenești, necesită prezența avocatului în toate etapele investigației, începând cu trei ore de la reținere sau o oră dacă persoana reținută este minoră. În 21 din 212 cazuri penale, în care Grupul de criză a avut posibilitatea să colecteze informații, persoanele reținute au relatat că nu au avut acces la avocați pe parcursul perioadei prevăzute de legislație. Într-un număr de cazuri, cei care au avut acces la avocați au relatat un comportament al poliției care a împiedicat persoanele reținute să se întâlnească în particular cu avocații lor.

Contrar standardelor internaționale, legile în vigoare în aprilie 2009 au prevăzut pentru persoanele reținute și acuzate doar drepturi limitate la un avocat înainte de proces. [A se vedea mai jos „Obligațiile legale internaționale ale Republicii Moldova”]. Codul cu privire la contravențiile administrative din anul 1985 prevede doar pentru persoanele acuzate „dreptul să se folosească în timpul examinării cazului de asistență juridică a avocatului”, normă înțeleasă, de obicei, ca însemnând un drept – și nu o obligație – de a avea un avocat pe durata procesului.¹¹⁰ Codul de procedură penală prevede o protecție mai vastă,¹¹¹ dar, în realitate, capacitatea personală de a-și exercita dreptul la un avocat depinde într-o mare măsură

¹⁰⁹ Interviu cu N.O., Bălți, 4 iulie 2009.

¹¹⁰ Noul Cod contravențional, care a intrat în vigoare la data de 31 mai 2009, cere ca autoritățile să informeze persoanele suspectate de săvârșirea contravențiilor administrative despre dreptul lor la un avocat și să asigure un avocat în maximum trei ore din momentul reținerii persoanelor care nu au un avocat. Codul cu privire la contravențiile administrative din anul 1985, art. 254. Legea nr. 218 din 24 octombrie 2008 cu privire la Codul contravențional, art. 378(3) și 378(4).

¹¹¹ De exemplu, organele competente desfășurând investigația infracțiunilor stipulate în Codul penal trebuie să informeze persoanele suspectate despre drepturile lor și despre motivele reținerii lor în timp de trei ore din momentul luării lor în arest, iar această informare trebuie să aibă loc în prezența unui avocat. Organele competente pot desfășura interogări cu persoanele suspectate și acuzate de infracțiuni doar în prezența avocatului și nu pot desfășura interogări când persoana este obosită sau în timpul nopții, în afară de cazul în care aceasta o solicită însăși persoana. Persoanele suspectate de săvârșirea infracțiunilor care au fost arestate și persoanele acuzate de comiterea infracțiunilor au dreptul de a avea întrevederi private cu avocații lor înainte de a fi interogate pentru prima dată, de asemenea, au dreptul la asistență juridică gratuită dacă nu pot să-și asigure un avocat. Codul de procedura penală al Republicii Moldova, art. 64, 64(4), 6(49), 66(4), 66(5), 104, 104(1) și 167.

sură de bunăvoință organelor de poliție și a procuraturii de a solicita un avocat sau de a anunța membrii familiei persoanei reținute, astfel încât aceștia să poată organiza prezența unui avocat.

În mai multe cazuri investigate de Grupul de Criză, organele de poliție au împiedicat persoanele deținute să-i contacteze pe membrii familiei care ar fi putut organiza prezența unui avocat. [A se vedea mai jos „Neîndeplinirea obligației de a anunța membrii familiei”]. Într-un șir mare de alte cazuri, s-a dovedit că poliția fie a respins solicitările persoanelor deținute privind asistența din partea unui avocat, fie le-a acordat avocați la alegerea poliției, care nu făceau parte din sistemul de asistență juridică garantată de stat și care nu au asigurat apărarea eficientă a clienților săi. De asemenea, avocații au relatat că organele de poliție și judecătorii nu au anunțat timpul și locul audierilor în comisariatele de poliție, lăsându-i să ghicească unde și când ele trebuie să meargă pentru a-și apăra clienții. Cel puțin într-un caz, la Comisariatul de Poliție al sectorului Râșcani, organele de poliție nu au permis unui avocat să asiste la o audiere desfășurată acolo. [A se vedea mai jos „Audieri ce nu corespund standardelor unui proces echitabil”].

Legislația Moldovei prevede asistență juridică gratuită, indiferent de nivelul veniturilor persoanelor care au nevoie de asistență de urgență în caz de arest pentru acuzații penale sau administrative, precum și în cazurile în care legea prevede dreptul la apărare, inclusiv în cazurile penale în care interesele justiției o cer, iar persoana nu își poate permite un avocat privat.¹¹² Această asistență este coordonată prin intermediul oficiilor teritoriale ale Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat, care colaborează cu un număr de avocați privați și, în Chișinău, cu Biroul Avocaților Publici. În mod normal, organul de urmărire penală sau ofițerul de arest notifică oficiul teritorial al Consiliului Național pentru Asistența Juridică în timpul orelor de serviciu, care apoi îl anunță pe oricare avocat din registrul său care este în serviciu că ar trebui să se prezinte în fața organului solicitant în termen de o oră și jumătate.¹¹³ Deși legea este o îmbunătățire a practicilor anterioare, acest sistem încă nu dispune de garanții pentru a împiedica poliția și procurorii să tergiverseze accesul deținuților la asistență juridică, iar potrivit avocaților familiarizați cu procesul, nu este ceva neobișnuit pentru organele poliției să meargă în afara acestor canale, pentru a se asigura că vor avea un avocat „prietenos” pentru cazurile speciale:

În practică, poliția evaluează psihologic suspectul ca să vadă dacă acesta este naiv sau lipsit de experiență și, dacă acesta este cazul, poliția va răspunde la solicitarea acestuia de a avea un apărător prin implicarea unui „avocat din oficiu”, care lucrează cu poliția și care va fraudă procesul-verbal de reținere cu o dată incorectă ca să demonstreze că procedura a fost urmată. De exemplu, avocatul poate indica în procesele-verbale o dată anterioară ca să afirme că acestea au fost completate la timp.¹¹⁴

În schimbul acestui serviciu, avocatul se poate aștepta că „partenerul” său de la poliție îl va îndrepta și spre alte cazuri, profitabile, pe aceeași cale.

Potrivit Oficiului Teritorial din Chișinău al Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat, între 6 și 21 aprilie 2009, Oficiul Teritorial a acordat asistență juridică urgentă în 62 de cazuri.¹¹⁵ Chiar și fără a lua în considerare cele 206 persoane recunoscute de Ministerul Afacerilor In-

¹¹² A se vedea „Tipurile asistenței juridice garantate de stat”, Consiliul Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat, <http://www.cnajgs.md/31/?L=0> (accesat la 28 iulie 2009); Legea cu privire la Asistența Juridică Garantată de Stat, nr.198-XVI, din 26 iulie 2007. Monitorul Oficial, Nr. 157-160, din 5 octombrie 2007, Art. 19.

¹¹³ Membrii familiei, de asemenea, pot contacta Oficiul Teritorial pentru a organiza asistență juridică în cazuri urgente. Pentru a evita întârzierile, Oficiul Teritorial mai oferă organelor judiciare și celor de urmărire penală graficul de serviciu actualizat, astfel încât acestea să poată să-i contacteze direct în cazurile în care prezența avocatului este solicitată în afara orelor de lucru. A se vedea „Asistența juridică de urgență”, Consiliul Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat, <http://www.cnajgs.md/29/?L=0> (accesat la 28 iulie 2009).

¹¹⁴ Interviu cu Veaceslav Țurcan, avocat, Chișinău, 1 iulie 2009.

¹¹⁵ Comunicare prin e-mail de la Oficiul Teritorial din Chișinău al Consiliului pentru Asistența Juridică, 4 august 2009.

terne ca fiind reținute și suspectate de săvârșirea unor contravenții administrative care pot fi pedepsite prin sancțiuni penale¹¹⁶ – având astfel dreptul la un avocat, conform standardelor internaționale – acest număr este cu mult mai mic decât cele 205 persoane reținute inițial sub acuzații penale, care, în conformitate cu legislația Moldovei, ar fi trebuit să aibă acces la un avocat peste cel mult trei ore de la reținere.

Oficiul Teritorial a informat Grupul de criză că, între 6 și 21 aprilie 2009, de asemenea, a acordat asistență juridică calificată în 301 de cazuri, dintre care 90% erau cazuri ce țineau de demonstrațiile din aprilie.¹¹⁷ Cu toate acestea, dat fiind faptul că o decizie de a acorda asistență juridică calificată este luată fie în etape ulterioare ale procedurilor, fie atunci când persoana nu se află în detenția poliției, aceste decizii s-au dovedit a implica apărarea pentru prima dată doar în etapele ulterioare ale procedurilor juridice, inclusiv la Curtea de Apel.

Marea diferență dintre numărul de persoane reținute și cele care au primit asistență juridică urgentă sugerează trei posibilități: 1) un mare număr de reținuți nu au primit nicio asistență juridică, cel puțin în etapele inițiale de interogare și înainte de judecată și, posibil, pe parcursul audierilor administrative care, pot duce la aplicarea arestului administrativ; 2) un număr mare de reținuți a reușit oarecum să-și organizeze prezența unui avocat independent particular, atunci când poliția restricționa accesul la comisariatele de poliție și refuză persoanelor reținute dreptul de a anunța membrii familiilor despre locul reținerii lor, sau 3) poliția, în mai multe cazuri, a implicat avocați particulari „amicali”, care nu făceau parte din sistemul de asistență juridică garantată de stat, în calitate de avocați, pentru a bloca accesul persoanelor reținute la avocați independenți.

Biroul Avocaților Publici din Chișinău a informat Grupul de criză că, actualmente, acordă asistență juridică în 18 cazuri ale unor persoane care au fost reținute în legătură cu manifestările din aprilie.¹¹⁸ Directorul Biroului, avocatul Igor Ciobanu, a relatat Grupului de criză:

În noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009, noi nu am primit niciun apel pentru a asista pe cineva. Prima solicitare oficială de a apăra pe cineva [acuzat în legătură cu demonstrațiile] a parvenit doar la 8 aprilie. În același timp, un avocat pe care îl cunosc bine mi-a povestit că, pe data de 8 aprilie, el semnase 27 de procese-verbale de reținere la Comisariatul de Poliție al sectorului Centru. El este avocat particular și nu este contractat să acorde asistență juridică garantată de stat. El a spus că le-a semnat fără a-l vedea măcar unul din „clienții” săi.¹¹⁹

Ofițerii de poliție ai Comisariatului General de Poliție l-au bătut pe E.F. înainte, în decursul și după interogatoriu. [A se vedea mai sus „Abuzurile poliției la comisariatele de poliție”]. E.F. n-a văzut niciun avocat până când poliția l-a adus la un procuror pe data de 8 aprilie 2009, circa 19 ore după reținerea lui. Deși poliția i-a spus că avocatul este un avocat public desemnat să-l reprezinte, avocatul s-a dovedit a fi unul particular pe care l-a contactat poliția în afara procesului de asistență juridică

¹¹⁶ Conform Ministerului Afacerilor Interne, au fost reținuți 203 adulți și trei minori suspectați de săvârșirea contravențiilor administrative, dintre care 26 de bărbați și 3 femei au fost amendați; 86 de bărbați și 5 femei au fost condamnați la arest administrativ de până la 5 zile; 33 de bărbați și 2 femei au fost condamnați la arest administrativ de până la 10 zile; 13 bărbați au fost condamnați la arest administrativ de până la 15 zile; iar pentru încă trei persoane, sancțiunile administrative au fost transformate în arest penal. 35 de persoane au fost eliberate nefiind acuzate. Scrisoarea viceministrului Afacerilor Interne Valentin Zubic către Victor Ursu, directorul Fundației Soros Moldova, din 24 august 2009.

¹¹⁷ Comunicare prin e-mail de la Oficiul Teritorial din Chișinău al Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat, 4 august 2009.

¹¹⁸ În 2006 Republica Moldova a deschis primul său birou de avocați publici, care se află în Chișinău și deservește sectorul Ciocana, iar începând cu anul 2008 și sectorul Râșcani. În aprilie 2009, biroul a avut nouă avocați autorizați de a practica dreptul, inclusiv directorul său executiv. Corespondență prin e-mail cu Nadejda Hriptievski, consilier la Biroul Avocaților Publici și membrul Grupului de criză, Chișinău, 23 iulie 2009.

¹¹⁹ Interviu cu Igor Ciobanu, directorul Biroului de Avocați Publici, și avocații publici Olesia Doronceanu și Veronica Mihailov, Chișinău, 3 iulie 2009.

garantată de stat.¹²⁰ Avocatul nu doar a eșuat în a-l apăra pe E.F. sau în a înregistra abuzurile poliției, dar și a refuzat să-i permită lui E.F. să folosească telefonul său mobil pentru a anunța familia despre locul unde se află, iar E.F. a reușit să contacteze familia doar cu ajutorul procurorului. [A se vedea mai jos „Incapacitatea procurorilor de a investiga și urmări penal în mod efectiv alte cazuri de tortură și rele tratamente”]. După eliberarea sa, E.F. a aflat că „avocatul public” presupus revendicase bani de la familia lui. „[După eliberare] soția mea mă aștepta lângă Comisariat. Ea a spus că avocatul din oficiu a sunat-o și a solicitat bani. Soția mea i-a dat o mie de lei. [Avocatul din oficiu, numele nu se indică] pleca atunci de la Comisariat și eu l-am întrebat despre acest lucru, iar el s-a supărat foarte mult. Până la urmă, el a fost de acord să restituie 500 lei”.¹²¹

Poliția de la Comisariatul de Poliție al sectorului Centru l-a interogat pe C.D. de două ori în lipsa avocatului, bătându-l de fiecare dată. [A se vedea mai sus „Abuzurile poliției la comisariatele de poliție”]. Când poliția, în cele din urmă, a oferit un avocat la sfârșitul celui de-al doilea interogatoriu, avocatul în cauză n-a făcut niciun efort ca să-l apere. C.D. a povestit Grupului de criză că, în timpul primului interogatoriu, aproximativ la orele 04.00, pe 8 aprilie 2009:

[numele nu se indică] și eu am solicitat să fim asistați de un avocat. Polițiștii au întrebat: „Ce fel de avocat? Dacă e vorba de o acuzare administrativă, veți plăti o amendă și mâine o să va elibereze. Voi nu aveți nevoie de avocat”. Noi am întrebat ce am comis, și polițistul a zis: „Nimic deosebit, vă vom amenda și atât”. Până la urmă, pe mine m-au acuzat de violarea ordinii publice La un moment dat [în timpul celui de-al doilea interogatoriu, care a început la orele 15.00 sau 16.00], eu am solicitat un avocat, dar [anchetatorul] doar m-a lovit încă o dată. Dar, după ce anchetatorul s-a calmat, el mi-a spus: „Bine, dacă ești așa insistent, îți voi aduce un avocat”. El a adus o femeie care se numește [numele nu se indică], nu cunosc numele ei de familie. Ea a ajuns în vreo zece minute. Ea a zis anchetatorilor: „Scrieți ceea ce credeți necesar și eu voi semna”. Eu atunci m-am gândit că, poate, ei au găsit pur și simplu pe cineva pe stradă, dar ei mi-au spus că ea este avocat. Unicul lucru care mi l-a spus ea a fost că ea este avocatul meu și a întrebat numele meu. Eu cred ca ea era un avocat fals, care era mai mult interesat de protejarea intereselor poliției [decât de apărarea mea] Nu am văzut [primul avocat] decât în ziua când ni s-au emis mandatele de arestare la instanța de judecată a sectorului Centru. Așa că, probabil, ea era un avocat adevărat.¹²²

Poliția de la Comisariatul de Poliție al sectorului Râșcani l-a bătut pe B. F. și pe ceilalți deținuți împreună cu el până când aceștia au semnat actele de renunțare la dreptul de a fi asistați de un avocat pe parcursul interogatoriului și al procesului de judecată. [A se vedea mai sus „Tortura și relele tratamente la comisariatele de poliție”].

Deși familia lui B.F. a contactat un avocat pentru el, poliția sectorului Râșcani nu a permis avocatului sau familiei să asiste la procesul administrativ, care s-a desfășurat în clădirea comisariatului în data de 10 aprilie 2009.¹²³

În cel puțin un caz, poliția de la Comisariatul General de Poliție a continuat să interogheze un reținut în absența avocatului, chiar după ce judecătorul de instrucție a ordonat eliberarea acestuia. H. I. a povestit Grupului de criză următoarele:

Când am fost [declarat] liber, avocatul trebuia să meargă la un alt proces. Judecătorul a emis un ordin de nepărsire a localității, însă polițiștii m-au adus înapoi într-o altă încăpere, unde am fost interogat din nou într-un mod foarte abuziv, cu amenințări de abuz fizic. Interogarea

¹²⁰ Numele lui nu este indicat în orarul de serviciu al Oficiului Teritorial din Chișinău al Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat pentru luna aprilie 2009, iar Oficiul Teritorial a confirmat că respectiva persoană nu are contract de acordare a asistenței juridice cu Oficiul Teritorial. Interviu prin telefon cu Oficiul Teritorial din Chișinău al Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat, Chișinău, 14 august 2009.

¹²¹ Interviu cu E.F., 2 iulie 2009.

¹²² Interviu cu C.D., Chișinău, 5 iulie 2009.

¹²³ Examinarea documentelor dosarului și interviu cu avocatul Mariana Talmaci, 28 august 2009.

în cauză a durat vreo două ore. Mă întrebau cine m-a obligat să particip și dacă am primit bani pentru participare. Am spus că nu voi vorbi fără avocatul meu. M-au forțat să semnez un document care stipula că nu mai am dreptul de a protesta și că voi fi pedepsit de lege dacă voi mai protesta vreodată. Ei au scris acest lucru și mi-au citit și mie, deoarece n-am putut descifra scrisul lor. Ei au păstrat documentul în cauză.¹²⁴

Lipsa accesului la avocați nu s-a limitat la Chișinău. Autoritățile din Bălți l-au acuzat pe L.M. de huliganism nu prea grav conform Codului de contravenții administrative pentru participarea sa la manifestațiile din 7 aprilie 2009 și l-au amendat cu 20 de lei. El a descris procesul său de judecată, care avusese loc la 8 aprilie 2009, după cum urmează:

Ei ne-au adus pe rând la un judecător și la un polițist. Acolo nu era nici procuror, nici avocat. Apoi, ei ne-au făcut să așteptăm din nou în hol cu mâinile ridicate, și apoi i-au eliberat pe toți, în afară de două persoane. Cei doi au fost reținuți pentru că aveau vânătași – ca să nu le permită să treacă expertiza [medico-legală]. Pe noi ne-au dus să ne luăm lucrurile. Ei nu ne-au prezentat niciun extras din hotărârea judecătorului, deși unii l-au cerut. Ei ne-au spus: „Cine ești tu, tu nu ești avocat, tu nu ai dreptul [să-l vezi]”. Am citit raportul când ei au afișat hotărârea în judecătorie, dar ei nu mi-au permis să am o copie a acestuia. Am fost acuzat de organele de poliție de ofensă la adresa partidului de guvernământ și a polițiștilor și de strigăte grosolane. Eu nu am avut niciodată avocat. Am aflat despre [asistența juridică prin Amnesty International], atunci când era prea târziu – fusesem deja eliberat și perioada de a depune apel expirase deja. N-am știu cum să fac apel.¹²⁵

Fiind întrebat dacă a depus o plângere cu privire la bătăile administrate de polițiști în decursul reținerii lui la Comisariatul de Poliție din Bălți, el a zis: „Eu nu am depus nicio plângere despre bătăi. Nu știu unde s-o depun – la poliție, unde să fiu bătut din nou? La procuratură? E același lucru. Și acum cred că e prea târziu”.¹²⁶

C. Neîndeplinirea obligației de a anunța membrii familiei

Într-un șir de cazuri examinate de Grupul de criză, poliția nu a anunțat imediat membrii familiei despre locul reținerii persoanei, în pofida cerințelor directe de a o face. În unele cazuri, organele competente au indus în eroare în mod intenționat membrii familiei care erau în căutarea informației despre membrul de familie reținut. Standardele internaționale cer ca autoritățile să anunțe imediat rudele persoanei reținute sau o altă persoană, la alegerea lui, despre locul reținerii și apoi să garanteze un contact continuu cu membrii familiei. Atare anunțare și contact joacă rolul unei verificări importante a abuzurilor în custodie prin garantarea posibilității pentru un reținut să relateze abuzurile și, în caz de necesitate, să organizeze asistența juridică și tratamentul medical independent. [A se vedea mai jos „Obligațiile legale internaționale ale Republicii Moldova”].

Avocatul parlamentar Anatolie Munteanu a relatat Grupului de criză că, atunci când el a studiat cazurile persoanelor reținute în raport cu evenimentele din aprilie, organizația lui a găsit „neajunsuri în formularele actelor procedurale, mai ales în privința datelor și duratelor. Lipseau informații sau era indicat data, dar nu și durata, astfel încât persoanele reținute nu aveau nicio posibilitate să anunțe durata reținerii și să avertizeze rudele. Persoanele reținute [pe care le-am intervievat în detenție] susțineau că familiile lor au aflat [despre reținerea lor] de la alte rude, neoficial de la poliție sau altcineva, iar familiile nu erau oficial anunțate”.¹²⁷

¹²⁴ Interviu cu H.I., 2 iulie 2009.

¹²⁵ Interviu cu L.M., 4 iulie 2009.

¹²⁶ Ibidem.

¹²⁷ Interviu cu avocații parlamentari Anatolie Munteanu, Oleg Efrim, Aurelia Grigoriu și Tamara Plămădeală, Chișinău, 30 iunie 2009.

Pe 7 aprilie 2009, poliția din Bălți l-a reținut pe N.O. în jurul orei 19.30. N.O. a relatat Grupului de criză că el a rugat ofițerii de poliție cu două ocazii diferite să-i permită să sune acasă. „Ei au refuzat. La acel moment [aproape de miezul nopții], soția mea sunase deja la poliție și întrebase unde eram ținut, dar ei i-au spus că așa persoană nu fusese reținută.”¹²⁸

C.D. a relatat Grupului de criză:

Poliția a tratat-o soția mea foarte grosolan când ea a încercat să mă găsească la Comisariatul de Poliție al sectorului Centru. O femeie polițistă de acolo a zis: „Noi nu știm pe cine căutați. Poate soțul dumneavoastră e cu altă femeie. De ce îl căutați aici?” A doua zi, [numele nu se indică] ofițerul de poliție din sectorul unde locuim noi a sunat soției mele spunând: „Eu știu că [C.D.] a fost reținut pentru aruncarea pietrelor și, dacă el va veni înapoi acasă, eu personal îl voi omorî și îi voi arunca cadavrul”.¹²⁹

J.K. a relatat Grupului de criză că poliția niciodată nu a anunțat familia ei, iar mama ei nu știa, timp de trei zile, unde se află fiica sa decât după ce ea a fost transportată în alt oraș, unde procurorul i-a oferit posibilitatea să-și sune părinții.¹³⁰

D. Examenе medicale și asistență medicală inadecvate pentru persoanele deținute în arestul poliției

În timp ce un număr mare de persoane arestate a raportat leziuni,¹³¹ în foarte multe cazuri din cele cercetate de Grupul de criză, deținuții au spus că poliția nu a oferit la timp tratament medical persoanelor cu leziuni serioase sau a refuzat, în mod evident, tratarea persoanelor care l-au solicitat și că asistenții medicali ai comisariatelor responsabili pentru examinarea reținuților la primire și pentru înregistrarea și tratarea leziunilor au refuzat să-i trateze pe cei reținuți sau au refuzat să înregistreze leziunile, chiar și atunci când poliția le cauza în prezența lor.

Dreptul la asistență medicală este atât o componentă a dreptului mai larg la sănătate, cât și o garanție fundamentală împotriva relelor tratamente în arest. Organizațiile pentru drepturile omului internaționale și din Moldova au criticat anterior poliția moldovenească pentru incapacitatea de a oferi asistență medicală celor reținuți și de a efectua examene medicale adecvate.¹³²

¹²⁸ Interviu cu N.O., 4 iulie 2009.

¹²⁹ Interviu cu C.D., Chișinău, 5 iulie 2009.

¹³⁰ Interviu cu J.K., 2 iulie 2009.

¹³¹ De exemplu, Grupul de criză a revizuit 199 de cazuri ale persoanelor care au raportat vătămări ce au necesitat spitalizare sau tratament ambulator.

¹³² De exemplu, Mecanismul Național pentru Prevenirea Torturii a identificat că „persoanele reținute nu au acces la asistența medicală... [iar] cererile lor adresate ofițerilor de poliție de a chema un doctor rămâneau fără răspuns. Avocatul Parlamentar, în repetate rânduri, la cererea deținuților care acuzau dureri, a cerut ofițerilor de poliție să cheme un doctor”. Raportorul special cu privire la tortură și alte tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante a descoperit că medicii din secțiile de poliție din Moldova nu sunt independenți și sunt prezenți doar pe parcursul câtorva ore; nicio regulă nu stipulează când trebuie să fie efectuat examenul medical; aceste examene care au loc sunt superficiale și, chiar dacă în unele cazuri sunt înregistrate vătămări sau dureri, nu se întreprinde nicio măsură. CPT a identificat neajunsuri la înregistrarea leziunilor în izolatoarele de detenție preventivă, inclusiv examene superficiale; unele cazuri când deținuții nu au fost examinați sau au fost examinați doar după două sau trei zile de la sosire; examene care au fost efectuate în prezența ofițerilor de poliție, rapoarte de examinare semnate de către ofițerul de poliție curant și anexate la dosarul reținutului în așa fel încât să fie accesibil pentru poliție; lipsa de interes față de circumstanțele în care s-au produs leziunile, netrimiteră sistematică a cazurilor de vătămare pentru investigare la procuratură. Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, Raport cu privire la Activitățile Mecanismului Național pentru Prevenirea Torturii, 2009, pag. 71; Raport al Raportorului Special pentru tortură și alte forme crude, inumane sau degradante de tratament, Misiunea în Republica Moldova, 12 februarie 2009, pag. 31; Raport către Guvernul Republicii Moldova cu privire la vizita în Moldova a Comitetul European pentru prevenirea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante (CPT), 14-24 septembrie 2007, par. 22.

Autoritățile din Moldova afirmă că, din mai 2008, toate izolatoarele de arest preventiv au medici permanenți și că „toate persoanele arestate și plasate în aceste instituții sunt examinate în momentul sosirii, fiind formulată o concluzie medicală cu privire la sănătatea lor și, în mod obligatoriu – cu privire la leziunile de pe corp sau alte declarații de acest gen”.¹³³ Cu toate acestea, izolatoarele de arest preventiv la care se referă autoritățile includ numai Comisariatul General de Poliție din Chișinău și Comisariatul de Poliție din Bălți, dar nu și cele patru comisariate de poliție de sector din Chișinău, unde au fost deținuți mulți demonstranți. Și nici nu există prea multe probe că medicii de la Comisariatul General de Poliție din Chișinău și Comisariatul de Poliție din Bălți, într-adevăr, au examinat persoanele reținute și le-au înregistrat leziunile sau au oferit asistență medicală. Un expert medical, care l-a însoțit pe Comisarul pentru Drepturile Omului Thomas Hammarberg pe parcursul vizitei sale din aprilie 2009 la Comisariatul General de Poliție din Chișinău, a descoperit că înregistrările leziunilor păstrate în instituția de detenție „erau extrem de sumare și superficiale.”¹³⁴

Câteva discuții pe care le-a avut Grupul de criză cu persoanele care au fost reținute la Comisariatul General de Poliție din Chișinău și Comisariatul de Poliție din Bălți au adus claritate în privința la faptului de ce aceste înregistrări medicale erau atât de superficiale. Potrivit lui H.I., „examenul medical” oficial la înregistrarea sa la Comisariatul General de Poliție a constat într-o discuție care a durat doar câteva secunde, chiar în timp ce poliția îl bătea. [A se vedea mai sus „Tortura și relele tratamente în comisariatele de poliție”].

Poliția din Bălți l-a bătut pe L.M. în față, rinichi și stomac în timpul reținerii și încă o dată la Comisariatul de Poliție din Bălți. El a povestit următoarele Grupului de criză: „Pe parcursul examenului medical, medicul a întrebat dacă mă doare ceva. Eu i-am spus că sunt bine deja. Doctorul a văzut leziunile, dar nu a spus nimic. Am văzut pe cineva spunându-i medicului că îl doare într-o parte, la care medicul a spus doar: „Să nu dormi pe acea parte”¹³⁵.

Poliția de la Comisariatul din Bălți a încetat, în cele din urmă, să-l bată pe N.O. după ce a văzut că acesta a fost operat recent, dar a refuzat să-i acorde asistență medicală. El a povestit Grupului de criză: „Am fost dus la doctor [la Comisariat] și i-am spus doctorului că am fost bătut și că am leziuni. Doctorul a spus că toți spun că sunt bătuți de poliști”.¹³⁶

Lucru și mai bizar, atunci când medicii au înregistrat leziuni, Ministerul Afacerilor Interne a folosit aceste înregistrări pentru a încerca să reducă numărul de leziuni înregistrate ulterior în urma examenelor medico-legale, oferind argumentul că examenele medicilor din comisariate arată că leziunile „au fost cauzate în timp ce [reținuții] se opuneau forțelor de ordine și cererilor legitime ale colaboratorilor de poliție”¹³⁷

Persoanele care au fost reținute la diferite comisariate de poliție au comunicat Grupului de criză că poliția le-a refuzat tratamentul medical unor demonstranți răniți în timpul reținerii în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009 și a oferit tratament întârziat altora cu leziuni grave. H.I. a declarat:

Era foarte mult sânge în autobuz. Unele persoane păreau bătute destul de rău. Unul avea o rană serioasă la cap. Unul sângera abundent și cerea un doctor, dar a fost refuzat. Până la pornirea autobuzului, doi poliști înarmați de lângă șofer au îndreptat asupra noastră armele și au spus că au ordin să ne împuște dacă ne mișcăm. A durat aproximativ 15 minute să ajungem la

¹³³ Comentarii ale autorităților moldovene asupra Raportului dlui Thomas Hammarberg, Comisar pentru Drepturile Omului al Consiliului European, cu privire la vizita sa în Moldova la 25-26 aprilie 2009, pag. 16; Scrisoarea viceministrului Afacerilor Interne Valentin Zubic către Victor Ursu, Directorul Fundației Soros – Moldova, din 24 august 2009.

¹³⁴ Raportul lui Thomas Hammarberg, Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului European după vizita sa în Moldova în perioada 25-28 aprilie 2009, para. 22.

¹³⁵ Interviu cu L.M., 4 iulie 2009.

¹³⁶ Interviu cu N.O., 4 iulie 2009.

¹³⁷ Scrisoarea viceministrului Afacerilor Interne Valentin Zubic către Victor Ursu, directorul Fundației Soros Moldova, din 24 august 2009.

Comisariatul General de Poliție de pe strada Tighina, 6 ... Persoanei cu leziuni care ceruse un doctor i s-a oferit o ambulanță peste aproape 40 sau 45 de minute. Când ambulanța a venit, un ofițer de poliție le-a spus celor care au leziuni să se ducă la ambulanță, dar când m-am pornit și eu, deoarece fusesem lovit, ei au spus că nu este grav, chiar dacă aveam o tăietură până la os [arată o cicatrice mare întunecată de câțiva centimetri pe piciorul stâng].¹³⁸

Poliția l-a reținut pe C.N. pe la ora 20.00, în data de 8 aprilie 2009, și l-a dus la Comisariatul de Poliție al sectorului Centru, unde un ofițer l-a bătut grav de câteva ori pe C.P. la sosire. Potrivit avocatului lui C.N., C.N. s-a plâns de durere acută la mână atât ofițerului care l-a bătut, cât și ofițerului care l-a luat pentru interogare și înregistrare, dar aceștia au refuzat să cheme un doctor. În sfârșit, când poliția l-a dus într-o celulă pe la miezul nopții, ofițerul de poliție de gardă l-a întrebat de ce își ține mâna într-un mod straniu, și C.N. a spus încă o dată că el crede că mâna îi este fracturată. După care ofițerul de serviciu a chemat o ambulanță, în pofida obiecțiilor altui ofițer de poliție, care insista că C.N. „va supraviețui până dimineața”. Ofițerul care obiecta a încercat mai târziu să-l împiedice pe medicul de la spitalul de urgență să-l transporte pe C.N. la spital pentru examinare, cedând doar după ce acesta a început să-i numească pe polițiștii măcelari și să strige că a primit pacienți maltratați de poliție toată noaptea. Ofițerul de poliție care obiecta a insistat să-l însoțească pe C.N. la spital, după care a insistat asupra reînțoarcerii lui C.N. la comisariat pentru interogare, deși doctorul de la spital îi spusese lui C.N. că trebuie să rămână la spital pentru o intervenție chirurgicală la mână.¹³⁹

C.D. a povestit Grupului de criză că poliția l-a bătut în timpul reținerii sale, în parcul din preajma clădirii Guvernului, și la Comisariatul de Poliție al sectorului Centru. [A se vedea mai sus.] Deși este astmatic și poartă, de obicei, un inhalator, sângera în urma căderii pe sticlă spartă cu câteva ore mai devreme și prezenta semne de bătaie, el nu a primit îngrijiri medicale până nu a fost transferat la Penitenciarul nr. 13 la 10 aprilie 2009. În plus, poliția de la Comisariatul de Poliție al sectorului Centru a confiscat și i-a stricat inhalatorul atunci când el era în plin acces de astmă:

După ce m-au lovit în spate, am început să am dificultăți de respirație și am cerut de la un polițist inhalatorul meu, la care acesta mi-a spus: „Aaaa, deci ești dependent de droguri”. L-am explicat că nu erau narcotice, ci medicamente. Dar el nu m-a crezut și l-a stricat cu piciorul. Apoi polițiștii au început să râdă. Probabil s-au gândit că au făcut un lucru grozav”.¹⁴⁰

E. Condiții abuzive de detenție

Deținuții pe care i-a interviuat Grupul de criză au descris condițiile de la comisariatele de poliție ca fiind sub nivelul minim al standardelor de deținere în arest. În particular, ei au descris petrecerea unei sau mai multor nopți în celule suprapopulate, cu aerisire minimă, lumină naturală slabă sau lipsă și fără așternuturi, pe parcursul cărora ei primeau puțină mâncare sau chiar deloc. În unele cazuri, aceste celule de poliție aveau toaile murdare, cu un robinet din care curgea apă ruginită; în alte cazuri, celulele aveau doar un container în ungher, făcându-i pe deținuți dependenți de bunăvoința ofițerilor de serviciu pentru accesul la apă și la toaile.

Aceste relatări corespund cu faptele descoperite anterior cu privire la condițiile de detenție în comisariatele de poliție din Moldova. În raportul său din februarie 2009 despre Moldova, Raportorul Special al Națiunilor Unite a definit condițiile în unele comisariate de poliție ca fiind „o sursă de îngrijorare majoră”, spunând că condițiile de la comisariatele de poliție din Bălți, Comrat și de la Comisariatul General de Poliție din Chișinău „pot fi calificate ca tratament inuman”.¹⁴¹ Situația a fost considerabil

¹³⁸ Interviu cu H.I., 2 iulie 2009.

¹³⁹ Interviu cu avocatul public Natalia Moloșag, Chișinău, 31 august 2009.

¹⁴⁰ Interviu cu C.D., Chișinău, 5 iulie 2009.

¹⁴¹ Raport al Raportorului Special pentru tortură și alte pedepse crude, inumane sau degradante, Misiunea în Republica Moldova, 12 februarie 2009, para. 38.

mai rea în aprilie, când aceleași comisariate de poliție au trebuit să facă față unui flux neobișnuit de mare de persoane reținute într-un timp scurt.

C.D. a relatat Grupului de criză că, începând cu noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009, el a petrecut trei zile la Comisariatul de Poliție al sectorului Centru, într-o celulă de opt metri pătrați, cu încă vreo 26 sau 28 de alte persoane și fără apă sau toaletă:

Nu era nici apă, nici toaletă în celulă. Când ceream apă, ei ne spuneau: „Poți să bei apă și acasă”. Nu am mâncat nimic în cele 72 de ore cât m-am aflat acolo. Polițiștii spuneau: „Acum zici că vrei să bei, pe urmă vei dori să mergi la toaletă, și eu va trebui să deschid celula de sute de ori. Lasă-mă în pace”.¹⁴²

Începând cu noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009, J.K. a petrecut trei zile la Comisariatul de Poliție al sectorului Centru, într-o celulă cu alte șapte femei. Ea a descris celula în felul următor:

Aceasta avea o toaletă lângă un perete mic, un pat de lemn, un robinet ruginit deasupra toaletei și un coș. Avea o fereastră mică fără sticlă. Celula era cam de 1.75 metri pe 2 sau 2.5 metri. [Știu aceasta deoarece] lățimea era cam de înălțimea mea, doar cu puțin mai mare. Nu toate am încăput pe pat, care avea lățimea celulei ... Nu am avut acces la duș și erau două fete care aveau menstruație și care nu au avut acces la produse de igienă feminină ... Când am cerut pentru prima dată niște pături, ei au zis nu, dar pe urmă ne-au adus niște pături murdare. Ni s-a dat câte un ou fiert, sare și apă fierbinte în noaptea a treia. Am folosit apa ca să ne spălăm.¹⁴³

H.I. a fost reținut la Comisariatul de Poliție al sectorului Centru pentru trei zile, începând cu noaptea de 7 aprilie 2009. El a povestit Grupului de criză:

Am fost dus într-o celulă, cred că numărul 24. Erau aproximativ 10 persoane acolo, care erau într-o stare foarte rea. Celula avea o toaletă foarte proastă, un pat de lemn, o fereastră foarte mică, care nu lăsa să treacă prea multă lumină prin ea ... Timp de 12 ore nu am primit mâncare sau apă. În ziua următoare am primit 150 de grame de pâine și puțin ceai fără zahăr. La prânz am primit un fel de mâncare care nu era comestibilă și o bucată de pâine de vreo 150 de grame. Seara am primit o bucată de pâine și apă fierbinte. Atunci când eram în celulă și ceream ceva – ca, de exemplu, informații despre părinții noștri, pături sau apă curată – eram refuzați și numiți cu cuvinte urâte. Unica sursă de apă era robinetul ruginit de deasupra toaletei. Nu am făcut duș timp de 3 zile cât am fost acolo.¹⁴⁴

V. W. a spus Grupului de criză că a fost bătut foarte rău când a trecut prin „coridorul morții” la Comisariatul de Poliție al sectorului Centru, încât și-a pierdut cunoștința, iar când și-a revenit, s-a văzut într-o celulă de 4 pe 4 metri, cu mulți alți deținuți, „încât trebuia să dormim pe o parte”. Poliția l-a interogat pe la amiaza zilei de 8 aprilie 2009. „După care am fost dus în celula nr. 13 cu alte șase persoane și am petrecut acolo 2 zile. În prima zi nu a fost mâncare, iar în a doua zi am avut o cană cu ceai și o bucată de pâine.”¹⁴⁵

Poliția l-a deținut pe B.F. la Comisariatul de Poliție al sectorului Râșcani în ziua de 9 aprilie 2009, după care l-a transferat la Comisariatul General de Poliție în noaptea de 10 aprilie, dar nu i-a dat nimic de mâncare până în dimineața zilei de 11 aprilie.¹⁴⁶

¹⁴² Interviu cu C.D., Chișinău, 5 iulie 2009.

¹⁴³ Interviu cu J.K., 2 iulie 2009.

¹⁴⁴ Interviu cu H.I., 2 iulie 2009.

¹⁴⁵ Interviu cu V.W., 2 iulie 2009.

¹⁴⁶ Respectiva informație se bazează pe examinarea cazului lui B.F. și pe interviul cu avocatul acestuia, Mariana Talmaci, la 28 august 2009.

Poliția din Bălți l-a deținut pe L.M. din după-amiaza zilei de 7 aprilie 2009 până în următoarea zi. El a descris celula subterană unde a fost deținut de poliție:

Am primit apă, dar aceasta avea un miros ciudat. Era primăvară, așa că multe persoane purtau îmbrăcăminte subțire, iar unii au început să tușească înainte de sfârșitul nopții. În celula mea erau 10 persoane, aceasta fiind de 5 pe 5 metri. Era un recipient pentru toaletă în ungher și un spațiu mai ridicat, suficient cât să putem dormi unul lângă altul. Era și o fereastră mică, al cărei geam însă era vopsit. Dimineața ne-au dus să ne ia amprente. După care ne-au dus într-o încăpere mică, cu toalete și o chiuvetă, pentru o perioadă de timp de 20 sau 30 de minute.¹⁴⁷

Autoritățile moldovene au recunoscut că tuturor deținuților din comisariatele de poliție li s-au oferit „condiții de detenție egale cu cele ale altor arestați”.¹⁴⁸ Chiar dacă acest lucru ar fi adevărat, lipsa de discriminare între deținuți nu scuză incapacitatea autorităților de a oferi tuturor deținuților condiții de detenție care să corespundă cerințelor de demnitate umană și sănătate; în plus, în unele cazuri, condițiile au fost atât de mizerabile, încât au ajuns să se ridice la nivel de rău tratament.

¹⁴⁷ Interviu cu L. M., 4 iulie 2009.

¹⁴⁸ Comentarii ale autorităților moldovene asupra Raportului dlui Thomas Hammarberg, Comisar pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei, cu privire la vizita sa în Moldova la 25-26 aprilie 2009, pag. 16.

VI. Răspunsul inadecvat al Guvernului

Autoritățile din Republica Moldova, inițial, au calificat demonstrațiile din aprilie ca fiind o încercare de „lovitură de stat”.¹⁴⁹ Reacția ulterioară a Guvernului s-a axat pe identificarea și urmărirea penală a unor persoane pentru organizare și participare la demonstrații. Mai mult de 260 de persoane sunt, în prezent, urmărite penal pentru presupuse acte infracționale legate de demonstrații, inclusiv 164 de persoane acuzate sau suspectate de organizare sau participare la „dezordini în masă”.¹⁵⁰ Cel puțin 168 de persoane au fost deja judecate și condamnate la amenzi sau detenție pentru săvârșirea unor contravenții administrative legate de demonstrații. Deseori, aceste proceduri penale sau administrative au fost profund viciate. În același timp, autoritățile nu au reușit să clarifice împrejurările a cel puțin două decese suspecte și să examineze 97 de reclamații oficiale de abuz al poliției în timpul reținerii și în stare de arest sau să-i aducă în fața justiției pe acei funcționari care au supravegheat sau comandat utilizarea forței împotriva demonstrațiilor ori au participat la aceste represalii.

A. Amnistia Prezidențială

La 15 aprilie 2009, Președintele Voronin a declarat că a solicitat autorităților guvernamentale competente să „inițieze o amnistiere totală” și să „sisteze orice formă de urmărire a participanților la protestele stradale” din 7 aprilie, cu excepția celor pe care el i-a numit „reprezentanți ai lumii interlope și recidiviști”.¹⁵¹ La 16 aprilie 2009, Procuratura Generală a anunțat că a început să întreprindă măsuri de revocare a „măsurilor de reprimare”, dar că va face apel la ordinul Președintelui.¹⁵² Apoi, la 21 aprilie 2009, Procuratura Generală a anunțat că „doar organizatorii acțiunilor de dezordine în masă, precum și persoanele cu antecedente penale” au rămas în detenție.¹⁵³

Amnistia trezește unele dubii din anumite motive. În primul rând, ea nu are nicio bază legală, deoarece legislația Republicii Moldova autorizează doar Parlamentul să declare amnistii generale.¹⁵⁴ Dorința Procuraturii Generale de a implementa imediat ordinul prezidențial denotă, astfel, un grad înalt de ingerință executivă în funcționarea acesteia. În al doilea rând, declarația Președintelui pare să implice o amnistie pentru oficialii implicați în acte criminale, deși atât Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice (PIDCP), cât și Convenția Europeană a Drepturilor Omului interzic statelor să deroge de la obligațiile lor de a investiga și urmări penal cazurile de violare a dreptului la viață și cer ca statele să interzică tortura sau tratamentul inuman sau degradant și să asigure reparația prejudiciului victimelor unor astfel de abuzuri. [A se vedea mai jos „Obligațiile legale internaționale ale Republicii Moldova”]. Acest dubiu este accentuat și de declarațiile din aprilie făcute de către Speakerul Parlamentului de atunci, Marian Lupu, cu privire la susținerea extinderii amnistiei asupra oficialilor guvernamentali.¹⁵⁵ În sfârșit, ordinul Președintelui și aplicarea acestuia de către Procuratura Generală

¹⁴⁹ A se vedea, de exemplu, „Poliția preia Parlamentul Republicii Moldova” (Police retake Moldova parliament) BBC, 8 aprilie, 2009, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7988893.stm> (în limba engleză).

¹⁵⁰ Comunicarea prin e-mail a lui Iulian Groza, 24 iulie, 2009.

¹⁵¹ A se vedea „Adresarea televizată a Președintelui Republicii Moldova,” Compania Publică Națională Teleradio-Moldova, 15 aprilie 2009, http://www.trm.md/?module=stiri_int&news_id=7954, (accesat la 8 septembrie 2009).

¹⁵² Serviciul de Presă al Procuraturii Generale, „Procuratura a inițiat procesul de revocare a măsurilor de reprimare”, 16 aprilie, 2009, <http://www.procuratura.md/md/news/1211/1/2777/> (accesat la 7 septembrie 2009).

¹⁵³ Serviciul de Presă al Procuraturii Generale, „Procuratura a finalizat procesul de revocare a măsurilor de reprimare”, 21 aprilie, 2009, <http://www.procuratura.md/md/news/1211/1/2781/> (accesat la 7 septembrie 2009).

¹⁵⁴ Constituția permite Președintelui să acorde grațiere individuală, dar rezervă Parlamentului dreptul de a anunța amnistie. Constituția RM, art. 66, 68.

¹⁵⁵ A se vedea Thomas Escritt, „Brutalitatea în Moldova este admisă” (Moldova brutality admitted), Financial Times, 17 aprilie, 2009, <http://www.ft.com/cms/s/0/5513286c-2a58-11de-8415-00144feabdc0.html> (în limba engleză, accesat la 7 septembrie 2009).

anulează prezumția nevinovăției prin etichetarea drept criminali a acelor persoane care rămân în detenție și justifică detenția continuă a unor persoane care nu au nicio legătură cu acest caz doar în baza condamnărilor lor anterioare.

B. Comisia de Stat pentru elucidarea evenimentelor

La 21 aprilie 2009, Președintele Voronin a emis un decret prezidențial prin care s-a creat Comisia de Stat „pentru elucidarea cauzelor, condițiilor și consecințelor evenimentelor din 7-8 aprilie 2009, elaborarea de măsuri pentru prevenirea desfășurării de acțiuni anticonstituționale și eliminarea cauzelor acestora”.¹⁵⁶ Decretul a stabilit drept termen limită de raportare a Comisiei către Parlament dată de 5 mai 2009, dar nu a oferit nicio altă instrucțiune cu privire la modul în care Comisia își va exercita mandatul. Grupul de criză consideră că, fiind recent constituită, Comisia de Stat nu dispune de independență, experiență și mandat pentru a desfășura o investigație credibilă.

Comisia de Stat nu are în prezent în componența sa reprezentanți ai partidelor de opoziție sau ai organizațiilor neguvernamentale, nu acceptă mărturii directe ale victimelor și, practic, se bazează pe sursele oficiale de informare afiliate aproape în totalitate Partidului Comunist și, în multe cazuri, implicate în comiterea de abuzuri în timpul demonstrațiilor din aprilie.¹⁵⁷ După spusele de președintelui acesteia, pe atunci vicepreședinte al Parlamentului, Vladimir Țurcan, informația pe care Comisia a cerut-o vizează, de asemenea, îndeaproape grupurile și persoanele acuzate de Președintele Voronin și de alții ca fiind responsabile de organizarea demonstrațiilor, fără a încerca să cerceteze politicile și practicile care au contribuit la gradul înalt de violență a poliției și care servesc drept obstacol pentru o investigare și o urmărire judiciară eficientă a persoanelor responsabile de comiterea de abuzuri.¹⁵⁸

În momentul scrierii acestui document, Comisia de Stat încă nu a publicat rezultatele activității sale.

C. Neîndeplinirea obligațiilor de a documenta, investiga și urmări penal tortura și relele tratamente din partea poliției

Obligația de a oferi o compensație efectivă victimelor este inclusă în prevederile privind interzicerea torturii din legislația internațională, inclusiv prin intermediul mecanismelor efective și accesibile de examinare a reclamațiilor, precum și prin investigații oficiale efective și oportune, capabile să-i

¹⁵⁶ Decretul Președintelui privind constituirea Comisiei de stat pentru elucidarea cauzelor, condițiilor și consecințelor evenimentelor din 7-8 aprilie 2009 Nr 2207-IV, 21 aprilie, 2009.

¹⁵⁷ Decretul Prezidențial a inclus un membru al societății civile, dr. Viorel Cibotaru, care a demisionat imediat după ce a fost numit. Lista autorităților contactate de Comisie pentru a obține informații, oferită Grupului de criză de către Comisie, include: 1. Primăria mun. Chișinău, 2. Ministerul Afacerilor Interne, 3. Serviciul de Pază și Protecție de Stat, 4. Serviciul de Informații și Securitate, 5. Procuratura Generală, 6. Ministerul Sănătății, 7. Ministerul Educației și Tineretului, 8. Ministerului Construcțiilor și Dezvoltării Teritoriului, 9. Centrul pentru Drepturile Omului (Biroul avocatului parlamentar), 10. Ministerul Dezvoltării Informaționale, 11. Comisia Electorală Centrală, 12. Serviciul Grăniceri 13. Agenția de transport. Interviu cu dr. Viorel Cibotaru, Chișinău, 2 iulie 2009; Lista autorităților contactate de către Comisia de stat, iulie 2009.

¹⁵⁸ De exemplu, menționând că „organizatorii evenimentelor trebuie să fie identificați și pedepsiți”, președintele Țurcan a spus Grupului de criză că Comisia a solicitat „informație de la serviciile secrete, grăniceri și alte servicii cu privire la circulația cetățenilor în Republica Moldova [din România]” și cu privire la „utilizarea internetului pentru instigare și adunarea oamenilor în acest scop [pentru a face o demonstrație] ... De exemplu, a fost un atac de o oră asupra site-ului președinției și ale altor autorități, provenind din România. [Rețeaua socială pe Internet] Odnoklasniki.ru a fost folosită pentru a informa și a aduna oameni și prin intermediul acestei surse zeci de mii de studenți au aflat despre demonstrații în timp de zece minute, cu informațiile trimise de trei furnizori. Una dintre aceste persoane responsabile a fost Natalia Morari, care este prietenă apropiată a unui ziarist. Ea este persoana numărul unu, una dintre cele mai active în timpul desfășurării evenimentelor, iar aproximativ o jumătate de an în urmă ea a fost declarată persona non grata [în Rusia]”. Interviu cu Vladimir Țurcan, vicepreședintele Parlamentului și președintele Comisiei de Stat pentru elucidarea cauzelor, condițiilor și consecințelor evenimentelor din 7-8 aprilie 2009, Chișinău, 1 iulie 2009.

aducă pe cei responsabili în fața justiției. Totuși, autoritățile moldovene de prea multe ori nu au reușit să ia măsurile necesare pentru a asigura accesul la mecanisme efective de examinare a reclamațiilor pentru persoanele în arest sau să documenteze și să investigheze acuzațiile de tortură și rele tratamente într-un mod eficient și în timp util. În special, tergiversările din partea procurorilor a inițierii unor investigații penale și respingerea arbitrară a plângerilor, alături de neîndeplinirea de către organele poliției, procuraturii, precum și ale organelor judiciare a obligației de a supune unei examinări medico-legale deținuții răniți în timpul evenimentelor din aprilie și incapacitatea autorităților medico-legale de a documenta și evalua în mod adecvat astfel de cazuri reprezintă acum un obstacol semnificativ pentru oferirea unei compensații efective pentru multe victime.

1. Avocații parlamentari și Mecanismul Național de Prevenire a Torturii

În calitate de stat participant la Protocolul Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și a altor pedepse și tratamente crude, inumane sau degradante (POCIT), Republica Moldova este obligată să desemneze și să mențină unul sau mai multe organisme invitate independente, care să fie însărcinate cu prevenirea torturii și a relelor tratamente. În Moldova, aceste funcții sunt atribuite la patru ombudsmeni, cunoscuți ca avocați parlamentari (AP), care sunt, de asemenea, responsabili de monitorizarea unei game largi ale drepturilor omului, precum și Mecanismului Național de Prevenire a Torturii (MNP), un consiliu consultativ pentru avocații parlamentari, format din zece membri ai societății civile și prezidat de Directorul Centrului pentru Drepturile Omului.¹⁵⁹ Grupul de criză consideră că obstacolele mari și repetate cu care s-au confruntat aceste organisme în încercarea de a monitoriza pe deplin tratamentul aplicat deținuților în timpul evenimentelor din aprilie demonstrează că aceste mecanisme, fiind recent create, nu dispun de autoritate, resurse și personal necesar pentru a-și îndeplini în mod eficient mandatul în cadrul POCIT. În special, restricțiile autorităților de a asigura accesul membrilor MNP la locurile de detenție și la deținuți, precum și inacțiunea Centrului pentru Drepturile Omului în ce privește susținerea lucrului MNP în timpul evenimentelor din aprilie, pun sub semnul întrebării angajamentul statului de a respecta obligația legală de prevenire a torturii și a relelor tratamente.

POCIT prevede ca organismele naționale de monitorizare să fie independente din punct de vedere funcțional și să dispună de resursele necesare pentru a-și îndeplini sarcinile care includ verificarea regulată a tratamentului persoanelor aflate în detenție.¹⁶⁰ În special, statele trebuie să acorde acestor organisme „accesul la toate locurile de detenție, precum și la toate dependențele și comoditățile acestora”, posibilitatea de a avea convorbiri confidențiale cu persoanele private de libertate, precum și cu orice altă persoană care, după părerea mecanismului național de prevenire, ar putea oferi informații relevante; și libertatea de a alege locurile pe care ei doresc să le viziteze și persoanele pe care ei doresc să le intervieveze. Statele trebuie, de asemenea, să le permită acestor organisme accesul la toată informația privind numărul de persoane private de libertate, precum și tratamentul lor și condițiile de detenție.¹⁶¹

La momentul demonstrațiilor din aprilie, Republica Moldova avea patru avocați parlamentari și doar cinci membri ai Mecanismului Național de Prevenire a Torturii disponibili să monitorizeze tratamentul de către poliție al demonstrațiilor,¹⁶² care au fost deținuți în cel puțin 12 locuri de detenție

¹⁵⁹ A se vedea Legea cu privire la avocații parlamentari nr. 1349 din 17 octombrie 1997, modificată de Legea 200 din 26 iulie 2007; Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, Raportul privind activitățile Mecanismului Național de Prevenire a Torturii, 2009.

¹⁶⁰ Protocolul Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și a altor pedepse și tratamente crude, inumane sau degradante (Protocol Opțional la Convenția împotriva Torturii), adoptat de Rezoluția Adunării Generale A/RES/57/199 din 9 ianuarie 2003; intrat în vigoare la 22 iunie, 2006; ratificat de Moldova la 24 iulie, 2006, art. 18(1), 18(3), 19(a).

¹⁶¹ Protocolul Opțional la Convenția împotriva Torturii, art. 20.

¹⁶² Membrii Mecanismului Național de Prevenire a Torturii au relatat Grupului de criză că alți membri au părăsit locul de muncă, deoarece lucrul era dificil și prost remunerat. Avocatul parlamentar superior Anatolie Munteanu a acuzat Parlamentul pentru că nu a desemnat înlocuitori membrilor care au demisionat sau au devenit inactivi în alt mod. Interviu cu Nicolae Radița, membrul Mecanismului Național de Prevenire și directorul Centrului Național al Romilor și membru al Grupului de criză, Chișinău, 30 iunie, 2009; Interviu cu avocații parlamentari Anatolie Munteanu, Oleg Efrim, Aurelia Grigoriu și Tamara Plămădeală, Chișinău, 30 iunie, 2009.

din cinci orașe.¹⁶³ Lucrul avocaților parlamentari și al membrilor MNP a fost, ulterior, împiedicat de funcționarii Ministerului Afacerilor Interne, care, în mod repetat, le-au interzis accesul la locurile de detenție care se află sub controlul Ministerului și, astfel, le-au restrâns capacitatea de a-și îndeplini mandatul.¹⁶⁴

Membrul MNP Nicolae Radița a informat Grupul de criză că comisarul de poliție din raionul Drochia i-a permis accesul la deținuții de acolo doar după „o discuție foarte lungă, iar apoi l-a împiedicat să se întâlnească cu deținuții în mod particular:

La Comisariatul de Poliție din Drochia am cerut să-i intervievez pe deținuți individual, însă nu mi s-a permis. Comisarul asculta la ușă, l-am rugat să plece, dar el nu pleca. Luam interviu unei femei care spunea că a fost bătută. Eram într-o cameră de 2 pe 3 metri, cu ușă de oțel când am încercat să închid ușa, poliția o ținea deschisă... Am văzut mai mult de 22 persoane, deținute în continuare la Comisariatul de Poliție din Drochia, inclusiv o fată, deși comisarul a spus că doar 14 persoane erau reținute sub acuzații referitoare la evenimentele din 7 aprilie și că toate urmau să fie eliberate în acea zi. El a mai spus că acolo nu era nicio fată.¹⁶⁵

Membrul MNP Sergiu Ostaf a informat Grupul de criză că, pe 9 și 11 aprilie 2009, poliția din Chișinău a interzis de opt ori accesul lui și al colegilor săi de la MNP la deținuți, adăugând că „în patru cazuri nu ni s-a permis deloc intrarea, iar în celelalte patru cazuri noi am putut vedea celulele goale – ni s-a făcut un tur prin camerele neocupate.”¹⁶⁶

Avocatul parlamentar Anatolie Munteanu, Directorul Centrului pentru Drepturile Omului, a confirmat faptul că poliția a împiedicat avocații parlamentari și monitorii MNP să viziteze comisariatele de poliție de la Râșcani și Buiucani la 9 aprilie 2009, precum și comisariatele de poliție ale sectoarelor Centru și Buiucani la 11 aprilie 2009, însă a pus la îndoială efectul acestor interdicții, spunând că „conform surselor mele de informație, la moment nu existau oameni deținuți în legătură cu evenimentele din aprilie în acele instituții pe 9 și 11 aprilie, deoarece ele fuseseră deja transferate.”¹⁶⁷ Cu toate acestea, Grupul de criză deține informații referitoare la persoanele reținute la Comisariatul de poliție al sectorului Râșcani pe 9 aprilie 2009, iar un membru MNP a recunoscut că deținuții au fost eliberați de la Comisariatul de poliție al sectorului Buiucani abia la 11 aprilie 2009.

Membrul MNP Nicolae Radița a declarat Grupului de criză:

“Am încercat să vizitez Comisariatul de Poliție al sectorului Râșcani aproximativ la ora 22.00, pe 9 aprilie, împreună cu un membru al organizației *Amnesty International*. Am prezentat agen-

¹⁶³ Acestea erau: Comisariatul General de Poliție din Chișinău; Comisariatul de Poliție al sectorului Botanica; Comisariatul de Poliție al sectorului Buiucani; Comisariatul de Poliție al sectorului Centru; Comisariatul de Poliție al sectorului Ciocana; Comisariatul de Poliție al sectorului Râșcani; Departamentul Servicii Operative din cadrul Ministerului Afacerilor Interne; Penitenciarul nr. 13; Comisariatul de Poliție din raionul Vulcănești; Comisariatul de Poliție din raionul Taraclia; Comisariatul de Poliție din Drochia; Centrul de plasament temporar al minorilor din cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

¹⁶⁴ Raportul Centrului pentru drepturile omului 2009 asupra activităților acestuia subliniază dificultatea cu care s-a confruntat în timpul desfășurării activităților sale de monitorizare la Comisariatul General de Poliție din Chișinău și la unitatea SCUT; la comisariatele de poliție din sectoarele Centru, Buiucani și Râșcani din Chișinău; și, printre altele, la comisariatele de poliție din orașele Bălți și Bender și constată că ofițerii Ministerului Afacerilor Interne continuă să se amestece în activitatea sa chiar și după ce Ministerul a emis o circulară la adresa conducătorilor subdiviziunilor sale pentru a atrage atenția asupra imputărilor acordate în conformitate cu Legea cu privire la avocații parlamentari. Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, Raportul privind activitățile Mecanismului Național de Prevenire a Torturii, 2009, p. 65-66.

¹⁶⁵ Interviu cu Nicolae Radița, Chișinău June 30, 2009.

¹⁶⁶ Interviu cu Sergiu Ostaf, Chișinău, 30 iunie 2009.

¹⁶⁷ Munteanu, de asemenea, a declarat că avocații parlamentari sau membrii MNP au efectuat, în cele din urmă, 35 de vizite la instituțiile care se află sub supravegherea Ministerului Afacerilor Interne în perioada 8 aprilie - 30 iunie 2009. Interviu cu avocații parlamentari Anatolie Munteanu, Oleg Efrim, Aurelia Grigoriu și Tamara Plămădeală, Chișinău, 30 iunie 2009.

tului de pază documentele mele de la Mecanismul Național de Prevenire a Torturii care-mi permit accesul, iar agentul de pază a spus: „Ni s-a dat ordin să nu permitem nimănui să intre”. Apoi am plecat de acolo și am mers la Comisariatul de Poliție al sectorului Buiucani. Afară era o ceartă cu o femeie, care spunea că a primit un apel telefonic de la fiul său spunându-i că el și alte trei persoane sunt reținuți la Comisariat. Agentul de pază îi interzicea să intre, ținând o armă automată și fiind agresiv. După aceasta au ieșit doi băieți pe care ea i-a recunoscut, ei i-au spus că fiul său va ieși curând. Aceasta s-a întâmplat aproximativ la ora 23.00 Am rugat din nou agentul de pază să anunțe comisarul despre solicitarea mea de a vizita Comisariatul, însă el a răspuns: „Nu, veniți mâine”.¹⁶⁸

Și mai important, refuzul poliției de a permite avocaților parlamentari și membrilor MNP să facă vizite în momentul în care se susținea că nu mai era niciun deținut prezent ar fi trebuit să trezească suspiciuni imediat, deoarece aceasta presupune că poliția ar fi putut fi implicată în activități de tănuire a abuzurilor comise în zilele anterioare, pe care organismele de monitorizare le-ar fi investigat. Într-adevăr, membrii MNP au raportat că, și atunci când au avut acces la comisariatele de poliție, poliția, în general, nu le-a permis accesul la datele de intrare-ieșire și la registrele medicale și le-a limitat locurile pe care aceștia le puteau vizita în instituții.¹⁶⁹ Dorința aparentă a avocatului parlamentar Munteanu de a da crezare declarațiilor poliției în ceea ce privește prezența deținuților este deosebit de îngrijorătoare, având în vedere constatările sale proprii referitor la abuzurile poliției din aceleași instituții în anul 2008.¹⁷⁰

Membrii Mecanismului Național de Prevenire a Torturii, de asemenea, au ridicat problema calității investigațiilor efectuate de avocații parlamentari, declarând că aceștia nu îndeplinesc principiile de bază pentru monitorizarea locurilor de detenție, cum ar fi verificarea registrelor de deținuți și examinarea tuturor camerelor din această instituție.¹⁷¹ Ei au remarcat, de asemenea, faptul că colaboratorii Ministerului Afacerilor Interne par să acorde mult mai ușor accesul avocatului public Munteanu, care a condus anterior departamentul de justiție penală din cadrul Procuraturii Generale, decât membrilor MNP, care, spun ei, efectuează o monitorizare mai meticuloasă. [Pentru o discuție a modului în care relația de lucru dintre procuror și poliție a promovat impunitatea poliției, a se vedea mai sus „Răspunsul inadecvat al Guvernului”].

Sergiu Ostaf a declarat:

De două ori am mers cu vizite în calitate de membri ai Mecanismului Național de Prevenire a Torturii împreună cu [avocatul parlamentar] Anatolie Munteanu. În timpul acestor vizite, avocatul parlamentar nu ne-a sprijinit atunci când poliția a respins cererea noastră de a avea acces la toate registrele și de a face copii provizorii ale acestora pentru o analiză adecvată. Același lucru s-a întâmplat atunci când poliția a respins solicitările noastre de a vizita sediile poliției din cadrul Comisariatului, ca să putem investiga rapoartele deținuților reținuți în birouri și chiar și în clădirile auxiliare ale comisariatelor de poliție.¹⁷²

Ostaf a adăugat că membrul MNP Vanu Jereghi a avut, în cele din urmă, posibilitatea de a vedea registrele de la Comisariatul General de Poliție atunci când l-a vizitat, la 27 aprilie 2009, împreună cu Dr. Davor Strinovic, expert medical, care l-a însoțit pe comisarul Consiliului Europei pentru drepturile omului Thomas Hammarberg în perioada vizitei sale în Moldova din 25-28 aprilie 2009. „Aceasta a

¹⁶⁸ Interviu cu Nicolae Radița, Chișinău, 30 iunie 2009.

¹⁶⁹ Ibid.; Interviu cu Sergiu Ostaf, Chișinău, 30 iulie 2009.

¹⁷⁰ A se vedea, de exemplu, Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, Raportul privind activitățile Mecanismului Național de Prevenire a Torturii, 2009, pag. 67-71.

¹⁷¹ A se vedea, de exemplu, comentariile CPT privind importanța existenței unor registre exacte și complete ca o garanție fundamentală, precum și standardele pe care le ia în considerație atunci când evaluează încăperile pentru interogare de la poliție. Consiliul Europei, Comisia Europeană pentru prevenirea torturii și altor pedepse și tratamente crude, inumane sau degradante, „Standardele CPT”, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2006, p. 7, par. 40, p. 11, para. 37, 39; p. 16, par. 50.

¹⁷² Interviu cu Sergiu Ostaf, Chișinău, 30 iunie 2009.

fost ziua în care am descoperit că există cu aproximativ 90 de oameni mai mulți trecuți în registrul medical decât au fost trecuți în registrul obișnuit. I-am spus avocatului parlamentar Munteanu despre acest lucru, însă el a refuzat să întreprindă ceva în acest sens.”¹⁷³

Membrii MNP au informat Grupul de criză că avocatul parlamentar Munteanu a fost categoric în dezacord cu ei și privind rolul MNP, văzându-l ca pe un organ auxiliar de colectare a informației în vederea poziției sale, și nu ca pe un organ independent autorizat a efectua propriile sale vizite ad-hoc și a elabora rapoarte cu privire la constatările și recomandările sale, cu toate că predecesorul lui aproba vizitele ad-hoc¹⁷⁴. În special, membrii MNP au declarat că, începând din toamna anului 2008, ei s-au confruntat cu tentative permanente de a reduce și a limita rolul MNP, stabilit anterior sub conducerea primului președinte al Mecanismului Național de Prevenire, și de a transforma treptat instituția într-un organ invitat, care nu discută probleme și preocupări strategice în ceea ce privește combaterea torturii, nu face declarații publice sau intră în discuții cu autoritățile competente și nu are un cuvânt de spus referitor la conținutul și analiza rapoartelor publice, bazate pe vizitele sale. Ei, de asemenea, au remarcat faptul că MNP-ului, ca organ, îi lipsește sprijinul chiar și pe jumătate oferit de personalul tehnic și administrativ al Centrului pentru Drepturile Omului, deoarece acest personal se subordonează, în practică, președintelui actual al avocaților parlamentari. „Aceasta este o tendință clară spre degradarea calității și a spiritului de organ consultativ prevăzut de POCIT ca urmare a unor acțiuni intenționate eronate din cadrul Centrului pentru Drepturile Omului”, susține Ostaf¹⁷⁵.

2. Insuccesul în investigarea eficientă a cauzelor suspecte de deces

Grupul de criză a identificat cel puțin două cazuri suspecte de deces începând cu perioada protestelor din 7 și 8 aprilie 2009 și imediat după acestea, Procuratura Generală și alți oficiali nu au reușit să investigheze în mod corespunzător decesele, în pofida indiciilor că acestea ar fi putut rezulta în urma torturii poliției¹⁷⁶. Reprezentanții procuraturii inițial au anunțat că decesele au fost cauzate de intoxicație sau cădere, referindu-se la datele autopsiilor de o calitate dubioasă, efectuate de Institutul Național de Medicină Legală¹⁷⁷. Doar într-un singur caz, cel al lui Valeriu Boboc, procurorii au solicitat o autopsie suplimentară, și numai după ce au venit martori, declarând că au văzut ofițeri de poliție care l-au bătut pe Boboc până când acesta nu a mai dat semne de viață. Ulterior, procurorii ulterior au respins solicitarea martorilor de protecție a acestora [a se vedea mai jos „Neîndeplinirea obligației procurorilor de a investiga și a urmări penal în mod eficient alte cazuri de tortură și rele tratamente”]. Autoritățile au stabilit că decesul lui Ion Țibuleac ar fi rezultatul unei căderi de pe un stâlp, în pofida declarației martorilor potrivit căreia niște persoane dintr-o mașină albă, marca Niva, cu numerele Ministerului Afacerilor Interne, au aruncat corpul lui Țibuleac în fața Spitalului de Urgență din Chișinău în noaptea de 7 aprilie 2009¹⁷⁸.

¹⁷³ Interviu cu Sergiu Ostaf, Chișinău, 30 iunie 2009.

¹⁷⁴ Interviu cu Sergiu Ostaf, Chișinău, 30 iunie 2009.

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ Grupul de criză nu a reușit să colecteze suficientă informație pentru a aprecia legătura de cauzalitate dintre alte două decese suspecte și protestele din aprilie: Maxim Canișev, al cărui cadavru a fost găsit într-un lac din apropierea Chișinăului pe data de 19 aprilie 2009, și Eugen Țapu, al cărui cadavru a fost găsit în Chișinău pe data de 15 aprilie 2009.

¹⁷⁷ Pentru evaluarea acestor rapoarte de către expertul medical, vedeți Raportul lui Thomas Hammarberg, Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului European, în urma vizitei sale în Moldova, în perioada 25 – 28 aprilie 2009, paragraful 30.

¹⁷⁸ În contradicție, raportul autopsiei constată că corpul lui Țibuleac a fost găsit pe un drum, la 3 km de la centrul Chișinăului. Părinții lui Țibuleac de asemenea au fost întrebați cum autoritățile l-au identificat atât de repede pe Țibuleac, ținând cont de faptul că corpul lui a fost adus părinților neconținând semne de identificare. „Procuratura Generală continuă să investigheze cazul lui Boboc”, 10 iulie 2009, <http://www.infotag.md/news-en/579698/> (accesat la 30 iulie 2009); „Primarul Chișinăului confirmă al doilea deces în urma reprimării protestelor de la Chișinău”, 15 aprilie 2009, http://www.realitatea.net/primarul-chisinaului-confirmă-al-doilea-deces-in-urma-reprimării-protestelor-de-la-chisinau_496261.html (accesat la 30 iulie 2009); Raportul lui Thomas Hammarberg, Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului European, în urma vizitei sale în Moldova, în perioada 25 – 28 aprilie 2009, paragraful 28.

Grupul de criză crede că, ținând cont de dovezile convingătoare cu privire la relele tratamente larg răspândite săvârșite de polițiști și la abuzurile comise de procurori în timpul evenimentelor din aprilie, precum și de neglijența multor examene medico-legale, autoritățile trebuie să ordone autopsii independente pentru toate cazurile suspecte de deces cunoscute, legate de evenimentele din luna aprilie.

a) Cazul lui Valeriu Boboc

Valeriu Boboc, de douăzeci și trei de ani, a decedat în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009. Un martor a declarat că a văzut cum poliția îl bătea pe Boboc în Piața Marii Adunări Naționale până când acesta și-a pierdut cunoștința, iar o examinare medico-legală condusă de un expert internațional, în iunie 2009, a găsit dovezi de traume grave la craniu, care ar fi putut fi cauza decesului. Autoritățile moldovenești, de mai multe ori, au declinat responsabilitatea poliției pentru deces, făcând referință la expertiza medico-legală a corpului, efectuată de Institutul Național de Medicină Legală, care nu a raportat traume semnificative, nu a adus probe documentare esențiale și a descris corpul ca fiind „găsit” în fața Spitalului de Urgență din Chișinău¹⁷⁹. În pofida declarației martorului de la fața locului cu privire la implicarea poliției, organele de drept au respins în repetate rânduri petiția familiei de a se efectua o expertiză medico-legală independentă. Abia la 10 iulie 2009, după ce acest caz a fost adus în atenția internațională și națională, Procurorul General a declarat că Boboc a decedat în urma leziunilor corporale cauzate de un obiect greu, și că mașina poliției l-a transportat din Piața Marii Adunări Naționale din Chișinău la Spitalul de Urgență din Chișinău, unde a fost constatat decesul lui¹⁸⁰.

Conform declarațiilor martorilor, Valeriu Boboc făcea parte dintr-un grup de tineri care se aflau în Piața Marii Adunări Naționale din Chișinău, pe la aproximativ 01.00, la 8 aprilie 2009, când poliția a început să bată și să rețină demonstranții¹⁸¹. În declarația făcută în fața instanței de judecată a sectorului Buiucani din Chișinău, prietenul lui Boboc, D., a descris bătaia care a dus la moartea tânărului:

În noaptea de 7 spre 8 aprilie, Valeriu Boboc și alți băieți stăteau liniștiți lângă Arcul de Triumf din Chișinău, urmărind evenimentele din Piața Marii Adunări Naționale. Deodată, am fost înconjurați de 50 de polițiști înarmați. Polițiștii ne-au ordonat să ne culcăm la pământ și au început să ne bată cu bastoanele, cu picioarele și cu armele... Valeriu Boboc a încercat să-și acopere fața cu mâinile, dar, după câteva lovituri, a încetat să se mai miște¹⁸².

Certificatul medical constatator al decesului, datat din 8 aprilie 2009 și specificat drept „definitiv”, indică „cauza directă a decesului” ca fiind intoxicarea cu o toxină neidentificată, dar, pe de altă parte, anunță cauza decesului ca fiind „necunoscută”¹⁸³. Rapoartele autopsiei conduse de Institutul de Medicină Legală, din 8-14 aprilie 2009 și 9-14 aprilie 2009, de asemenea numesc cauza

¹⁷⁹ De exemplu, la 12 aprilie, un purtător de cuvânt de la Ministerul Afacerilor Externe a afirmat că „Conform expertizei legale, tânărul a decedat în urma intoxicării cu gaz”. Ministrul Sănătății, Larisa Catrinici, a anunțat în aceeași zi că expertiza medico-legală a corpului „nu a găsit nicio probă a unei violențe care ar putea duce la acest deces” și a concluzionat că „a rămas o singură suspiciune – intoxicarea și noi trebuie să găsim ce a cauzat-o”. „Ministerul Afacerilor Interne respinge implicarea poliției în decesul protestatarului”, <http://politicom.moldova.org/news/interior-ministry-denies-police-is-to-blame-for-protesters-death-195995-eng.html> (accesat la 30 iulie 2009); Ministrul Sănătății: cazul lui Valeriu Boboc nu a putut fi examinat ca un deces cauzat de maltratare. 12 aprilie 2009, <http://omg.md/Content.aspx?id=2548&lang=2> (accesat la 30 iulie 2009).

¹⁸⁰ Procurorul General, Valeriu Gurbulea, a afirmat în iulie 2009 că Boboc a decedat în urma unor leziuni corporale grave, cauzate de un obiect greu și că „în noaptea de 8 aprilie el a fost dus de o mașină a poliției direct din Piața Marii Adunări Naționale la spitalul de urgență, unde medicii au constatat decesul”. „Procuratura Generală continuă să investigheze cazul lui Boboc”, 10 iulie 2009.

¹⁸¹ Cererea nr. 25397/09 depusă de D. și N. împotriva Republicii Moldova, remisă la 15 mai 2009. Constatarea circumstanțelor și întrebările adresare părților, 25 iunie 2009, p. 2.

¹⁸² Procesul-verbal al audierii martorilor [numele nu se indică], instanța de judecată din sectorul Buiucani din Chișinău, prezidat de judecătorul Mihai Drosu, 1 iunie 2009.

¹⁸³ O copie a certificatului original de deces este în dosarul care se află la avocatul familiei Boboc. Numărul certificatului de deces al lui Valeriu Boboc este 731, din 8 aprilie 2009; interviuri cu Valeriu Pleșca, avocat, Chișinău, 8 și 11 august 2009.

decesului ca fiind necunoscută, deși Raportul expertizei medico-legale constată că în timp ce este imposibil a constata definitiv cauza decesului, aceasta a parvenit, cel mai mult probabil, în urma unei traume în regiunea gâtului¹⁸⁴. Ambele rapoarte medico-legale trec cu vederea traumele grave la cap, pe care expertul legist internațional mai târziu le-a considerat ca fiind o posibilă cauză a decesului.

Expertul medical al Comisarului pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei, care a examinat rapoartele Institutului Național de Medicină Legală la sfârșitul lunii aprilie 2009, a caracterizat informația din aceste rapoarte și din celelalte două rapoarte de autopsie privind decesele suspecte ca fiind „destul de vagă” și a criticat lipsa unor probe fotografice, spunând că „astfel de rapoarte trebuie întotdeauna să fie însoțite de probe fotografice sau video”¹⁸⁵. Expertul a concluzionat că „leziunile corporale descoperite la autopsie [a lui Boboc] indică în mod clar că persoana a fost bătută. Totuși, bazându-se doar pe probele invocate în raport, expertul Comisarului consideră că nu este cert dacă loviturile, luate în parte, au cauzat decesul persoanei”¹⁸⁶.

În pofida unor probe evidente de implicare a poliției în decesul lui Boboc, Procuratura Generală a respins de 12 ori cererea privind desfășurarea celei de a doua autopsii independente, după care a acceptat să invite un expert internațional pentru a efectua expertiza¹⁸⁷. Expertul legist, John Derrick Pounder, a efectuat autopsia în iunie 2009, dar, la momentul elaborării prezentului raport, Procuratura Generală încă urma să transmită raportul expertului internațional avocaților familiei Boboc. La 10 iulie 2009, Procurorul General a declarat că Procuratura Generală nu a primit niciun raport, deși procurorul responsabil de acest caz a contactat reprezentantul familiei ceva mai devreme, la 30 iunie 2009, pentru a-l informa că a primit raportul în format electronic și a cere ajutor pentru a-l deschide¹⁸⁸. Potrivit reprezentantului familiei, expertul internațional a confirmat că a expediat raportul Procuraturii Generale prin poștă electronică la 29 iulie 2009, și apoi prin serviciul de curierat și că a primit confirmarea de recepționare¹⁸⁹.

¹⁸⁴ Raportul de expertiză medico-legală constată: „Punctul 1. Lipsa informației cu privire la circumstanțele în care s-a produs decesul, prezența unor leziuni corporale nesemnificative și a unei patologii ușoare a cordului, dublată de gradul mediu de ebrietate alcoolică, nu permite a stabili cu certitudine cauza decesului cetățeanului Boboc V.V. Punctul 2. În același timp, luând în considerație prezența unor semne de moarte subită, a unei traume a cutiei toracice, apărute în urma aplicării forței în regiunea cordului, rezultatele unei investigații histopatologice care indică aplicarea de forță în regiunea «reflexogenă» a gâtului, este posibil a presupune că decesul cetățeanului Boboc V.V., născut în anul 1985, a survenit, cel mai probabil, în urma unei insuficiențe cardiovasculare acute, determinând un stop cardiac reflector, drept rezultat al aplicării forței fizice în regiunile «reflexogene» menționate mai sus”. Copiile Raportului expertizei medico-legale și ale Raportului expertizei medico-legale sunt în dosarul care se află la avocatul familiei Boboc. Interviuri cu Valeriu Pleșca, avocat, Chișinău, 8 și 11 august 2009, numărul expertizei medico-legale 38/731 din 9-14 aprilie 2009 pentru Boboc, Valeriu Victor, efectuată de medicul legist S. Tighineanu.

¹⁸⁵ Raportul lui Thomas Hammarberg, Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei, în urma vizitei lui în Moldova, în perioada 25 – 28 aprilie 2009, paragraful 30.

¹⁸⁶ Ibid., paragraful 27, 30.

¹⁸⁷ Nicolae Roibu, „Avocații lui Valeriu Boboc nu au acces la raportul de expertiză”, <http://politicom.moldova.org/news/avocaii-lui-valeriu-boboc-nu-au-acces-la-raportul-de-expertiz-202382-rom.html> (accesat la 30 iulie 2009); „Procuratura Republicii Moldova cere UE să trimită un expert legist la Chișinău”, <http://politicom.moldova.org/news/moldovan-prosecution-asks-eu-send-a-forensic-expert-to-chisinau-201111-eng.html> (accesat la 30 iulie 2009).

¹⁸⁸ Reprezentantul familiei, Vanu Jereghi, i-a spus procurorului că el ar fi deschis raportul dacă procurorul i l-ar fi trimis prin e-mail, dar procurorul a refuzat. Interviuri cu Vanu Jereghi, director executiv al Institutului pentru Drepturile Omului (IDOM) și membru al Mecanismului Național de Prevenire și al Grupului de criză, Chișinău, 5 august 2009; „Procuratura Generală continuă să investigheze cazul lui Boboc”, 10 iulie 2009.

¹⁸⁹ La cererea procurorului Ion Matusenco, sectorul Buiucani, Chișinău, expertul independent a trimis raportul său pe adresa personală a dlui Matusenco la 29 iunie 2009 și apoi, în conformitate cu cererea Procuraturii Generale din 7 iulie 2009, a trimis raportul cu un curier special pe adresa Centrului de Medicină Legală al Ministerului Sănătății al Republicii Moldova. Serviciul de curierat a confirmat livrarea la data de 15 iulie 2009 și, la 20 iulie 2009, Procuratura Generală a trimis expertului un mesaj de confirmare a primirii. Interviuri cu Vanu Jereghi, Chișinău, 5 august 2009.

3. Incapacitatea procurorilor de a investiga și a urmări penal în mod efectiv alte cazuri de tortură și rele tratamente

Organizațiile internaționale și cele din Republica Moldova din domeniul drepturilor omului în repetate rânduri au criticat incapacitatea persoanelor oficiale din procuratură să investigheze și să urmărească pe cale penală ofițerii de poliție implicați în tortură și rele tratamente¹⁹⁰. Contrar afirmațiilor credibile răspândite privind abuzurile poliției în timpul arestărilor și în comisariatele de poliție în timpul evenimentelor din aprilie, persoanele oficiale din cadrul procuraturii au inițiat investigații penale doar într-un număr mic de cazuri. Mai îngrijorător este faptul că, în multe cazuri, procurorii par să fi fost prezenți în comisariatele de poliție în timpul sau imediat după atacul poliției asupra persoanelor reținute, însă nu au interogat în mod consistent persoanele reținute despre tortura și relele tratamente din partea poliției și nu le-au direcționat spre examinare medico-legală, nu au colectat dovezi care ar fi putut fi utilizate pentru identificarea făptuitorilor și nici nu au acționat în vederea prevenirii abuzurilor continue.

Standardele internaționale solicită ca autoritățile să efectueze o investigare oficială efectivă în orice caz când o persoană face afirmații credibile privind tortura și relele tratamente din partea poliției și ca astfel de investigații să poată duce la identificarea și sancționarea persoanelor responsabile. Procurorii în mod special trebuie să respingă dovezile contra suspectilor care au fost obținute prin metode ilegale și trebuie să întreprindă toți pașii necesari pentru asigurarea faptului că persoanele responsabile vor fi aduse în fața justiției [a se vedea mai jos „Obligațiile legale internaționale ale Republicii Moldova”].

În conformitate cu cele menționate de autorități, la 15 iulie 2009, Procuratura Militară Chișinău a primit 97 de reclamații privind relele tratamente din partea poliției în legătură cu protestele din aprilie, inclusiv 48 de reclamații de aplicare excesivă a forței în timpul arestului și 49 de reclamații de rele tratamente în cadrul comisariatelor de poliție¹⁹¹. Dintre acestea, Procuratura are inițiate urmăriri penale doar pentru nouă cazuri; în 35 de cazuri aceasta a refuzat să inițieze urmăriri penale, iar 51 de cazuri se află în proces de așteptare¹⁹².

În timpul discuțiilor cu Grupul de criză din iulie 2009, persoanele oficiale din cadrul procuraturii au recunoscut onest că poliția a utilizat forța contra demonstrațiilor în timpul arestului și în comisariatele de poliție, însă au argumentat că în majoritatea cazurilor acest fapt era în afara capacității procurorilor să determine dacă acest uz de forță ar fi fost excesiv. De exemplu, Prim-Vice-procurorul General, Vasile Pascari, a declarat:

Noi suntem perfect conștienți de faptul că poliția în acele zile [din aprilie] în multe cazuri a folosit forța. Urmează să determinăm dacă acest uz de forță a fost legal sau ilegal. Cunoaștem acum că 300 de polițiști au fost lezați în timpul evenimentelor din aprilie. Pe de altă parte, au

¹⁹⁰ Spre exemplu, în raportul din februarie 2009 al Raportorului Special ONU privind tortura și alte tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante, este menționat că „Judecătorii, procurorii sau personalul din penitenciare cu greu au inițiat vreodată urmăriri penale, chiar dacă existau dovezi medicale sau alte dovezi de comitere a torturii”. Mecanismul Național pentru Prevenirea Torturii din Moldova a depistat că „tendențele de a ascunde și a mușamaliza [tortura] demonstrează o performanță necalitativă a organelor Procuraturii”. Raportul Raportorului Special privind tortura și alte tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante, Misiunea în Republica Moldova, 12 februarie 2009, paragraful 67; Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, Raportul cu privire la activitățile Mecanismului Național pentru Prevenirea Torturii, 2009, p. 70.

¹⁹¹ Aceasta reprezintă două reclamații adiționale privind relele tratamente din cadrul comisariatelor de poliție, care au fost depuse ulterior, la 3 iulie 2009. Comentariile autorităților din Moldova cu privire la Raportul dlui Thomas Hammarberg, Comisar pentru Drepturile Omului, după vizita sa în Republica Moldova în perioada 25-26 aprilie 2009, p. 14; interviul cu Vasile Pascari, Prim-Vice-procuror General, Oleg Moruz, Șeful Departamentului Urmărire Penală, Eduard Harunjen, Șeful Secției urmărire penală, Nicolae Dmitriev, Procurorul Militar Chișinău, și Anatol Parnau, Șeful Secției colaborare internațională, Chișinău, 3 iulie 2009.

¹⁹² Procurorii au închis urmărirea penală a cazului jurnalistului Oleg Brega și au transferat alte două cazuri pentru urmărire penală către o altă procuratură, justificând că acele două cazuri nu se referă la protestele din aprilie. Comentariile autorităților din Moldova cu privire la Raportul dlui Thomas Hammarberg, Comisar pentru Drepturile Omului după vizita sa în Republica Moldova în perioada 25-26 aprilie 2009, p. 14.

fost persoane civile lezate pe stradă de către persoane în civil și de către poliție. Este foarte dificil a diferenția aceste cazuri. În întreaga lume civilizată, poliția folosește forța pe stradă în timpul demonstrațiilor. Lucrul care nu este tolerat ține de bătăile din arest¹⁹³.

În mod special, Prim-Vice-procurorul Pascari a subliniat predominarea reclamațiilor de abuz din partea polițiștilor mascați ca un obstacol major de a aduce făptașii la răspundere [a se vedea mai sus „Folosirea pe larg a polițiștilor mascați și în haine civile”]. Totuși, în câteva cazuri, Grupul de criză a documentat că deținuții au descris trăsăturile caracteristice distincte ale unor polițiști care au participat la bătăi, pe care îi pot identifica; iar în alte cazuri, persoanele reținute au putut identifica numele persoanelor care le-au abuzat. Adicional, relatările persoanelor reținute și ale persoanelor oficiale din cadrul procuraturii indică faptul că procurorii au fost prezenți în comisariatele de poliție în timpul unora dintre cele mai grave abuzuri documentate în acest raport, și astfel, ar fi bine poziționați pentru documentarea și urmărirea penală în baza reclamațiilor de rele tratamente.

Spre exemplu, Prim-Vice-procurorul General Pascari a comunicat Grupului de criză că persoanele oficiale din cadrul procuraturii au fost prezente în comisariatele de poliție începând cu noaptea din 7 spre 8 aprilie 2009 „și se aflau la ușa izolatoarelor și începeau investigațiile pe cazuri... Am lucrat toată noaptea”¹⁹⁴. Un șef al urmăririi penale a menționat că el personal a fost prezent în Comisariatul General de Poliție de la cel târziu 05.00 pe 8 aprilie 2009¹⁹⁵. Astfel, procurorii au avut oportunitatea să interogheze victimele despre tratamentul lor de către poliție, să solicite expertize medico-legale pentru persoanele care aveau leziuni vizibile sau au reclamat cazuri de abuz și au putut înregistra care polițiști și unități erau prezente, rolurile și superiorii acestora. Totuși, majoritatea persoanelor intervievate de către Grupul de criză au menționat că procurorii rareori părăseau birourile acordate lor în cadrul comisariatelor de poliție, și rareori întrebau persoanele reținute despre leziunile lor. În unele cazuri de interogatorii efectuate de către persoanele oficiale ale procuraturii, persoanele reținute erau interogate în prezența poliției, plasând persoanele reținute care reclamau abuzul poliției în fața riscului de răzbunare din partea poliției.

E.F. a comunicat Grupului de criză faptul că procurorii din cadrul Comisariatului General de Poliție, la 8 aprilie 2009, cunoșteau faptul că poliția l-a bătut, însă nu au investigat bătăile și nu au acționat în vederea prevenirii bătăilor care au avut loc imediat după interogarea lui.

La ora 19.00 poliția m-a dus într-o cameră cu doi procurori. Unul din ei a fost [numele nu se indică] de la procuratura municipală. La fel, a mai fost cineva, despre care ei spuneau că este avocat pentru asistență juridică garantată de stat [numele nu se indică]¹⁹⁶. Procurorul a spus că mie nu mi se va mai face rău, dacă voi recunoaște că am fost implicat în uzurparea puterii de stat și dezordine în masă. Atunci când mi-au dat să semnez documentul care mă recunoștea în calitate de suspect, am solicitat să dau un telefon. Procurorul a refuzat, spunând: „Nu este nimic personal, eu am mult lucru de făcut, și trebuie să-mi hrănesc familia”. Bateria telefonului meu a fost descărcată, de aceea l-am rugat pe avocat să-mi dea telefonul său ca să pun SIM-card-ul meu în el. Avocatul a refuzat să mă ajute, însă ulterior procurorul mi-a dat telefonul său ca să-l folosesc. Apoi, poliția m-a dus într-un coridor și m-a forțat să mă dezbrac și să fac așezări. Apoi, m-au bătut din nou¹⁹⁷.

E.F. a putut face rost de un avocat privat pentru cea de a doua întâlnire a sa cu procurorul și pentru audiența sa în fața judecătorului de instrucție, ambele fiind organizate în incinta Comisariatului

¹⁹³ Interviu cu Vasile Pascari, Prim-Vice-procuror general, Oleg Moruz, Șeful Departamentului Urmărire Penală, Eduard Harunjen, Șeful Secției urmărire penală, Nicolae Dmitriev, Procuror Militar Chișinău, și Anatol Parnau, Șeful Secției colaborare internațională, Chișinău, 3 iulie 2009.

¹⁹⁴ Ibid.

¹⁹⁵ Ibid.

¹⁹⁶ De fapt, presupusul avocat de asistență juridică garantată de stat nu a fost înregistrat la Oficiul Teritorial al Consiliului Național de Asistență Juridică Garantată de Stat. A se vedea „Refuzul dreptului la asistență juridică confidențială”, de mai sus.

¹⁹⁷ Interviu cu E.F., 2 iulie 2009.

General de Poliție la 10 aprilie 2009. După ce judecătorul de instrucție a ordonat eliberarea sa, E.F. din nou l-a văzut pe procuror și a ridicat problema privind abuzul din partea poliției față de el, însă procurorul a respins această solicitare. „Eu l-am întrebat pe procuror dacă există vreun motiv pentru a depune o plângere privind tortura și el a fost foarte sceptic.”¹⁹⁸

În unele cazuri, tergiversarea examinării reclamațiilor privind relele tratamente din partea poliției de către procurori părea să contribuie la eforturile poliției de intimidare a persoanelor reținute chiar după eliberarea acestora din arest.

a) Cazul lui P.Q. și R.S.

Avocatul public Olesea Doronceanu a prezentat o reclamație la Procuratura mun. Chișinău, pe 21 mai 2009, cu privire la relele tratamente din partea poliției a clienților săi P.Q. și fratele său mai mic, în vârstă de 17 ani, R.S., în timpul arestului și reținerii acestora începând cu data de 9 aprilie 2009. [A se vedea „Comisariatul de Poliție al sectorului Ciocana”, de mai sus.] La 29 iulie 2009 ea a relatat Grupului de criză: „Până la acea dată nu am primit niciun răspuns oficial la această plângere. Cu părere de rău, procurorul m-a informat că deja există o ordonanță a procuraturii ca răspuns la reclamația lui [P.Q.] – refuzul de a iniția o urmărire penală. Noi așteptăm această ordonanță acum”¹⁹⁹.

La 21 iunie 2009, la ora 02.00, un polițist și prietenul acestuia i-au bătut pe R.Q. și R.S., în timp ce frații și-au vizitat casa de la țară. Atacul, care a avut loc în fața a trei martori, pare să fie o răzbunare pentru participarea acestora la protestele din aprilie. În conformitate cu cele spuse de către avocatul lor, atacatorii le-au spus fraților: „Voi, bastarților, ați aruncat cu pietre în Președinție și Parlament! Eu am fost internat în spital din cauza voastră!”. Frații au raportat atacul la Procuratura din raionul Hâncești în ziua următoare și au prezentat o explicație mai detaliată a reclamației lor la 26 iunie 2009.

Avocatul public Doronceanu a comunicat Grupului de criză că l-a contactat pe procuror pe 21 iulie 2009 pentru a-l întreba despre rezultatele plângerii clienților săi. „Procurorul m-a informat că examinează plângerea lor în conformitate cu articolul 274 al Codului de procedură penală, însă dosarul penal nu este încă inițiat și, prin urmare, ei nu sunt recunoscuți ca parte vătămată. De asemenea, m-a informat că în conformitate cu Raportul medico-legal nr. 259 din 22 iunie 2009, P.Q. nu a suferit nicio vătămare corporală care ar afecta sănătatea acestuia.” Doronceanu a subliniat că doctorii care ulterior l-au examinat pe P.Q. „au stabilit că în urma bătăilor el are o comotie cerebrală, consecințele căreia apar cu timpul și sunt destul de grave” și a specificat că bătăile păreau să fie motivate de răzbunare. Avocata a solicitat ca procurorul să ordone o nouă expertiză medico-legală în baza observațiilor medicale ulterioare ale clientului său. „Procurorul m-a informat că nu dispune de motive suficiente pentru a iniția o investigație penală, deoarece nu au fost depistate vătămări corporale și că, de fapt, clienții mei nu sunt persecutați, însă a avut loc o simplă ceartă, care nu a dus la nicio consecință serioasă.”

Doronceanu a relatat că procurorul amenințat că va persecuta clienții săi conform altor acuzații, în cazul în care ei vor continua să depună plângeri penale contra poliției. „Procurorul mi-a spus că, de fapt, înainte de intervenția polițiștilor, clienții mei se certau cu alte persoane într-un loc public; astfel, acțiunile oricăruia din ei pot fi calificate ca huliganism și, evident, acest fapt nu va fi în interesul clienților mei.”²⁰⁰

b) Cazul lui D.

Poliția a bătut-o pe D. în timp ce ea și alte persoane se aflau în apropierea clădirii guvernului în centrul capitalei, în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009. În timpul reținerii ea, de asemenea, a asistat în timp ce poliția l-a bătut pe prietenul ei, Valeriu Boboc, provocând moartea lui [a se vedea „Incapaci-

¹⁹⁸ Ibid.

¹⁹⁹ Interviu cu avocatul public Olesea Doronceanu, Chișinău, 29 iulie 2009.

²⁰⁰ Interviu cu avocatul public Olesea Doronceanu, Chișinău, 29 iulie 2009.

tatea de investigare efectivă a cazurilor suspecte de decese”, de mai sus²⁰¹. După eliberarea ei, D. a apărut la Pro TV cu identitatea deghizată și a descris cum poliția l-a bătut pe Valeriu Boboc; ea este singurul martor care a vorbit public despre incident. În urma difuzării acestui interviu, autoritățile au cerut jurnaliștilor de la Pro TV să dezvăluie identitatea ei, iar când aceștia au refuzat să facă acest lucru, oficialii procuraturii au făcut presiuni și asupra tatălui și avocatului lui Boboc, pentru a descoperi identitatea D.²⁰² Apoi, în mai 2009, proprietarul casei în care D. închiriază o cameră în calitate de studentă, i-a spus că un bărbat necunoscut a vizitat casa și s-a interesat de ea, făcând-o pe D. să-i fie frică pentru siguranța ei.

Avocatul lui D. a depus o plângere la Procuratura Generală pe 5 mai 2009, solicitând efectuarea unei investigații privind relele tratamente aplicate la adresa ei în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009, pe care Procuratura apoi a disjuns-o în două cazuri, prima privind detenția ilegală și maltratarea ei la Comisariatul de Poliție al sectorului Buiucani, iar a doua privind uzul de forță al poliției în timpul reținerii. La 7 iulie 2009 Procuratura a informat avocatul că plângerea și materialele cu privire la detenția ilegală și maltratarea în Comisariatul de Poliție al sectorului Buiucani au fost transmise la Procuratura sectorului Buiucani pentru examinare. Apoi, pe 27 iulie 2009, un procuror militar a informat avocatul că a inițiat o urmărire penală privind excesul de putere în legătură cu reținerea D. Procuratura Buiucani încă nu a informat-o pe D. sau pe avocatul ei referitor la decizia de inițiere a unei urmăriri penale privind abuzul din partea poliției la Comisariatul de Poliție al sectorului Buiucani. Procurorul a chemat-o doar pe D. la biroul său pentru a oferi „explicații” din nou despre aceleași fapte.

Avocatul lui D. a depus o cerere la Procuratura Buiucani pe 3 iunie 2009 și apoi la procurorul ierarhic superior, la 16 iulie 2009, cerând includerea ei în programul de protecție a martorilor; ambii au respins cererea. Apoi avocatul a contestat refuzul procurorului la judecătorul de instrucție care, la 4 august 2009, a respins cererea ca fiind nefondată. Cu toate acestea, motivele menționate de judecătorul de instrucție au fost fie în contradicție cu faptele cauzei, fie au fost nevalabile din punct de vedere procedural. În primul rând, judecătorul de instrucție a considerat că martorul nu a depus nicio cerere ofițerului de urmărire penală și procurorului privind includerea în programul de protecție a martorilor, cu toate că avocatul a solicitat aceasta pe 3 iunie 2009 și 16 iulie 2009. În al doilea rând, judecătorul de instrucție a apreciat că afirmația avocatului privind interogarea proprietarului locuinței în care stă D. de către un om necunoscut nu a fost confirmată într-un interogatoriu al unui martor efectuat de către procuror. Cu toate acestea, avocatul nu a fost prezent la acest interogatoriu, iar proprietarul nu a fost chemat în judecată, ceea ce face imposibilă confirmarea acestui lucru. În al treilea rând, judecătorul de instrucție a apreciat că reclamantul nu a dovedit că era în pericol, dar nu a furnizat clarificări cu privire la acest lucru. În al patrulea rând, judecătorul de instrucție a apreciat că mărturia D. în cazul lui Boboc nu a fost concludentă pentru detectarea unei infracțiuni sau examinarea obiectivă a cauzei penale, „pentru că martorul nu descrie o persoană concretă sau persoane concrete care l-au bătut pe Valeriu Boboc, afirmând doar că aceștia erau oameni în uniforme speciale și cu măști pe cap și ofițeri de poliție în haine civile, și că toți îl băteau”²⁰³. Cu toate acestea, legislația Republicii Moldova solicită ca declarațiile martorilor să fie concludente sau să indice exact infractorii pentru ca un martor să aibă dreptul la protecție și să fie în afara competenței judecătorului de instrucție să ia o decizie în baza dovezilor referitoare la un alt caz penal.

4. Transferul cazurilor la Procuratura Militară

Procuratura Generală a transferat toate cele 97 de reclamații de abuz din partea poliției pe care le-a primit la Procuratura Militară, cu toate că legislația Republicii Moldova nu conține prevederi de

²⁰¹ A se vedea „Abuzul din comisariatele de poliție” de mai sus și D. și N. vs. Moldova, cererea nr. 25397/09, depusă la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului la 15 mai 2009.

²⁰² Interviul cu Vanu Jereghi, Chișinău, 5 august 2009.

²⁰³ Încheierea instanței de judecată, dosarul cauzei nr. 10-171/09, judecătorul de instrucție, instanța de judecată a sectorului Buiucani, Chișinău.

examinare a reclamațiilor de tortură a persoanelor civile în cadrul competențelor aceluși organ²⁰⁴. Potrivit Prim-Vice-procurorului General Pascari, această practică se bazează pe un ordin intern din 2007 și reflectă politica Procuraturii Generale de transfer al plângerilor aferente torturii la Procuratura Militară în termen de trei zile de la primirea acestora de către Procuratura Generală²⁰⁵. Prim-Vice-procurorul General Pascari a spus Grupului de criză că Procuratura a adoptat această politică deoarece consideră Procuratura Militară „mai independentă” decât Procuratura Generală, fiindcă „nu are legătură cu ofițerii de poliție care colaborează cu procuratura în alte cazuri... De exemplu, un procuror lucrează cu un ofițer de poliție la un caz o perioadă lungă de timp, perioadă în care aceștia devin buni colegi, și aceasta poate afecta investigațiile respectivului procuror”²⁰⁶.

Așa cum demonstrează acest raport, în multe cazuri procurorii de rând nu au putut acționa într-un mod rapid și eficient în vederea investigării și urmăririi cazurilor de tortură și a relelor tratamente din partea poliției, așa cum sunt ei obligați să acționeze în temeiul legislației internaționale și al legislației Republicii Moldova. Cu toate acestea, politica Procuraturii de utilizare a procurorilor militari pentru investigarea plângerilor de tortură și de rele tratamente nu corespunde obligațiilor Moldovei de interdicere a torturii, deoarece aceasta nu reușește să abordeze necesitatea urgentă pentru revizuirea eficientă și imediată a cazurilor de abuz din partea poliției de către procurorii de rând, care au atribuții să supravegheze locurile de detenție și să chestioneze persoanele acuzate de infracțiuni. Nici nu este clar dacă procurorii militari au independența, expertiza și resursele necesare pentru investigarea și urmărirea în mod eficient a reclamațiilor de tortură și rele tratamente din partea poliției.

Lacunele acestei atitudini față de procurorii militari sunt evidente în răspunsul oficial al Guvernului Republicii Moldova din 17 iulie 2009 la raportul Comisarului Consiliului Europei pentru Drepturile Omului cu privire la evenimentele din aprilie. În acest răspuns guvernul a încercat să discrediteze 13 reclamații de abuz din partea poliției, susținând că avocații care au depus reclamațiile nu sunt cunoscuți de clienții lor și că procuratura a chestionat persoanele în cauză, care au negat că au fost maltratate. Printre acestea se numără cinci reclamații depuse de către avocatul pentru asistență juridică garantată de stat Svetlana Olari²⁰⁷.

Doamna Olari a relatat Grupului de criză că ea era unul dintre avocații pentru asistență juridică garantată de stat de serviciu în ziua de 8 aprilie 2009 și, astfel, a reprezentat 17 sau 18 persoane în timpul interogatoriului la Comisariatul de Poliție al sectorului Buiucani, precum și la Comisariatul General de Poliție. Ea a negat acuzațiile guvernului, spunând: „Am văzut și am vorbit cu toți cei cinci clienți descriși în răspunsul guvernului și am văzut vânătăi și alte semne de violență pe corpurile lor. I-am întrebat dacă ar dori să depună o plângere cu privire la rele tratamente, dar cei mai mulți dintre ei au spus că nu doresc probleme în continuare, deoarece erau destul de speriați. Având în vedere haosul și goana în comisariatele de poliție, am decis să depun reclamațiile în numele lor, considerând aceasta ca o datorie a mea profesională de a acționa în interesul clienților, întrucât vedeam semne vizibile de leziuni și teama care domina acolo... Mai târziu, am primit apeluri telefonice și amenințări din partea Procuraturii Militare în legătură cu plângerile depuse. Ei m-au amenințat cu urmărire penală pentru depunerea reclamațiilor false”²⁰⁸!

²⁰⁴ A se vedea Legea nr. 294 din 25 decembrie 2008, art. 25 (3).

²⁰⁵ Un ordin al Procurorului General obligă procurorii teritorialii și specializați să informeze Procuratura Generală atunci când ei înregistrează o plângere de tortură sau rele tratamente și elaborează o recomandare ca acestora să li se permită să-și continue urmărirea sau cauza să fie transferată la o altă procuratură pentru asigurarea imparțialității. Procurorul General sau adjuncții săi pot ordona, de asemenea, un transfer de caz la Procuratura Militară. Ordinul Procurorului General nr. 261/11 din 19 noiembrie 2007 privind organizarea urmăririlor în cazuri de tortură, tratament inuman și degradant, art. 2, 6.

²⁰⁶ Interviu cu Vasile Pascari, Prim-Vice-procuror General, Oleg Moruz, Șeful Departamentului Urmărire Penală, Eduard Harunjen, Șeful Secției urmărire penală, Nicolae Dmitriev, Procuror Militar Chișinău, și Anatol Parnau, Șeful Secției colaborare internațională, Chișinău, 3 iulie 2009.

²⁰⁷ Comentariile autorităților din Moldova cu privire la Raportul dlui Thomas Hammarberg, Comisar pentru Drepturile Omului, după vizita sa în Republica Moldova în perioada 25-26 aprilie 2009, pag. 14-15.

²⁰⁸ Interviu telefonic cu avocata Svetlana Olari, Chișinău, 14 august 2009.

Grupul de criză a fost capabil să identifice informațiile medicale în două din cele cinci cazuri în care guvernul afirmă că procurorii militari au chestionat clienții doamnei Olari și au stabilit faptul că aceștia nu au fost maltratați. În cazul lui V.M., reținut la 8 aprilie la Comisariatul de Poliție al sectorului Buiucani, guvernul a afirmat că V.M. a spus procurorilor militari că „a văzut-o pe avocata S. Olari pe 8 aprilie 2009, ... dar la acel moment el nu a avut discuții cu ea, nu a solicitat să-l apere și a subliniat că plângerea menționată a fost prezentată fără consimțământul său. [V. M.] de asemenea a declarat că pe 7 și 8 aprilie nu a fost maltratat de către ofițerii de poliție și că nu cunoaște cauza acțiunilor avocatei S. Olari”²⁰⁹. Cu toate acestea, o listă a persoanelor care au contactat Centrul Științifico-Practic Național de Asistență Medicală de Urgență din Chișinău din 7 aprilie și până la 18 aprilie 2009 arată ca V.M. a fost examinat acolo pe 9 aprilie 2009. Potrivit acestui document, medicii l-au diagnosticat ca având „o contuzie a țesuturilor moi ale capului” și au prescris un tratament ambulatoriu²¹⁰.

Acest lucru permite doar trei concluzii logice: în primul rând, faptul că V.M. a fost rănit fie imediat înainte ca să fie reținut de poliție, fie în timpul imediat între eliberarea sa și examinarea sa medicală, ambele părând a fi puțin probabile, deoarece cineva rănit înainte de arest mai curând ar căuta să fie tratat medical pentru vătămările sale, și pentru că răspunsul guvernului nu face nicio mențiune cu privire la vreo leziune din orice sursă. În al doilea rând, că poliția l-a maltratat pe V.M. în stare de arest, dar el a fost prea înfricoșat de răzbunare ca să relateze această maltratare procurorului militar care l-a chestionat câteva luni mai târziu. Având în vedere alte relatări privind amenințările și răzbunarea din partea poliției, acest scenariu este posibil cu siguranță și, dacă este adevărat, atunci ar fi o dovadă a incapacității procuraturii de a efectua o urmărire adecvată și de a garanta siguranța unei victime a abuzului din partea poliției. În al treilea rând, faptul că poliția l-a maltratat pe V.M. în stare de arest, însă procurorul militar a ascuns informațiile cu privire la maltratare. În oricare dintre aceste cazuri, un avocat care a văzut leziuni pe un client în custodia poliției ar fi decis în mod similar, solicitând o urmărire penală a acestor leziuni.

Concluzii similare urmează în al doilea caz în care Grupul de criză a fost capabil să identifice informații medicale. În acest caz, guvernul afirmă că, de asemenea, G.S. „a declarat că forța fizică nu a fost aplicată” față de el²¹¹. Cu toate acestea, Grupul de criză are în posesia sa o copie a unui Comunicat Special al Departamentului Instituțiilor Penitenciare, Penitenciarul nr. 13, adresat Directorului General Interimar al Departamentului Instituțiilor Penitenciare și Procurorului Municipiului Chișinău, care îl include pe G.S. ca având vătămări atunci când a sosit la Penitenciarul nr. 13 de la Comisariatul General de Poliție la ora 00.30, pe 11 aprilie 2009²¹².

5. Tergiversarea nemotivată în inițierea urmăririi penale și respingerea arbitrară a plângerilor

După cum s-a arătat mai devreme, la 15 iulie 2009, procurorii încă urmau să decidă asupra inițierii urmăririi penale în 51 din cele 97 de plângeri referitoare la tortură și maltratare din partea poliției și au respins 35 de plângeri. În multe cazuri examinate de Grupul de criză procurorii nu au oferit victi-

²⁰⁹ Comentariile autorităților din Moldova cu privire la Raportul dlui Thomas Hammarberg, Comisar pentru Drepturile Omului, după vizita sa în Republica Moldova în perioada 25-26 aprilie 2009, pag. 15.

²¹⁰ Lista persoanelor care au contactat sau au venit la Centrul Științifico-Practic de Asistență Medicală Urgentă din Chișinău din perioada 7 – 18 aprilie 2009, din dosarul Institutului pentru Drepturile Omului (IDOM).

²¹¹ Comentariile autorităților din Moldova cu privire la Raportul dlui Thomas Hammarberg, Comisar pentru Drepturile Omului, după vizita sa în Republica Moldova în perioada 25-26 aprilie 2009, pag. 15.

²¹² Documentele arată că „pe 11 aprilie 2009, în jurul orei 00.30, de la Izolatorul de detenție preventivă Chișinău la Penitenciarul nr. 13 au fost aduși următorii deținuți, care, după examinarea medicală, au fost constatați cu următoarele leziuni corporale... [G.S.], acuzat în temeiul art. 285, alin. 3 din Codul penal, care avea în regiunea omoplatului drept o echimoză murdară cenușie, dimensiuni 2 cm x 5 cm, în regiunea omoplatului stâng o echimoză liniară roșiatică de dimensiuni 7 cm x 1,5 cm). Comunicatul Special al Departamentului Instituțiilor Penitenciare, Penitenciarul nr. 13, adresat Directorului General Interimar al Departamentului Instituțiilor Penitenciare și Procurorului mun. Chișinău, 11 aprilie 2009.

melor și avocaților lor explicații privind tergiversarea. În alte cazuri procurorii au respins plângerile arbitrar, de exemplu, insistând că vătămarile nu au reprezentat tortură și rele tratamente, deoarece nu au avut „consecințe grave pentru sănătatea victimei”. Astfel de decizii neagă dreptul victimelor la remediu efectiv pentru tortură și rele tratamente prin excluderea acțiunilor care pot fi definite ca tortură și rele tratamente în dreptul internațional, ce solicită statelor să ia în calcul gradul durerii și suferinței fizice și mentale și natura crudă, inumană sau degradantă a tratamentului sau a pedepsei, și nu doar gradul vătămarilor fizice. În tergiversarea inițierii urmăririi penale, procurorii de asemenea neagă recunoașterea victimelor în calitatea lor de parte vătămată, ceea ce le oferă acestora, conform legislației Moldovei, drepturi suplimentare²¹³.

La 12 iunie 2009, Procuratura a refuzat inițierea urmăririi penale potrivit plângerii privind aplicarea torturii lui B.P. din 14 aprilie 2009, pe motiv că martorul deținut în aceeași perioadă nu a văzut ca poliția sa-l bată pe B.P. și că mărturiile ofițerilor de poliție și certificatul medical indică faptul că vânătăile de pe fața și buza de sus a lui B.P. nu au fost de natură să afecteze sănătatea lui²¹⁴.

Într-un caz similar, refuzul Procuraturii din 3 iunie 2009 de a iniția o investigație conform plângerii privind aplicarea torturii lui B.K. citează declarațiile ofițerilor de poliție și expertiza legală, care apreciază că vânătăile de pe capul lui B.K., urechea stângă și femur „nu au fost periculoase pentru sănătatea victimei” și eșuează în a confirma evidența comoției documentate de către un doctor ordinar; de asemenea, o analiză a procurorului ce conchide că poliția a folosit regulamentar forța împotriva protestatarilor la 7 aprilie 2009 și, deci, în cazul în care B.K. a fost participant la demonstrații, orice folosire a forței a fost legală. La fel de deranjant procurorul face referire la plângerea privind aplicarea torturii ca fiind o „denunțare”, și nu o „plângere”, creând posibilitatea ca B.K. și avocatul său să fie trași la răspundere pentru denunțări false²¹⁵.

Procurorii au refuzat să inițieze urmăririi penale chiar și atunci când victimele au prezentat informații detaliate referitoare la bănușii făptași. De exemplu, F.D. a prezentat plângerea referitoare la tortură la 23 aprilie 2009, care includea numele și funcția ofițerului de poliție care a comis abuzul. La 14 iulie 2009 Procuratura a decis să nu inițieze investigații²¹⁶.

Victimele au puține posibilități în plan național împotriva tergiversării sau a deciziilor nemotivate ale procurorilor de a nu iniția investigații penale. De exemplu, G.H. a prezentat plângerea privind aplicarea torturii la 24 aprilie 2009, însă nici până acum procurorul nu a luat o decizie asupra inițierii urmăririi penale. La 20 mai 2009, avocatul lui G.H. a depus o plângere pe adresa judecătorului de instrucție asupra inacțiunii procurorului, însă judecătorul doar a remis cazul înapoi la procuratură. Nicio acțiune nu a fost întreprinsă în urma altei plângeri pe adresa aceluiași judecător, depuse la 30 iulie 2009²¹⁷.

6. Expertizele legale inadecvate și tergiversate

Trimiterea în timp util a persoanelor ce pretind sau dau dovadă de semne ale abuzului din partea poliției la un medic legist calificat este un element important de protecție atât pentru victimă, cât și pentru poliștii acuzați de abuz. Totodată, majoritatea persoanelor supuse abuzului din partea

²¹³ Acestea includ dreptul de a prezenta acte și alte probe pentru a fi incluse în dosar și examinate în instanță, de a cere recuzarea persoanei ce conduce urmărirea penală, a judecătorului și a altor participanți; de a face obiecții referitoare la acțiunile organului de urmărire sau ale judecătorului, de a obține acoperirea cheltuielilor legate de caz și de a obține reparații pentru daunele cauzate de acțiunile ilegale ale organului de urmărire penală. Codul de procedură penală, art. 60.

²¹⁴ Analiza dosarului și interviul cu avocatul public Olesia Doronceanu, Chișinău, 28 august 2009.

²¹⁵ A se vedea Codul de procedură penală, art. 262; interviu cu avocatul public Veronica Mihailov, Chișinău, 28 august 2009, și analiza dosarului.

²¹⁶ Interviul cu avocatul Aurel Scorțescu, Chișinău, 28 august 2009, și analiza dosarului.

²¹⁷ Interviul cu avocatul Natalia Bairam, Chișinău, 28 august 2009, și analiza dosarului.

poliției nu sunt supuse expertizei legale, sau chiar unei examinări ordinare a vătămărilor lor, aflându-se în custodia poliției [a se vedea mai sus „Examine medicale și asistență medicală inadecvate pentru persoanele deținute în arestul poliției”]. Cei care sunt supuși expertizei legale în multe cazuri obțin această examinare târziu, ceea ce nu permite documentarea adecvată a vătămărilor lor și nu permite repararea circumstanțelor care au dus la apariția acestora.

După cum s-a constatat anterior, observatorii internaționali în domeniul drepturilor omului au criticat mai înainte calitatea, obiectivitatea și oportunitatea expertizelor Institutului de Medicină Legală, expertul medical al Consiliului Europei, care a analizat rapoartele legale în cazurile celor trei decese suspecte, a constatat în ele lipsa documentației de bază, iar autopsia independentă aplicată corpului regretatului Valeriu Boboc a semnalat rezultate cu totul diferite de cele ale Institutului de Medicină Legală [a se vedea „Un model existent al impunității poliției pentru tortură și rele tratamente și insuccesul în investigarea eficientă a cauzelor suspecte de deces”].

Eșecurile Institutului de Medicină Legală erau evidente în particular în cazul examinării persoanelor supuse relexor tratamentelor după protestele din aprilie.

Dr. Ludmila Popovici, directorul Centrului de Reabilitare a Victimelor Torturii „Memoria”, a relatat Grupului de criză:

Centrul de Medicină Legală are un număr de experți buni, unele rapoarte pe care le-am văzut erau foarte bune și detaliate, cu mărturiile victimelor care determinau contextul în care s-au produs vătămările și conțineau fapte ce indicau asupra abuzului. Altele în schimb nu erau atât de bune, superficiale. Ei necesită instruire, în special despre ceea ce trebuie chestionată victima, ei trebuie să insiste asupra condițiilor adecvate pentru convorbiri și să înțeleagă că o convorbire nu este suficientă. Medicii legiști nu au capacitățile necesare să producă evaluări psihologice sau chiar să pună întrebări despre metodele de tortură pentru a căuta semne de aplicare a torturii²¹⁸.

Potrivit Directorului Institutului de Medicină Legală, dr. Andrei Pădure, institutul a efectuat expertize legale asupra a 128 de persoane reținute în legătura cu protestele din aprilie în timpul aflării acestora în detenție, depistând că 50 aveau leziuni superficiale, 8 – leziuni ușoare și 70 nu aveau leziuni sau diagnosticul clinic nu s-a confirmat²¹⁹. Totuși, majoritatea expertizelor au fost efectuate doar peste câteva zile după reținere, după ce reținuții au fost transferați din custodia Ministerului de Interne în Penitenciarul nr. 13, o instituție din subordinea Ministerului Justiției²²⁰. Într-adevăr, în 201 de cazuri din cele 374 Grupul de criză a fost în stare să obțină această informație, deținuții s-au aflat în arest preventiv sau conform sentințelor administrative în edificiile Ministerului de Interne²²¹.

Numărul mare de constatări de „leziuni și diagnostici clinici care nu au fost confirmate” printre persoanele aflate în detenție generează întrebări despre calitatea expertizelor efectuate în locurile de detenție. Potrivit dr. Pădure, experții legiști folosesc următoarea constatare: „În cazul în care diagnosticul nu e complet sau e confuz deoarece expertul nu are dreptul să evalueze gravitatea leziunii, pentru că el nu știe dacă leziunea e prezentă sau diagnosticul e corect”²²². Expertizele din comisa-

²¹⁸ Interviu cu Ludmila Popovici, 1 iulie 2009.

²¹⁹ Interviu cu dr. Andrei Pădure, Chișinău, 30 iunie 2009.

²²⁰ Potrivit dr. Pădure, la 13, 14 și 15 aprilie 2009 Institutul de Medicină Legală a efectuat 96 de expertize ale persoanelor deținute în Penitenciarul nr. 13 și 2 expertize ale persoanelor deținute în Comisariatul General de Poliție. Institutul de asemenea a efectuat „de la 10 la 15” expertize ale persoanelor deținute în Comisariatul de Poliție al sectorului Buiucani la 9 sau 10 aprilie 2009. Ibid.

²²¹ Dintre acestea, 70 s-au aflat în detenția prejudiciară, inclusiv după sentințele pronunțate la Comisariatul General de Poliție; 31 la Centrul de Plasament Temporar al minorilor; 25 la Comisariatul de Poliție Drochia; 21 la Comisariatul de Poliție Vulcănești; 21 la Comisariatul de Poliție din Taraclia și alți 33 la Comisariatele de Poliție din Chișinău.

²²² Interviu cu dr. Andrei Pădure, Chișinău, 30 iunie 2009.

riatele de poliție și din Penitenciarul 13 au fost efectuate fără utilizarea echipamentului standard de diagnosticare cum sunt radiografia, sonografia și imaginile rezonanței magnetice, care ar fi permis diagnosticarea fracturilor, traumelor craniocerebrale și a altor leziuni interne. Dr. Pădure a recunoscut această problemă, însă a relatat Grupului de criză: „în toate cazurile unde am bănuțit o leziune care nu poate fi văzută cu ochiul liber expertizii au solicitat examinări adiționale și aceste examinări adiționale sunt reflectate în rapoartele noastre”.

Totodată, medicii legiști nu au trimis persoanele cu simptome de leziuni interne la examinări speciale într-un număr de cazuri examinate de Grupul de criză. De exemplu, E.F. a căutat, dar nu a fost în stare să se vadă cu un medic legist până luni, 13 aprilie 2009, patru zile după eliberarea sa din detenție și șase zile după ce a fost prima dată bătut de poliție²²³. El a relatat Grupului de criză că medicul legist „nu a dorit să includă trauma craniocerebrală deoarece era mai veche de 72 de ore (de la producerea leziunii). El a inclus doar leziunile vizibile de pe corp în raportul său”. E.F. a relatat Grupului de criză că, în pofida acestor constatări, doctorii de la spitalul local au conchis că leziunile sunt destul de grave pentru un tratament clinic.

E.F. a avut noroc că în general a obținut o expertiză legală – în unele cazuri medicii legiști refuzau să efectueze expertiza când victimele relau tratamente din partea poliției veneau la ei fără acte de la judecător sau procuror. Aceasta nu le lăsa victimelor nicio posibilitate să documenteze gradul vătămărilor lor, dacă și medicii de familie refuzau să le ofere trimiteri la medici specialiști, așa cum s-a întâmplat de multe ori. Dr. Popovici a relatat Grupului de criză că

medicii de familie nu au procedat normal în aceste cazuri. Conform sistemului moldovenesc, pacientul urmează să meargă la medicul de familie pentru trimitere la doctorii specialiști, însă victimele au avut dificultăți în obținerea trimiterilor la specialiști. Noi am auzit despre aceasta în Chișinău, Cahul și Râșcani. În Cahul și Ungheni au fost multe probleme cu refuzul oficialilor din medicina legală de a iniția o investigație²²⁴.

Dacă medicul legist trimitea cazul la examinarea unui specialist, nu era nicio garanție că aceste examinări vor reflecta cu acuratețe leziunile. Organizația Ludmilei Popovici lucrează îndeaproape cu un număr de medici specialiști în Chișinău. Ea a relatat Grupului de criză:

Oamenii vin la centrul nostru cu acte medicale neclare obținute de la spitalele din Chișinău. Noi mergem să vorbim cu doctorii și unii din ei ne-au spus că au primit indicații de la Ministerul Sănătății „să fie atenți” cu ceea ce scriu în acte pentru a „evita problemele”. Unele din documente pe care le-am primit erau foarte superficiale, fără indicații clare asupra cauzei. Nu am citit nicio instrucțiune scrisă a Ministerului Sănătății în această privință. Cred că a fost transmisă prin telefon²²⁵.

Dr. Popovici a relatat Grupului de criză că într-un caz de care s-a ocupat Centrul, Spitalul de Neurologie din Chișinău a refuzat să trateze o persoană, careia Spitalul Psihiatric i-a diagnosticat un hematom epidural după ce aceasta a fost eliberată din detenție. „Noi avem documente scrise ce confirmă că i-a fost refuzat tratamentul din cauza lipsei necesității de tratament, însă doctorii de acolo i-au spus că aceasta e din cauza participării la proteste. El a venit la centrul nostru pe data de 24 aprilie (a doua zi după refuz) și noi i-am făcut examinarea noastră, o sonogramă a vaselor și am găsit simptome de traumă craniocerebrală, asemănătoare cu presiunea înaltă intercraniană și dilatarea vaselor.”²²⁶

²²³ Interviu cu E.F., 2 iulie 2009.

²²⁴ Interviu cu Ludmila Popovici, 1 iulie 2009.

²²⁵ Ibid.

²²⁶ Ibid.

D. Audieri ce nu corespund standardelor unui proces echitabil

Bazându-ne pe cazurile analizate de Grupul de criză începând cel devreme cu data de 8 aprilie 2009 în Bălți și 10 aprilie 2009 în Chișinău, judecătorii au efectuat audieri în cel puțin trei comisariate de poliție pentru a examina demersurile procuraturii privind aplicarea măsurilor preventive conform Codului de procedură penală și au emis sentințe conform Codului contravențiilor administrative. Potrivit președintelui Consiliului Superior al Magistraturii, astfel de audieri au avut loc pentru prima dată în istoria țării și reflectă efortul extraordinar pentru a răspunde unui număr foarte mare de rețineri. Totodată, avocații care reprezentau clienții la Comisariatul General de Poliție descriu o scenă haotică în care judecătorii ordinari lucrau în calitate de judecători de instrucție, iar procurorii și judecătorii eliberau formulare de acuzații și mandate de arest fără referire la cazurile individuale, conținând deseori greșeli gramaticale. În multe cazuri persoana acuzată nici nu avea avocat sau avea avocat invitat de poliție, care nu era în stare să asigure o apărare efectivă. Persoanele acuzate descriau audierile la care au participat și pe care nu le înțelegeau, uneori în prezența polițiștilor care i-au abuzat și conduse de judecătorul care s-a eschivat să întrebe despre rele tratamente sau să dispună efectuarea expertizei legale sau a asistenței medicale, chiar în cazul în care învinuții aveau semne vizibile de leziuni. Deseori învinuții nu se simțeau bine din cauza slăbirii în urma bătăilor, a foamei, a setei și a nopților nedormite în celulele suprapopulate [a se vedea mai jos „Condițiile de detenție”]. Poliția și instanțele de judecată nu au dat publicității ora și locul audierilor și în multe cazuri aceasta nu a permis membrilor familiei și avocaților deținuților să participe la audieri²²⁷.

Grupul de criză consideră că decizia de a desfășura audieri închise în comisariatele de poliție, fără înștiințările adecvate despre ora și locul adresate avocaților și membrilor de familie și mai ales în perioada când persoanele deținute continuau să fie supuse relor tratamente și intimidărilor din partea ofițerilor de poliție, este o violare fundamentală a drepturilor deținuților. Delegarea aparentă a judecătorilor pentru a acționa în calitate de judecători de instrucție de asemenea generează întrebări despre calitatea examinărilor judiciare în aceste cazuri, atât în ceea ce ține de examinarea fondului, cât și în capacitatea judecătorilor de a identifica posibilele victime ale abuzurilor poliției și trimiterea lor pentru efectuarea expertizei legale. Eschivarea vădită a unor judecători de instrucție și de examinare de a pune întrebări referitoare la posibilele abuzuri din partea poliției este deranjant în special odată ce audierile au avut loc atunci când un șir de reținuți aveau semne vizibile de bătăi, aveau acces extrem de limitat la membrii familiilor lor, la avocați independenți și la observatori ai drepturilor omului, atunci când ofițerii de poliție implicați în rele tratamente își mențineau accesul liber la deținuți și uneori erau prezenți la audieri.

Avocatul Alexandru Postica descrie o scenă de la Comisariatul General de Poliție din 10 aprilie 2009, când el apăra șase clienți ce riscau pedeapsă pentru „dezordini în masă” conform art. 285(3) al Codului penal:

Într-un coridor îngust la secția de poliție am văzut 30 de persoane stând cu fața la perete și așteptând ca polițistul să le strige numele. Inițial, îi duceau la procuror pentru semnarea declarației – calitatea de bănuț – apoi erau duși la judecător. M-am aflat acolo de la 09:00 până la 18:00 însoțind clienții mei. Mai erau și alți avocați și noi toți eram nevoiți să așteptăm ore în șir.

În medie, fiecare persoană a stat circa patru ore cu fața la perete. În general, li se permitea să întoarcă capul, nu era atât de strict. Avocații puteau să se apropie de clienții lor (atunci când aceștia stăteau cu fața la perete).

²²⁷ Când a fost întrebat de un jurnalist despre lipsa de informație, ofițerul de presă al Comisariatului General de Poliție a spus: „Este strict interzis să dăm publicității orice acțiune ce are loc la momentul actual în Comisariat” Victoria Popa, „Tinerii care au fost reținuți nu au acces la avocați și sunt judecați în Comisariatul General,” Jurnal de Chișinău, 10 aprilie 2009, <http://www.jurnal.md/article/13804/> (accesat la 7 septembrie, 2009).

Birourile cu judecători erau foarte mici, doar judecătorul și secretarul instanței ședeau pe scaune. Reținuții intrau unul după altul cu avocații, procurorul și ofițerul de poliție. Procesele erau mai mult formale, cu deciziile scrise din timp. Avocații au vrut să protesteze împotriva procesului și împotriva faptului că judecata se desfășoară în același edificiu în care sunt deținute persoanele. Unul din avocați i-a spus judecătorului că este membru al partidului de guvernământ, la care judecătorul i-a răspuns că va exista un ordin care permite aceste judecăți. Judecătorii au spus că ordinul (care ar fi permis audierile) a fost emis de Consiliul Superior al Magistraturii. Este un articol în Codul de procedură penală care permite în situații excepționale judecătorului să desfășoare audieri în alte încăperi. Însa aici nu a existat niciun fel de declarație în acest sens, deci noi, avocații, folosim aceasta ca bază pentru apelul nostru. Nimeni nu a văzut un astfel de document, el nu există. Din cei șase clienți ai mei unul a primit 30 de zile de arest, iar ceilalți li s-a interzis să părăsească țara în următoarele 30 de zile. Toți aveau aceleași învinuiri și dovezi, însă judecătorul, Gheorghe Morozan din sectorul Râșcani, a emis mandatul de arest pentru 30 de zile, iar celelalte au fost emise de către judecătorul Galben din sectorul Râșcani. Toate aceste decizii au fost atacate la Curtea de Apel²²⁸.

H.I. a relatat Grupului de criză că, deși avea semne de bătăi de către poliție pe corp, la momentul audierilor cu judecătorul de instrucție „Eu nu am îndrăznit să vorbesc despre maltratări, deoarece poliția era prezentă. Îmi era teamă că voi fi dus înapoi și din nou bătut”. Poliția continua interogarea lui H.I. în absența avocatului lui chiar după ce judecătorul a ordonat eliberarea lui, amenințându-l cu violență dacă nu va recunoaște că a luat bani pentru participarea la proteste²²⁹.

J.K. descrie judecata sa la Comisariatul General de Poliție, fiind acuzată de comiterea contravenției administrative:

Noi am fost scoși din celulă și duși într-un birou. Acolo era cineva în robă, poate judecătorul și o persoană care scria, cineva în civil și unul în tricou roz. Judecătorul a întrebat numele meu, unele detalii și apoi a rostit: „Cinci zile vor fi de ajuns pentru tine?”. Decizia pe care am primit-o după judecată conținea o mulțime de erori factice, de exemplu, ea conținea o informație eronată referitoare la serviciul meu. Sentința a fost una administrativă, constând în cinci zile de pușcărie. Trei zile m-am aflat în Comisariatul de Poliție din Chișinău și două la Comisariatul de Poliție din Drochia²³⁰.

Poliția din afara Comisariatului de Poliție Râșcani a refuzat avocatului T.U. accesul în comisariat pentru a participa la audierile lui T.U. pe data de 10 aprilie 2009²³¹. Deși poliția l-a lovit pe T.U. pe față, piept și în abdomen, judecătorul nu l-a întrebat despre maltratări, dar pur și simplu l-a condamnat la trei zile de arest administrativ pentru huliganism conform art. 164 al Codului contravențiilor administrative din 1985. Absența procesului-verbal a servit drept temei legal pentru anularea deciziei instanței²³².

Codul de procedură penală al Moldovei prevede ca judecătorul să prezinte justificări bine argumentate oricând audierile sunt organizate în afara instanței de judecată, să întreprindă măsuri pentru protejarea participanților la proces de riscul violenței și să noteze și să raporteze procuraturii despre orice încălcare a drepturilor omului constatate pe parcursul audierilor, însă aceste prevederi se pare că nu se aplică în practică²³³. Președintele Colegiului Penal al Curții Supreme, Raisa Botezatu, a relatat

²²⁸ Articolul 32 din Codul de procedură penală prevede: „Judecarea materialelor și cauzelor penale se desfășoară la sediul instanței. Pentru motive temeinice, instanța, prin încheiere argumentată, poate dispune desfășurarea judecății în alt loc”. Interviu cu Alexandru Postica, Director Executiv și Șeful Secției juridice a Asociației Promo-LEX, Chișinău, 1 iulie 2009; Codul de procedură penală al Republicii Moldova, art. 32.

²²⁹ Interviu cu H.I., 2 iulie 2009.

²³⁰ Interviu cu J.K., 2 iulie 2009.

²³¹ Apelul nr. 8380 depus de T.U. la Curtea de Apel la 21 aprilie 2009.

²³² Codul contravențiilor administrative din 1985, art. 282 (6).

²³³ Codul de procedură penală al Republicii Moldova, art. 32, 215, 218.

Grupului de criză: „Orice judecător de instrucție este obligat să fie atent la semnele de rele tratamente și ale altor violențe și să le noteze, dar în practică aceasta nu se întâmplă. Am făcut o greșeală când am adoptat Legea cu privire la judecătorii de instrucție prin introducerea condiției ca judecătorul să aibă o experiență de lucru ca procuror sau ofițer de urmărire penală. Am modificat legea la sfârșitul anului 2008 pentru a pune capăt acestei situații, deoarece am realizat că am ignorat un element al mentalității sovietice – cineva care a lucrat în poliție sau în procuratură nu se poate schimba peste noapte”²³⁴.

Președintele Consiliului Superior al Magistraturii, Nicolae Clima, a relatat Grupului de criză că președinții instanțelor de judecată sectoriale din Chișinău l-au contactat în aprilie pentru a-l întreba dacă ei pot trimite judecătorii de instrucție la comisariatele de poliție, deoarece „este imposibil de examinat aceste cazuri în clădirile instanțelor din cauza condițiilor de acolo – lipsa securității, lipsa spațiului pentru un număr mare de oameni”, dar a declarat că decizia de a organiza audierile în altă parte a fost luată de către judecători individual, de la caz la caz: „Fiecare judecător de instrucție a prezentat o argumentare detaliată pentru transfer și pentru acesta există decizii în scris. Deciziile sunt susținute de argumentările judecătorilor de instrucție”. Totodată, răspunzând la întrebările insistente din partea expertului internațional, Clima a recunoscut că a vorbit ipotetic, „pentru că nu am controlat în fiecare caz, dacă o făceam, eram învinuți de ingerință politică”²³⁵.

Alexandru Postica a relatat Grupului de criză că trei judecători de instrucție din sectoarele Buiucani și Râșcani au fost prezenți la Comisariatul General de Poliție în dimineața zilei de 10 aprilie și mai târziu au apărut alți patru judecători din Buiucani. „Printre aceștia erau și judecători ordinari, nu doar judecători de instrucție, care examinează cauzele în fond.”²³⁶

Potrivit Președintelui Consiliului Superior al Magistraturii, dlui Clima, prezența judecătorilor ordinari ce acționau ca judecători de instrucție a fost posibilă doar în urma ordinului președintelui instanței de judecată, oferindu-le permisiunea să acționeze în această capacitate. Totodată, el a recunoscut că „Situația judecătorilor e una dificilă. Fiecare are zeci de dosare în fiecare zi, chiar judecători mai în vârstă și cei mai tineri care nu au prea multă experiență au fost numiți să examineze cauzele”²³⁷.

²³⁴ Judecătoarea Botezatu a relatat Grupului de criză ca Curtea Supremă a sperat să elibereze o hotărâre explicativă a plenului CSJ cu caracter de recomandare pentru judecători, clarificând drepturile lor fundamentale și obligațiile conform Convenției europene pentru drepturile omului și Codului de procedură penală a Moldovei. Interviu cu Raisa Botezatu, vicepreședintele Curții Supreme și Președintele Colegiului Penal al Curții Supreme, Chișinău, 3 iulie 2009.

²³⁵ Interviu cu Nicolae Clima, Președintele Consiliului Superior al Magistraturii, Chișinău, 3 iulie 2009.

²³⁶ Interviu cu Alexandru Postica, Chișinău, 1 iulie 2009, și corespondența e-mail cu Alexandru Postica, 14 august 2009.

²³⁷ Interviu cu Nicolae Clima, Chișinău, 3 iulie 2009.

VII. Obligațiile juridice internaționale ale Republicii Moldova

Republica Moldova este parte la tratatele de bază regionale și internaționale privind drepturile omului, care garantează drepturile civile și politice fundamentale, inclusiv dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei, la protecție împotriva torturii și a relelor tratamente, la un proces echitabil, precum și la libertatea de întrunire și de exprimare. Aceste tratate includ Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (Convenția europeană a drepturilor omului, sau CEDO)²³⁸, Pactul internațional ONU privind drepturile civile și politice (PIDCP)²³⁹, Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (CPT)²⁴⁰, Convenția ONU împotriva torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante (Convenția împotriva torturii), precum și Protocolul opțional la Convenția ONU împotriva torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante²⁴¹. Aceste tratate obligă Republica Moldova să asigure drepturile garantate de ele și să se asigure că persoanele ale căror drepturi au fost încălcate dispun de un recurs efectiv în fața unei autorități naționale, chiar și atunci când încălcarea a fost comisă de un funcționar.

A. Dreptul la libertate și la securitatea persoanei

Atât Convenția europeană a drepturilor omului, cât și PIDCP garantează tuturor dreptul la libertate și la securitatea persoanei și obligă ca arestarea și detenția să fie efectuate doar în conformitate cu procedurile prevăzute în lege²⁴². Orice persoană arestată are dreptul de a fi informată, în momentul arestării, cu privire la motivele arestării sale și să fie informată prompt cu privire la orice acuzații împotriva ei²⁴³. În plus, orice persoană arestată sau deținută, suspectată de comiterea unei infracțiuni, are dreptul de a fi adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui funcționar cu puteri judiciare și de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată, și oricine care a fost victimă a unui arest ilegal are dreptul la despăgubiri²⁴⁴.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a declarat că privarea de libertate a suspectilor penali este ilegală atunci când, printre altele, ea nu corespunde cu normele de fond și de procedură din legislația națională²⁴⁵; când aceasta nu se bazează pe o suspiciune rezonabilă că persoana a comis o infracțiune²⁴⁶; sau când aceasta implică folosirea arbitrară a forței²⁴⁷. Mai general, Curtea a declarat că exercitarea stingerită de către un magistrat a libertății de acțiune sau incapacitatea de a lua în considerație o dovadă relevantă ar putea duce în mod arbitrar la o decizie de detenție de altfel oficial legală²⁴⁸.

²³⁸ Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (Convenția europeană a drepturilor omului), CNETS No. 005, ratificată de Republica Moldova la 12 septembrie 1997.

²³⁹ Pactul internațional ONU privind drepturile civile și politice (PIDCP), adoptat la 16 decembrie 1966, G.A. Res. 2200A (XXI), 999 U.N.T.S. 171 (intră în vigoare la 23 martie 1976), la care Moldova a aderat la 26 ianuarie 1993.

²⁴⁰ Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (CPT), E.T.S. 126, intrată în vigoare la 1 februarie 1989, ratificată de Republica Moldova la 2 octombrie 1997.

²⁴¹ Convenția ONU împotriva torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante (Convenția împotriva torturii), adoptată și deschisă pentru semnare, ratificare și aderare prin Rezoluția G.A. 39/46 (intrată în vigoare la 26 iunie 1987). Republica Moldova a aderat la 28 noiembrie 1995. Protocolul opțional la această Convenție, adoptată prin Rezoluția G.A. A/RES/57/199 din 9 ianuarie 2003; în vigoare din 22 iunie 2006; ratificată de Republica Moldova la 24 iulie 2006.

²⁴² PIDCP, art. 9(1); Convenția europeană a drepturilor omului, art. 5(1).

²⁴³ PIDCP, art. 9(2); Convenția europeană a drepturilor omului, art. 5(2).

²⁴⁴ PIDCP, art. 9(3), 9(5); Convenția europeană a drepturilor omului, articolele 5(3) - 5(5).

²⁴⁵ A se vedea, de ex., Kurt c. Turciei, 26 mai 1998, la www.echr.coe.int.

²⁴⁶ A se vedea, de ex., Lukonov c. Bulgariei, 20 martie 1997, la www.echr.coe.int.

²⁴⁷ A se vedea, de ex., Witold Litwa c. Poloniei, 4 aprilie 2000, la www.echr.coe.int.

²⁴⁸ Perks c. Marii Britanii, 12 octombrie 1999, paragraful 70, la www.echr.coe.int.

Așa cum demonstrează prezentul raport, autoritățile moldovene au reținut un număr mare de persoane cu încălcarea normelor procedurale de bază ale Republicii Moldova, care obligă ca persoanele să fie informate în timp util cu privire la acuzațiile ce li se aduc, să aibă acces la asistență juridică confidențială și capacitatea de a notifica membrii familiei despre locul aflării sale, precum și să fie interogate ca suspecți penali doar în prezența unui avocat. Deseori reținerile s-au efectuat cu utilizarea ilegală a forței și fără suspiciuni rezonabile că persoana a comis o infracțiune penală, ca atunci când persoanele au fost reținute în masă din transportul public, reținute în baza acuzațiilor administrative vag formulate, sau reținute pentru nesubordonare ofițerului de poliție, chiar dacă ofițerii în cauză erau în haine civile și nu se identificau în calitate de polițiști. În plus, atât procurorii, cât și judecătorii deseori nu au reușit să conteste explicațiile poliției cu privire la elementele de probă împotriva deținuților, chiar și atunci când poliția și procuratura au prezentat explicații în aceeași formulă pentru multiple cazuri sau nu au prezentat nicio dovadă decât expunerile poliției în contradicție cu declarațiile suspecților, sau când deținuții au avut leziuni vizibile, prezentând semne clare de constrângere din partea poliției.

B. Standardele internaționale de menținere a ordinii publice în timpul protestelor

Atât articolul 11 al CEDO, cât și articolul 21 al PIDCP garantează dreptul la libertatea de întrunire pașnică, fără restricții, altele decât cele prevăzute de lege și care „constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora”²⁴⁹. Astfel, dreptul la întrunire pașnică include atât o obligație pozitivă a autorităților de a lua măsuri rezonabile și adecvate pentru a permite desfășurarea demonstrațiilor legale, cât și o obligație negativă de a se abține de la măsuri arbitrare care contravin dreptului la întrunire pașnică²⁵⁰. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că articolul 11 este aplicabil în cazul în care intenția de protest este pașnică, chiar dacă rezultă se soldează cu dezordini neintenționate²⁵¹.

Indiferent de legalitatea întrunirii, standardele internaționale cer ca, ori de câte ori este posibil, înainte de a recurge la folosirea forței, poliția să utilizeze mijloace nonviolente, precum și să folosească forța doar atunci când este strict necesar și doar în măsura minimă necesară pentru a atinge un obiectiv legitim²⁵². În cazul în care utilizarea legală a forței și a armelor de foc nu poate fi evitată, organele de drept trebuie să exercite o constrângere și să acționeze în mod proporțional cu gravitatea infracțiunii și să realizeze obiectivul legitim; să minimizeze daunele și leziunile, precum și să respecte și să apere viața umană și să se asigure că persoanele afectate beneficiază de asistență și ajutor medical cât mai curând posibil²⁵³.

Standardele internaționale limitează utilizarea armelor de foc împotriva persoanelor la circumstanțe excepționale, definite de Principiile de bază ONU cu privire la folosirea forței și a armelor de foc de către responsabilii de aplicarea legii ca fiind „legitimă apărare sau apărarea altora împotriva unui pericol

²⁴⁹ Convenția europeană a drepturilor omului, art. 11. Articolul 21 al PIDCP, cu privire la libertatea de întrunire, are practic același limbaj.

²⁵⁰ Cazul Platformei „ÄRZTE FÜR DAS LEBEN” c. Austriei, Decizia din 21 iunie 1988, paragraful 34; Cazul Ouranio și alții c. Greciei, Decizia din 20 octombrie 2005, paragraful 36, la www.echr.coe.int.

²⁵¹ Creștinii contra Rasismului și Fascismului c. Marii Britanii, Decizia din 16 iunie 1980, la www.echr.coe.int.

²⁵² A se vedea Principiile de bază de utilizare a forței și a armelor de foc de către responsabilii de aplicarea legii (Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials), adoptate de al Optulea Congres al ONU cu privire la prevenirea infracțiunilor și tratamentul infractorilor (Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders), Havana, 27 august – 7 septembrie 1990, U.N. Doc. A/CONF.144/28/Rev.1 at 112 (1990), principiile 4, 13; Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, Recomandarea Rec(2001)10 a Comitetului de Miniștri țărilor membre cu privire la Codul european de etică al poliției (European Code of Police Ethics), adoptat la 19 septembrie 2001 la a 765-a Întrunire a Vice-miniștrilor, art. 37; Codul de conduită ONU pentru responsabilii de aplicarea legii (UN Code of Conduct for Law Enforcement Officials), adoptat prin Rezoluția Adunării Generale 34/169 din 17 decembrie 1979, art. 3.

²⁵³ Reprezentanții organelor de drept de asemenea trebuie să asigure ca rudele sau prietenii apropiați celor afectați sau răniți să fie anunțate cât de curând posibil. Principiile de bază de utilizare a forței și a armelor de foc de către responsabilii de aplicarea legii, principiul 5.

iminent de deces sau vătămare corporală gravă, pentru a preveni comiterea unei infracțiuni deosebit de grave, care implică un pericol grav pentru viață, pentru a aresta o persoană care prezintă un astfel de pericol și pentru a rezista autorității lor, sau pentru a împiedica evadarea lui sau ei, și doar atunci când mijloacele mai puțin extreme sunt insuficiente pentru a atinge aceste obiective²⁵⁴.

În toate cazurile, statele trebuie să asigure că aplicarea forței de către poliție este în concordanță cu interdicția inderogabilă cu privire la luarea de viață în mod arbitrar și aplicarea torturii sau a tratamentelor crude, inumane sau degradante²⁵⁵.

Pe lângă aceasta, ofițerii de poliție trebuie să fie ușor de identificat, astfel încât persoanele care interacționează cu ei să știe că ei sunt poliția și astfel încât aceștia pot fi personal trași la răspundere pentru propriile acte sau omisiuni sau ordinele lor către subordonați²⁵⁶.

Grupul de criză consideră că intențiile protestatarilor din 6-7 aprilie 2009 au fost pașnice, iar violența care a rezultat urmează să fie legată direct de incapacitatea autorităților de a întreprinde acțiuni rapide și corespunzătoare pentru a proteja dreptul demonstranților la întrunire pașnică împotriva dezordinii generate de un număr mic de demonstranți violenți. Atunci când autoritățile au aplicat forța, precum în timpul reținerilor în masă ale protestatarilor și trecătorilor care nu reprezentau o amenințare, acea forță a fost de multe ori pe larg disproporționată în raport cu orice infracțiune presupusă, iar în unele cazuri se pare că s-a ridicat la nivel de tortură sau tratament inuman sau degradant. Măsura în care autoritățile au încercat să ascundă identitatea ofițerilor organelor de drept implicați în această aplicare ilegală a forței sugerează, de asemenea, faptul că autoritățile s-au așteptat și au prevăzut aplicarea excesivă a forței.

C. Interzicerea torturii și a relexor tratamente

PIDCP și Convenția împotriva torturii interzice tortura și tratamentele sau pedepsele crude, inumane sau degradante, fără excepție sau derogare, în timp ce Convenția europeană a drepturilor omului interzice absolut tortura sau tratamentele inumane sau degradante²⁵⁷. În plus, articolul 10 din PIDCP stipulează că „Orice persoană privată de libertate va fi tratată cu umanism și cu respectarea demnității inerente persoanei umane”.

Convenția ONU împotriva torturii definește tortura ca

act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, de natură fizică sau psihică, în special cu scopul de a obține, de la această persoană sau de la o persoană terță, informații sau mărturii, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis sau este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiune asupra unei terțe persoane sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință sunt provocate de către un agent al autorității publice sau de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau la instigarea ori cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane. Acesta nu include durerea sau suferința care rezultă doar din sancțiuni legale, inerente sau incidentale²⁵⁸.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a susținut parțial definiția Convenției ONU împotriva torturii în jurisprudența sa. În plus, aceasta a afirmat că condițiile abuzive de detenție și actele de abuz

²⁵⁴ Pe lângă aceasta, principiul 10 statuează ca reprezentanții organelor de drept care intenționează să aplice forța să se identifice și să dea un avertisment clar cu privire la intenția lor de a folosi arma de foc, cu suficient timp înainte ca avertizarea să fie respectată, cu excepția cazului când acest lucru ar pune în pericol în mod nejustificat organele de drept sau ar crea un pericol de deces sau de vătămări grave ale altor persoane, sau când acest lucru ar fi în mod evident necorespunzător sau inutil în circumstanțele incidentului. Principiile de bază de utilizare a forței și a armelor de foc de către responsabilii de aplicarea legii, principiile 9, 10.

²⁵⁵ Convenția europeană a drepturilor omului, articolele 2, 3; PIDCP, articolele 6, 7.

²⁵⁶ De exemplu, Codul european de etică a poliției prevede că „personalul de poliție în timpul intervenției în mod normal trebuie să fie în măsură să ofere dovezi privind statutul de poliție și identitatea lui profesională” și că „personalul de poliție, la toate nivelurile, este responsabil personal și poartă răspundere pentru propriile lor acțiuni sau omisiuni sau pentru ordinele date subordonaților”. Codul european de etică a poliției, articolele 16, 45.

²⁵⁷ PIDCP, art. 7; Convenția împotriva torturii, articolele 1, 2, 16; Convenția europeană a drepturilor omului, art. 3.

²⁵⁸ Convenția împotriva torturii, art. 1.

fizic care nu cad sub incidența torturii ar putea, de asemenea, încălca articolul 3: interzicerea relelor tratamente. [A se vedea „Dreptul la condiții umane de detenție” de mai jos.] De exemplu, în hotărârea sa contra Austriei, Curtea a decis în cazul Ribitsch c. Austriei că

orice recurgere la forța fizică în privința persoanei private de libertate, care nu a fost făcută în caz de strictă necesitate, legată de comportamentul persoanei respective, diminuează demnitatea umană și reprezintă, în principiu, o încălcare a dreptului stabilit în articolul 3 al Convenției. Acesta reiterează că cerințele investigației și dificultățile incontestabile inerente combaterii infracționalității nu pot justifica introducerea limitelor privind protecția care urmează să fie acordată în ceea ce privește integritatea fizică a persoanelor²⁵⁹.

Grupul de criză consideră că mărturiile conținute în prezentul raport reflectă un exemplu mai larg de utilizare a forței de către poliție, pentru a pedepsi și a intimida persoanele pentru opiniile lor anti-guvernamentale, reale sau percepute, și pentru a impune depunerea mărturiilor care ar justifica aplicarea arbitrară a forței și ar susține afirmațiile statului privind presupusa lovitură de stat, sprijinită de entități străine. Acest nivel ridicat de violență a poliției, pe parcursul a ore sau chiar zile întregi împotriva reținuților, cărora în multe cazuri le era refuzat contactul cu familiile lor și cu avocați independenți, accesul la îngrijire medicală și erau ținuți în condiții deplorabile, constituie o încălcare a prevederii privind interdicția tratamentului crud, inuman sau degradant, iar în unele cazuri se ridică la nivelul torturii.

1. Obligația de a investiga și a urmări penal tortura și relele tratamente

Obligația de a preveni tortura și alte forme de rele tratamente include obligația pozitivă a statelor de a efectua investigații eficiente în ceea ce privește acuzațiile privind tortura și relele tratamente²⁶⁰. La stabilirea răspunderii pentru tortură și rele tratamente, autoritățile trebuie să tragă la răspundere nu doar subordonații care le-au aplicat, ci și pe „cei care exercită o autoritate superioară ... dacă aceștia au știut sau ar fi trebuit să știe despre existența sau posibilitatea existenței unui astfel de comportament inadmisibil, dar nu au întreprins măsurile rezonabile și necesare de prevenire”²⁶¹.

Recomandările ONU privind rolul procurorilor stabilesc:

Atunci când procurorii intră în posesia unor probe împotriva suspectilor despre care cunosc sau au motive temeinice să creadă că au fost obținute prin metode ilegale, ceea ce constituie o gravă încălcare a drepturilor omului în ceea ce-l privește pe suspect, în special în cazul torturii ori al tratamentelor sau pedepselor crude, inumane sau degradante, ori prin alte încălcări ale drepturilor omului, aceștia vor refuza utilizarea probelor respective împotriva oricărei persoane cu excepția celor care au folosit acele metode sau vor aduce la cunoștința instanței acest lucru și vor face toate demersurile necesare pentru a se asigura că cei responsabili pentru utilizarea unor astfel de metode vor fi aduși în fața justiției²⁶².

²⁵⁹ Ribitsch c. Austriei, Decizia din 4 decembrie 1995, paragraful 38, la www.echr.coe.int.

²⁶⁰ De exemplu, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că „în cazul în care o persoană susține în mod credibil că poliția sau alte organe de stat similare i-au aplicat un tratament care încalcă articolul 3, acea prevedere, citită în legătură cu obligația generală a statelor asumată în baza articolului 1 al Convenției, de „a recunoaște oricărei persoane aflate sub jurisdicția sa drepturile și libertățile definite în [...] Convenție”, în mod implicit necesită efectuarea unei investigații oficiale eficiente. Ca și în cazul investigației efectuate în baza articolului 2, această investigație trebuie să ducă la identificarea și pedepsirea persoanelor responsabile. În caz contrar, interdicția generală a torturii și a relelor tratamente, și a pedepselor inumane și degradante, în pofida importanței sale fundamentale ... va fi ineficientă în practică și în unele cazuri reprezentanții organelor de stat ar putea abuza de drepturile celor care se află sub autoritatea lor, fără a avea frică de pedeapsă”. Labita c. Italiei, Decizia din 6 aprilie 2000, paragraful 131, la www.echr.coe.int.

²⁶¹ Principiile de bază de utilizare a forței și a armelor de foc de către responsabilii de aplicarea legii generalizează acest principiu pentru toate cazurile de aplicare ilegală a forței de către poliție și prevăd că „guvernele și organele de drept vor asigura tragerea la răspundere a ofițerilor superiori dacă aceștia cunosc sau ar fi trebuit să cunoască faptul că persoanele responsabile de aplicarea legii, aflate în subordinea lor, recurg sau au recurs la aplicarea ilegală a forței și a armelor de foc și nu au întreprins toate măsurile în puterea lor pentru prevenirea, suprimarea sau raportarea acestor cazuri”. Comitetul împotriva torturii, Angajamentul general nr. 2 privind implementarea articolului 2, CAT/C/GC/2, 24 ianuarie 2008, paragraful 26; Principiile de bază de utilizare a forței și a armelor de foc de către responsabilii de aplicarea legii, principiul 24.

În cazul în care există probe că poliția a cauzat decesul unei persoane, autoritățile trebuie să asigure desfășurarea unei anchete care să ducă la investigarea și urmărirea penală a ofițerilor de poliție responsabili de încălcarea acestor principii²⁶³. Dacă există suspiciuni că aplicarea forței de către poliție s-ar fi putut solda cu execuții ilegale, arbitrare sau sumare, statele trebuie să efectueze o investigație minuțioasă, promptă și imparțială, iar unul dintre scopurile investigației respective trebuie să fie stabilirea „oricărei acțiuni sau practici care ar fi putut cauza” moartea. Dacă procedurile de investigație stabilite sunt inadecvate și în cazurile în care există reclamații din partea familiei victimei referitoare la caracterul inadecvat al procedurilor sau la alte motive semnificative, statul trebuie să efectueze investigații prin intermediul unei comisii independente de anchetă sau al unei proceduri similare, efectuate de persoane a căror imparțialitate, competență și independență este recunoscută și care sunt independente față de orice instituție, organ sau persoană care ar putea fi subiectul urmăririi²⁶⁴.

Cu mult timp înainte de aprilie 2009, autoritățile moldovenești aveau multe dovezi în ceea ce privește responsabilitatea poliției pentru tortură și rele tratamente, însă nu au întreprins măsuri eficiente pentru a investiga și a supune urmării penale persoanele responsabile de tortură și relele tratamente și nu au creat mecanisme eficiente și accesibile care le-ar fi permis victimelor torturii și ale relelor tratamente să depună în timp util plângeri la organele care sunt capabile și doresc să documenteze și să investigheze abuzurile și să tragă la răspundere persoanele responsabile. Dimpotrivă, după cum reiese din acest raport, autoritățile moldovenești nu și-au îndeplinit obligația de a interzice tortura și a investiga și aplica sancțiuni disciplinare sau a supune urmării penale funcționarii care se fac responsabili de aplicarea torturii sau a relelor tratamente: persoane de răspundere din cadrul Ministerului Afacerilor Interne au desfășurat forțele în haine și uniforme civile, fapt care a făcut dificilă identificarea de către victime a persoanelor care le-au abuzat, iar în comisariatele poliției a intervenit în acțiunile mecanismelor naționale moldovenești de prevenire din cadrul OPCAT; paramedicii din cadrul comisariatelor de poliție nu au documentat corect leziunile reținuților; iar legiștii în multe cazuri nu documentau complet și corect leziunile, iar în unele cazuri chiar refuzau să efectueze examinarea medico-legală fără o trimitere de la procuratură. Procurorii, funcționarii care au responsabilitatea directă de a investiga abuzurile poliției și care, fiind prezenți la comisariatele de poliție pe parcursul și imediat după aplicarea abuzurilor, au avut posibilitatea să intervină pentru a preveni abuzurile, de fapt nu interogau sistematic reținuții despre abuzurile poliției și nici nu îi trimiteau să facă examenul medico-legal, chiar dacă mulți dintre reținuți aveau leziuni vizibile; nu adunau probe care ar fi facilitat identificarea persoanelor care aplicau sau supravegheau aplicarea torturii sau a relelor tratamente; nu își îndeplineau obligația de a exclude probele obținute prin aplicarea relelor tratamente; respingeau cererile privind protecția martorilor și cererile de efectuare a expertizei medico-legale independente în cazurile de deces suspect; iar în unele cazuri, amenințau persoanele care insistau să depună plângeri. Judecătorii nu interviewau persoanele aduse în fața lor despre abuzurile poliției și nu trimiteau persoanele cu leziuni corporale să facă expertize medico-legale; acceptau fără obiecții rapoartele poliției și ale procurorilor privind faptele penale, chiar dacă aceste rapoarte aveau o formulare evident similară și se refereau la particularitățile cauzelor individuale pe care urmau să le judece; în multe cazuri acceptau să țină ședințele de judecată în comisariatele de poliție, într-o atmosferă de intimidare și încălcare a procedurii, care efectiv privau deținuții de drepturile lor; iar în mai multe cazuri au aplicat sancțiuni administrative persoanelor și sancțiunile respective urmau să fie executate în aceleași comisariate de poliție unde persoanele deja fuseseră maltratate de poliție.

D. Dreptul de a informa pe alții despre sine

Dreptul de a notifica despre faptul detenției cuiva, unei rude sau unui terț, la alegerea persoanei, reprezintă o garanție fundamentală împotriva arestării arbitrare și a relelor tratamente în perioada detenției. Comitetul European al Consiliului Europei pentru prevenirea torturii și a tratamentelor sau

²⁶² Recomandările privind rolul procurorilor, adoptate de Congresul al Optulea al ONU pentru Prevenirea Criminalității și Tratatamentul Infractorilor, Havana, Cuba, 27 august – 7 septembrie 1990, art. 16.

²⁶³ A se vedea, de exemplu, Nachova și alții c. Bulgariei, Cererea nr. 43577/98 și 43579/98, Hotărârea Marii Camere, la www.echr.coe.int.

²⁶⁴ A se vedea Principiile ONU privind prevenirea și investigarea eficientă a execuțiilor ilegale, arbitrare și sumare, adoptate la 24 mai 1989 de către Consiliul Economic și Social în Rezoluția 1989/65, paragraful 11.

pedepselor inumane sau degradante consideră acest drept, împreună cu dreptul de acces la un avocat și la un medic, de a fi una dintre cele „trei garanții fundamentale împotriva relelor tratamente persoanelor reținute, care ar trebui să se aplice de la începutul privațiunii de libertate, indiferent de modul în care aceasta poate fi descrisă în cadrul sistemului juridic în cauză (reținere, etc.)”²⁶⁵. În plus, Regulile minime standard ale ONU pentru tratamentul deținuților (Reguli minime standard) prevăd următoarele:

Unui deținut nejudecat trebuie să i se permită să informeze imediat familia lui despre detenția sa și să i se acorde toate facilitățile rezonabile pentru a comunica cu familia și prietenii și pentru a primi vizite de la ei, doar sub incidența restricțiilor și supravegherii care sunt necesare în interesul administrării justiției și a bunei securități și ordinii a instituției²⁶⁶.

Autoritățile moldovenești au încălcat în mod repetat acest drept prin refuzul de a notifica familiile deținuților de reținerea lor și acordarea informațiilor greșite membrilor de familie care au venit la comisariate în căutarea celor apropiați, aparent cu intenția de a preveni familiile din organizarea avocaților și îngrijirii medicale independente.

E. Dreptul la asistență juridică

Articolul 14 din PIDCP și articolul 6 din CEDO stipulează că orice persoană acuzată de săvârșirea unei infracțiuni are dreptul „de a se apăra în persoană sau prin asistență juridică aleasă de ea”, sau să beneficieze de asistență juridică gratuită, în cazul în care interesele justiției o impun²⁶⁷. Atât Comisia pentru Drepturile Omului, cât și Curtea Europeană a Drepturilor Omului au considerat că dreptul la asistență juridică se aplică perioadelor înainte de proces, inclusiv perioadei în stare de arest²⁶⁸. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a considerat:

Conceptul de echitate consacrat în articolul 6 (art. 6) prevede că învinutul beneficiază de asistența unui avocat deja la etapele inițiale ale interogării de către poliție. Refuzul accesului la un avocat pentru primele 48 de ore de interogatoriu al poliției, într-o situație în care dreptul la apărare poate fi iremediabil prejudiciat, este – oricare ar fi justificarea pentru refuz – incompatibilă cu drepturile celui învinuit în conformitate cu articolul 6 (art. 6)²⁶⁹.

²⁶⁵ Consiliul Europei, Comitetul European pentru prevenirea torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante, „Standardele CPT”, p. 6, 9, 12.

²⁶⁶ Ansamblul de principii ale ONU pentru protecția tuturor persoanelor aflate în orice formă de detenție sau de închisoare (Ansamblul de principii) prevede că un deținut are dreptul de a anunța sau autoritățile să notifice „membrii familiei sale sau alte persoane corespunzătoare, la alegerea sa, despre detenția sa sau pedeapsa cu închisoarea, despre transferul și locul unde este ținut în stare de arest”. Regulile minime standard ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (Reguli minime standard), adoptate de Primul Congres al Organizației Națiunilor Unite pentru Prevenirea Criminalității și Tratatamentul Infractorilor, care a avut loc la Geneva în 1955, aprobate de Consiliul Economic și Social prin Rezoluția 663 C (XXIV) din 31 iulie 1957, și 2076 (LXII) din 13 mai 1977, regula 92; Ansamblul de Principii pentru protecția tuturor persoanelor aflate în orice formă de detenție sau arest (Ansamblul de principii), adoptat la 9 decembrie 1988, GA Res. 43/173, anexa, 43 U. N. GAOR Supp. (nr. 49) la 298, U. N. Doc. A/43/49 (1988), Principiul 16 (1).

²⁶⁷ Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis în cazul Benham c. Marii Britanii că „în cazul în care privarea de libertate este în joc, interesele justiției, în principiu, cheamă la reprezentare juridică”, Benham c. Marii Britanii, 10 iunie 1996, la www.echr.coe.int; PIDCP, art. 14(3)(d); CEDO, art. 6(3)(c).

²⁶⁸ Comitetul pentru Drepturile Omului a considerat că prevederile Legii privind terorismul din Marea Britanie din 2000, care permite ca suspectii să fie reținuți pentru 48 de ore fără a avea acces la un avocat a fost de „o compatibilitate suspectă” cu articolele 9 și 14 din PIDCP. CCPR/CO/73/UK, alin. 19 (2001); Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în mod similar, a considerat că articolul 6 din CEDO se aplică chiar și la etapele preliminare ale unei investigații a poliției. În hotărârea Imbroscia c. Elveției, Curtea a precizat că „cu siguranță, scopul principal al articolului 6, cât privește materia penală, este de a asigura un proces echitabil de către un «tribunal» competent pentru a determina orice acuzații, dar nu rezultă că articolul (art. 6) nu se aplică procedurilor înainte de proces”, și că cerințele articolului 6, alineatul (3), inclusiv dreptul la asistență juridică ... „pot fi relevante înainte ca un caz să fie trimis la proces și în măsura în care caracterul echitabil al procesului este probabil să fie grav afectat de un eșec inițial pentru a se conforma acestora”. Imbroscia c. Elveției, Hotărârea din 24 noiembrie 1993, seria A, nr. 275, alin. 36, la www.echr.coe.int.

²⁶⁹ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Murray c. Marii Britanii, Hotărârea din 8 februarie 1996, Rapoarte ale hotărârilor și deciziilor 1996-I, paragraful 66, la www.echr.coe.int.

În plus, PIDCP și Principiile de bază ONU privind rolul avocaților specifică faptul că dreptul de a fi asistat de un avocat include dreptul să fie informat cu privire la dreptul la asistență juridică²⁷⁰. Principiile de bază ONU privind rolul avocaților precizează în plus că dreptul la asistență juridică pentru persoanele care nu au un avocat include dreptul de a avea un avocat „cu experiență și competență în funcție de natura infracțiunii care îi este atribuită, în scopul de a oferi asistență juridică eficientă”, și că „Toate persoanele arestate, deținute sau aflate în închisoare trebuie să beneficieze de posibilități, timp și facilități adecvate pentru a fi vizitate de către avocat și să comunice și să se consulte cu un avocat, fără întârziere, interdicție sau cenzură și în deplină confidențialitate”, și într-un termen maxim de 48 de ore de la momentul arestării sau detenției²⁷¹.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că în cazul în care autoritățile sunt conștiente de faptul că un avocat numit pentru asistență juridică se eschivează de la funcțiile sale sau este în imposibilitate de a le efectua un timp prelungit, autoritățile trebuie fie să-l înlocuiască, fie să-l facă să-și îndeplinească obligațiile care îi revin²⁷².

Dreptul la asistență juridică în conformitate cu PIDCP și Convenția europeană a drepturilor omului se poate aplica chiar și în cazurile în care o persoană nu a fost în mod oficial acuzată de săvârșirea unei fapte penale în conformitate cu dreptul intern. Pentru a stabili ce acte sunt considerate de natură penală, atât Comisia pentru Drepturile Omului, cât și Curtea Europeană a Drepturilor Omului au hotărât că un act poate fi considerat o faptă penală chiar atunci când nu este clasificat astfel în legislația internă, în cazul în care, printre altele, scopul sancțiunii a fost punitiv și de descurajare, sau sancțiunea ar fi de natura și gravitatea unei sancțiuni penale²⁷³. În *Ziliberberg c. Moldovei*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a considerat că protecțiile articolului 6 se aplică și în cazul unui student condamnat la o amendă de 36 de lei în conformitate cu articolul 174 din Codul cu privire la contravențiile administrative al Republicii Moldova pentru participare la o demonstrație neautorizată, în care se specifică:

Curtea reiterează că, în principiu, caracterul general al CCA [Codului cu privire la contravențiile administrative] și scopul sancțiunilor, care sunt atât descurajatoare, cât și punitive, este suficient pentru a demonstra că, în sensul articolului 6 din Convenție reclamantul a fost acuzat de săvârșirea unei fapte penale (a se vedea, *Lauko c. Slovaciei*, Hotărârea din 2 septembrie 1998, Rapoarte 1998-VI, § 58)²⁷⁴.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, de asemenea, a constatat că termenul de „acuzatie” include, printre altele, situațiile în care o persoană este, în primul rând, interogată în calitate de sus-

²⁷⁰ PIDCP, art. 14(3)(d); Principiile de bază ONU privind rolul avocaților, adoptate la Congresul al Optulea al Națiunilor Unite privind Prevenirea Criminalității și Tratatul Infracțiilor, Havana, 27 august – 7 septembrie 1990, U.N. Doc. A/CONF.144/28/Rev.1 at 118 (1990), nr. 5.

²⁷¹ Principiile de bază ONU privind rolul avocaților, nr. 6, 8.

²⁷² *Artico c. Italiei*, 30 aprilie 1980, paragraful 33, la www.echr.coe.int.

²⁷³ În *Engel și alții c. Olandei*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a identificat patru criterii pentru a stabili dacă o faptă se consideră penală în conformitate cu articolul 6: clasificarea în dreptul intern, natura faptei, scopul pedepsei, precum și natura și severitatea pedepsei, și a apreciat că faptele pedepsite cu privire de libertate sunt penale în sensul articolului 6, cu excepția cazului în care natura privațiunii de libertate, durata acesteia sau modul de executare „nu pot fi dăunătoare în mod considerabil”. În *Öztürk c. Republicii Federale Germania*, un caz cu privire la o amendă pentru conducere neglijentă, Curtea a statuat că, deși conducerea neglijentă a fost decriminalizată, norma mai avea caracteristicile unei infracțiuni, deoarece avea aplicabilitate generală, și reprezintă o sancțiune de descurajare și punitivă. Comisia pentru Drepturile Omului a declarat că noțiunea de faptă penală se poate aplica la „actele care sunt criminale prin natura lor, cu sancțiuni pe care, indiferent de calificarea lor în legislația internă, trebuie să fie considerate ca fiind penale din cauza scopului lor, a caracterului sau a severității”. *Engel și alții c. Olandei*, 8 iunie 1976, alin. 82 și *Öztürk c. Republicii Federale Germania*, 21 februarie 1984, la www.echr.coe.int; Comitetul pentru Drepturile Omului, Comentariul general nr. 32 (articolul 14: Dreptul la egalitate în fața instanțelor și tribunalelor și la un proces echitabil), 23 august 2007, CCPR/C/GC/32, alin. 15.

²⁷⁴ Curtea a citat o predominanță de factori în determinarea aplicabilității articolului 6 (1), inclusiv aplicabilitatea articolului 174 tuturor cetățenilor și caracterul punitiv și descurajator al amenzi, „faptul că reclamantul a fost dus la poliție, unde a fost ținut timp de câteva ore și interogată de ofițerii de urmărire penală”, precum și alte proceduri de natură penală în Codul contravențiilor administrative. Curtea a remarcat, de asemenea, că deși lipsește gravitatea pedepsei în cauză, aceasta nu poate lipsi fapta de caracterul său inerent penal, gravitatea pedepsei reale și potențiale, în principiu, ar putea fi considerate ca un alt argument în favoarea aplicabilității articolului 6, deoarece amenda de 36 MDL (echivalentul a 3,17 EUR la acel timp), a constituit peste 60% din venitul lunar al lui Ziliberberg. *Ziliberberg c. Moldovei*, Hotărârea din 1 februarie 2005, punctele 29-36, la www.echr.coe.int.

pect, când o autoritate competentă notifică oficial o persoană că ea este suspectată de a fi comis o infracțiune, sau când situația persoanei a fost în mod substanțial afectată de această suspiciune²⁷⁵.

Autoritățile moldovenești în mod repetat au încălcat dreptul la asistență juridică prin faptul că nu au informat în mod sistematic persoanele deținute despre dreptul lor la un avocat, nu au asigurat în timp util asistență juridică independentă în conformitate cu legislația internațională și cea a Republicii Moldova; au interogat reținuții suspectați de comiterea faptelor penale și administrative care presupun sancțiuni penale fără prezența unui avocat; au împiedicat reținuții să contacteze membrii de familie care le-ar fi putut asigura asistență juridică independentă; nu au făcut publice ora și locul audierilor desfășurate la comisaratele de poliție, astfel ca avocații să participe la ședințele de audiere a clienților lor; și, în unele cazuri, au complotat cu avocații pentru a îndeplini cerințele formale de documentare a prezenței avocatului, fără ca avocatul în cauză, de fapt, să acorde persoanei deținute asistență juridică independentă.

F. Dreptul la condiții umane de detenție

PIDCP prevede că „toate persoanele private de libertate vor fi tratate în mod uman și cu respectarea demnității inerente persoanei umane”. În special, Comisia ONU pentru Drepturile Omului a declarat că persoanele private de libertate nu pot fi „supuse la orice dificultate sau constrângere, altele decât cele care rezultă din privațiunea de libertate”, și continuă să „se bucure de toate drepturile stabilite în Pact, sub rezerva restricțiilor care sunt inevitabile într-un mediu închis”²⁷⁶. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a considerat că, în unele cazuri, condițiile de detenție pot ajunge până la nivelul de tratament inuman sau degradant, o încălcare a Convenției europene a drepturilor omului, articolul 3: „interzicerea torturii și tratamentului inuman sau degradant”²⁷⁷. În procesul de evaluare, când condițiile de detenție încalcă articolul 3, Curtea a statuat în hotărârea sa împotriva Republicii Moldova în *Ostrovar c. Moldovei*:

Statul trebuie să asigure că o persoană este deținută în condiții compatibile cu respectul pentru demnitatea umană, că modul și metoda de executare a măsurii nu o supun primejdiei sau greutăților de o intensitate mai mare decât nivelul inevitabil de suferință inerent în detenție și că, având în vedere cerințele practice de închisoare, sănătatea și bunăstarea sunt garantate în mod adecvat prin, între altele, oferirea asistenței medicale necesare (a se vedea *Kudla c. Poloniei*, citată mai sus, § 94). Atunci când se evaluează condițiile de detenție, trebuie să se țină seama de efectele cumulative ale acestor condiții și de durata detenției (a se vedea *Dougoz c. Greciei*, nr. 40907/98, § 46, CEDO 2001-II-a și *Kalashnikov c. Rusiei*, nr. 47095/99, § 102, CEDO 2002-VI)²⁷⁸.

1. Condițiile de detenție

Regulile minime standard pentru tratamentul deținuților prevăd pentru toți deținuții, indiferent de statutul lor de condamnare, locuri de cazare care „să respecte toate cerințele de sănătate”, inclusiv iluminare și ventilație adecvată, precum și paturi separate și așternuturi curate. Deținuții ar trebui să aibă, de asemenea, acces la instalații sanitare curate și decente, la facilități pentru scăldat, precum și articole necesare pentru toaletă²⁷⁹. Comitetul European pentru prevenirea torturii și a tratamentelor sau a pedepselor inumane sau degradante a declarat:

Custodia poliției este (sau cel puțin ar trebui să fie) cu durată relativ scurtă. Cu toate acestea, condițiile de detenție în celulele de poliție trebuie să îndeplinească anumite cerințe de bază. Toate celulele de poliție trebuie să fie curate și de o dimensiune rezonabilă pentru numărul de persoane pentru care sunt prevăzute, să aibă iluminare adecvată (adică suficientă pentru a citi la

²⁷⁵ A se vedea *Deweer c. Belgiei*, 27 februarie 1980, paragraful 42, 44 și 46; *Hozee c. Olandei*, 22 mai 1998.

²⁷⁶ PIDCP, art. 10(1); Comitetul pentru Drepturile Omului, Comentariul general nr. 21. Înlocuiește comentariul general nr. 9 cu privire la tratamentul uman al persoanelor private de libertate, 10 aprilie 1992, paragraful 3.

²⁷⁷ De exemplu, *Modarca c. Moldovei*, Hotărârea din 10 mai 2007 și *Kalashnikov c. Rusia*, Hotărârea din 15 iulie 2002, la www.echr.coe.int.

²⁷⁸ *Ostrovar c. Moldovei*, Hotărârea din 13 septembrie 2005, paragraful 79, la www.echr.coe.int.

²⁷⁹ Regulile minime standard ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților, regulile 9, 10, 12, 13, 15.

ea, perioadele de somn sunt excluse); de preferat este ca celulele să beneficieze de lumină naturală. Mai mult, celulele ar trebui să fie echipate cu un articol de odihnă (de exemplu, un scaun fix sau o bancă) și persoanele obligate să rămână peste noapte în stare de arest ar trebui să fie asigurate cu o saltea curată și pături curate. Persoanele în custodia poliției ar trebui să aibă acces la o instalație corespunzătoare de toaletă în condiții decente și să le fie oferite mijloace adecvate pentru a se spăla. Acestea ar trebui să aibă acces la apă potabilă și să ofere hrană la intervale de timp corespunzătoare, inclusiv cel puțin o masă completă (de exemplu, ceva mai consistent decât o tartină) în fiecare zi. Persoanelor care sunt deținute în custodia poliției pentru 24 de ore sau mai mult ar trebui, pe cât posibil, să li se ofere exerciții în aer liber în fiecare zi²⁸⁰.

Comitetul a mai remarcat că condițiile sub standardele minime în celulele de poliție sunt „deosebit de dăunătoare pentru persoanele care ulterior se prezintă în fața unei autorități judiciare; prea frecvent persoanele sunt aduse în fața unui judecător după ce au petrecut una sau mai multe zile în celule sub standardul minim și murdare, fără să le fi fost oferite odihnă și produse alimentare adecvate și posibilitatea de a se spăla”²⁸¹.

Regulile minime standard afirmă că „Fiecărui deținut trebuie să-i fie furnizate de către administrație, la orele obișnuite, alimente cu valoare nutritivă adecvată pentru sănătate și rezistență, de calitate bună și bine pregătite și servite. Apa potabilă trebuie să fie disponibilă fiecărui deținut ori de câte ori el are nevoie de ea”²⁸². Comitetul European pentru prevenirea torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante a declarat, de asemenea, că persoanelor în custodia poliției „ar trebui să li se acorde alimente la intervale de timp corespunzătoare, inclusiv cel puțin o masă completă (de exemplu, ceva mai consistent decât o tartină) în fiecare zi”.

Precum documentează prezentul raport, condițiile de detenție au variat între comisariate, între celule individuale la un anumit comisariat și în funcție de numărul de deținuți aflați într-o celulă anumită. În cele mai rele cazuri, poliția a reținut persoanele timp de mai multe zile, în celule fără apă potabilă sau toalete și cu puțină sau fără ventilație și lumină naturală. De multe ori celulele erau atât de aglomerate, încât reținuții au calculat că unii reținuți au avut doar o jumătate de metru pătrat de persoană, cu spațiul efectiv al podelei fiind chiar mai mic în celulele unde o parte a camerei avea o platformă de dormit. Deținuții au relatat că nu au primit așternuturi sau au primit doar lenjerie de pat murdară, în pofida vremii reci și a mai multor deținuți răniți, iar într-o serie de cazuri deținuții au relatat că au primit doar ceai slab și o mică cantitate de pâine în fiecare zi. Aceste condiții ar fi abuzive în cazul în care ele ar fi îndurate mai mult de câteva ore; în cazul în care poliția a ținut persoanele în aceste condiții timp de mai multe zile, aceasta se ridică la nivelul de tratamente crude, inumane sau degradante.

2. Accesul la îngrijire medicală

Dreptul deținuților la îngrijire medicală este atât o componentă a dreptului mai larg la sănătate²⁸³, cât și o garanție fundamentală împotriva reținerii în stare de arest. În hotărârea sa

²⁸⁰ Comitetul a recomandat, de asemenea, ca celulele de poliție destinate pentru reținerile solitare de ceva mai mult de câteva ore să fie „în mărime de 7 metri pătrați, cu 2 metri sau mai mult între ziduri, 2,5 metri între podea și tavan”. Comitetul European pentru prevenirea torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante, Standardele CPT, p. 8, alin. 43; p. 15, alin. 47.

²⁸¹ Comitetul European pentru prevenirea torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante, „Standardele CPT”, p. 15, paragraful 47.

²⁸² Regulile minime standard ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților, regula 20.

²⁸³ Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale garantează „dreptul tuturor de a se bucura de cel mai înalt standard de sănătate fizică și mentală”. La interpretarea acestui drept, Comitetul pentru drepturile economice, sociale și culturale a declarat că „statele au obligația de a respecta dreptul la sănătate, printre altele, abținându-se de la negarea sau limitarea accesului egal pentru toate persoanele, inclusiv prizonieri sau deținuți, minorități, solicitanți de azil și imigranți ilegali, la servicii de preventive, curative și paliative de sănătate”. Pactul internațional pentru drepturile economice, sociale și culturale, adoptat la 16 decembrie 1966, Rezoluția Adunării Generale 2200A (XXI), intrat în vigoare la 3 ianuarie 1976, ratificat de Republica Moldova la 26 ianuarie 1993, art. 12 (1); Comitetul pentru drepturile economice, sociale și culturale, Comentariul general nr. 14, dreptul la cel mai înalt standard de sănătate, E/C.12/2000/4, 11 august 2000, paragraful 34.

împotriva Republicii Moldova în Istratii și alții c. Moldovei, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că articolul 3 din Convenția europeană a drepturilor omului

impune o obligație asupra statului de a proteja bunăstarea fizică a persoanelor private de libertate, de exemplu prin oferirea asistenței medicale necesare (a se vedea Hurtado c. Elveției, Hotărârea din 28 ianuarie 1994, seria A, nr. 280-A, avizul Comisiei, pag. 15-16, § 79). Curtea a subliniat, de asemenea, dreptul tuturor deținuților la condiții de detenție care sunt compatibile cu demnitatea umană, astfel încât să se asigure că modul și metoda de executare a măsurilor impuse să nu-i pună în primejdie sau la greutăți de o intensitate mai mare decât nivelul inevitabil de suferință inerent în detenție; în plus, în afară de sănătatea deținuților, bunăstarea lor, de asemenea, trebuie să fie asigurată în mod adecvat, luând în considerare cerințele practice de închisoare (a se vedea Kudła, citat anterior, § 94)²⁸⁴.

Ansamblul de Principii stabilește că

O examinare medicală adecvată se va oferi unei persoane deținute sau închise cât mai curând posibil după ajungerea sa la locul de detenție sau de închisoare, iar, ulterior, se va acorda îngrijire și tratament medical ori de câte ori va fi necesar. Îngrijirile și tratamentul sunt furnizate gratuit²⁸⁵.

Comitetul European pentru prevenirea torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante menționează în continuare:

Persoanele în custodia poliției ar trebui să aibă un drept oficial recunoscut de acces la medic. Cu alte cuvinte, un medic ar trebui să fie întotdeauna chemat, fără întârziere, în cazul în care o persoană solicită un examen medical; ofițerii de poliție nu trebuie să încerce să filtreze astfel de cereri. În plus, dreptul de acces la un medic ar trebui să includă dreptul unei persoane în stare de arest de a fi examinat, în cazul în care persoana în cauză dorește acest lucru, de către un medic la alegerea sa (în plus față de orice examen medical efectuat de un medic numit de către poliție).

Toate examenele medicale ale persoanelor aflate în custodia poliției trebuie să se desfășoare fără ca oficialii responsabili de aplicarea legii să poată auzi și, cu excepția când medicul în cauză solicită altfel într-un caz special, fără ca oficialii să vadă. De asemenea, este important că persoanele care sunt eliberate din custodia poliției fără să fi fost aduse în fața unui judecător au dreptul de a solicita în mod direct un examen/certificat medical de la un medic legist recunoscut²⁸⁶.

Poliția a refuzat să acorde serviciile imediate de îngrijire medicală persoanelor lezate în timpul reținerii, un factor care poate să fi contribuit la cel puțin un deces. De îndată ce deținuții erau aduși la comisariate, ofițerii de poliție le-au acordat, în cele mai bune cazuri, examene medicale sumare și au refuzat acordarea îngrijirii medicale tuturor, cu excepția celor cu leziuni vizibil mai grave. În cele mai rele cazuri, medicii însărcinați cu efectuarea examenului medical au asistat la bătăile poliției și au refuzat să documenteze leziunile sau să acorde îngrijiri medicale. Grupul de criză consideră că incapacitatea autorităților de a oferi îngrijiri medicale necesare persoanelor în arest este o încălcare a dreptului la sănătate. În plus, incapacitatea autorităților de a acorda asistență medicală persoanelor vătămate ca urmare a utilizării de către poliție a forței încalcă standardele internaționale privind utilizarea forței, iar atunci când acestea se soldează cu suferință gravă, ea poate ajunge până la nivelul de tortură sau rele tratamente.

²⁸⁴ Istratii și alții c. Moldovei, Hotărârea din 27 martie 2007, paragraful 47, la www.echr.coe.int.

²⁸⁵ Ansamblul de principii ale ONU pentru protecția tuturor persoanelor aflate în orice formă de detenție sau de închisoare (Ansamblul de principii), adoptat la 9 decembrie 1988, G.A. Res. 43/173, anexa, 43 U.N. GAOR Supp. (No. 49) at 298, U.N. Doc. A/43/49 (1988), principiul 24.

²⁸⁶ Comitetul European pentru prevenirea torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante, „Standardele CPT”, p. 13, paragraful 42.

VIII. Recomandări

A. Către Guvernul Republicii Moldova

1. Cu privire la crearea unui climat de transparență și responsabilitate

- Crearea unei comisii independente publice, pe baza bunelor practici internaționale, pentru a continua investigațiile evenimentelor din luna aprilie, pentru a face recomandări publice pentru reforme și pentru a promova responsabilitatea. Această comisie ar trebui:
 - să fie compusă din membri versați și distinși, să dispună de resurse adecvate pentru a efectua o investigație aprofundată și corectă și să aibă și autoritatea legală de a obține documente și mărturii de la persoane și de la funcționarii și instituțiile guvernamentale;
 - să întreprindă măsuri de consolidare a încrederii pentru victimele abuzurilor în timpul evenimentelor din aprilie, pentru a facilita colectarea de mărturii de la martorii evenimentelor.
- Implicarea mass-mediei și a liderilor publici în procesul de dezbatere publică cu privire la evenimentele din aprilie și urmările acestora, inclusiv pe baza raportului comisiei publice independente.

2. Cu privire la menținerea ordinii publice în timpul demonstrațiilor

- Procuratura Generală trebuie să efectueze o investigație aprofundată și independentă cu privire la menținerea ordinii publice a manifestărilor în apropiere de Piața Marii Adunări Naționale de la Chișinău pe 6, 7 și 8 aprilie 2009 și în imediata apropiere a Pieței Centrale la Bălți pe 7 aprilie 2009. Ancheta ar trebui:
 - să acorde o atenție deosebită afirmațiilor de vătămare și utilizare excesivă a forței de către ofițerii organelor de drept, inclusiv a forței care duce la deces, și afirmațiilor că poliția nu a reușit să acționeze într-un mod adecvat și în timp util pentru a controla elementele violente din mulțime;
 - să facă uz de toate dovezile video și fotografice disponibile, precum și declarațiile martorilor;
 - să determine dacă folosirea forței și a armelor de foc a fost în concordanță cu legislația și standardele naționale și internaționale privind drepturile omului, inclusiv Principiile de bază ale ONU cu privire la utilizarea forței și a armelor de foc de către responsabilii de aplicarea legii;
 - să examineze regulile de angajare, inclusiv evaluare a riscurilor realizate în avans, ordinele date organelor de drept în cauză, precum și echipamentul avut la dispoziția acestora, inclusiv armele de foc;
 - să examineze cu atenție nu doar responsabilitatea individuală pentru utilizarea excesivă a forței, dar și responsabilitatea de comandă a celor care supraveghează operațiunile în care forța s-a dovedit a fi excesivă;
 - în conformitate cu cerințele Convenției europene a drepturilor omului, investigația trebuie să fie deschisă publicului și participării victimelor și a familiilor lor și să poată conduce la identificarea și urmărirea penală a oricărui determinat să fie responsabil pentru cauzarea leziunilor cu încălcarea articolului 3.
- Ministerul Afacerilor Interne trebuie să suspende imediat din serviciu orice angajat urmărit pentru infracțiuni posibil comise în timpul protestelor de la Chișinău pe 6, 7 sau 8 aprilie 2009, sau în Bălți pe 7 aprilie 2009, sau ca urmare a protestelor.
- În cazul în care există dovezi că personalul organelor de drept a fost responsabil de comiterea infracțiunilor pe timpul protestelor de la Chișinău pe 6, 7 sau 8 aprilie 2009 și la Bălți pe 7 aprilie 2009, acesta trebuie să fie investigat imediat și adus în fața justiției.
- Ministerul Afacerilor Interne trebuie să realizeze o investigație internă minuțioasă cu privire la desfășurarea operațiunilor de dispersare a manifestațiilor din Chișinău pe 6, 7 sau 8 aprilie 2009 și

la Bălți pe 7 aprilie 2009. Această investigație trebuie să stabilească dacă ofițerii organelor de drept au acționat în deplină conformitate cu legislația și cu reglementările internaționale și ale Republicii Moldova cu privire la utilizarea forței. Rezultatele investigației trebuie să fie făcute publice.

- Pentru a asigura transparența și responsabilitatea deplină pentru acțiunile ofițerilor organelor de drept, Ministerul Afacerilor Interne trebuie, fără întârziere, să facă publice componența exactă, responsabilitatea de comandă, numărul și manevrele tactice ale forțelor polițienești implicate în protestele de la Chișinău pe 6, 7 și 8 aprilie 2009 și la Bălți pe 7 aprilie 2009.
- Fără întârziere, guvernul trebuie să pună în vigoare și să aplice legislația care obligă toți reprezentanții organelor de drept, inclusiv trupele de menținere a ordinii publice și membrii forțelor speciale, de a purta însemne de identificare și să ofere tuturor reprezentanților instituțiilor de forță uniforme care permit identificarea corespunzătoare. Oficialii care efectuează rețineri trebuie să se identifice ei înșiși persoanei și, la cerere, altor martori la eveniment.
- Guvernul trebuie să revizuiască legislația referitoare la poliție și la controlul mulțimii și să asigure că toate legile referitoare la folosirea forței sunt în deplină conformitate cu PIDCP, CEDO și Principiile de bază ale ONU cu privire la utilizarea forței și a armelor de foc de către reprezentanții organelor de forță.
- Guvernul și poliția trebuie să facă public tipul de instruire în controlul mulțimilor, oferit tuturor forțelor în serviciu în Chișinău pe 6, 7 sau 8 aprilie 2009 și la Bălți pe 7 aprilie 2009. Acestea trebuie să revizuiască toate activitățile de instruire acordată organelor de drept pentru a se asigura de integrarea completă acolo a principiilor și obligațiilor stabilite privind drepturile omului. În acest scop, guvernul și Ministerul Afacerilor Interne trebuie să examineze posibilitatea elaborării unui manual privind folosirea forței, care cuprinde obligațiile stabilite în conformitate cu PIDCP, CEDO și Principiile de bază ale ONU cu privire la utilizarea forței și a armelor de foc de către organele de forță, cu asistență din partea experților internaționali și din Moldova și a membrilor societății civile.

3. Cu privire la tratamentul persoanelor în timpul reținerii și în arest

- Procuratura Generală trebuie să efectueze o investigație cuprinzătoare, independentă și transparentă în legătură cu acuzațiile de rele tratamente din partea funcționarilor poliției în timpul reținerilor și în arest. Investigația trebuie:
 - să conducă la identificarea și urmărirea penală a infractorilor;
 - să ducă la măsuri disciplinare și, după caz, de urmărire penală cu privire la orice funcționari ai procuraturii care s-a constatat că nu au reușit să investigheze dovezile credibile ale reținerilor tratamente de către poliție în timp util, sau care au făcut uz de probe pe care au avut un motiv să le creadă că au fost obținute ca rezultat al reținerilor tratamente din partea poliției;
 - să includă numirea unui expert medico-legal independent care să organizeze expertize în toate cazurile de decese suspecte.
- Până la investigația Ministerului Afacerilor Interne, autoritățile trebuie să se asigure că ofițerii organelor de drept împotriva cărora există acuzații de rele tratamente în timpul reținerii și în arest sunt suspendați din serviciul activ.
- Procuratura Generală trebuie să efectueze o investigație cuprinzătoare, independentă și transparentă cu privire la acuzațiile precum că poliția a abuzat de dispozițiile din Codul cu privire la contravențiile administrative pentru a refuza exercitarea drepturilor deținuților în temeiul legislației internaționale și a Republicii Moldova.
- Ministerul Afacerilor Interne, în colaborare cu Ministerul Sănătății, trebuie să asigure ca toate persoanele aflate în custodia poliției să fie examinate în termen de 24 de ore de la reținerea lor de către personalul medical instruit să recunoască și să documenteze semnele de tortură și rele tratamente. Astfel de examinări ar trebui:
 - să se desfășoare în mod privat și să documenteze sistematic cercetarea de orice leziuni și cauzele lor. Informațiile de la aceste examene ar trebui să fie ținute separat de alte dosare ale deținuților pentru a asigura confidențialitatea;

- o să conducă la constituirea sistematică și în timp util a unui dosar care documentează orice dovezi de rele tratamente și care va fi prezentat procurorului corespunzător;
- să se modifice Codul de procedură penală și alte acte legislative relevante pentru a cere în mod clar procurorilor și judecătorilor să întrebe în mod sistematic reținuții aduși în fața lor despre tratamentul poliției în timpul reținerii și arestului și să trimită cazurile cofirmate sau suspectate de rele tratamente spre examinare medico-legală imediată;
- să se modifice Codul de procedură penală pentru a specifica un interval de timp în care procurorii ar trebui să acționeze pentru a iniția o urmărire penală privind orice afirmație credibilă de tortură sau rele tratamente și să se clarifice faptul că procurorii trebuie să ia în considerare impactul fizic și mental individual și cumulativ al tratamentului sau pedepselor, în conformitate cu standardele internaționale și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.
- În conformitate cu cerințele Convenției europene a drepturilor omului, Republica Moldova trebuie să se asigure că toate persoanele private de libertate conform unor acuzații de natură penală au dreptul la acces confidențial la un avocat, să anunțe un membru al familiei sau o altă persoană la alegerea lor despre locul de aflare al acestora, la condiții adecvate de detenție, inclusiv la accesul la îngrijire medicală independentă, în conformitate cu articolele 5 și 6.
- În conformitate cu obligațiile care îi revin în temeiul Protocolului opțional la Convenția împotriva torturii și altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante, Republica Moldova ar trebui să consolideze independența și capacitatea avocaților parlamentari și a Mecanismului Național de Prevenire a Torturii să efectueze vizite periodice și ad-hoc, neanunțate, în toate locurile de detenție. În special, ar trebui:
 - o să modifice Legea nr. 1349 din 17 octombrie 1997 cu privire la avocații parlamentari pentru a clarifica dreptul membrilor Mecanismului Național de Prevenire a Torturii de a efectua vizite periodice și ad-hoc inopinate în toate locurile de detenție, fără restricții.
 - o să inițieze proceduri disciplinare împotriva funcționarilor care intervin în accesul liber al avocaților parlamentari sau al membrilor Mecanismului Național de Prevenire a Torturii în toate locurile în care persoanele sunt private de libertate sau refuză accesul confidențial la deținuți, le limitează capacitatea de a revizui și a face copii la registre și alte documente relevante sau intervin altfel în exercitarea funcțiilor lor.
- Consiliul Superior al Magistraturii trebuie să investigheze procesul care a dus la aceea că judecătorii au organizat audieri în comisariatele de poliție în condițiile care nu se încadrează în limitele standardelor internaționale ale unui proces echitabil și să ia măsuri disciplinare corespunzătoare împotriva judecătorilor care s-a constatat că au încălcat articolele 32, 215 sau 218 din Codul de procedură penală, care obligă judecătorii să furnizeze justificări bine motivate ori de câte ori se desfășoară o audiere în afara instanței, să ia măsuri pentru a proteja participanții la proces contra riscului de violență, precum și să înregistreze și să informeze oficialii procuraturii cu privire la orice încălcare a drepturilor omului descoperită în cursul audierilor.
- Curtea Supremă de Justiție trebuie să emită o hotărâre explicativă care detaliază acțiunile ce trebuie să fie întreprinse de către judecători și judecătorii de instrucție ca să-și îndeplinească atribuțiile conform legislației și standardelor internaționale și ale Republicii Moldova de asigurare a dreptului la libertate și la securitatea persoanei și a libertății de a nu fi supus torturii și relelor tratamente pentru toate persoanele private de libertate sau acuzate de o infracțiune.
- Baroul Avocaților și Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat trebuie să investigheze practica de acordare a asistenței juridice pentru persoanele reținute sau acuzate în urma evenimentelor din aprilie. Această investigație ar trebui să aibă ca rezultat:
 - o măsuri disciplinare împotriva avocaților care nu și-au exercitat atribuțiile lor profesionale în conformitate cu legislația Republicii Moldova și cu standardele internaționale;
 - o reforme în legislație și în practică, pentru a se asigura că toate persoanele private de libertate sau acuzate penal beneficiază de asistență juridică în conformitate cu standardele internaționale.

B. Către Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (APCE)

Să continue să monitorizeze implementarea Rezoluțiilor APCE 1666 (2009) și 1572 (2007), precum și recomandările Comisarului Consiliului Europei pentru Drepturile Omului conținute în raportul său privind vizita sa în Moldova în aprilie 2008, în special în ceea ce privește necesitatea urgentă pentru Moldova de a efectua o investigație independentă și aprofundată a tuturor acuzațiilor de încălcare a drepturilor omului în legătură cu evenimentele din aprilie și de a aduce pe cei responsabili pentru aceste încălcări în fața justiției.

C. Către Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii

Să explice Guvernului Republicii Moldova că relațiile continue cu Republica Moldova depind de capacitatea Moldovei de a demonstra angajamentul său real pentru statul de drept, drepturile omului, responsabilitatea pentru încălcarea drepturilor omului, precum și alegeri libere și corecte, inclusiv prin:

- efectuarea unei investigații independente și aprofundate a tuturor afirmațiilor de încălcare a drepturilor omului în legătură cu evenimentele din aprilie și aducerea celor responsabili pentru aceste încălcări în fața justiției;
- implementarea în totalitate a recomandărilor organismelor internaționale de observare a alegerilor, în special a celor conținute în rapoartele finale ale OSCE/ODHIR cu privire la alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009 și 29 iulie 2009;
- consolidarea capacității și independenței mecanismelor naționale de prevenire ale Republicii Moldova în conformitate cu Protocolul opțional la Convenția împotriva torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante.